

Isa, Jaan Jaakson-Jaaguse

Vene tsaariarmeest (1910-1917)

kodustele saadetud kirjade ärakirjad

Ärakitjad tegi Mart Jaakson-Jaagus
aastail 2000–2006
Ärakitjutaja märkused 8-punktilises kirjas

Sisukord

I köide – kirjad 14.11.1910–27.3.1911.....	lk 2–27
II köide – kirjad 12.4.1911– 6.6.1913	lk 27–99
III köide – kirjad Oskarile 5.5.1911–21.1.1915..	lk 100–129
IV köide – kirjad 8.3.1913–28.6.1915.....	lk 130–174
V köide – kirjad 20.7.1914–18.3.1916.....	lk 175–237
VI köide – kirjad 19.3.1916–4.3.1917.....	lk 238–268
VII köide – kirjad 20.3.1916–29.11.1917.....	lk 268–325

Koju saadetud kirjad
1910 nov. – 1911 märts
12.IV. 1911 – 6. märts 1913
I köide
Jaan Jaakson

Ärakiirjutaja, Mart Jaaguse märkused kirjutatud 8 kirjapunktsises kirjas. Isale hakati palka maksma alates 7. novembrist 1910.a. vt lk 9.
Kirjad kirjutatud musta tindiga.

14. XI. 1910.

Pliiatsiga: 10-1

Dwinskist sõitsime 11 öhtul kella ½5 ajal edasi. Saime ligi 8 tundi mööda linna hulkuda ehk seal küll midagi peale hakata polnud. Sees käisin ühes õllepoodis, raamatukaupluses ja postkontoris. Pärnu sellekohastest asutustest on nad kõik mustemad. Ligi paarkümmend poissi oliwad ka teatawas lõbu kohtas käinud. Kudas seal puhtusega lugu oli ei ole küsinud, aga muidu räägiti temast kaunis auustawalt – odawad hinnad ja hea kaup!!! Oleks ometi Riias nii kaua seista saanud. Seal ehk oleks midagi näha olnud. Dwinskist wälja sõites olin weel nii kaua ülewal, kui Düüna sillast üle saime, siis heitsin magama. Enne Wilnat ei ärganudki. (Vasakul äärel ülalt alla: raha on 17 r. 96 kop. Wäljaminekuid pole suurt ette näha.)

Wilnas ja nii sama ka Grodnos seisime lühikest aega, nii et linna vaatama minna ei saanud. Waguni aknast waadata on nad minu meelest üsna wäetimid. Wäikesed majad ja korratumad uulitsad. Belostokist läksiwad Brest Litowski mehed juba teisale. Belostokist üks jaama wahe edasi lahusime meie Lublini ja Warsawi meestest. 13^{mal} hommiku kella 3me ajal olime Ostrolenko waksalis 4 wersta linnast eemal. Seal oli meil polgu poolt wanker ja paar meest (eestlased) wastas. Wankri peale ladusime kastid ja ise kõmpisime jala järele. Tee läks linnast läbi weel 4 wersta maale kokku 8 wersta. Umbes kella 6^e ajal saime kohale. Esimene asi (Vasakul äärel ülevalt alla: Praeguse ajani pole weel keegi lahti saanud, kes esimese jutiga wastu on wõetud – olgu mis tahes kantonist.) mis tähele panin oli kange koi rohu hais ja teine, et siin kole palju eestlasi on. Ka kantseleis kirjutajaks on paar eestlast. Esimesel päewal ei olnud muud teha, kui käisime kantseleis ennast üles andma ja pärast tohtri juures, kes meid kõiki weel niisama nagu Pärnus esimest korda, läbi waatas. Olid ka mõned haiged. Keegi oli südame haige ja teisel lasid kõrwad tuult läbi, aga lahti laskmisest ei ole siin nähtawalt juttugi. Muusika koori saamise lootus on kaunis hea, aga mõne kuu peab ikka eskadronis teenima. Praegu olewat aga muusika kooris halwad ülemad, kes wäga palju ka muidu “utsinat” nõudwat. Elu on kaunis puhas. Suured toredad kiwi majad. Iga mehel on oma ase oma laba peal, ainult söömise juures peab ühisest kausist lõmpsuma. (Isa jutu järgi 21.7.1974 oli supikauss “мишка” nelja inimese kohta. Ta olevat söönud esimest korda eskadroni sööklas koos kolme venelasega, kes küll samast aastakäigust, kuid varem saabunud. Supi kõrwale anti eraldi lihatükk. Venelased küsinud isalt, kas ta on nõus liha tükeldamisega supisse, millega isa nõustunud. Kui siis pärast liha supisse tükeldamist suppi sööma hakatud, võtnud isa kohe lusikaga ka liha. Kord nõudnud aga, et enne koputamist lusikaga ei tohtinud keegi liha võtta, alles pärast koputamist hakatud ka liha võtma. Tüli isa mitteteadmise tõttu ei olevat tekkinud.) Leiba saab küll. Suppi ka ja putru esiotsa rohkem, kui süüa jõuab. Nende headust ma praegu ei kiida, aga sellega harjub ära – homme, see om esmaspääwal, läheme wist sauna ja pärast seda saab kroonuriided kätte. Siis jagatakse meid ka eskadronidesse ära. Praegu oleme kolmanda eskadroni kasarmus korteris. Pärast seda peab muidugi ka hobuse puhastamise ja muu niisuguse asjaga aega mööda

tegemist tegema hakkama. – Arde Heinrich on wiendas eskadronis. Ütleb, et kui sügisel lahti lastaks, siis läheb koju küll üsna hea meelega, aga kui kewadel peaks ära minema, siis küll kudagi ei tahaks. Suine elu on kõigide jutu järel tore. – Praegu võib järgmise adressi all kirjutada Ломжинская губ. Города Остроленко 6^{ТОЙ} Драгунский Глуховский полк. 5 эскадронъ Г. Арнеманъ Для передачи Яну ЯКСОНУ. (Vasakul äärel ülevalt alla: Meele olu on nii sama kahepaikne nagu mul algusest saadik olnud.)

26.XI.1910.

Pliiatsiga: 17-4/1

Täna on jälle midagi, mis pühapääwaks võib nimetada. Muud tööd teha ei ole, kui hobuseid puhastada ja sööta. Mõned käiwad kirikus ja pääle kirikut pidada kolmanda eskadronil paraad olema. Mis asi ta olnes, on mul praegu üsna segane. Pea asi on aga, et mul täna rohkem aega on. (Natukese aja pärast)

Paraad on läbi. Marssisid natukese aega maneesi peal, muusika koor mängis ja muud ühti. Pärast aeti meid ka omas tuas ritta, mõned ohvitserid tuliwad sisse, üks neist nimetas paari sõnaga tänase päewa tähtsust – tuli wälja, et õige suur polgu püha – ja lubas lõpeks igamehele omalt poolt pudeli õlut. “по будылку пива” (Vasakul äärel ülevalt alla: Kirjad saame iga lõuna kätte. Koduse kirja sain 24^{dal}). Nüüd läksid mõned, selleks nimetatud mehed õlut tooma. Selle jooma ära, enne lõunat ei saa. Pärast lõunat on jälle tundi 1^{1/2} või paar hobuste toimetamist, siis hakkab jälle püha. (Õhtu poole.)

Nüüd pean wist küll siinset elu kirjeldama. Päewa kord on peajoontes järgmine. Hommikul kell 1/26 ehk 5 ülestõusmine. Esimene töö on talli minek Seal saab hobuste alt sõnik ära pühitud, sitt wälja raputatud ja pahnasem osa õue kuiwama lautud. Puhastamine saab tallide vahele hunikusse weetud. Kus ta sealt läheb, ei tea. Siis saab hobustele heinu antud – wist küll wähem, kui üks nael (ca 0,4 kg) korraga. Nüüd algab puhastamine harja (Vasakul äärel ülevalt alla: Oskari kirja sain 25^{dal} kätte. Juuli adress: Tallinn, Puu vilja uulits nr. 5. Korter 15. Juuli Jaakson.) ja kammiga. See on harjaga hobust ja kammiga harja. Selle järele wiidakse hobused kaewu juure jooma. Peale joogi saawad kaeru heina häkslitega segamini segatud. Kui kotid tühjaks saawad, antakse weel kord heina, nii sama suured portsjonid nagu enne. Peale heinte kätte andmist läheme silmi pesema ja teed jooma. (Suhkurt saab 3^{3/4} tükki päewa kohta, minu rehnungi järele umbes 6 solotniku (ca 25 g).) Tee on läbi päewa walmis keedetult saada. Tee joomise aeg on umbes pool tundi. Siis tuleb gümnaastika esiteks jalgsi marssimine ja pärast hobuste seljas sõitmine. Jooksupealt hobuse selga hüppamist hakatakse ka kohe õpetama. Lõuna on kell 1/212. Õiguse pärast peab kuni kella üheni kestma, aga tegelikult jääb ta ikka ainult tunni pikkuseks. Peale lõunat on jälle õppus – meile noortele seni ajani ainult jalgsi. Kui juba wähe widewikuks läheb, läheme kasarmusse, istume ilusti koiku otsa peale ja siis õpime, kus polkus me oleme, missugused meie ülemad on, keisri suguwõsa nimed ja muud sellesarnast asja – muidugi wene keeles. Mina olen eestlaste hulgas – sellepärast pole mul õppimisest mingit raskust, sest oma polgu nime ja n.e. peab iga üks wene keeles teadma ja meie eskadronis on üks koguni niisugune poiss, kes eesti keeleski lugeda ega kirjutada ei oska. (Unustasin wähele, et peale lõuna esimene töö hobuste jootmine ja söötmine ühes puhastamisega on ja selle järele õppus algab.)

(Vasakul äärel ülevalt alla: Arde Heinrichiga oleme ühes eskadronis ja ühes kolmanda korra peal. [Kasarmud on kolme kordsed].)

Pliiatsiga: 17-4./2.

27.XI.1910

Sellest “wene keele tunnist” läheme otse kohe talli jälle hobuseid puhastama ja söötma. See kord saab peale muiduse töö ka õuest hommikul välja wiidud sõnikune pahn jälle sisse toodud ja alla lautud. Peale selle saab weel iga hobuse kohta nii palju õlgi, et peusse wõtta saab. Selle järele on õhtusöök – wõib olla tund ehk poolteist. Siis läheme weel kord talli ja anname ainult heinu ja läheme kohe õhtu palwele. Enne palwet hüütakse weel kõik nime pidi läbi, kas mitte keegi ülepiiri ei ole putkanud.

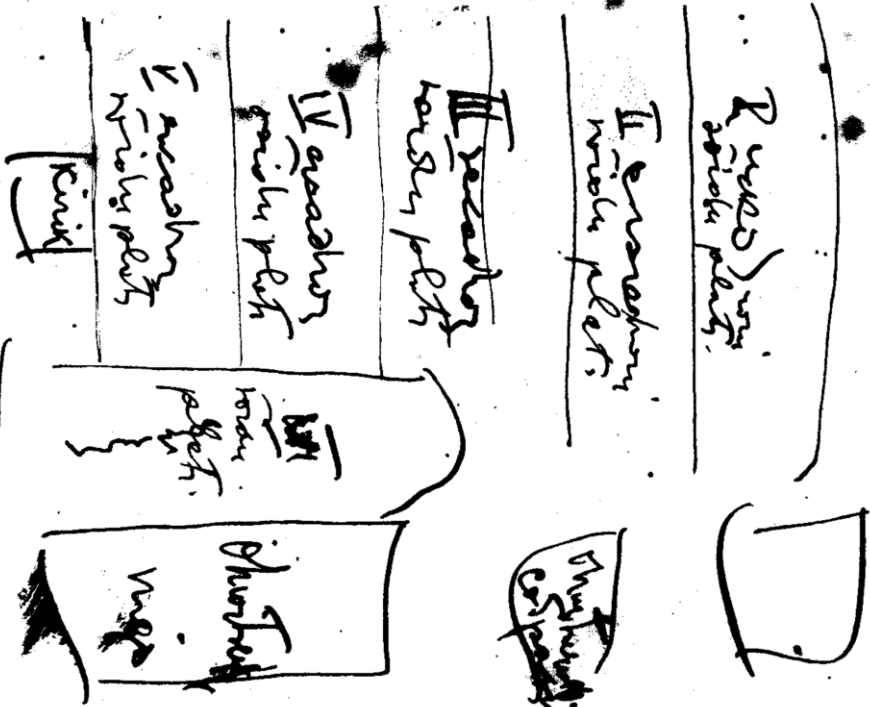
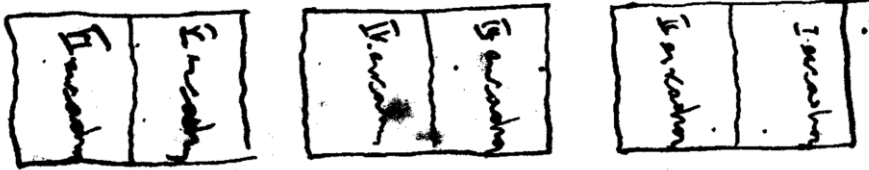
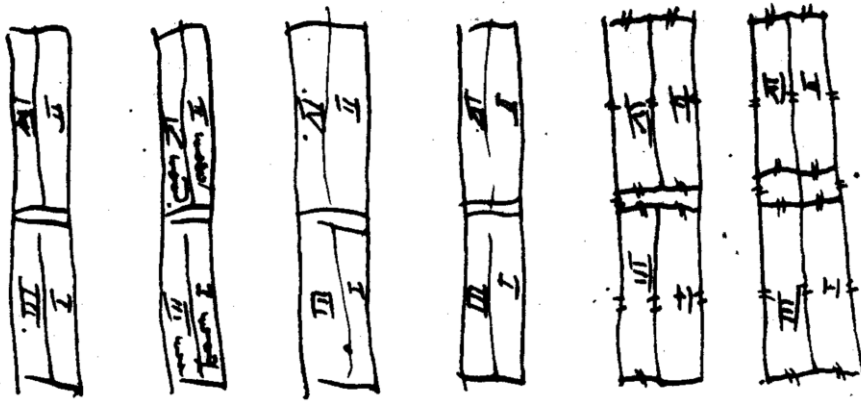
Niisugune on meie päewa kord. Hommikust kella $\frac{1}{2}$ 6 kuni õhtu kella 9. Prie aeg päewa jooksul: lõuna üks tund, õhtul üks tund. Hommikul pool tundi tee joomiseks, silma pesemiseks ja saapa wiksimiseks (Vasakul äärel ülevalt alla: Muudest seltsi meestest ja nendega läbi saamisest edaspidi. –) ja õhtul kella 3 ja 4 wahel s.o. peale turnimist ja enne peast õppust, 20–30 minutit tee joomiseks. Täna, laupäewal, polnud peale lõunase hobuste puhastamist muud kui mõõga ja püsside puhastamine. Nühkisin ka ühe mõõga liiwaga haljaks. Kui selle peale mõtelda, et siin neli aastat niiwiisi kinni olema peab, siis ajab küll üsna karwad püsti, aga kui aega kolme aasta peale lühendataks nagu siin mõned loodawad, siis oleks juba süda natukse rahulisem. Suine elu olewat ka hoopis teisem. Polk minewat kõik küladesse laiali, kus keegi korteri saab, enne lõunat käidawat muidu ümber ringi sõitmas ja jahi peal, hobustega jões ujumas j.n.e. Hobuste puhastast ka nii palju ei ole – saawad jões puhtaks pestud.

Pärast poole olewat aega küll Poola tüdrukutega tantsimiseks ja muuks. – ...Ilmad olewat siin palju soojemad kui meil. Praegu suurt lund enam ei ole – on juba kolmat-neljat päewa sula – ja wanade arwamise järele pole ka edaspidi paljut külma loota.

(Õhtul peale palwet.)

Täna on juba nädal täis, kui päris ametisse hakkasin. Iseäralist raskust pole olnud. Esimestel päewadel õpetati meid – eestlasi – iseäranis, sest wenelased olid ennemalt tulnud ja juba õppusega ette jõudnud. Nüüd aga olime juba paar, kolm päewa kõik ühes. Ei tunne ennast teistest maha jäänud ka olema. Hobuse selgas olemise kohta wõib ütelda, et siin täiesti üks kõik on, kas enne oled hobuse selgas olnud wõi mitte. Ühe sugune loll oled ikka. Ei ole sull käed ega jalad nii nagu just peab olema. Maha kukkumisest suurt häda karta ei ole. Sõidu platsid on nagu pehme liiwa hunik. Täna kukkus üks wene poiss hobuse seljast maha, mis rapsus. Häda polnud midagi. Söögiga peab hädapärast läbi ajama. Leiba saab küll. Lõuna saab kapsa suppi ja $\frac{1}{3}$ naela (ca 0,14 kg) liha. Putru ka weel. Õhtul on tangu supp – weega keedetud ja wänge maik – minu suust ta praegu heaste alla ei lähe. Söön siis õhtul koledasti leiba. Wõid on. Theed saab nii palju, kui tahad. Saata pole mulle praegu weel midagi waja. Jala nartsa sain ühe paari kroonu käest. Sokide kandmine on lubatud. Raha on 17 rbl. 1 kop. Nädalis läheb nael suhkurt, peale kroonu suhkru, ära. Kasukad kuued saadan edaspidi kodu. Praegu on minu kastis. Tulewal laupäewal wõi pühapäewal kirjutan jälle – praegu ei mahu enam. Jaan –

väike polgukoorste plaan:

~~Remind~~
 septimadest koorist j. imend. n. g. t.

liitsiga: 19-6/1

6.XII.1910.

Armsad kodused!

Ootate ehk muidugi juba minu kirja, aga ega ma alati kirjutamise aega ei saa ja tahaks mõne muule ka wahest kirjutada. Tööpäewiti ei ole rohkem aega, kui õhtul peale söögi napp tund ja peale "поверка" (kell 9 ajal) nii kaua,

kui ise une käest ära jõuad wõtta. Seegi aeg kulub enamiste teistega lobisemisega ära. Heila oli küll pühapäew, aga ega sestki suurt wõitu ei olnud. Enne lõunat käisiwad mõned, kes tahtsiwad, kirikus ja kes minemata jäiwad lõikasiwad tallis häkslid j.n.e. Neljas wood ("взводъ" iga eskadron on neljaks wooduks jautatud – mina olen neljandas) tegi kaewu ääres uulitsat – liiwa sai pääridega paari wakamaa (isa järgi 80 süllda = ca 160 m) tagant weetud ja kiwa korjatud, kust saab. Selle tööga läks pea lõunani ära. Öhtu poole sai seda sama weel natuke teha. Sai siis tundi paar, kolm päris ula aega rohkem, kui tööpäewadel. Laupäewa peale lõuna peaks ka seda sama osa saama, aga meil kulus ta parandate pesemise ja asemete kloppimisega puhtaks ära. Täna, keisri Majesteedi nimepäewal on ka püha. Wenelased läksid enamiste kirikusse ja pärast on esimese eskadronil paraad. Lootuse järele tänaseks midagi suuremat tööd ei leidu. Harilik hobuse puhastamine wenib aga pikemale kui töö.päewadel. Täna katsun natuke seltsimeeste üle kirjutada, nii palju kui tean.

Siia sai meid Pänust 21 meest. Peale selle läksid 2 meest Riiga pidalisse ja üks jäi Dwinskis haigeks. Siia jõudnud meestest jautati ära:

Esimesesse eskadroni: 1. Hans Põltsam, wist Tori poolt pärit, tänawu kewadel linnakooli eksam ära tehtud. Terwis senini üsna hea. 2. Andrei Meister, ameti poolest rättsepp, Karumatsi Liisa wend. Jäi haigeks, kui meie alles ühes koos olime, minu arwamise järele külmetamisest. Kas ta praegu terve ehk alles laatsaretis on, ei tea. 3. Peeter Jents. Wist Pärnust, iseennast täis, naljalt kellegiga ei räägi, räägib Saksa keelt hästi, kas wene keelt ka, ei tea, aga wist muidugi. Kah tõbine.

Teise eskadroni: 4. Aleksander Gentalen. 5. Iwan Kustawson. 6. Iwan Oissaar. Kust kohast nad just on, kuulsin küll, aga meeles ei pidanud. Nende tarkusest ei tea ka midagi rääkida. Wene keele poolest on nad minustki nõrgemad.

Kolmandasse eskadroni: 7. Martin Pärn, Torist, aga kust just, ei tea. Tori kihelkonna kooli eksam. 8. Emil Jürgens, Pärnust. Ülikoolis rohu teadust õppinud ja Pärnus, wist Grimmi apteekis, pärast Peterburis ja wiimased paar aastat Lõuna Ameerikas ametis olnud. Oskab wene ja saksa keelt. Wõib purjutada, kui tahab, mängib mandolinet ja wist klawerit ka. Temast ehk saan edaspidi weel kirjutada. Jäi haigeks, kui alles ühes olime, wist külmetamise ja purjutamise pärast. Nüüd wist terwise juures. 9. Karl Juurikas. 10. Martin Andreesen, Arest, ameti poolest sepp.

Neljandasse eskadroni: 11. Hans Koik. 12. Kristjan Ruusmann. 13. Heindrich Kull. Tean neist wähe, suureks tuttawaks ei saanud.

Wiendasse eskadroni: 14. Peeter Kikas. Kust kohast ei tea. Praegu laatsarettis – kõrwad haiged, jooksewad mäda, kuulmine üsna nõrk!!! 15. Leksander Lepik. Tean tast wähe ehk küll ühes eskadronis oleme. Nähtawasti walla kooli tarkus, terwis hea, mängib harmonikut. 16. Johann Kallas. Orajõelt. Lugada ega kirjutada ei oska. Loodab esimest õigust, eelmine wend olewat töowõimetuks jäänud. Praegu laatsarettis, kukkus lageda põranda peal maha, põlw haige. 17. Jaan Jaakson.

Kuuendasse eskadroni: 18. Jaan Ringenberg. Praegu laatsarettis. Südame peksmine. 19. Aleksander Kirkmann, Wändrast, sepp. Oli meie naljahammas kõige aja, seni kui haigeks jäi. Kuulu järele leetred wõi riisid. 20. Georg Sepp. 21. Juhan Luur, Arest. Kõige pikem mees tänawu aastaste noorte seast, alati rea ees otsas.

Nii palju nende eestlaste kohta, mis minuga ühes tuliwad. Nendest kes enne mind siin oliwad kirjutatan teine kord. Üleüldse ütelda on siin eestlasi palju. Paar tükki kirjutajateks, laatsaretis welskeriteks, polgu poodis teine kaupmees ka eestlane j.n.e. Wiendas eskadronis väga palju ei ole, mis minule weel kasulikum on, sest et nii rutem wene keele kätte saan. (Umbes 12). (Vasakul äärel ülevalt alla: Rõõsa koore wõi maksab polgu poodis 53 kop nael.)

Suurt pääsemise lootust mul siin ei ole. Pean ainult katsuma, kudas edaspidi kergema elu peale saan. Eskadronis wõib igawene hobuse puhastamine tüütawaks saada. Kraami ja raha poolest mul praegu puudust ei ole. Ilmad on praegu tõesti soojad. Lund ei ole ammugi enam. Kindad seisawad üsna wakka. Pesu lasin ühe jau ära pesta, nimelt kaks alumist ja ühe pealmise särgi, kaks paari alus püksa, ühe käterätiku, kaks nina rätikut, jala nartsud ja leiwa koti – maksis 24 kop. Kroonu poolt olen weel särgi, paari aluspüksa ja paari jala nartse saanud. Praegu puhtad. Wõi lõpetasin heila otsa. Oleks tast kauemi saanud aga Arneman aitas ka süüa ja oli ka kaunis mageda wõitu. Suhkurt läheb rohkesti, eelarwe järele rubla eest kuus. (15 kop nael (eelarve kohaselt seega koos kroonult saadud suhkruga 125 g päevas).) Kasuka saadan wist warsti kodu. Praegu on kasti põhjas. Kõik jutud, mis enne kasti läbiotsimistest ja riiete ära wõtmisest räägiti, on liialdatud. Saatmine maksab kuni 12 naelani 65 kop, kinnitatult 72 kop. Peale selle 10 kop nael. Meid noori küll weel kuhugile ei lasta, hea küll kui polgu poodigi minna saame, aga Arnemann wiib linna küll. – Kui kodu pool midagi uudist sünnib, kirjutage mulle kah. Kudas saagimise tööga lugu on? Kas piima weel Pärwerese wiia saab? Kuda “suure Jaani” maja ehitamine ka edeneb? J.n.e. – Kõik kartused, et ratsawäes elu kardetavam on kui mujal, on asjata. Meie woodus pole tagedaid hobuseid ka mitte ja seljast maha kukkumine ei tapa pehma liiwa peal ka kedagi ja kes siis kukkuma sunnibki. Kõige hullemine närib see hinge, kui nägema pead, et Sull nagu plaani järele waba aega käest ära süüakse. Terwiseid kõigile. Jaan. 6.XII.1910.

Pliiatsiga: 21-7

12.XII.1910.

Üks nädal on jälle minema saadetud. Elukorras mingit muudatust pole olnud. Täna hommikul wiis Arnemann mu kasuka linna posti peale. Saatsin Karu juure nagu kirjadki. Pööri wõite tagasi saata, kui ta mitte just lagunened ei ole. Saatmise kulu 76 kop. Kui wahest Jõuluks wõid tahate saata, waadake “Sirwilaudest” saatmise kulud enne järele – kuni seitsme naelani on ise hind ja kuni kaheteistkümne naelani ise hind, peale selle tõuseb naelade järele.

Minu kõhu terwise ette suurt karta ei maksa – söön kõwasti, praegu antakse leiba natuke vähem ja leiwa asemel 1886da aasta suhkarisi, on üsna kenad närida. Wahest toob poest mõne saia ka. Heeringaid wõib ka saada 3 kop tükk. Siit poe worsti ma weel katsunud ei ole, teiste ütlemise järele väga suur asi ei olewat. Kottu järele saada tahta ei tea ma praegu midagi. Jämedat niiti oleks wõinud ka ligi olla, aga saab siit ka. Püssi puhastamist pole weel olnud, et linase riide narusid waja oleks olnud. Ratsawäes ka püssi väga palju ei tarwitata – enamaste mõõga õpetus ja selle puhastamiseks on siin üli hääd liiwa rohkem, kui waja.

Kristjanile olen ühe kaardi saatnud oma adressiga. Wastust pole senini saanud.

Raamatute lugemisega siin wist väga kaugele ei saa, isegi kooli raamatud on mõnel käest ära wõetud. Eesti keelseid lehti aga wõib küll lugeda. Wene keelsetest nähtawasti ainult korrameelseid.

Pole enam aega, seekord punkt.

Jaan

-.-.-.-.-

Pliiatsiga: 31-10/1

Esimesel Jõulu pühal pliiatsiga 1910.

Armsad kodused!

Nagu oma “nimekirjast” näen, pole ma peale 12^{dat} enam kodu kirjutanud. Pühade ees ei saanud ka suurt aega, tahtsin ühele ja teisele kirjutada. Teie kirjad olen wist kõik kätte saanud. 22^{sel} sain ka pühade kaardid kätte. Paki sain 23dal kätte. Kirjad saab harilikult kahe päewaga kätte, pakid aga antakse harwemalt wälja, nii et wahest pikemat aega ootama peab. 22^{sel} sain ka esimese palga 90 kop. kätte. (7 now. arwama hakatult) Praegu on umbes 13 rubla weel – enne märtsi kuud wist küll raha waja ei ole. Pole ka esiotsa hea, kui väga palju raha järele saadetakse. Ei tea temaga midagi peale hakata ja ülemused wõiwad väga tähele panelikuks saada – kardawad joomist ja muud. – Kas teie kasuka kätte olete saanud.

Mina harjun oma siinse elu korraga ka juba ära. Sõit läheb wõrdlemise üsna kenasti. Maha pole weel kukkunud. Hobune on ka hea juhtunud. Edaspidi saab rohkem aega ka, kui juba rohkem mõistma hakkab, jääwad nõudmised vähemaks. Praegu on pühade algus käes – suurt ma neist just ei looda – wahest noritakse pühapäewased tunnid rohkem käest ära kui töö päewased. Lugemise materjali praegu muud ei ole kui kodust ja mujalt saadetud kirjad. Muude seas olen ka sauna Juku käest Siberist kirja saanud. Mis ta kirjutab – edaspidi. Siinsete eestlastega saan üsna hästi läbi.

Seletuseks: Meie polk jautakse kuude eskadroni. Kõigil on ühine haigemaja, pood, leiwa kuputamise maja, sepi pada, ohwitseride maja, kantselei j.n.e. Igal eskadronil on oma hobuste tall, ja harjutuse plats. Eskadron jautakse neljaks wooduks (взводъ = rühm). Kasarmus on elu järgmiselt ära jautatud: alumisel korral köök ja söögi tuba j.n.e., teisel korral esimese ja teise woodu magamise ja elu tuba, silma pesemise ruum ja peldik. Kolmandal korral need samad kolmanda ja neljanda woodu tarwis. Tall on ka nelja woodu peale ära jautatud. Igas woodus on umbes 35 hobust ja seda sama osa inimest. Harjutuste platsid on ka ligidal – kõik hästi sisse säetud.

Teisel Jõulu pühal.

Mina olen neljandas woodus. Peale minu on siin weel kaks eestlast – Jaan Erja, jefreitor. Pärit Riiast. Kristjan Juuru, Saarde kihelkonnast. Mõlemad teeniwad wiimast aastat. Wahe peal on küll igal aastal 2-3 eestlast woodu peale juure tulnud, aga kõik on, kes welskeriks, kes kantselei kirjutajaks, kes muusika kooris. Eestlased naljalt eskadroni teenima ei jää. Needki, kes weel eskadronis on, käiwad ainult arukordadel sõitmas – kui midagi tähtsamat, kas manöower wõi muud sellesarnast on. Muul ajal on igal ühel oma ameti järele töö. Kolmandas woodus (kah kolmandal korral) on eestlased: Hans Kest, Wiljandi maa mees, wiimast aastat teenib. H. Arneman minewa aastane ja J. Kallas, mis minuga seltsis tuli. Wiimane on kaunis “nui”, teised kõik kenad lõbusad poisid.

Pliiatsiga: 31-10/2

Juuru on ameti poolest puussepp ja Kest sepp. Esimese ja teise woodu eestlastega puudun vähem kokku. Kõigist suurt rääkida ei teagi. Ah, pidin ära unustama kolmandas woodus on veel Mihkel Paan, kingissepp, täieline “нестроевой”, õppusel iial ei käi. Pärnu mees. Selle Paani wend, kes ikka Siberis maad kuulamas käis. – Jõulud lähewad siin ka oma moodi “lõbusalt” mööda. Heila õhtul oli Jõulu puu, iga mees sai koti täie maiust – oli säääl üks hea suur õun, hulk pisukseid pähkleid, mõned suured pähkled, peu täis ponksa ja mitu “wehwerkooki”. Wist komanderi kulu. Peale hariliku söögi saime veel portsjoni sea liha ja wiie kopikalise saia. Jõulu puu all lasti harmonikat mängida – wene moodi – ja wenelased tantsisid. Lauldi ka suure häälega wene laule. Komanderile nähti see kõik toredasti meeldiwat. Pean ütleva, et meie eskadronis kõik hea südamega ohwitserid on. Ainuke asi mille eest kõige rohkem karistakse on joomine. Eskadroni komander on õieti hää südamega rahwuse poolest armeenlane. Oma suguwendadele kingib ta kodu käima minekuks raha ja hoolitsewat ka siingi wahest taskuraha eest. Meie õpetaja on praegu Staab-rootmeister baron Budberg wist Wigala Budbergide tõust. Teeb kangesti kurja näu ja oskab sõimata, aga ikka nii, et rohkem naerma ajab kui kartma paneb. Teiste ohwitseridega mul veel suurt kokku puutumist pole olnud.

Täna tegime enne lõunat kord hobustele “проездка”t, see on sõitsime mõne wersta maad mööda metsi ja mägesid ära, et hobuste jalad mitte seisuga kangeks ei jää. Tuju oli lõbus. – Wenelastel on see nuhtlus, et neid sagedasti kirikusse aetakse, meil Lutheri usulistel seda karta ei ole. Ainult wahete wahel mõnda tööd otsitakse selleks ajaks, kui teised kirikus on. Wiina joomine on keelatud ja wõib sellega üsna halwasti minna, aga sellegi pärast on mehi näha, kelle jalad seinä äärest eemale ei usalda minna.

Ei tule praegu meele, mis asjast veel kirjutada oleks. Oskar küsib, miks just kewadel gümnaasiumi eksami tegema peaks? Sellepärast, et kewadel tükati kergem olewat ja siis kui mõnes õpeaines läbi kukub, selles asjas sügisel järel eksami teha wõib, kuna muude asjade õppimise ja kordamisega suwel aega pole tarwis wiita. Selles asjas küsige Siitami käest nõu. Olen ka temale siit selle üle kirjutanud. Gümnaasiumi kooli raha on küll kallim, kui gorodskois (48 rbl.) aga siiski on ikka kasulik gümnaasiumi minna.

Soo, nüüd hakkab kirjale lõpp ka tulema. Olen teda küll nii kirjutanud, et enam isegi lugeda ei oska. Üks rida räägib ühest ja teine teisest asjast. Erja paikab kasukast ja katsub seal juures laulda, peab ka appi minema.

Hääd uutaastat!

Jaan

Teisel Jõulu pühal kui juba widewikuks hakkab minema.

-.-.-.-.-

Pliiatsiga: 38-B27

ПОЧТОВАЯ КАТОЧКА ОСТРОЛЕНКА 7.1.11. ПЕРНОВЪ 9.1.11.

г. Перновъ. Лифл. губ. Книжная торговля Я. Кару господину М. Яксону.

Pliiatsiga: N. 27 (12/13)

Armsad kodused!

Pühad hakkawad juba mööda jõudma. Suurt kasu neist ka pole olnudki. Pole nendega midagi peale hakata – igawad. Pole teilt ka hulgal ajal kirja saanud. Wiimane oli Papa kiri 15^{ndast} dets. Pääle selle mõned kaardid. Ei tea, kas olete mu kasuka kätte saanud wõi mitte? Mulle saata pole praegu midagi

waja, muud kui wahest mõni sõna kodusest elust. Minu pärast ärge kurtke suurt ühti. Olen terve ja teenin keskmiselt – väga heasti teenimise eest hoian – pannakse wiimaks “учебная команда’sse”. See aga tõutab ainult waewa ja waewa lõpuks paar päela! Wiimase kirja kirjutasin 26^{mal} dets. – kas saite kätte? Kristjani käest sain ka hiljuti kaardi. Kirja olewat ka saatnud – wist kaduma läinud. Kirjutasin wastuse.

Hääd uut aastat.

Jaan.

6.I.1911.

-.-.-.-.-

Pliiatsiga: 41-14/1

Armsad kodused!

Teie wiimase kirja sain täna, pühapäewal kätte. Olge terwed meelepidamast! Mis sellesse puudub, et minu puudumine Teie Jõulu rõõmu vähendab, siis ei wõi sinna midagi parata. Ja ma arwan, et Teie lootused minu enne aegu kodutuleku peale ka tühjad on. Siin on teisagi enne olnud, kes kodu saada on lootnud – kuigi mitte nii, nagu mina – ja on weel praegugi. Näituseks Kallas minuga ühes eskadronis. Loodab esimese õiguse saamist. Wend olewat täiesti töö wõimetu. Tema olewat ainult selle pärast tulnud, et wennaga numbri wõtmise ajal tülis olnud ja wend ei olewat komisjoni ette tulnud. Saab näha. Poiss ise on ka õieti kelm wõi kawal, kudas peab ütleva. Tema ära minekust siin kellegil suurt kahju ei oleks. Wenekeelt ta sõnagi ei oska (wist saab natuge aru nagu ma mõnest asjast olen aru saanud, aga sellest midagi wälja ei tee.) tõendab, et lugeda ja kirjutada ka ei oska. Mina aga olen peast õppuses pea kõige esimene ja kui ma mitte tagasi ei hoiaks, wõiks ka muis asjades esimene olla. See aga ei oleks üheski asjas hea olema. Ei lastaks naljalt muusekandiksi – oleks eskadronis tarwis olema. Hobuse seljas seisan praegu üsna rahul oldawalt, maha pole weel kordagi kukkund ja wist ei kukugi, kui mitte hobune ei kuku. Hiljuti wõeti jalarauad sadulate küljest ära ja nüüd sõidame ilma nendeta. Üle puu hüppamist oleme ka juba paar päewa katsunud. Esiotsa tõstetakse ainult jalg kuni poolteist maast üles, aga kui hobusel hea lust on, hüppab omast peast weel kõrgemalt. Sealjuures on ohjad kinni seutult hobuse kaela peal, neid tohib ainult siis puutada, kui hobune teisalt minna tahab wõi päris lõhkuma hakkab. Sellest pole suurt wiga, põlwed harjuwad pikkamisi ära, et üsna kindlasti kinni seisad. Ilma jalgraudadeta sõidame wist kuni wõinädalani. Mõõgaga raiumist katsume esi otsa jalgsi. Millal see hobuse seljas tuleb, ei tea. Kas muusekantid enne Märtsi kuud wälja wõetakse, ei tea ka ütelda. Ega sealgi esi otsa kõige kergem pole, aga ju teisem ikka on ja ega ta praegugi töö poolest surmaw ole. Nimelt töö ja õppuse ajal on meel üsna lõbus, aga prii ajal saab wihastada. Üleüldse tõendakse, et elu iga aastaga ikka kergemaks läheb. Räägitakse ka üsna kõwasti teenistuse aja lühendamist. Kui õiged need jutud on, kes seda teab.

Üle üldse ütelda: tulen ma siit enne teenistuse aja lõppu kodu, wõi teenin oma aja täis, targem olen ikka, kui siia tulles olin.

Kas Jutu Juhan ikka Seljal on, wõi kuskil mujal?

Ah jah, Teil on ilmad halwad, minul siin aga niisugune pehme talwe üsna meele pärast.

Hääd terwist kõigile

Jaan

9. jan. 1911.

Pliiatsiga: 41-14/2

Kui teil minu särgid ja aluspüksid kodus tarvitada ei sünni, võite siia küll saata, kui see sõrdlemisi liiga kalliks ei lähe. Wanad narud kuluwad püssi puhastamisega ära. Jala nartsudest sain just parajasti kaks paari. Kroonu poolt antawad on pea weel pisemad. Kui tahate, võite neid saata, tarwis neid läheb, aga saab ehk ka siit. Sokide kandmine pole mitte keeldud, aga sugugi mitte kasulik. Kuluwad ruttu katki ja lähewad jalgas märjaks. Käte rätikuid võib ka saata. Just karjuwat häda mul praegu millegist ei ole ja ei või sugugi tõendada, et nende kodust saatmine odawamaks läheb kui siit muretsemine. Ei tea ainult missuguseid siit saada võib.

Kui wahest peaks juhtuma, et midagi saadate, saatke wäike kera niiti ka – niisugust nagu meil ikka oli, mis suurt seltsi õmbluse nõela taha ka läheb. Kasukat paigata ja hobuse pea kotti õmmelda on üsna paras.

Weel kord ütlen, et sugugi tarwis ei ole nüüd jala pealt kõik siin üles luetud nartsusi ja niitisi saatma hakata. Kirjutan ainult, et kui wahest midagi saata tahate, siis teate, missuguseid asju ma siin tarvitada võin.

-.-.-.-.-

Pliiatsiga: 46-18

26.I.1911.

Teie wiimase 19^{mal} jan. kirjutud kirja sain 23^{dal} kätte. Suur tänu kõigi uudiste eest. Mul on hea meel, et teil lehmad siledad on, kui nad üks neljandik sellest ajast, mis siin hobuste puhastamise peale ära kulutakse ka iga päew puhastada saaks, siis võiks ma loota, et nad ka puhtad on. See on tubli, et Oskar tunda võtab. Elu aeg on lühike ja mis sa nooruses ei külwa, seda pole ka wanaduses lõigata. Raha see ehk küll pisut võtab, aga mis siis ei võta raha. Mina arwan oma kulu siin soldatis olles 150 rbl. peale aastas 50-60 rbl. läheb wägisi ära, kui wähegi mõistlikumalt elada tahad ja tööd, mis tegemata jääb võib küll saja rubla peale arwata. Mis aasta asjata kadunud elu aega maksab, kes selle wälja arwab?

Paegu on siin juba tükk aega kõwa talwe. 15-16 graadi külma. Lund wähe. Teil on muidugi mõlemaid rohkem. Tõendawad, et siin sihakest kõwa talwet enne pole olnudki. Iseäralikku pole siin midagi juhtunud. Võiks ainult nimetada, et selle kuu sees keegi noormees – ei tea, kust kubermangust – weel juure saadeti. Oli teise esimene õigus teiseks ümber löödud. Teine juurde tulija on üks 1906 aasta teenistuse mees, kes 6 kuud enne teenistuse lõppu putked on pannud. Oleks ta lõpuni teeninud oleks üle aasta juba kodus olnud, aga nüüd tuleb wast paar aastat distsiplinar bataljonis teenida. Mis moodi ta kätte saadud on, pikemalt ei tea. Heila aga lahkus meilt üks noor – oli wist wiimane wastu võtta olnud. Tema asemele siia senini kedagi saadetud ei ole.

Räägitakse, et Siberisse minewad nekrutid surma on saanud – olewat rong Baikali järwe sisse läinud. Kas see tõsi peaks olema? Lehte pole lugeda saanud, ei tea uskuda.

Mis lehesse puudub, siis on mul nõuu teda ikka tellida ka, kui luba saan, mida wist ei keelda. "Elu" minewa aastaseid wiimaseid numbrid olen lugeda saanud – ühel esimese woodu eestlasel käis minewal aastal. Tänowu pole kellegil midagi tellitud.

Kahju on, et ma flöte ligi wõtmata jätsin. Wahest wõtaksite kätte ja saadaksite ühe neist järele – parem kui suurema. Kui ta mitte üle kahe naela raskeks ei lähe tuleb 25 kop saatmise kulu. Kui raskem on kasulikumu kraamiga ühes saata. Oskar saadab wahest Jakobist ära küll. Tellisin Schusteri(?) käest hinnakirja – selle järele saaks nii samasuguse pikkolo nagu meil on 2^{1/2} rbl. kätte, aga mis siis uuest muretseda, kui vanu on. Paan tellis omale mandoline juba ära, saab näha, millal kätte saab. Mängida ta teda küll weel ei mõista, aga ütleb pisut nooti tundwat ja harmonikut mängib üsna kenasti. – Või lõpetasin juba kolmekuninga päewal otsa. Oli pühade aeg, sõin ise rohkesti ja kogusin omale sõpru ka. Praegu olen oma eskadroni eestlastega kõige paremas läbisaamises. Saata teda praegu wist küll ei maksa, tuleb väga kallis süüa. Suhkurtarwitan rohkesti. Kuni 31 detsembrini 10 naela. 31. januarini läheb arwatawasti weel teine kümme läbi (seega koos kroonusuhkruga ca 160 g päewas). Nael maksab praegu 14 kop (tükisuhkur). Saia ostan ka wahetewahel. Edaspidi kui raha otsa hakkab lõppenma, saadan oma majapidamisest täieliku aruande. See kord siis hääd terwist ja lõbusat tuju soowib

Jaan.

-.-.-.-.-

Pliiatsiga: 49-19/1

4.II.1911.

Üks soldati elu halbdustest, millega mind kodus juba hirmutati, on wargus. Ka meie eskadronis on teda kuulda ja näha. On siin mõned inimesed, kell wiina nälg suur ja raha kopik napp, need katsuwad siis teiste pesu ja mis iial kätte saawad omale wiina rahaks teha. Ei aita siin ükski nuhtlus. Meie eskadronis on peale sääduksliku karistuse warastel weel iseäranis karistus karta. Nimelt on komanderi poolt hääks kiidetud – mehine keretäis nii nagu keegi anda himustab. Niisugusel mehel, kes rohkem juba näpanud on, on ka wihamehi rohkem ja nii saab keretäis seda kindlam. On siin ka mõned mehed nii saanud, et waewalt weel hing sees. Üks sarnane juhtumine kergel kujul oli ka minewal pühapäewal. Üks lakekauss – Dragunow on ta nimi – oli juba kauemat aega teiste wara peale jahti pidanud. Ka sell pühapäewal oli ta kellegi mundre põue toppinud ja warsti oleks juudi käes olnud, aga “дневальный” oli näinud. Seda saiwad muidugi kõik kuulda. Ja et wiimasel ajal paljudel pesu kaduma on läinud, oli üleüldine meeleolu õieti tige. Puudus ainult mees, kes peale oleks hakanud ja nahaparkijaid oleks küll olnud. Asi kääris. Käidi ühest seinast teise, räägiti pool sosinal ja äritatult. Wõib olla oleks pikkamisi järele andnud, aga mees oli ise purjus ja hakkas tüli norima. Õhtul peale “powerka” (поверка, s.o. ülelugemine, kas lapsed kõik alles!) saime waewalt ülesse, kui teise korra peal suur kära algas (Dragunow on esimeses pool-eskadronis). Juba tuligi üks meie woodu jefreitor werise ninaga üles, oli natuke keelama läinud, olid teise tulist jalu uksest wälja wisanud wastu kiwipõrandat (põrandatele on kiwi kord peale walatud). Isegi wahtmeistert pole ligi lastud, antud rusikaga kuklasse. Kõige lõpuks wiidi Dragunow päärde peal pogrissi. Peksjad aga saiwad järgmisel päewal komanderi käest kiita. Kõige osawam nende seast – eestlane Lilienblatt sai 50 kop. Oli teine päris tõsise nagaikaga tööd teinud. Meile, noortele, seletas komander teisel päewal, et niiguguse lurjusele (сволочь), kes teie asju warastab, tuleb ikka niwiisi anda. Küsis lõpuks: “Kas saite aru?” Meie kostsime kõik kooris: “так точно, ваше высокоблагородие.”

6.I.1911.

Üks pühapäew on jälle peaaegu möödas. Tööd oli nii palju, et kirjutadagi aega ei saanud. Ühe peakoti õmblesin walmis. Hobuse aset tegin. (Hobuse asemed on sawist ja kuluwad aega mööda auku. Siis peab jälle uuesti üles lõhkuma ja sawi juure tooma ja lõpuks uuesti kinni tampima.) Mõõga ühes tupega nühkisin haljaks. Mundstükid (mitte pasuna, waid hobuse mundstükid) tegin puhtaks. Kõik peab ju haljas ja puhas olema. Püssi puhastamine oli heila peale lõunat.

Üleüldse ütelda, ei wõi wäga liia puhtuse nõudmise üle kaiwata. Selles asjas on just meie (wiies) eskadron iseäranis järeleandlik. Õiguse pärast ei tohi kasarmus magamise ja elu ruumides toidukraami pidada, teed ülesse tuua ja ülewal süüa, ega ka suitsetada. Meil aga süüakse ja suitsetakse üsna julgesti, ei tule keegi keelama. Kui wahest mõni suurem ülemus oodata on, siis lastakse heasti ära koristada ja seks korraks on asi sääduse järele. Pärast ela jälle kudas sull omal hea on. Teistes eskadronides on selle poolest nõudmine suurem.

7.II.1911.

Üleliigne puhtuse nõudmine oleks ainult tüliks olema. Kes puhas olla tahab, hoiab ilma käskimatagi. Soldati suurt "bakteeriat" olen küll näinud – mõnel on neid mehemoodi – aga minu kallale pole weel suurt tükinud.

Praegu on ilmad sulad – juba mitu päewa. "Manees" on üsna pehmeks ja poriseks läinud. Sõit läheb, mis logina. Ühes maa pehmeks minemisega hakkawad mehed hobuse seljast jälle kukkuma. Külmetanud maa aegas seda suurt ette ei tulnud. Täna kukkusiwad kaks tükki korruga. Teine oli just minu ees, hobu kargas järsku kõrwale ja mees lendas peat pidi porisse, oli nagu kurat. Ega mulgi suurt nalja ei olnud, kui üks hobune lõhkuma hakkab on teised ka kohe järele. Sain weel sadula nukka kinni karata. Ilm oli soe ja tuju hea. Üleüldse on mul senini ainult pühapäiwiti halb tuju olnud. Tööpäiwiti läheb aeg kui püssiga lastult. (Järgneb.)

49-19/2

W. F.

Rohud aris minnes oli mul kraami.

- 8 Rast, karti rihm, teekannija tass 453 kop.
 - 8 Haru, sulapea, suled 58 -
 - 8 Lep (10) nüt (18) noelad (3) topat hasejor küünal 30 -
 - 10 Emt (5) post-pohes (25) imbrind (10) nargiaf esardid (19) 142 -
 - 10 Europi Wene maie kaart (25) fodoform (20) pliaat (5) 700 -
 - 10 Karskling (245) 3 rateratruat (150) 3 raami (150) ~~300~~ 850 -
 - 10 3 paari alu püüra (315) 3 paari püüri (142) paari (85) 542 -
 - 10 1/2 toni ninarütisuid (60) paari jala rüütisuid (120) 250 70 -
 - 10 2 paari rüütisuid (100) 2 paari kindaid (120) 250 20 -
 - 10 püssid ja west (620) saapad (600) kannad, kum, püüri, 200 20 -
 - 10 ~~700~~ raha (1842) 1842 -
- 6464 kop

Toidu kraami kirj. wõlakoja pärast saadetak

- 78 # woi (320 + 425) kilol (25) worst (120) 950 kop
- õunad (40 (?)) karp riisi (10) piim. lib (20) tee (20) 40 -

Arv. toornid
olen raskel
sookral

1697 kop
10 woi - 1 weel
on 80 paaris

1697-180
97 21 kop
proben

1000 tubli, woi
minud woi ja gmenend
gume arwastust
1000 woi paaris
1000 woi paaris
1000 woi paaris
1000 woi paaris

Kuni ainsust veelan arim 1941.
 Oistelid
 Raarid 45 resp.
 Sulpea 12
 Kars luviseat 8
 Taha 33
~~Paar~~ jaak noaste 10
 698 resp.

Torok raam.
 Saia 169 resp.
 Gultweent (218) 333
 Rongaid (stina) 15
 54
 Rõhantais, Kartulid 586 resp.
 Saapama 10 resp.
 Põllurid 13
 35 resp.

Ponpesemine 94 resp.

Raardid ja margid 320 resp.
 Sulpea (ilbõõkuid) 80
 pliaats (aasgulumid) 5
 Sulgi (aas lõpussol) 5
 380 resp.

Puues, poodi poodetud 76 resp.
 Wafajainatute 354

Rõõp rooveru: 1561 resp.
 1 meknaid rohs 452 resp.
 120 (80 resp.)
 1843

Lin risteluid rohs 711 resp.
 47 ole, raam.

paakakes 140 ap
 Teepeel rohs 28
 was pildid küt nimeks 3

171 resp.

Podart saadud kraami wälja loomad,

wõi (795)	killed (25)	worst (180)	õunad (40)	990	rs
piimeliib (20)	kangolin (10)	rukis (20)	müüa/palats	130	-
seep (5)	puutpala, kumärnid (18)	kasukas (1000)		1023	-
				<u>2143</u>	rs

Wäljaloomad

raha. 1561

kraami 2143

3704 rs

Maie werauskus

10 nov. 1910 8097 rs.

3204

11. märts 1911. 4393 rs.

raha ~~...~~ + 3.57

4747 rs

sin teinud raha

171

4918 rs.

Atutud kraami ei hakeres me

rehkendana. Kraami annab -

kraami sulutab.

Kraami ei wälja loomad. Kraami wälja loomad. Kraami wälja loomad. Kraami wälja loomad.

Täna oli wanadel manöower. Sõitsiwad juba hommikul widewikus wälja ja tuliwad kella kahe ajaks tagasi. Manöowri pärast aeti meid waremalt ülessegi (1/25). Igapäewane ülestõusmine on kell 1/26, pühapäiwiti kell 6-1/27. Meie

õppus oli nagu harilikult kella $1/29$ alates. Kõige enne gimnastika. See on kahe sugune. “Ручная гимнастика” on kõik sugused pea, käte, keha ja jalgade pöörämised ja wäänämised. On ilusa ilmaga maneesi peal. “Машинная гимнастика” on “brusside” peal ja puu hobuse seljas teha just käte ja jalgade harjutuseks. Harilikult halvema ilmaga tallis keskel “kalidori” peal. Gimnastikat kuni kella üheksani. Üheksast kuni $1/210$ on “woltisirowka” (Вольтижировка). Tuleb sõnast “wolt” – ring. Hobune jookseb kõie otsas ringi, sadul selgas – galoppi – siis tuleb temale sadulast kätega kinni hakates selga hüpata. Selgas olles tulewad mõlemad jalad ühele poole külje peale wõtta – kas eest ehk tagant, ükskõik – siis weel kord maha hüpata ja kohe jälle sadulasse tagasi. Senini tegime seda ainult sisse poole, nüüd hakkame juba wälja poole hüppama. Kella $1/210-1/211$ sõit. Õpetakse hobust juhatama ja kindlasti selgas olema. Lastakse pahemale ja paremale poole ümber pöördä, kõik korraga ehk üksteise järele ühel ja sel samal kohal. Wahet peab kindlasti pidama nagu kästud, enamiste nii palju, et kaks hobust weel vahele mahuwad. (7 sammu)

13.II.1911.

Selle järele on jälle sõidu peal “woltisirowka” – lastakse mõlemale poole hüpata, maast tõuge ja jälle sadulasse. On neid küll, kes kudagi sadulasse ei jõua hüpata. Maha peab ikka hüppama. Kui selga ei saa, tõstetakse perest ja istud nagu ennegi. See on teine järk sõidust, kolmas järk on üle “paleeri” ajamine. (польерь). Pannakse suur puu nagu mede lipu warras pooleks lüüa pukide peale üles. Esiteks jalg maad maast ülesse, pärast 2 ja rohkem. Sellest peab üle sõitma lahtiste kätega, ohjad seutakse kinni hobuse kaela peale. Kätega peab gimnastikat tegema ehk pea kohal hoidma ehk jälle rinna wõi selja peale panema. Muidugi, kui hobune lõhkuma hakkab, tuleb ohjadest kinni karata, aga juhtub, et sa enne juba seljast maas oled. Püüa siis hobust ja õeru perset.

Noh, niisuguste asjadega harjub ära. Minul senini kukkumise õnnetust olnud ei ole. Üleüldse pean sõitu kõige lõbusamaks asjaks õppuste hulgast. Sõidu järele tuleb teine tund aega püssi õppust. Patronini pole weel püssi saanud ühte, loksutame alles palja “satworiga” (затворъ – püssilukk). Peale lõunat on mõõga õppus. Senini oleme ainult tupest wälja tõmbamist ja tuppe püstmist õppinud. Kõik peab ju kindla sääduse järele minema. Siis oleme mõõgaga õigest keeratud lonti raiunud ja kotte torkinud. Esiti tegime seda paigal seistes. Siis pidime käies mööda minema ja katki lööma. Selle järele raiusime puust hobuse seljas. Nüüd oleme juba paar päewa ka hobuse seljast sammu sõites raiunud. Wõin ütelda, et ükski asi pole ilmas wõimata, tarwis ainult pikkamisi harjutada. Peale mõõgaõppuse on weel umbes pool tundi marssimist. Muu õpetuste kõrwal õpetakse meil iga päew nii palju, kui aega jätkub auu andmist. See on üks asi, mis pea terve teenistuse aeg õppida tuleb ja iialgi küllalt hea ei ole. Üks tund iga päew on “peast õppust”. See on: seletakse soldati õigusid ja kohuseid j.n.e. Selle juures saab kõige selgemini näha, kui targad wenelased on. Nemed õpiwad omas keeles, aga oma polgu nime ei oska weel teisele ütelda. Eskadroni ja polgu komanderi wahetawad tihti ära. Praegust sõja ministert wõiwad umbes pooled nimetada ehk seda küll iga päew korratakse.

See olgu lühidalt õppuse kohta üeldud. Raskuse üle wäga nuriseda ei wõi, sest suurem jagu on kehaliselt kangemad ja laisemad ja waimliselt lollimad, kui mina. Kas ma muusekandiks saan ehk mitte, saab ka warsti näha. Praegu

ei wõi selle peale sugugi kindel olla. Oleks ma õppuses nõrgem olema, siis ei peaks mind siin keegi kinni. Nüüd aga ei taha parun mind wist naljalt eskadronist wälja laska. Noh, tulgu mis tuleb. Wiimaseks ma ennast kuskil ei jäta!

Siin panen kuupäewad üles, millal ma kodu kirjutanud olen. Mõned kaebawad, et kirjad kaduma olla läinud. Põhjuseks wõib ainult see olla, et posti wiiad margid pealt ära wõtawad ja kirjad ära wiskawad. Kui seda märgata on, peab tembeldatud ümbrikke ostma.

Kaardid	Kirjad
N. 1. Dwinsk 11.XI.1910.	N. 1. 14.XI.1910
N. 2. 21.XI. -	N. 2. 26.XI. –
N. 3. 6.I.1911	N. 3. 6.XII. –
N. 4. 3.II. -	N. 4. 12.XII. –
N. 5. 13.II. -	N. 5. 26.XII. –
	N. 6. 9.I.1911.
	N. 7. 26.I. –
	N. 8. 4-7.II. –

18.II.1911.

Tükk aega on kiri pooleli seisnud. Selle aja sees pole ka kellegi muule kirjutanud. Küll olen kirju mitmeid saanud, mis kõik wastata tahaksiwad, kui aega oleks. Aega on ka napilt küll. Täna on küll prii päew, aga nii palju puhastamist ja parandamist, et aega sugugi üle ei jäänud. Täna sain Kalliti kaardi ka kätte, mis ta “Lõol” on kirjutanud. Seiler Kristjani kirja sain mõni päew waremalt.

Esmaspäewal waliti muusikantisid. Ettekirjutus oli, et igast eskadronist 2 meest peab olema. Meilt saadeti Aleksander Lepik, Saugast pärit, olla Rae weski peal teeninud j.n.e. Mängib harmonikut – nagu Saugas harilik, mitte paremalt ega alamalt. Muud muusika tundmist ei ole. Teine oli wenelane Сливинский. Ütleb ise, et “на дудке игралъ”. Mis asi see “дудка” on, ei tea kindlasti seletada, wist midagi wile taulist. Mehe nägu ei awalda üheski asjas suurt annet. Jalad on nagu kõwerad, käib kahele poole nagu Päka Kustas. Põhjuseks miks just neid saadeti on see, et Lepik Wene keeles õieti kehwa on ja Sliwinski üheski asjas edu ei näita. Minu mitmekordsed ülesandmised, et ma mitme pilli peal mängida mõistan, jäeti tähele panemata. Kas ma sellega wõitnud wõi kautanud olen, ei wõi praegu ütelda. Arwan, et mind “учебная команда” jauks eskadroni jäeti, aga kindel ei tea olla. Kõige selle põhjus seisab “parunis”. Et asja seletada, pean pisut oma ülemustest rääkima.

Eskadroni komander Rotmeister Agalarow on Armeenlane. Mis usku ta on, kas Armeeni-gregorianlane, wõi Muhameedlane, seda ma ei tea. Igatahes mitte õigeusuline. On õieti hea südamega mees, wist kõige parem ohwitser terwes polgus. Wahest saab küll süda järsku täis, siis ütleb mõne “jebut twoju matt” ära ja asi tahe. Tema järgmine on Stab-rotmeister parun Budberg I. (Tema wend parun Budberg II on teises eskadronis ohwitseriks.) Sel on koguni teine loomus. Et ta just tige oleks, ütelda ei wõi. Sõimata oskab ta küll nii, et neist sõnadest wäikse sõnaraamatu kokku wõiks säädida. “Korapoeg, kutsikasitt, täitanud kurat j.n.e.” on tema igapäewased meelituse sõnad. Kui neid aga alati just sinule ei üelda, siis tunneb süda rõõmu, kui mõnda niisugust sõna kuuled. Ja seda peab ütleva, oma tööd ta tunneb – asjata ei

sõima. Tema lust on hobusega kihutada. Omale piab ta niisugused hobused, mis nii kangesti põrutavad, et harjumata mehe iga sammu peal maha wiskaks. Igapäewases sõitus laseb korda 20 üle “paleeri” ajada ja kui mõni seal juures kukkuma juhtub, peab ta weel 2-3 korda rohkem üle ajama, kui teised. Woltsirowkat nõuab tugewasti. Sui peab wahest mööda metsi ajada laskma, mis hirmus. Muidugi ei tee sõit soldatilegi kurja ja hobused peawad sellega leppima. Peaasi on aga, et ta alati lõbusat tuju oskab sünnitada. Päewapiltnik on ta kah. Mõned tema piltidest olen juba kodu saatnud, edaspidi saadan weel.

-.-.-.-.-

Pliiatsiga: 52-20/2

19mal weebruaril, kui
50 aastat Wene rahwa
priikslaskmisest täis on
ja meie polgul paraad.

Paraadist wõtawad esimest korda ka noored osa. Mina jäin pool kogemata wälja – ei saanud paraadi mütsi. – Eila õhtune kirjutamise järg jäi meie paruni peale pooleli. Nagu ju ütlesin on tema selle juures süüdlane, et mina “трубач’iks” ei saanud, waid mehed, kel noodist aimugi ei ole. Tema püüab wõimalikult ikka nõrgemaid eskadronist wälja saata ja tugewamad omale pidada. Igamees püüab oma kasu. Mina wäga suurt kautust sellega ei tunne, sest siinsete “trubatsite” elu pole ka kuigi meelitaw. Hobuse nühkimine on nagu iga teise soldatilgi. Õppust ja sõitu tehakse ka tubliste, kui muusika õppusest aega aga üle jääb. Maa nurk on kõrwaline. Kuhugile wälja koori ei nõuta, et sissetulekut tuleks. Kapellmeister olewat ka kaunis tige.

Nüüd pean natuke “учебная команда’st” kirjutama. See on asutus, kus unterohwitserisid ette walmistatakse ja iga polgu kohta üks olemas. Sinna saadetakse siis, kui aasta otsa eskadronis teenitud on, see on sügisel, kui juba uued noored tulewad. Õppuse aeg on 9 kuud. Elu on seal kaunis kibe. Kui “komanda” läbi on, tuleb igaüks oma eskadroni tagasi ja saab, kui ta ülemate ees hea oskab olla warsti nooremaks unterohwitseriks (kahe paelaga). Kes lollim on ehk küllalt käre ei ole noori õpetamas – peab weel aasta ootama, kui senna maale jõuab. (Niisuguste “kandidatide” amet on esiotsa harilikult noori õpetada.) Noorema unterohwitseri palk on 1 rubla kuus. Kes iseäranis hea oskab olla saab wiimaks wanemaks unterohwitseriks (3 paelaga) ehk “woodnaks” (взводный) palk 4 rubla kuus. Sellest kõrgemale teenistuses enam ei saa. Neid saab kõigest neli tükki eskadronis olla – igas woodus üks. Meil on aga ühe woodu “woodna” koht kinni – nõnda nimetatud “müütud naha” käes. Nii nimetakse soltatid, kes üle aja teenima jääb. Palka saab ta ligi 20 rbl. kuus ühes ülespidamisega. Ühes woodus on kahe paela mees woodnaks – wist ei oska ta nii hea olla, et kolmat saaks. Seega ei ole “учебная команда’st” kõige waewa peale waatamata suurt kasu saada. – Sinna minemast päästaks ka see, kui ma oma mõne korra purju tõmbaks. Wäga awalikka wiinaninasid sinna ei saadeta. Mul küll weel natuke lootust eskadronist wälja pääseda on, sest kirjutajad, feldscherid, puusepad j.n.e. on kõik weel wälja andmata. Arwan aga, et kui mind üleüldse wälja oleks lastud, siis juba nüüd. Kinni pidamiseks poleks mingit põhjust olnud. Minu kasuks oleks nüüd ka see, kui ma mehe moodi haigeks jääksin, et teistest õppuses palju maha jääks ja jõud otsa lõpeks. Siis mind enam nii kinni ei peetaks. Sita wiga aga, et terwis tugew ja söögi isu hea on. Ja ise ma teda ka rikkuma ei

hakka. Läheb kudas läheb, ühte moodi selle aja ära ikka teenib. Kõige parem oleks muidugi kui siit lahti saaks – oleks parunile nina nips olema. Seda aga naljalt loota ei ole. Kallas räägib küll, nende wallast olla mitmed mehed merel mitme aasta reisil, tulewat alles tulewal suwel ja sügisel tagasi. Kas nad aga üleüldse tagasi tulewad on küsitaw. Kallaski oleks ehk muidu putked pannud, ei oska aga wõeraid keeli ja midagi õppida ei wiitsi. Laewa peal olewat ta paar suwe juba sõitnud. Ta on juba minewal aastal nummert wõtnud, aga peeneks jäänud. Tema ep sealt wallast (Orajõelt) ongi, kust üle 15^{ne} mehe puudus oli. – Mäletan, kord küsisite, mis Tõnsoni Juku mulle kirjutab? Panen ühe tüki tema kirjast ülesse: (Kirja wead parandan ära)

“... Nagu tead sõitsime 2 weebr. Pärnust wälja. Kuni Walgani oli wilets sõita. Suure tee peal läks sõit kenasti, seal oli ilusid maa kohti waadata. 8 päewa pärast lõppes sõit, kahju oli wagonist wälja tulla ja seda head elu maha jätta. 4 päewa olime meie Omskis, kus hobu sai ostetud, mis 115 rbl. maksis. 14 webr. hakkasime meie oma asutusesse minema, kuhu 18 webr. õhtul saime. Tarlapil saime kortert – kewadini. Kewadel läksime oma platsi peale, kus telkis elasime. Külma ees saime uude tuppa, mis kül praegu ilma katusega on; mis sellest, kui aga sooja peab! Nüüd (7 dets.) on meil rehed pekstud, mida hobustega tallasime. Nisud ei olnud suured asjad. Odrad olid keskmised. Kaera ei wõi laita – saime ligi 50 wakka. Ja mis sa seal teadki tahta, toores sööt künna ümber ja tee wili peale. Peab ütlemä – maa on siin parem kui seal. Üks tükk tööd on siin wähem, sest kraawi siin waja ei ole. Hommiku lõunast mede piiri äärest käib wäike jõgi läbi, mis külast wersta 4 kaugel on. – Küla elu läheb niisama nagu sealgi, muud kui siin on pered tihedasti, ei tea wahet pidada, kas oled külas wõi kodus. Oleme peaaegu kõik ühel meelel. Hea oleks, kui ta nii seisaks, sest ühendus teeb tugewaks. Edaspidi, kui ma kolamast(?) aega wõtan, saadan oma küla plaani, mida ma praegu teha ei wiitsi, sest õhtu tuleb kätte, kus magada waja. Muud uutsemat ei tea midagi, kui kolm noortmeest naised wõtnud, muidugi pool wenekad pool eestlased. Surnud 1, sündinud 5 selle aja sees, kui mina siin külas elan. Praegu oleme meie kõik terwed, ei tea haigusest midagi. Ilmad ei ole ka wäga külmad, muidugi 20 kraadi ümber täna on. Kord oli ka päewa 4 kraati 35-40. Noh mis sellest, olin aga pesas nagu karu. Nagu nimetan, karu elab siit 150 wersta kaugel, kuna hunta meil on, aga kurja pole nad teinud. Mina ei ole näinud, kuna wana mees on paar korda näinud. Siin on niisugused walged rotid, kelle nahad 1-5 r. maksawad. ...”

Hiljuti sain ka kaardi järgmise sisuga: “Sell esimesel weebruaril, kus mul 1 aasta Eestimaalt ära on. Ei tea ma siin midagi laita, elu läheb samuti nagu sealgi. Pühad läksid ka ilma mingisuguse juhtumiseta mööda, tantsu sai, mis sa siin muud tead tahta. Praegu on ilmad 25-30 kraadi ümber külmad, kus wäljas hea olla ei ole, siis ootame meie kewadet. Praegu ei ole mul midagi uutsemad, läheb kõik wana wiisi. See kord Jumalaga. Su kodustele palju terwiseid. Sinu sõber J. Tõnson.”

Nagu neist näitustest näha – ühesugune, igapäewane, hall elu igal pool.

Imestan, et papa viimasel ajal nii sagedasti kirjutab. Minu pärast wäga karta ei maksa, on raske, mis on, ära ta ei tapa. Ja kui ma üks kord kodu tulen, on hõbe nõõpidega kuub, mis wälgub ja loomu poolest ma ka sihake waha tükk ikka ei ole, kui enne. Teile soowitan ma palju rohkem Oskari eest muretseda, kui minu eest. Mis papa selle üle küsib, mis ülemad minu kohta arwawad, siis olen seda juba eel pool rääkinud, et nad minust nii palju lugu

peavad, et naljalt teiste ülemuste alla anda ei taha!?! – Oskar kirjutab wahest mängu koorist ka. Kui ma selle peale mõtlen, siis on natuke head meelt, et selle kupatusest natuke puhata saan. Wõib olla, kui ükskord kodu saan, hakkab uue himuga peale. Siin – nagu nüüd selgem – mängust himu ära ajada ei saa. Kes see Tilk on, kellest Oskar kirjutab, et ta B klarneti mängib? Mina seal ühtegi selle nimelist ei mäleta. Olete kuulnud, mida moodi need Are mehed oma pidul ka mängisid?

Kui ilmad ilusamaks lähewad, lähen wahest linna ja lasen ennast “maha wõtta” kah. Wenelased on seda juba mitmed teinud. Wäga noorelt üles wõttes on aga see wiga, et weel õiget soldati wormi wälja ei anna. Tuleb niisugune kohmetu poisike soldati mundris ja muud ühti. Siinsed päewapiltnikud on aga ka selle wastu abi leidnud. Nemad ostawad niisugused suured wärwi pildid, kus ratsa soldat lahtise mõõgaga hästi sõjalikus olekus peal on. Ümber pildi ääre on weel mitmesugused sõjawaelikud ilustused. Pilt wõib neil wast 50-60 kop maksta. Nüüd wõtawad nad sinust paljalt silma näu ülesse, lõikawad parajaks ja kleebiwad hoolega endise pildile pähe. Kõik see pilt maksab nüüd 2 rubla. Terwe polgu soldatid wõiwad ennast ühe ja selle sama pildi peal näha, kui neil 2 rbl. kiheleb. Ja waimustatud on nad tõesti, oma nägu niisuguse toreda soldati peas nähes !!!

Peab see kord lõpetama. Kõigile kodustele palju terwist ja head tuju soowides

Jaan poiss.

20.II.1911. Gluhowi polgu kasarmus akna laua peal kirjutatud.

-.--.-.-

Pliiatsiga: 58-24

6.III.1911.

On juba üle paari nädali mööda läinud, kui teile wiimast korda päris kirja kirjutasin. Ei olnud kunagi head kirjutamise aega ega tahtmist. Ei teadnud ka mida kirjutada. Kõik see aeg kõikusin kahe wahel: kas peaks saama kudagi “trubatsiks” wõi ei saa (Meie polgul ep ole teps “muusikakoor”, waid “trubatsite koor” – хора трубачей). Kord näitas asjalugu nii, et ei saa. Saadeti juba meie eskadronist teised, nagu ma juba kirjutasin. Pärast aga hakkasin uuesti lootma. Lasksin Lepikut ennast heasti kiita, et suur “kunstnik” olen ja waata – asi mõjus. Üleminewal reedel siis saadeti mind trubatsi woodu – katsele! Ma ei teinud eksami küll mitte just hiilgawalt läbi – puhumine oli üsna wiletsaks läinud – aga siiski näitasin, et nooti tunnen. Ja kuna neil “kaheteistkümmel”, keda eskadronidest siia saadetud on, kellegil noodist aimugi pole, siis oli wõrdlus weel küllalt suur. Eksami tagajärg oli, et kapellmeister mind kohe Es korneti peale määras ja juba järgmisel päewal trubatsiks wõtta lubas. Et ta seda lubamist just täpi peal ei täitnud, pole küll tema süü. Käsu “trubatside woodu” kolida sain alles kesknädalal kätte ja neljapäewal kolisin ümber. Ei ole ma küll weel kauat siin olla saanud, aga läbisegamini paistab elu ikka kergem olema. Esiotsa käime küll weel enne lõunat eskadronis õppusel, ainult peale lõunat saame pasunaid käristada. Aprilliks kaub wist seegi eskadronis käik ära. Waba aega saab siin igatahes rohkem ja mis pea asi – ela kui noodid salwes! – Es kornet on küll kõige raskem pill ja nõudmised on siin ka hulga suuremad, kui kodumaal, aga kui selle peale mõtelda kui wäike “aastawendade” teadmine on ja ka loodawad kord midagi mängida, siis peaksin küll üsna nosu olema, kui must kord tublit

korneti puhujat ei saaks. – Eestlasi on siin koledasti palju – pea rohkem, kui wenelasi. Mõnel aastal on kõigest juurdetulejate hulgast ainult paar meest wenelased olnud. Täna on küll eestlasi kõigest kaks – mina ja Lepik – juurde tulnud.

Wõi see Tiidu wana teil siis üsna taltsaks on jäänud? Waadake, et teda uuesti nina püsti ajada ei lase! Et tal mõistus selgemaks pole läinud, teen järgmise dokumendi waral tõeks, mis ühest hiljuti saadud kirjast ära on kirjutatud täht-tähelt. “... Ja wa kodune üle jõe naaber käis Sull ka Uuaasta lauba meid waatamas ja siis ma palusin et ta mind ka peale wõtab ja lubas ka korralt. Küll ta siis mull seletas nagu ta ikka wa hea lõpus juttu mees on, küsis et kas neid ka nuttawad, et Jaan ära läind ja ise räägib et on päris hea et ära läks ehk on ometi pikkem elu aeg, aga oleks ta siin olnud, siis pooleks tall wist pikka iga olnud, et tall on wäga kurjad sõnad olnud sees. “

Tiidu wana rõõmustab küll ilma aegu, sest Oti eide ütetus – “küll soldan aga kawal on” – on omast kohast õige kah ja wana hoidku oma nahk, kui üks kord tagasi tulen. Sellegi pärast maksaks talle palk kewadel nina peale panna küll.

Kas teil ka kewade on? Siin pole kuu aega enam lund nähtud. Kudas Taali tööga läheb? Kas mõisa käest maa tükk juba wälja mõõdetud on ja mis metsa heinamaaga saab?

Siin “trubatsi woodus” käib mitmeid lehti: lugemist siin ikka leiab. Adress on nagu ma juba kaardiga saatsin ja siia weel uuesti üles kirjutati. Pakid ja raha on parem wana adressi all saata. Ütlen weel, et see mulle kasulik ei ole, kui ilma minu küsimata raha saadate.

7.III.1911. Jaan.

г. Остроленко, Ломж. губ. 6^{той} драгунский полкъ Трубаческий взводъ.
Я. Яксонъ.

Vasakul äärel ülalt alla: kuulsin täna, et ikkagi raha olete saatnud. Wõlgade sisse nõudmise juures on see natuke kahjulik, kui teatakse, et sul raha on.
8.III.1911.

Pliiatsiga: 62-27/1

20.III.1911.

Kümne päewa eest kirjutasin teile wiimati. Wahe peal olen wähe haawal uues elu korras ümber waadata saanud. Wäga meele järele siingi ei ole. Siinne otsekohene, kõige lähem “ülemus” (прямой непосредственный начальникъ) штаб-трубачъ on wist natuke peast segane. Kapellmeister on ka kaunis häkiline mees. Kui “wenekad” noodi nimesid kätte ei jõua õppida, wõi muidu wähest edasi jõudmist awaldawad saawad lirts ja lirts pahemale ja paremale poole. Minul nendega sihkest kokku puutumist olnud ei ole ja arwan, et kui kellegil wõimalik on “nende ees armu leida”, siis just mina see olen. Aga räägin parem üleüldistest teenistuse kohustest ja elukorrast mõnda.

Esimesest Märtsist hakkasime meie noored kõigest soldatite kohustest osa wõtma. (Ainult “karauli” ei saadeta weel.)

Need kohused on:

1. “Dnewolna’ks” käimine. Дневольный tähendab Eesti keeles umbes “päewaline”. Tema kohus on oma walwuse korras olewas kohas korra ja puhtuse eest hoolt kanda. Eskadronis on neid kohti 7: 1.) Kasarmu ukse peal. Üks mees mõõgaga. Peab waatama, et keegi, kes mitte wormi järele riides ei ole wälja ei pääse, et keegi wiina pudelitega sisse ei tule, kui keegi midagi

kraami välja wiib, mis kahtlust äratav, kas tõesti tema jagu on, peab teda kinni pidama ja järele pärima mida? kellelt? ja kellele ta seda wiib. Purjus inimesi ei tohi kasarmusse laska ilma eskadroni “desurna” (дежурный) lubata. Öhtul peale “powerka” (поверка) (kell 9) ei tohi kedagi ilma wahtmeistri ehk desurna lubata välja laska. Peab ukse juures – sees pool ja väljas pool puhtuse eest hoolt kandma ja vaatama, et ukse ees rahwa kokku kogumist, ega korratusi ei sünniks j.n.e. Neid on kaks meest 24 tunni jooksul kordamisi. Esiteks üks lõuna kell 12-6 öhtul, teine kell 6-12 öösel, esimene 12-6 hom. teine 6-12 lõuna. Järjekult saab ta ainult pool ööd magada. Päewal, kui mitte tema kord uksele olla ei ole, on ta sessamas ametis, mis teisedki soldatid. 2.) Kasarmus teise korra peal 1 ja 2 woodu ruumides. 3.) Kasarmus kolmanda korra peal 3 ja 4 woodu ruumis. Waatawad niisamuti korra ja puhtuse järele. Toowad silma pesu jauks wett, hariwad peldiku “silmad” puhtaks, waatawad, et kellegil midagi üle ei löödaks – iseäranis öösel, ajawad desurna käsu peale õigel ajal üles ja õppusele. Päewal on kaks meest korraga, kui mitte teist õppusele ei aeta. Öösel niisamuti kordamisi nagu ukse pealgi.

4., 5., 6., 7. koht tallis. Igas woodus kaks meest. Peab vaatama, et hobused lahti ei tõmba ja ära ei jookse ja üksteist ei raiu. Päewal peab asemed ja üleüldse talli järgis puhtaks pühkima ja sita välja hunikusse wedama. Öösel waatab walgustuse järele, seub hobused pikemalt, et neil parem magama heita oleks, waatab, et hobused põhku alt ära ei pilla ja ise ennast palja maa peal ära ei määri j.n.e. Niisama nagu kasarmuski päewal kahekesi ja öösel kordamisi. – Peale nende kohuste peawad kõik “dewolnad” weel kroonu warandust walwama. Näituseks on kasarmus, igas woodus üle kolmekümne mõõga ja püssi. Tallis igas woodus oma 30-35 sadulat hobuste mundstükid, waljad, hobuse riided, 3-4 pange, 5-6 harki, paar labidast, 4-5 “носилка” (päärid) j.n.e. Need kõik loetakse iga lõuna, kui uued dewolnad ametit wastu wõtawad

Pliiatsiga: 62-27/2

kord üle ja woodu unterohwitser (взводный, = woodna = kolmepaelaga) kuulab üle, kas kõik alles. Nii sama peab ka desurnale teatama, kudas sa oma kohused wastu oled wõtnud, kas korras, wõi korratumas olekus. Talli dewolnad käiwad talli desurna alla, teised eskadroni desurna alla. “Dewolna” korrad käiwad umbes 3-4 öö tagant. Dewolna otsekohene ülem on “desurna” (дежурный). Eskadronis on neid 2 tükki. (Дежурный по эскадрону ja дежурный по конюшни). Desurnaks käiwad unterohwitserid, jefreitorid ja “учебная команда” lõpetajad, kuigi nad weel paelu peale pole saanud. Nemad peawad vaatama, et nende all olewad dewolnad oma kohut täidawad j.n.e. Nemad käiwad otsekohe wahtmeistri käsu alla. Igal öhtul käiwad nad karauli majas polgu desurnale aru andmas, kudas eskadronis lood on. Polgu desurna on ohwitser. Desurna on ühe jutiga 24 tundi ametis. Peale selle on temal, kui ta lõuna kell 12 oma ameti teisele on andnud kuni õhtuse уборка’ni luba magada. Niiwiisi on temal üle 30 tunni ühte järgi ülewal olla. Desurna korrad käiwad 3-5 öö tagant selle järele, kui palju kuskil eskadronis unterohwitserisid ja jefreitorisid on. Kui desurna, ehk dewolna oma ameti ajal magama juhtub, siis ei peeta seda nii suureks süüks, et seda kohtu kätte antaks, waid polgu desurna, wõi mõni muu ohwitser, kes seda leidma juhtub, karistab teda oma wõimuga. See karistus seisab enamiste 3-4 dewolna ehk desurna korras, mis mitte enam korra järele kanda ei tule, waid iga öö tagant.

Niisugustest “distiplinar” karistustest edaspidi pikemalt. – Peale nende on veel karauli korrads. (Карауль, вдобавокъ, патруль) Noori veel senna ei aeta. Nagu meile õpetakse: “карауль есть воинская вооруженная команда” = karaul on sõjariistus sõjawäe komanda, для охранения казенного имущества и для содержащихъ людей под стражей = kroonu waranduse ja wahi all olewate inimeste hoidmiseks. Karauli korrads käiwad eskadronisid mööda. Eskadronist, kelle käes kord, saadetakse: karauli ülem – unterohwiser; jefreitor (разводящий = laiali wedaja) kuus lihtsoldatit ja peale selle nimetakse veel trubatsi woodust трубачъ signalpasunaga. Meie polgus on ainult kaks wahi kohta (два поста): 1.) Karauli maja ees, kus polgu raha kast ja aresti ruumid on. 2.) Püssi rohu keldri juures, kus küll nüüdsel ajal ainult padrunid hoitakse. Wanaaegne nimi on aga alles jäänud. Peale selle on meil õhtul kella 9 homikuni polgu kraami aida juures soldat wahtis. Selle tarwis saadetakse siis õhtul eskadronist veel 3 soldatit karauli – nõnda nimetatud вдобавокъ = “pealekauba”. Soldatil, kes oma posti peal seisab on lubatud teatud kohta mööda käia ja sõjariista wabalt kanda. Muud mitte midagi, ei sittu ega kusta ega wilistada ega rääkida. Kahe tunni pärast toob jefreitor teise asemele. Nelja tunnise wahe aja järele on tal jälle post wastu wõtta. Kes posti pääl magama jääb, langeb kohtu alla – saab paar aastat ditsiplinarbataljonis teenida. Karauli soldatitel, kes mitte wahi peal ei ole, on öösel pisut puhata lubatud – ilma riidest lahti wõtmata. Siis on veel патруль olemas. Sealt samast eskadronist, kust karaulgi, wist neli wõi 6 soldatit. Hulguwad ümber polgu hoonete. Peawad järele waatama, et keegi soldatitest kasarmute lähedal olewatesse eramajadesse ega poodidesse ei läheks. See on nimelt sell mõttel keelatud, et mitte wiina ei saaks muretseda. Muidugi ei täida ta otstarbet. Nüüd aga ei tohi pesunaise juuregi ilma kartuseta minna, et patrull sind kinni ei püüa ja pogrissse ei pane. Muidugi mõista, et üks soldat teist just ei kiusa, aga juhtub mõni ohwitser lähedal olema, peab oma kohut täitma.

Hääd tervist

Jaan

-.-.-.-.-

Pliiatsiga: 66-31/1

27.III.1911.

Hiljuti kirjutasin teile teenistuse ja korrapidamise kordade üle eskadronis. Siin trubatsi woodus on asi pea nii samasugune. Dewolnaks ollakse ukse peal (koridori), tallis ja “koolis” (школа); see wiimane on tuba, kus pillid sees seisawad ja kus õpitakse. Ka meie – noored – magame ses toas. Dewolnaks oldakse siin waheldamisi öösel, kui päewal, kuna eskadronis päewal mõlemad ametis on. Esimene wõtab hom. $\frac{1}{2}8$ wastu, annab $\frac{1}{2}12$ käest ära. Teine wõtab $\frac{1}{2}12$ wastu annab $\frac{1}{2}6$ õhtul jälle esimesele ära ja heidab magama kuni 12ⁿⁱ, kus ta jälle uuesti wastu wõtab kuni $\frac{1}{2}8$. Teine dewolna saab sellega natuke kauem olla, kui esimene, kuna magamise aeg pea üks on. Wahe on, et esimene natuke rahulikult magada saab, sest et hommiku poolt ööd kõik magawad, kuna õhtul kaua ülehel ollakse. – Minagi olen praegu ukse peal dewolna. Kell wõib umbes 2-3 olla. On siin omast kohast hea kah. Pole hom. uborkasse minekut. Ja kui teised uborkast ära tulewad ja tee ära joowad siis annan ameti käest ja pühapäewane päew on päris prii.

Mõtlesin täna õhtu poole linna minna – ei tea, kas saan aega. Esmaspäewal wist tuleb meil waatus (смотръ) – tarwis selle wastu

walmistada, mundstükka ja sadula raudu puhastada. Aga ehk saab sellega enne lõunat walmis. Peale waatust läheb lootuse järele kergemalt. Nüüd käime iga päew eskadroni õppusel ja sääl aetakse praegu tublisti taga. Kella 8-12 pole muud, kui woltisirowka ja sõit. “Галопъ манежный” ja “полевой”. (Esimene on natuke tagasihoidlikum, teine kiirem.) Üle okstest tehtud poleeri (1 arssin kõrge), üle “kuiwa” poleeri (palk umbes arssina kõrgusel) üle “loomuliku” paleeri (paar weikest mända maha raiutud, kõige okstega j.n.e. Woltisirowka galoppi peal, mõõgaga raiumine ja torkimine galoppi peal j.n.e. Kui wähe aega jääb siis “кобылка” ja brusside peal gümnastika. Aega on wähe, sest kewade jõuab kätte ja suwel tuleb juba wana soldatitega ühes hindas seista.

18 märtsil käis õpetaja Palsa siin Jumala teenistust pidamas ja lauale wõtmas. – Seks päewaks oliwad siis ka kõik Luteri usulised õppustest wabastatud. Wiienda eskadroni “stoloowas” (столовая = söögi tuba) oliwad siis umbes 200-300 eestlast (meie ja siinsamas asuwa нижегородский jalwäe polgust) ja pool tosinat sakslast – meie parun ja ta wend esimesest eskadronist, mõni ohwitser, keda ei tundnud ja paar jalawäe soldatit, – koos. Oliwad ka paar eesti neiut, kes siin ohwitseride juures lastehoidjatena, wõi “koolipreilidena” teeniwad. Enne peeti saksakeelne teenistus ja lasti “saksad” minema, siis räägiti päris “maakeelt” õpetaja murrakus, aga mitte just meie õpetajate waimus. Oleks mõni meie maa “wagadest” teda kuulnud, see oleks küll ohanud, et isegi õpetajad hukka lähewad. Õp. Palsa jättis kõik usu saladuslikud pühadused kahe silma wähele ja rääkis ainult nende sõnade üle: “armasta oma ligimest, kui ise ennast” ja “kui keegi ütleb, et ta Jumalat armastab, see waletab ja petab, sest kudas ta wõib Jumalat armastada keda ta ei näe, kuna ta oma ligimest mitte ei armasta, keda ta näeb.” Raha ei küsitud kordagi, ainult laululehti oli müüa 5 kop. tükk.

30.III.1911.

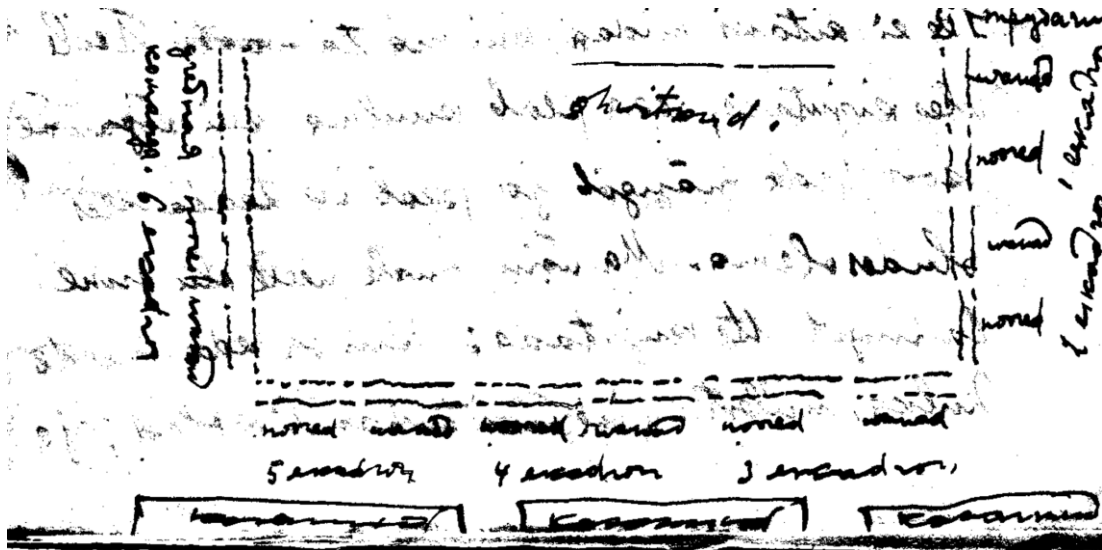
Pole mitu päewa kirjutanud – aeg on kaunis napp. Iseäranis pühapäewal, kui kõik, mis tallis oli, puhastada saiwad: sadulad, waljad, mundstükid, kabuurid (кобуры = nahkkotid, mis sadula külge kinnitakse, kuhu wäljasõidul pesu ja kahepäewane moon sisse pannakse). Kõik, mis nahast, sai ära määratud mingi hülge raswa taulise määrdega. Ta küll natuke wedelam oli, aga hais oli karwa peal sarnane.

Pliiatsiga: 66-31/2

1.IV.1911. kell $\frac{1}{2}$ 1 hom.

Tallis, kaerakasti peal.

Lootsin, et esmaspäewal waatus tuleb, aga wõta näpust. Waatus oli küll, aga üleüldine. Diwiisi natsalnik kindral-leitnant Dewel käis järele pärimas, kas kellegil midagi nuriseda ei ole. Eskadronid marssisiwad kõik maneesi peale wälja – при полной боевой = täies sõjariistus, mõõga, padruni sumka ja püssiga. Anti seks korraks kõik uued, kell wanad riided, saiwad uued, uued saapad said jalga, uus portupeid (портупея = mõõga rihm) ja sumka ilusast kollasest nahast, uus püssi rihm, millest kõige paremaid õmbluse rihmu oleks wõinud lõigata, uus wõõrihm (поясь) $1\frac{1}{2}$ tolli lai $\frac{1}{8}$ tolli paks, kõlbaks kuskile masina pealegi. Peab ütleva: toredad poisid! Maneesi peal olime umbes järgmises korras: (Isa skeemi järgi: Ristkülikukujuline manees kolme kasarmuhoone ees. Rivistatud alates paremalt äärelt kellaosuti liikumise suunas: трубаши, 1. eskadroni wanad, noored; 2. eskadroni wanad, noored; edasi kasarmute äärsel küljel 3. eskadroni wanad, noored; 4. eskadroni wanad, noored; 5. eskadroni wanad, noored; vasakul äärel 6. eskadroni wanad, noored ja учебная команда. Ohwitserid kasarmute äärsel küljel vastasküljel.)

Kasarmu juurest marssisime wälja iga ohwitser ikka oma meeste juures. Kui juba polk eespool näidatud korras seisis, tuli polgu komander. See teretas üle hulga ja lasi mõõgad wälja tõmmata. Siis toodi polgu lipp wälja. See on oma auu ja tähtsuse poolest iga tahes suurem, kui polkownik. Sellele kamandati “шаски (? kas mitte шашки) на карауль” (see on mõõgaga auuandmine ja tuleb nii wälja, kui lahtise mõõgaga “smirna” saisad siis tõmbad parema käe küünarnukist winkleesse, nii et mõõga oma ees hoiad). Muusika mängis. Lipule mängitakse ühte wäikest tükki 8 takti pikk ja seisab kolmest häälest g, c, e koos. Selle juures on tal aga oma iseäralik mõju – palju suurem, kui mõne toreda marssil. See ei aitaks midagi, kui ma ta teile üles kirjutaks, seda peab kuulma, kui sõjawäe koor teda mängib ja peab ise teatawates oludes olema. Ma wõin omale meele olu enne lahingut ette kujutada: kui sa seda meeste hulka, millest sa ise üks tuhandik oled ja seda riide räbalat, mis need mehed koos hoiab, näed ja seda lihtsat, tugewat muusikat kuuled, siis wangistab see sind nii, et sa midagi ei mõtle, waid ainult teed, mis kästakse. Siis on see soldatite kogu nagu üks jõud – wõib ütelda pime jõud, mis senna rõhub, kuhu teda juhatakse. Aga ma olen jutu järje pealt wiltu läinud. Peale selle, kui lipp oma kohale polgu ette oli jõudnud, tuli kindral wälja. See käis siis polkowniku saatusel korra meeste eest läbi, iga eskadroni üksikult teretades. Siis kamandati kõik ohwitserid (ka unter ohwitserid) “впередъ маршъ” senna kohta, mis ma eespool plaani peal üles märkisin. Peale selle, nagu ka kindrali wälja tulemise ajal mängis muusika polgu marssi ja kindral hakkas ridade wahelt, kust ohwitserid ära läinud, läbi kõmpima. Esimene rida pööras “кругомъ”. Kindral päris igal pool järele, kas kellelgi midagi kaebtust on ja wastus oli ikka “никакъ нетъ”. Sest kaewata pole kasulik. Ei leia su kaebtus tõekstunnistajaid, siis peetakse teda waleks ja sa langed ise karistuse alla. See kord oli siiski üks “виць-унтеръофицеръ” (komando läbi teind, aga alles paelteta) neljandast eskadronist südame rindu wõtnud ja kaewanud, et wahtmeister teda löönud on. Wõib olla, et ta õiguse ka saab, sest seda on paljud näinud, kui nad aga tunnistada julgewad. Neljandas eskadronis on ka elu praegu kõige kuradim. Wahtmeister tige, komander juhmad ja tige, kaitseb ka weel wahtmeistert. Minewal aastal on seal üks enese maha lasknud ja tänawu üks ära jooksnud. – Peale selle läksiwad ohwitserid oma kohtadele ja iga eskadron marssis “omale poole”. Peale lõunat oli

hobuste välja toomine. Terwe polgu hobused (umbes 800 hobust) oliwad seal samas maneesi peal, kus enne lõunat ainult inimesed. Mina jäin sellest kogemata kombel välja ja waatasin ülevalt kasarmu aknast pealt. Kõik weeti ükshaawalt kindrali silma alt läbi, mis umbes paar, kolm tundi kestis.

Palju terwiseid

Jaan

Wiimase kirja 26^{dast} märtsist sain 30^{mal} märtsil kätte. –

o o o

Jaan Jaakson

Kirjad koju

II köide

1911 – 13

12. IV. 1911 – 6. IV. 1913

Ärakiljad, katked ja refereeringud kirjadest

Ärakiljad originaalist teinud Mart Jaagus aastatel 2002/2003

Pliiatsiga: 79-34

Armsad kodused!

Paari nädala eest saatsin viimase kirja – peale selle olen ainult ühe kaardi saatnud. Nüüd oleks mul pühadest kirjutada, sest need hakkawad mööda jõudma, wiimane püha on juba alanud, ei tea enam midagi tähtsat tulemas olema. Ei ole ka mingit iseäranis tähtsat terwel pühade ajal juhtunud. Enne pühi – suurte päewade sees ja pühade laupäewal ei olnud küll mingit õppust, aga kulusid koristamise ja pesemisega ära. Suurel neljapäewal oli weel “мобилизация” s.o. täielik “sõja walmis” säädimine. Kella 6-12 saiwad kõik tarwilikud asjad: pesu, seep, suhkur, suhkar, konserwid, sool, haawa puuwillad, hobuse harjad, kammid, 20 naela kaeru, hobuse riie ja wöö, sinel j.n.e. kõik sadula külge pakitud. Seal juures läheb tarwis 12 rihma mitmesuguses pikkuses ja kahed nahk “kobuurid” (кобуры), ahi(?) ja wasest pisuke katel, wäike labidas, kirwes ja hobuse jootmise pang – liimi riidest – tuliwad ka weel senna külge. Sadula alla tuliwad weel kolme kordsed wildid, et hobuse seljal ka pehmem oleks. Sihake kokku pakitud sadul on nii raske, et üks inimene teda naljalt hobuse selga ei tõsta. Sääduse järele peab kolm inimest olema, et niisugust sadulat hobuse selga panna. Kui weel inimest – при полной боевой = täies sõja riistus püssi, mõõga ja kahe padruni taskuga ligi arwata, tuleb 10-12 puuda koormat.

Nii wiisi täies sõja riistus sõitis terwe polk kell 12 maneesi peale välja, kus polgu komander sadulad üle waatas, kas kõik korra pärast on ja jälle talli tagasi. Kisu jälle uuesti kõik koost ära ja säe korda, juba õhtu ligidal.

Järgmised kaks päewa kulusid täiesti pühade wastu walmistamisega ära, et Uduwere saal waewalt mõni kord nii tore on olnud. Tule kirjad. “Христось Воскреце” (Kristus on üles tõusnud) ja seda mitme wärwilist paberit, mis

ilustuste peale katki sai lõigatud. Pühade lauba öösel käidi kirikus. Esimese püha hommikul käis polgu komander meid musutamas, muidugi sõjawäelikus korras, mehed reas ja wana hakkab otsast pihta. Peab ütlema raske töö wanale mehele. Polkus on üle tuhande mehe, igaühele kolm musu – teeb wälja üle kolme tuhande musu. Ja lõunaks oli tal see töö läbi. Sööki saame peale hariliku kapsa leeme umbes nael saia, pool naela worsti (küüslauku palju sees) ja üks muna päewa kohta. Munad oliwad wist ainult 3 sekundi keeta saanud, kui koore katki lõid ja muna leba (leiva) peale wälja walasid, püüdis wägisi üle leba maha jooksta.

Esimesel pühal ei käinud kuskil wäljas. Olin ukse peal дневальный – ilm oli ilus ja soe, lugesin ukse ees päewa paistel raamatut, wahest pühkisin oma walitsusekonna jälle puhtaks. Kui sa ikka hoolas ja tähele panelik oled ja auu annad “кому какъ полагается” kui “ülemus” mööda läheb siis wõid lugeda wõi teha, mis tahad. Teisel pühal käisin linnas. (Pühade ees pühapäewal käisin ka – ei saanud aga midagi osta. Poolakatel oli suur püha, ukсед kõik kinni. Ainult päewa piltniku juure sain.) Heila käisin peale muu kohtade ka teatawat soldatite kooskäimise kohta waatamas. Minul kui sihantsetes asjades tundmatale olid sealsed olud üsna huwitawad tähele panna. Peab ütlema, soldatise käib seal palju. Ja kui ka linna tulles tuttawa silmast kautad, mine senna, warsti ilmub ka tema. Tüdrukud mulle küll põrmugi ei meeldinud – wist selle pärast, et ma purjus ei olnud, aga wenelased oliwad tõsiselt waimustatud. Ka eestlased ei pühitse seal midagi. Trubatsid käiwad peaaegu kõik seal. Hind on ka soldati kuupalga järele säetud – 50 kop. Üks Wändra poiss, kellega seltsis linna läksime, tõendas, et tema juba ligi 15 rubla senna olewat wiinud. Nüüd lubas tingimata minna, sest peale Palwepäewa ei olewat käinud. Ja ta käis ka. Esiotsa ootas hulk aega “oma”, ütles, et teised ei olewat seda wäärt. Aga kes ühele hea, see teisele ka. Ja minu seltsimees on kaunis wagune poiss. Sai küll korra näha, aga teine oli kähum, passis ukse peal ja waewalt tuli minu sõbra “oma” uksest nähtawale, kui wiidi aga tagasi jälle. Poisil ei aidanud muud, kui jättis oma 50 kop teisele. Ei olnud enam aega oodata, pidime warsti kodu minema. Rutuga üks kõik, mis kätte saab.

Eila sain ka mõned oma piltidest päewa piltniku juurest kätte. Hind pool tosinat – 1 rubla. Selle pildi pealt näete ka minu kodust wõetud saapaid. Teeniwad weel tüki aega. Kroonu saapad sain ka, aga müüsin ära 170 kop. eest. Oliwad kollasest nahast üle wärwitud. Peale saabaste sain weel kahed pooled tallad, need on praegu alles. Lasksin ka pühadeks uued saapad teha, hind 6 rubla. Saapa kaup on siin wõrdlemisi üsna odaw. Muud kraami omale siin ostnud ei. Kõige enam läheks padja pöörisid waja – on praegu kõigest 3 tükki, ei saa korraga kõike wahetadagi. Müüa pole juhtunud kellegil olema ja riide hinnast ei tea ka kedagi, kui kalliks ta siin tehes läheb. – Loodan, et teie pühad kõigiti lõbusalt ja õnnelikult mööda läksiwad? Kuidas ilmad ka on? Siin küll wihma pole näinud weel ühti. Linna tee ääres on mitmes kohtas loomi karja maal söömas näha. – Teie wiimase kirja sain 30^{mal} märtsil. Peale selle Oskarilt aprilli kaardi. Kristjanilt sain kirja, kus ta mulle soowitab ise Pärnu komisjoni palwe kirja sisse anda, et mind teenistusest wabastataks, sest ehk olewat jagu küll täis, aga komisjonis ei hoolita sest midagi. Ka palwe kirja wormi sain. Arwan, et sest suurt kasu ei ole. Teie kuulate kodus asja muidugi isegi järele.

Kõigile palju terwiseid!

12.IV.1911.

Jaan.

Pliiatsiga: 83-38.

19.IV.1971.

Täna oli meil “присяга” (wanne). Oleme nüüd täiesti soldati arusse arvatud. Suwe jooksul peame igal pool wana soldatitega ühe wäärilised olema. Sügisel enne Jõule tuleb veel üks waatus, mille järele lõpulikult wana soldatite sekka arwatakse. Seni ajani olime “новобрацы”. Nüüd oleme “нижние чины, младшого срока службы” ehk lihtsalt “молодые содаты” (noored soldatid). – Juutidel ja katoliklastel oliwad oma usu preestrid wannutamasi. Lutheri usulised aga ehk neid küll rohkem oli kui esimesi ühte kokku, wannutati wene preestri poolt. See tuli osalt sellest, et siin Lutheri õpetajat raskem saada on, osalt sellest, et Lutheri usulisel üks kõik on, mis usu järele teda wannutakse. Andsime siis ristile ja wana halli peaga lipule (99 aastat wana) suud ja asi oligi tahe. Pärast wannet rääkis meie oma eskadroni komander paar sõna, tähendas, et meie wiie kuulise waewa järele kohtlasest külajõmpsikest, kes mõne enama inimesega rääkides ei tea kuhu käed ehk silmad panna ja missuguse jala peal seista, wahwateks soldatiteks oleme saanud, kes iga ühele otse silma waatab ja kelle iga liigutus julgust ja jõudu awaldab. Kuulutas ette, et kui me' üks kord kodu läheme, meid iga üks auustab, meie endised seltsimehed meie peale kadedaks saawad ja neid meie peale waadates juba punastawad. (“... и будете иметь любовь ваших девушек, которыя при виде вас будутъ краснеть; ласкаться и любить васъ” = ja wõidate oma neidude armastuse, kes teid näheski punastawad; teid meelitawad ja armastawad.) – Ja pisut on tal ikka õigus kah...

14.IV.1911.

Täna sain teise powestka kirja peale, millele 14 kop ligi maksa tuleb. Esimese powestka tõmbasin kohe lõhki. Ei tea, ega Teie wahest kogemata ilma margita kirja ehk wäga rasket 7me kopikulisega saatnud ei ole? Esimene powestka on 19. III. wälja antud. Järelikult peab kiri 16 ehk 17^{mal} posti peale pandud olema. Selle pärast, et adress just trubatsi woodu kirjutatud oli, arwan, et ta Teie saadetud wõib olla, sest sell ajal ei olnud ma veel uut adressi muudele teatanud kui Teile ja Seiler Kristjanile. Et ma aga alles 17^{mal} Teile poolt kirja (esimese trubatsi woodu) sain, arwan, et Te nii ruttu teist ei oleks saatnud. Wõib siis olla, et Kristjani saadetust on. Iga tahes ma teda muidu tooma ei lähe, kui ei tea, kes tema kirjutanud ja kas seal midagi tähtsat ka kirjutatud on.

17. apr.

Peale kirja 26^{mal} märtsil kirjutatud, pole ma Teilt ühtegi saanud. Oskar pole ka muud kirjutanud kui ühe aprilli kaardi. Mina olen teile järgmistel kuu päewadel kirjutanud: 3. III.; 6–8. III.; 20. III.; 27. III–12. IV.; 6. IV. kaart; 12. IV. kiri pildiga. Ei tea, kas oletegi kätte saanud? Kristjanilt sain esimesel aprillil kirja. Tähendab, et 20 marki sisse olewat pannud. On aga paljalt markide ääred veel olemas. Pealegi on kiri kinnitatud ja mark tagumise külje peal. Sellest hoolimata on ta lahti wõetud ja markidest tühjaks tehtud. Teie kinnitamata kirjaga tulid aga talwel margid ilusti kätte.

Täna on siin õieti niiske ilm. Peaaegu wõiks ütelda, et wihma sajab. Lehtpuud on juba ilusti lehtes ja pääsukseidki on näha olnud.

Selle kirja lõpuks tahan soldatite karistustest rääkida. Kõige lihtsam karistus on mittekorralsed “dnewolna” ehk “desurna” korrad. Kui sind

näituseks keegi kahe ehk kolme дневальство'ga karistab, ei ole sa enam 3–4 öö tagant nagu harilikult, vaid ainult ühe öö tagant, seni kui määratud arv täis saab.

Teine karistus on arrest karauli majas. Neid on nelja suguseid. I простой арестъ “istub soojas, walges toas, magab palja koika peal, söök harilik soldati toit.”

II. строгий арестъ “istub soojas, walges toas, magab palja koika peal, üle kahe päewa saab sooja toitu, muul ajal wett ja leiba ja ka teed.” III. усиленный арестъ “istub soojas, pimedas toas, soe söök üle kahe päewa, teed ei saa.” IV. смешанный арестъ – on waheldamisi kõigist eelmistest koos, üks päew ühte, teine teist. I liht aresti wõib ruumi puudusel ümber muuta ühe tunniseks püssi all seismiseks iga päew. – Püssi all seismiseks nimetakse kui täies mundris, püss õlal, lahtise mõõgaga kuskil ukse ees, aja ääres nähtawa koha peal “смирно” seisad. Ühe koha peal liikumata seista wäsitab igatahes rohkem ära, kui töö. II kaks tundi päewas püssi all. III 4 tundi päewas : 2 tundi enne, siis kaks tundi wahet ja jälle kaks tundi seista. – kui palju kellegi ülemusel ja ohwitseril woli karistada on, sest kirjutan järgmises kirjas.

Loodan, et ikka terwed olete

Jaan

Wiimane wõi saadetus on juba poole peal. Nüüd enam saata ei maksa, hakkab warsti poolakate käest odawamalt saama. Aitäh!

Pliiatsiga: 84-39/1

18.IV.1911.

Wiimases kirjas jutustasin soldatite nuhtlustest. Nüüd räägin, kell on õigus nuhelda. Kõige wäiksem ülem on oma eskadroni unter ohwitser (2 paelaga). Wõib ühe “наряд'iga” karistada. Нарядъ on üleüldse töö- ehk teenistuse kord, mis kordamisi kõigil teha tuleb. Nii näiteks pestakse igal õhtul trepid puhtaks, tuuakse kööki wett, “дневальство”, “дежурство” j.n.e. Mõni neist kohustest on üsna kerge. Nii siis on karistus kergem, kui niisugusesse tööse nimetakse. Peale selle wõib noorem unter ohwitser weel üheks päewaks kodust wälja mineku kinni panna. Nii siis ei tohi sell päewal ei poodi, ega kuskile kaugemale minna. Niisugune keeldus on ainult pühapäewal karistaw.

Järgmine oma wõimu poolest on “взводный” (woodu kamandaja unter ohwitser, kolme paelaga wanem unter ohwitser). See wõib kaheks päewaks kodunt lahkumise ära keelda ja teenistusesse ehk töösse kaheks korraks nimetada (на службу, или на работу назначить на два наряда).

Kolmas ülemus on wahtmeister (Need on enamiste üle aja teenijad ja on neil igas asjas kaunis suur mõju. Ehk neil küll ohwitseri seisust ei ole ja neid keegi “благородие'ks” (suursugune) ei nimeta, on nad siiski teenistuse asjus sagedasti palju tähtsamad kui lollimad ohwitserid, sest nemad on oma seisukohale teeninud, kuna ohwitserid oma hariduse mõjul paari aastaga auujärgu kätte saawad.) Wahtmeister wõib neljaks päewaks kodust lahkumist keelda, kolmeks korraks teenistusesse ehk töösse nimetada ja üheks päewaks liht aresti panna. (Wahtmeistri õigused on ka meie “штаб-трубачь'il”). Ühe päewast lihtaresti wõib ka ühe tunniseks püssi all seismiseks muuta.

Nüüd tulewad nooremad ohwitserid: kornett, porutschik ja stab-rotmeister, kõigil ühe sugune õigus – neli “naräädi”, 8 päewaks wälja minek keeldud ehk 2 päewaks liht aresti. Wiimast wõib 2 tunniseks püssi all seismiseks ümber muuta. –

Rotmeister (eskadroni komander) wõib 30 päewaks kodust ära minekut keelda, 8 “naräädi” töösse ehk teenistusse, liht ja walju aresti alla (подъ простымъ и строгимъ арестомъ) 5 päewa, kõwendatud (усиленный) aresti 2 päewaks. Wiimast wõib muuta wiieks päewaks püssi all seismiseks, igal päewal üks ehk kaks tundi. Ehk jälle kaheks päewaks igal päewal 4 tundi. – Alam polkownik wõib 30 päewaks wäljaminekut keelda, 10 päewaks liht, ehk walju aresti ja 4 päewaks kõwendatud aresti mõista.

Polkownik wõib 30 päewaks kodunt lahkumist keelda, 30 päewaks liht aresti mõista, 20 päewaks walju aresti alla, 8 päewaks kõwendatud aresti ja 30 päewaks “подъ смешанный арестъ”. Waljemat nuhtlust ei wõi ilma kohtu otsuseta peale panna. See on lühidalt säädus. Kudas asi tegelikult kujuneb, tuleb pea asjalikult ohwitsride õiglusest j.n.e.

Täna sain Teie wiimased kirjad (mamma ja Oskar) kätte. Mul on hea meel, et kõik rahuloldawalt läheb ja kõik terwed on. Tiidu wanast kuulen ka hea meelega. Mina teda senini küll weel mingi kirjaga pole auustanud. Kristjani käest sain hiljuti kirja, mida ma juba kahes kirjas olen nimetanud. Mis suitsu lihasse puudub, siis nii palju, et teda üsna hää meelega söön. Ei taha aga sugugi, et wäga palju kodust kõiki kraami saadetakse, kroonu toiduga elab ära küll ja wahest saab ühte ja teist osta ka nagu pühadeks 10 muna (18 kop – 3^{1/2} kop paar) j.n.e. Ma ei tea ka kindlasti, kas saatmine wäga kalliks ei lähe. Siin maksab suitsu liha 22 kop nael. Maksa worst nii sama palju.

Järgmise lehekülje peale kopeerin ühe postkaardi sisu ära, mis ma ka täna sain. Kirja wead ja märgid parandan ära. – “Armas wenna poeg! Juuli sai Sinu saadetud kirja kätte, aga tema käsi Sinule küll wastust ei kirjuta, sest tema on wäga raskete haige ja meite seas kõndijat temast ei ole loota. 17^{mal} apr. saab temal 4 nädalat juba haige olla. Tema on hospitalis, mina olen iga päew ja öö tema juures, üksinda teda ei wõi jätta, tema on wäga wäga ränk haige. Kui tema siit ilmast on lahkunud, siis ma teadustan kohe Sulle. Minu adress: Narwa maanteel maja nr 10 korter 6, Katti Grohowski.”

Wist kirjutan Kristjanile ka selle üle. “Mähka Juhani” tempudest olete wist teiegi ehk temale ju kirjutanud.

Loodan, et saan Es kornetist lahti. Kapellmeister täna ütles: “Sind tuleb küll wist B korneti peale panna.” Stab-trubats soovitas teise korneti peale, wana tegi suured silmad, ütles “Боже спаси!” Aga wõib siiski olla, et ma edaspidi teist korneti mängima saan. Es korneti peale tuli hiljuti üks “вольноемъ” juurde. Seega on neid juba kaks. I B korneti pealt läheb sügisel üks kodu, 4 jääwad. II korneti meestest lahkub sügisel 2 tükki, üks jääb. Edaspidi mängu oludest ka ühte ja teist.

Terwiseid!

18.IV.1911.

Jaan.

Wahe koduse ja siinse mängu wahel on käpuga katsutaw. Kodus mängime ka igal pühapäewal sani kui mokad wäsiwad. Siin aga mängitakse igal päewal nii kaua, et wäsimus mööda läheb. Kui hommikul alles puhuma hakkad, on mokad na' tuima wõitu. Aga oled sa kümme-kond minutit puhunud, siis alles hakkab pill hüüdma. Ja wõib hommikust õhtuni harjutada ja õhtul mine weel ohwitseride "собрание'sse" (ohwitseride kasiino) mängima, kus wähemalt kella 2nd ikka läheb. Kui meie muusikantid nii sugusesse töösse ajada, ei saaks nad hommikul enam ükski häält pilli sisse. Minagi olen nüüd senna maale saanud, et neid tükkisid, mis kodus mängisime, julgesti päewa läbi mängida wõiks ilma, et mokad wäsiks. Siin aga sihakseid ei olegi. F ja g peale läheb Es kornetil iga tükki sees ja Bgi ei taha temast palju maha jääda. Ja nii wiisi wenitates ei mängita siin ühtegi nooti, kui meil. Kõik tuleb nagu klaweriga mängitult. Kudas siin päris lollist inimesest noodi tundja tehakse, seda wõib siin ka õppida. Aga sihakest korda, nagu siin, ei saa kodumaal kunagi maksma.

21.IV.1911.

Kroonu toidul on ikka kõwa jõud. Kodu maal olin ennem ikka omasugustest alati wäetim, siin ei jõua mind aastawennad naljalt ükski pidada. Külap te pildi pealt nägite muidugi, et ma kokku kuiwanud ei ole. Oskar lubas ikka ennast ka "maha wõtta" lasta ja oma pilti saata, senini pole lubamist weel täitnud ühti. Tema hakkab tänawu muidugi põllumeheks ka. On ka esimene aasta raske nagu siingi. Aga olgu raskused kui suured tahes, kui nad möödaks on, siis oled sa seda õnnelikum.

Siin on kirjawara natuke rohkem olemas kui ekadronis. Kõige rohkem kirjamees on siin Mihkel Jantson – Wiluwere mees. On "Postimeest" ja "Isamaad" teeninud ja on tal ka ühte ja teist raamatute poolist saadawal. Mängib boritoni. Praegu on ka noodi kirjutaja ametis. Tema loomusest pole weel täiesti aru saanud, kas taga wäga sõbraks maksab saada – elab hästi ja lainab ka wahest... Praegu oleme üsna hääl jalal.

Aasta wendadest on tähele panemise wäärt kõige pealt mustlane Wasiili Fedorenko. Ega tema just sihake mees ep ole nagu meie mustlased. Näust wõib küll näha, et ta wenelane ei ole ja pea on must, kui süsi. Mänginud on ta enne bassi, aga ilma nootideta. Terwelt 8 meest kooris, kõik mägiwad omast peast ilma noodita. Kudas see küll kõlab? Praegu õpib Es korneti. Hea arusaamisega, saab warsti muusikant. Ei ole ka muidu loll, igas tükkis enam kui wenelased. Õpetab mulle mustlase keelt, mina temale eesti keelt. Üle sõimu sõnade ei ole senini jõudnud. Mängu poolest on tema järgmised Nikolai Ponomarew ja Aleksander Lepik. Õpiwad B kornetti. Meie neljakesi ei ole weel kapelmeistri käest peksta saanud. Teistel tõmmatakse pea igal päewal kõrwad tuliseks. Iseäranis tähtsas selles tükkis on Leiba Tarnowski – juut, Kiewi kubermangust, pisike, must poiss, räägib kähku, sõna lõppusid ep olegi kuulda. Mänguga neljalt korda ei saa. Minul temast kahju ei ole, juut ei ole kunagi hea seltsimees. Nii palju, kui mina neid siin näinud olen, on ainult üks juut – Joseph Feldmann, Kischinewist – üsna mõistlik poiss. Teised püüawad kõik oma poole, kus saawad ja on laisad.

Täna oli meil saun. Saab teist üsna harwa. Уставъ'и (teenistusmäärustik) järele peab soldat wähemalt iga kahe nädali tagant korra saunas käima, nüüd aga läks üle kolme nädali mööda. Talwel oli kord 4 nädalat wahet. Ja ei ole siin mujaltki sauna saada, mitte raha eestki.

Ka pesu pesemine on raskendatud. Ise ei saa naljalt külma weega puhtaks ja pesu naiste juure viia ei tohi. On ära keeldud lähedal olewatesse poola ja juudi majade wahele minna. Muidugi mõista, et wiina ei saaks. Eskadronides wiivad weelgi – hulk korruga komando all. Aga siin sihakest korraldust ei ole ja patrullid käiwad alati wäljas, waatawad järele. Muidugi mõista, ega needki muud ei ole kui soldatid, aga kui mõni ohwitser juhtub lähedal olema, siis peab käsku täitma. Ja pannakse sind kinni, wõid kuuks ajaks aresti sattuda. Üks meie “вольноемъ” oli hiljuti linnas pommeldanud. Oli kinni wõetud ja istus siin polgu aresti majas ka mõningad päewad ära.

Ei oska see kord enam midagi kirjutada.

Sis mu' kui Jumalaga
21.IV.1911. Jaan.

Unistused esimesel mail, peale lõunat.

Pliiatsiga: 88-41

1.V.1911.

28 mal aprillil olin tallis dnwolna – tõusin kell 12 ülesse wõi siis inimene nii wara midagi sööb – juhtus sihake õnnetus, et kukulind mu ära pettis. Tulin tallist õue, kuulen, kukub. Kuulasin seni kui üle nelja korra ära kukkus, mõtlesin: “elan nii kaua küll, et teenistusest kodu saan” ja läksin talli tagasi, tuli kibe häda peale, kiskusin traksi nõöbid juba lahti ja läksin õue tagasi – ikka kukkus alles. Ja kukkus weel tükk aega. Järeldasin, et elu aega weel ees küll on. Ja tõesti peab ütlema, elu aeg on küllalt pikk. Selle pärast ei kiida ma seda sugugi heaks, et Oskar nüüd nii palju õpib ja et temale nagu ma omast mälestustest arwan teadwat, kodust teataw waimline press peale pannakse: “õpi” ja “õpi”. Kui ta kewadel gümnasiumi eksami ära teeb, siis saab ju näha missugustes asjades ta nõrgem on ja wõib siis neid asju suwel natuke läbi waadata, aga mitte omale liiga teha. Ei ole see ka sugugi nii patu asi, kui mõne klassi alamalt wastu wõetakse, kui ette wahest arwata. Parem on alguses kergemalt läbi saada, kui omale pärastiseks õppimist täiesti wastikuks teha. Ja ma usun: papa mäletab omast kooli ajast saadik wäga hästi, et õppimine wäga kerge töö ei olegi, – liiatigi praegu kewade, kui iga lill ja lind sind nagu wägisi toast wälja kisub.

Mina olen wahest omas mõttes ennast Päriwere Uueda Martiniga wõrrelnud. Koolis olime ühes ja pea aegu ühe maa peal õppimisejärjega. Tema oli ainult pisut taga. Järgmisel aastal oli tal ainult pisut weel õppida, et eksami ära teha, aga ma ei usu, et ta sellegi pärast wäga hiilgawalt eksami ära tegi. Peale eksami jäi ta weel üheks aastaks kihelkonna kooli, walmistas ennast kooliõpetajate seminari minekuks ette. Seminari wastu wõtmise programm on pea kihelkonna lõpu eksamiga ühe maa peal. Tema kukkus aga weelgi läbi, sest et sisse tahtjaid palju oli ja wõistlus eksami järele wastu wõeti. Nüüd läks ta linna kooli ja sinna samasse klassi, kuhu ta juba aasta waremalt oleks sisse saanud. Sellega oli ta kaks aastat ainult nii palju õppinud, et ühe aasta jagu edasi sai. Nüüd aga õppis ta igal aastal nii palju kui tarwis. Ei wõtnud ka kõrwalt wäga palju tundisid. Üleüldse õppimisega ei tõtanud. Sai linna kooli läbi, mõtles sui otsa järele, kuhu kooli minna. Nüüd oli tal juba nii palju püüdmist, et paremat teenistust tahtis saada, kui see linna kooli lõpetajatel wõimalik on. Läks esiteks Tartusse Margensi kaubandusteaduslistele kursustele, sealt aga peale Jõule Riiga ühte

kaubanduseteaduse keskkooli. Ehk ta Tartus küll midagi suurt juurde ei õppinud, polnud tal Riigas väga suurt õppimise raskust midagi. Ta polnud kunagi nii palju õppinud, et oma waimu nüriks oleks teinud.

Järgmisel suwel kodus oli ta oma waimu poolest koguni teine poiss kui enne. Enne ei hoolinud ta suurt üleüldistest asjadest midagi. Luges romaanisid, mis kätte juhtus ja mõtles, kudas kord midagi teenida. Nüüd oli tal kirjandusest teisem arusaamine, teadis, mis ta luges ja õppis, et teada. Muutus tuli sellest, et ta mitte ainult ei õppinud, waid ka palju seltsilistega läbi käis ja need oliwad Tartus, kui ka Riias mitmest ilma nurgast kokku kogunud inimesed, iga üks oma waadete ja sihtidega. Ja kui nii sugused wahest oma mõtteid arutama hakkawad, siis mõtleb iga üks enne oma sihtide üle järele, kui ta neid teise ees kaitsema hakkab. Ja praegu on tal Kiiewi kubermangus ühes kaubanduse keskkoolis lõpu eksamid käsil. Kirjutas, mõtelnud kord kuld medaliga lõpetada, aga arwanud parem osa aega lugemisega mööda saata, kui ainult õpeasjadega tegemist teha, millest elus ometigi suurt kasu ei tule. Ja politehikumi tahab ta minna, olgugi et raha kott tühi!

See on tema. Ja mina?...

Aga üks kõik. Oskar hakkab praegu sealt, kus mina pooleli jätsin. Mis temast saab? Kas tõesti wõimata loota on, et temast kord õpetud põllumees saab? Ma ei taha sugugi, et ta just mõnda põllutöö kooli peaks läbi tegema. Ei kõida teadusline põllutöö õppimine kedagi maa ja kodu külge, mis küllalt selgesti nende Eesti põlluteadlastest näha on, kes mööda Wenemaad laiali elawad. Nii sama ei wõiks aga üle üldine teadus sugugi kodust lahutada. Seda ei tee ka nii väga parema sissetuleku püüdmine, waid igawus ja üksilduse tundmus. See aga kaub aega mööda, kui “koolitud põllumehed” sagedamaks lähewad. Ma usun Pəriweresse kogub warsti nii sugune pesakond, kes igawust ei tunne ja nälga ei näe.

Need read on täiesti üksilduses kirjutatud. Wõib olla, et neil natuke “sentimentalne” maik juures on – mina neid üle lugema ei hakka, ei tee seda pea iialgi, usun, et pea ilma mõtlemata kõige selgemini omad mõtted wälja ütlen. Teised mängiwad praegu ohwitseride “флигеръ’и” ees aedas (aias) nagu igal püharäewal ja noored on “уборка’s”. Mina olen praegu “koolis” dnwolna. Флигеръ on lihtsalt ütelda ohwitseride kasarm. Niisuguseid hooneid nagu meie polgul on wähe leida, see aga on kõigest kõige suurem. Temal on ühe külje peal 101 akent ja kolm ust. Teise külje peal muidugi nii sama palju. Otsas on üks uks, aga palju aknaid, pole lugenud. Soldatite kasarmud on omast kohast küll suured ja nii samuti kolme kordsed, aga ühe külje peal on ühes peldiku akendega kõigest 52 akent. –

Kodused kirjad sain 30^{mal} apr. kätte. Nii sama ka Oskari “wana” kirja. “Uue” sain ju päew enne.

Terwiseid

Jaan.

Teki sain heila, 7.V kätte. Oli kõik, mis üles antud 8.V.

Pliiatsiga: 89-42/1

9.V.1911.

Teenistus, teenistus, mis siin kõik ei näe. Nagu te ise kalendritest järele wõite waadata, on täna esmaspäew. Ei ole ka mingit kroonu püha, aga meil on siiski püha. Ja selle püha põhjus on meie штабъ-трубачъ. Seesama stab trubats, kes iga päew, kui wähe ula aega on, üks kõik kuhu töösse ajab, kes

uborka pikemaks wenitab kui päewakorra järele õigus, kes kuni powerkani õppida laseb ja weel peale powerka hobuseid jootma ja söötma ajab – seesama stab-trubats, kes iga meest, kes wahest liiga palju alkoholiga tutwust on teinud kolm nädalit taga kiusab, oli täna ise purjus. Ja peab ütleva, nii tark, nagu täna, pole ta ialgi olnud. Tarkus paistis iseäranis tema targast kohtumõistmisest kahe tülitseja wahel wälja. Asja lugu oli nii: Täna hommikul hakkasime omal harilikul ajal õppima. Stab trubatsi ei olnud näha. Oli teine öö läbi linnas pommeldamas. Naene on tal apraegu Warssawis haigemajas, mehel oma woli. Üks kord hommiku poole ööd tuli kodu, heitis magama. Magas kella seitsmeni, pea oli wist haiget wõitu, kadus kodust, mõni "wolnajokm" (вольноемъ) kah. Nii siis, meie õpime. On meil teise korneti peal kaheksanda aasta mees wenelane Podagow, unterohwitser ja stabtrubatsi iseäranis armualune. Wiimast sellepärast, et ta wahwa igale poole sundima on, kui ta "desurna" on. On meil ka esimese korneti peal kümnenda aasta mees eestlane Rubel (Wiljandi maalt). On nooruse peale waatamata hää puhuja ja ergu waimuga. Laisk ka ei ole – nii siis ka stabtrubatsi meelest eeskujulik soldat. Tuli nende wahel tüli kornetide pärast. Mõni aeg tagasi anti Podagowile uus kornet. Sell ei tahtnud aga wentilid hästi käia ja Podagow ei tahtnud teda. Anti see siis Rubelile kui nooremale ja Podagowile üks wana kornet. Hää küll. Rubel mängis uuega, säadis wentilid korda ja pidas pilli juba päris omaks. Podagow pani aga tähele, et pill kordas ja himustas teda omale. Paras aeg oli tal, kui Rubel signalistiks wälja sõitis. Wälja sõit kestis üle nädala ja selle aja sees nimetas Podagow kapelmeistrile, et temal Ruble kornett parem olewat ja see lubas siis omale wõtta. Rubel tuli kodu, nägi, et teine tema kornetti omale peab, hakkas pahandama. Teine oma peale suureline. Täna wõttis Rubel kätte, wahetas mundstükid ära ja wõttis oma korneti jälle oma kätte mängida. Podagow tuli, nägi ja kargas kohe Rubele kallale kornettist kinni ja wäänma, nii kaua kui kornetti jämeda maa kõidk nässu pigistasid. Nüüd mehed waatawad oma töö peale ja ootawad stabtrubatsi kodu, et asja õiendada. See tuli ka wiimaks, nagu punane, keel pehme, ühe sõnaga: õnneliku näuga. Mina kartsin teab kui suurt kära tulema. Iseäranis Ruble ette kartsin, sest siin maksab wanadus ja unterohwitseri nimi palju. Wana "stab" aga noomis poisid ilusti läbi, ütles ühele: "Sa pead wanemat auustama" ja "Sa pead isennast auustama ja mitte teise kallale jooksmas" ja lasi teineteisele kätt anda ja ära leppida. Siis laskis desurna kaks korwi õlut tuua, iga mehele pudel ja pudel weini kah. Olid juba kõik käes, kui kapelmeister kõpsti uksest sisse tuli. Kedagi, wana "stab" seletab pehme keelega, temal olewat nimepäew ja palub tervet woodu õppusest wabastada, pakub kapellmeistrile weini ja joowad kõigi trubatsite terwiseks, meie kisendama hurra õlle pudelid peus. Wana stabtrubats tellib pehme keelega: "Noh, wennad, Kinburski polgu marss" ja meie tõmbame loo lahti. Kapellmeister kobis warsti kodu poole ja stab trubats heitis magama. Nii siis meil püha. Ainult peame warsti püssi laskma minema. See aga wäga kaua ei kesta. Laseme kaks, kolm kuuli wälja ja asi sellega. Püssi laskmisest, mis igal kewadel kuu aega kestab, wõtawad kõik osa, kirjutajad, rätsepad, trubatsid j.m.

11.V.

Jumal teab, millega see lugu lõpeb? Stab-trubats ei taha teenistusega tegemistki teha. Täna öösi ei tulnud enne kodu kui kell 5 ja läks jälle kohe. Näha wahest saab. Tuigub ühest kohast teise. Õnn, et ta tigidus purjus peast

kadunud on, muidu oleks kole olema. Kapellmeister teeb, mis saab. Suurt kokku mängu ei saa teha, "wolnajommid" hulguwad ka ühes stabtrubatsiga.

13.V.

See nädal hakkab mööda jõudma. Homne päew on wist prii ja täna pole ka õhtu poole õppust olnud. Ainult "projestkas" (проездка = hobuse sõidustamine) käisime korra. Hobused oliwad juba kolmat päewa sõiduta. Stab-trubats oli ka õhtu poole juba üsna selge peaga. Wist hakkab raha lõppema. On kuulu järele üle 80^{ne} rubla kinni pannud.

Heila saadeti peale lõunat püssi laskma. Laskmise plats on umbes werst maad eemal. Eskadronides, aga ei nõutud muid, kui ainult neid, kes esimeste päewade sees wäga halvasti oliwad lasknud. Meil põln'd muud, kui läksime lähedal olewasse wõsasse ja magasime nii kaua, kui kodus juba õppuse aeg üle hakkas jõudma. Läksime siis thee joomise ajaks kodu ja päew oli warsti mööda. "Soldan" ikka kawal kah" nagu Oti eit ütelnud.

Pliiatsiga: 89-42/2

16.V.1911.

Täna sain Teie wiimase kirja 12^{ndast} Maist kätte. Usun, et te sell samal päewal, kui minule kirjutasite, ka minu kirja 8^{ndast} maist kätte saite? Oskari käest sain ka kirja 10^{mal} mail.

Ilmad on siin pea nii samasugused olnud nagu Teie kodust kirjutate, ainult natuke soojemad. See "oleks", et ma mitte mõne teise walla liikmeks pole hakanud, ei pane mind sugugi kahjatsema. Senini teenitud aega ei tahaks mingi hinna eest käest ära anda. Edasi teenida, küll ei himusta, aga seda tean juba ette ära, kui teenistus kord mööda jõuab, selle aja üle ma küll kahjatsema ei hakka. Praegu on ka kuni sügiseni enam wähem kergem teenida. Stabtrubats on ka praegu üsna mõistliku moega. Ta küll wäga suurt ei purjuta enam, aga jätab meid ka enam oma soodu. Kahju, et Te Tiidu wana ikka julgust wõtta lasete. Üks ta kurat kõik – oodaku mõni aasta, kui ma tagasi tulen, siis...! Kordan weel kord, parem on kui Oskar suwel ennem põllu tööd teeb, kui kõik aeg õpib. Elu aeg ei ole nii lühike ja raha ei ole nii kallis, kui wahest arwate.

19.V.1911.

Papa küsis, kudas siin "lollid" nooti tundma tehakse, katsun pisut seletada. – Esimene asi on muidugi, kudas pilli suu ääre panna. Paistab wälja, et Oskar üsna õieti puhub, kui ta mundstüki enam ülemise moka peal hoiab. Õiguse pärast peab mundstükk just kesket suud ja suu keset mundstüki olema. Nii, et mokad (huuled) mõlemad ühe jõuga mundstüki peale wajutakse. Seal juures peab mokad natuke sisse poole pöörama, nii et libetat maad pea nähagi ei ole. Iga hääle juures tuleb nimelt keelega wahet teha, et hääle tingimata sell silma pilgul täie selgusega hakkab ja lõpeb, kui tarwis, aga mitte enne ei susise ja pärast lõrise. Need on pea nõudmised mängu juures, aga just need nõudmised on meie koduses muusikas alati täitmata. Meie ei mängi pea ilmaski keele abil, waid ainult mokadega. Näituseks polka sees $\frac{1}{8}$ ^{dikud} lähewad üsna õieti, aga $\frac{1}{16}$ ^{dikud} lähewad tingimata ilma keelega wahet tegemata ja kõlawad nii kauemini kui kaheksandikud, ainult et wahe aeg lühem on. Ja kui ühe hääle peal $\frac{1}{16}$ ^{dikud} on, siis on need rasked wälja wõtta, jookseb nii ütelda "loha". See on siin ka asi, mis mul siin senini õppida on olnud. Ja weelgi ei saa ma $\frac{1}{16}$ ^{tika} selgesti wälja mängitud ja ülemise moka peale wajutan ikka kõwemini, kui alumise peale j.n.e. Wõib olla, arwate, et

see muist muidu moodi asi on, aga ei. Kust tuleb õige see, et meie meestel mokad ära wäsiwad, kui paar tundi puhutud on?

22.V. –

Noodi õpetamine on esiotsa pea ainult takti löömise õpetamine. Kõige esite kirjutakse heliredel täie nootidega c – gni ülesse $\frac{4}{4}$ taktis (C). Seda peab nii puhuma, et iga hääle peale 4 lööki tuleb, aga mitte nii nagu meie lööme. Sina paned jala maha, jala nina tõstad ülesse. Esimene löök – jala nina maha ja kand ülesse. Teine löök – kand maha. Kolmas löök – jala nina paremale ehk pahemale poole kõrwale. Neljas löök – oma alguslise kohale tagasi.

Oskad sa need noodid nii wiisi taktis ära mängida, mängid nad uuesti kolmweerand taktis. Takt on järgmine I jala nina maha, II jala nina kõrwale, III – oma kohale. $\frac{2}{4}$ takt (polka) tuleb esimene jala ninaga, teine jala kannaga lüüa. $\frac{6}{8}$ takt on kui pikalt mängida nagu kahekordne $\frac{3}{4}$ takt, aga kähku mängides nagu $\frac{2}{4}$ takt. Marschid tulewad enamasti nagu $\frac{2}{4}$ takti järel lüüa, aga on ka neid, mis täis $\frac{4}{4}$ lüüa tuleb. Katsuge seda kodus harjutada, näete, on kaunis kõwa pähkel!

Kudas harjutused järgimööda täie nootide mängust iga suguste nootideni edasi lähewad, ei jõua kõiki kirjutada. Wõib olla kirjutat oma tarwis edaspidi ära, kui nad mitte warsti pähe ei jae.

Mina harjutustega suurt tegemist ei tee, ei ole seks aega. Kokku mängus olen wanadega ühes ja peab katsuma, kui wahe aega saab, ennast mängu tükidega natuke tutwustada – neid on siin kolm suurt raamatut täis ja kirjutakse ühte lugu juure. Muidugi mõista ei mängita neid kõiki, aga tuleb tuju, wõetakse jälle mõni kätte ja õpitakse ära.

Kapellmeister on õieti sarnane meie Siiakiga. Sihake samane käre ja kähk mees, tahab nii kähku, et isegi aru ei saa, mis ta just tahab. Keha ja näu poolest on ka sarnane.

Wiimase kirja sain 20^{mal}. Sell samal päewal ka Siberist. Sellest kirjutat edaspidi. 21^{mesel} sai Oskari kirja ja Kalliti kaardi. –

Järgmises kirjas kirjutat ehk rohkem, mis mul on ja mis mul weel waja läheks j.n.e.

Kõigile palju terweiseid ka Tõnsoni Juku poolt

Jaan.

Ega mu kirjad liiga rasked ei ole?

Pliiatsiga: 95-43./1

29.V.1911.

Ei wiitsi suurt kirjutada. Aega ka suurt ei ole. Täna olime kolmanda eskadroni pidul mängimas. Ilm oli natuke wiluwõitu. Oli gümastika muusika järele. Siis sõit ja mõõgaga raiumine. Osa wõtsiwad ainult unterohwitserid. Oliwad mõned üsna wahwad mehed. Sõitsiwad galoppi. Kõige esiti oli kardulas (kartul) nõõri otsas rippus – pooleks lüüa. Selle järele neli paju witsa umbes 15-20 sammu üks teisest. Raiuda tuliwad waheldamisi üks paremalt teine pahemalt poolt. Siis oli tükk sawi posti otsas pooleks lüüa nii umbes inimese pea kõrgusel. Ja wiimas oli üks “järele tehtud inimene” mauli maas. Selle heintest täistopitud pea pidid ka läbi püstma. Jooksmine kinni seutud jalgadega. Wõitlus ümber pöörawa palgi peal j.n.e. Muidu nali waese soldatil ohwitseri meele heaks teha. Kunstratsutamine oli juba jälle midagi enam.

Hobune jookseb “karjeeri” s.o. nii kähku kui jõuab läbi pealt waatajatest tehtud tänawa ja ratsanik hüppab kordamisi ühele ja teisele poole maha, ilma sadulasse istumata. Peawad kähud liikmed olema ja pead õigel ajal hüpata mõistma.

Tagasi sõiduks pandi mitmesuguseid auhindasid teele maha, mis nii sama karjeeri pealt ära pidid wõtma ehk vähemalt külge puutumagi. Kõige wiimaks sõitsiwad weel igaüks ise moodi läbi. Oli seal paar meest, kes kolmandat oma wahel hoidsiwad. See pani teise jala teise ratsaniku sisemise jala peale ja hoidis kätega õladest kinni. Siis sõitis keegi, kellel teine mees selja taga püsti seis, kolmas jälle wõttis teise mehe kaksiti õlade peale. Jälle mõned sõitsiwad püsti sadulas ehk jälle nelja jalaga sadulas. Mõni tagaspidi ja n. edasi iga üks ise moodi. Hobune kihutab muidugi, mis jalad wõttawad. Niisugused naljad meil siin siis olid. Muidugi mõista raskused kannab soldat ja ohwitser tunneb waatamisest lõbu ja sõimab ka weel, kui sa hästi ei saa. Nüüd õhtul läksiwad weel “собрание’sse” mängima, kus ohwitserid oma damedega keerutawad. Õnneks ei ole seal nii palju ruumi, et kõik ära mahuks ja nii jäin mina, kui õpipoiss maha. Mängida tuleb kella 2-4ⁿⁱ ja kella kuuest oled уборка’s, mis laksub.

30.V.1911.

Täna ei olnud õnneks kusagil mängimist. Käsin ka korra linnas, tõin noodi paberit, sulga j.n.e. Teatawasse “seltsimajasse” see kord ei saanud. Pidin korra minema, sest paremat kohta seltsilisega kokkusaamiseks ei ole. Tee peal tuli aga üks kähumatest juba wastu, tahtis kodu minna. Tulime siis seltsis tulema, saatsime teistele ühe eskadroni mehega, kel alles “seltsimajas” käimata oli, sõna, et meid oodata ei maksa. Meie stab-trubats oli ka linnas. Wõttis oma tubli kilgi ka kaasa. (oli ohwitseride lõbumajas käinud.) Õhtul olid, ei tea kust, ühe neist sinatsist kätte saanud, tõid oma korterisse. Laskis kohe 6 pudelit õlut ja mitmesugust söögi kraami tuua. Powerkasse ei tulnud. Meie laulsime oma õhtu palwet ja wana tegi teisel pool seina ei tea mis! Jäeb wist “öö peale”. Räägiwad, et tema oma naenegi, kes praegu Warssawis pidalis on, ei pea laulatud olema, waid ainult nii samati.

Niisugused on siis meie pühade uudised. Natuke ise laadi. Homme wist enam püha ei ole.

Kui palju olete pakide saatmise eest maksnud? Kui palju Flöte saatmise eest, kui palju muude asjade saatmise eest? Mina oleks see kord mõnda raamatut tahtnud. Ma ei tea, kudas nende saatmisega lugu on. Arwatakse, et raudteega saates kõige odawam tuleb. Mina saan siin kätte ikka, tulgu kudas tuleb. Muidugi peab siis eskadroni komanderile ehk nagu meil polgu adjutantid alla kirjutamiseks saatma. Ja kui on niisugune raamat, et keeldust karta on, ei pruugi seda kellegile näidata. Läbi otsima sind naljalt keegi ei hakka. Sooviksin järgmiseid raamatuid: Профессоръ Оллендорфъ, Самоучитель Немецкого языка, съ ключомъ, jne. Kõik vene keelsete pealkirjadega, mida ma ei suuda õigesti välja lugeda. Loodan skaneerida!

Ka wõsa Willem on meil tänawu kewade wõerusel käinud. Jaan Lõmpsil wiis tema neli talle ära ja Aleksander Põdral sõi ta teise ööse warsa ära. Seekord loril lõpp. Hääd terwist Sulle ja kui wõimalik, saada neid ka Eesti maale kodustele inimestele minu poolt.

8 mail J. Tõnson.

Nii umbes tema kiri. Ma ei tea missugune Jaakson sealt Wiluwerest siis Siberisse kolinud, kellest tema räägib. Wäga kuldne nende elu ei näi olema, aga ega wist wäga wilets ka mitte.

Ma usun, te weate kodus praegu sõnikut – mis teil seal praegu muud teha wõib olla?!

1.VI.1911.

Täna olin koridoris (ukse peal) dnewolnõi. Kirjutasin noota ja lugesin. Kirja kirjutamine öö ajal wäga hästi ei lähe, ajab wäga une peale. Na umbes kella $1/24$ ajal tuli stabtrubats "lipakas" käe kõrwal särgi wäel alus pükstega ülewalt alla (tema korter on teise korra peal). Saatis teise ilusti wälja ja läks jälle magama. Mina andsin auu kah nagu "õigus" nõuab ja naersin omas mõttes, mis küll inime ära ei näe ja ei tee. Teisel öösel oli tal ka üks seda tõugu inimene, tõi õhtul kella 9 ajal ja saatis hom. kell $1/27$ minema. Ju ta wist arwas, et asi just kõige ilusam pole, et täna warem ära saatis. Mil ajal ta tõi teise, ei tea, pole esimese dnewalnõi käest küsinud. Nüüd läksid trubatsid polgu sõitu (kell 7), stab trubats läks kõige wiimati wälja. Mina pühkisin õuet. Waatas ümberringi, et kedagi lähedal ei olnud ja ütles mulle: "Vaata, et sa selle tüdrukust kellegile midagi ei räägi." Mis häda mulgi seda rääkida on, seda teawad ilma rääkimatagi. Ja ega soldat niisugust asja imeks ei pane. Üleheila käisime seitsmekesi linnas ja kuus tükki meist käis teatawal kohal, mõni olewat koguni tunni wiisi maksnud. ja sagedasti wõetakse weel "записька'd" kuni hom. kella neljani wälja minekuks. Jällegi ei tehta muud, kui ...

3.VI.1911.

Täna oli jälle üks sündmuse rikas päew. Ja sündis nimelt see, mis terwe trubatsi wood ammu oma südames soowinud on – stabtrubats kukkus barjeeri peal hobuse seljast maha ja nii õnnelikult, et praegu laatsarettis lamab. Purjutas juba mees mitu päewa ja oli ka täna juba wälja sõidu ajaks tublisti wintis. Sõidawad polgu platsi peale (umbes üks werst), eskadronisi ei ole weel tulnud, muud kui wana hakkab ise sõitu tegema just kui muidugi sõitu wähe oleks. Lasknud esiteks "рысь'i" (traav) ja siis galoppi ja wiimaks barjeeri peale, kolme kaupa reas. Suur kõrge barjeer, hobusel rinnuni juba, üks "wolnajom", kes stabtrubatsiga ühes purjutas, kukkunud juba paarkümmend sammu enne barjeeri maha, tenori lai ots oli kõik laiaks pigistud, nikle wõru pea aegu lahti. Mehel omal polnud wiga. Muud läinud kõik üle, ainult üks B bassi mees pole üle saanud, kuna hobune, jalad kanged, ei hüppa enam. Wana sellele näitama, kudas hobu üle läheb ja sealsamas ta kukkunudki ise enne ja pärast hobu weel otsa. Haawatute wankris tootud laatsaretti. Praegu, kui seda kirjutan, hakkasid tulekahju kellad hüüdma. Kuskil lähedal wist tulekahju on. Tont temaga!

3.VI.1911. Jaan.

Pliiatsiga: 98-45/1

7.VI.1911.

Kirja esimesest ja teisest juunist sain täna kätte. Mina siin arvasin 1^{mesel}, et te kodu sõnikut muidugi weate ja õige ta ka oligi. – Kui wiletsasti Jakobi muusika koor mängib ja mängis, seda saan ma alles nüüd siin õieti aru. Temal on sündimisest saadik see wiga külges, et ta liiga suur on, et ilma juhatajata midagi teha. Kui nüüd Tammistesse koor asub, siis saab ta wahest jälle liiga wäike, et tast midagi wälja wõiks tulla. Aga noh, ega's nõudmised ka wäga suured ei ole. Tahwad nad raamatuid – ostku ära. Alla rubla aga raamatut küll müüa ei wõi, 30 kop maksab juba raamat ise ja paber, mis senna pärast sisse on pandud. Ja kui nad es korneti raamatut ei taha, jätku see ostmata, jääb mulle mälestuseks. Teised kaheksa raamatut (kas võib siit järeldada, et isa juhataja olnud Lõo kooris oli üheksa mängijat?!) kaheksa rubla eest ei ole neil küll kallilt arwatud. Mis raamatute sisulisesse wäärtusesse puutub – kahju mul neist põrmugi ei ole. Wõib olla kümne tüki kohta üks, mis tõesti midagi wäärt on. Ja kui ma juba siin neli aastat ära teenin, siis ma enam ilma tükideta ka ei ole. Loodan, et kornettist ka jagu saama õpin. Seda, mis meie maal mokade wäsimiseks nimetakse, ei tunne ma ammu enam. Ja hääled mängin ka wälja kõik, ainult hääle kõla on kodust moodi kare alles.

12.VI.1911.

Wõi siis teil teewad wahest pühade lõbu kah? See on wäga kena, kui nad mõne mehe teise ilma saadawad, sest “eга need pidud ei parane, kui wõerad ei wähenе”.

Kudas Jakobi meeste noodi ja pilli kaubad praegu on? Ega wist rahast pole paljut näha olnud ühtegi? – Mina katsun ka wahete wahel midagi ära kirjutada, iseäranis öösistel dnawalna kordadel, aga kodu ma küll enne midagi saatma ei hakka, kui ma ise tulen. Esiteks on natuke kade meel ja teiseks hale meel tükkide eest, kes seal koledasti wäända saawad. Ei ole siit ka wäga kergeid tükkisid saadagi. Wäga palju esiotsa kirjutada ei saa. Ei taha wäga awalikult kirjutada, wanad kaheksanda aasta mehed waatawad mõned wiltu, kui “hall” ka juba partiturisid kirjutab ja kapelmeistril on ka natuke kade meel. Eestlastest, küll midagi karta ei ole, need kirjutawad ise ja lasewad teisa ka kirjutada. Kaheksandast aastast on aga pooled wenelased. Üheksandast aastast ei ole rohkem wenelasi, kui üks ainus. Kui kaheksas sügisel kodu läheb, siis jääb jäme ots eestlaste kätte. Siin tuleb meelde, et te minust walesti aru olete saanud. Soldatise jagatakse nii sama nagu wanu weinisid aastate järele. Praegused kõige wanemad soldatid on siin 1907 aasta sügisel tulnud – teenistuse aeg arwatakse esimesest jaanuarist 1908. Kõiki selleajal teenima tulnud soldatise nimetakse ühe sõnaga kaheksanda aasta sodatiteks. Kes 1908^{mal} aastal tulnud on üheksanda aasta, kes 1909^{mal} – tulnud kümnenda aasta mehed. Mina olen üheteistkümnenda aasta mees. Olin nii kaua, kui wandeni “новобранецъ” (noorsõdur; liisupoiss). Nüüd olen kuni sügisese, enne Jõuluse waatuseni “рядовой младшого срока службы” – noor soldat. Mitteametlik nimetus on kuni kaheteistkümnenda aasta tulekuni “hall” – “серый”.

Meie stab trubats on jälle laatsaretist tagasi. Naene on tal ka jälle kodus, see teda enam hulkuma minna ei lase. Järelikult on meil üsna kõwa teenistus jälle loota. Senini küll häda pole olnud. Ja kindel on, et tal nüüd nii suurt auu ülemate juures ei ole, kui enne. Seega on ta kaebamistel ka wähem tagajärgesid loota. Nüüd tuleb warsti polgul wälja sõit – küladesse ja kus

keegi saab laiali. Siis on pakide kätte saamine ka raskendatud. Kirjad tulewad pea nii sama, kui ennegi. Kahju, et midagi lugeda, ega õppida ei ole. Aega on väljas iga tahes rohkem, kui siin. Ja seda ainult Poola tüdrukutega jahtides, mina küll mööda saata ei tahaks. Ei tea ka noodi kirjutamisest, kas see on seal võimalik, või ei olegi. Ehk oleks kudagi võimalik, et mõne raamatu – iseäranis selle, mis ma siia wahale lipaka peale üles tähendasin, kohe saadaksite – ehk saan veel siin kätte. Oleme veel kümme kond päewa siin.

Rahaline seisu kord on praegu järgmine. 4 rubla on veel komanderi käes hoida – wist wõtan tulewal püha päewal wälja. 6 rubla on wõlgasid saada mitme suguste tähtaegadega, säält wõib rublat poolteist pea aegu kadunuks arwata. Kui ma parajal ajal osa wõlgasid kätte saan, siis saan juuli kuu ka veel lahedasti läbi. Täielikku aruannet enne ei saada, kui teatate, kui kõrgeks teil pakkide saatmised läinud on. Wõid ei ole siin rohkem ostnud, kui heila $\frac{1}{2}$ naela 16 kop. Pole wiitsinud teda suurt otsima minna ja rahast on ka kahju. Läheb teda ka mitmesse külge. Kroonu söök on kui mitte kehwa, siis halb. Kroonu riided on halwad ja lõpewad enne, kui õigus uusi saada on. Näit. mütsa läheb aastas paar tükki ära, antakse aga kahe aasta kohta üks. Kroonu “kitled” on ka näutumad pühapäiwiti kanda – tarwis omale muretseda j.n.e.

Pliiatsiga: 98-45/2

13.VI.1911.

Kirja 8^{glast} juunist sain täna lõuna. See algab nii: “Sinu kaardid saime 4dal ...” Mina oma teada olen ainult ühe kaardi saatnud 27^{mal} V. – Mina ei karda sugugi raha kopika wälja admise juures, kui seda tõesi tarwis on, aga teda tühisemate asjade eest ära raisata ma ka ei tahaks. Ja sellepärast just ma teada tahaks, kui kallis mu siinne elu kodule on, et teada, kui palju ma õiguse nimel tahta wõin. Noodide raha kätte tahtmine on natuke naljaks – ma tahan nende raha kümne kordselt veel saada, kui aeg jõuab ja tarwidus nõuab. Mis aga Jakobi koori mehed selle kohta mõtlewad, et te nendega nii wiisi wõistlema hakkate ja kas see raha kätte saamist ka ei raskenda? Kes on uue koori juhataja? Mõni Lülle poistest, või ehk wahest Aru Mihkel? See olewat siin ka wäikest wiisi mänginud, aga olewat selle aegse stabtrubatsiga tülisse läinud ja see olewat ta eskadroni tagasi saatnud. Wiimase aasta teenis ta eskadronis. Ka wiendas nagu minagi. Tähele panemise wäärt on, et wiindast eskadronist mitu aastat kahte mängijat pole saadud. Seitsmendast aastast saadeti Matson tagasi. Kaheksandast aastast on Juuru praegu eskadronis. Oli kapelmeistril tentsikuks olnud, aga kui endine kapelmeister ametist lahkus ja praegune tuli, siis wõeti ta eskadroni tagasi. Mängimist ta muidugi paljut õppida ei saanud – tentsikul ei “pruugi” seda. Üheksandast aastast on Kihnu mees Rand tagasi saadetud – vähese edasi jõudmise pärast. Kümnennda aasta mehed on küll mõlemad siin, aga teine on nii wähe edasi jõudnud, et teda enam ei õpetadagi. Temal on kõige parem elu. Kui teised kõik mängima lähewad, jääb tema “desurna” eest, kui ainuke kümnennda aasta mees, kes ei mängi. Tööd pole tal midagi. Nii sama nukitseb ühte ja teist – on jooksupoisi eest j.n.e. Kas üheteistkümnenndast aastast ka teine peaks ära pudenema, kes seda teab?

Ilmad on siin praegu päris tulised. Iseäranis täna. Ei oleks mujal olnudki kui jões. Täna oli esimene kord ujumine ühes hobustega. Meil ei ole rohkem

hobuseid kui 20 tükki – nendega läksid wanad trubatsid. Noored saadeti kõik eskadronidesse. Hobuseid pesemas käime pea iga õhtu madala koha peal, kus jalad põhja ulatawad. Nüüd läksime päris sügava koha peale, kus wast paar sülda sügawust on. Jõgi on siin kaunis lai. Läheb äärest pikkamisi sügawamaks. Esiotsa oled ikka hobuse selgas seni, kui sell jalad enam põhja ei ulata, siis ronid peale poole maha, hoiad teise käega lakast kinni, teisega aitad pisut ligi kah. Ma teile üks kord kaardi saatsin, sealt näete, missuguses korras sisse tuleb minna. Paadi mehed on saadawal kah, et häda korral abiks olla. Egas neid ka ei sunnitagi, kes ujuda ei oska, need lähewad jälle madalama koha peale ja ujutawad nii sama hobuseid. Õhtu ees käisime ilma hobusteta ka ujumas. Jõe wesi jookseb siin õige käredesti. Seda lootust ei maksa ollagi, et wastu wett ujuda jõuad, lähed ikka allapoole. Kui juba nii sügawasse sisse lähed, et õlad juba wette hakkawad saama, siis seal küll kudagi paigal seista ei jõua.

Kus´ kohta papa oma motorratta nüüd paneb? On ta nüüd ka selles usus kinnitud, et uue rattaga kergem sõita on kui wanaga.

Kui raamatuid saadate, peate ise arwama, kudas odawamini saate. Kui wahest pool naela üle liigset raskust on, tuleb selle eest hulk rohkem maksa. Wõib siis parem midagi ära jätta. Posti kaudu saatmise juures on kuni 2^{ne} naelaliste, kuni 8 ja kuni 12^{ne} naelaliste pakkidele iga ühel ise hind. Mis üle 12^{ne} naela läheb on juba parem raudteega saata.

Kui saadate, saatke kirjas nimekiri ka, mis saatnud olete.

Oskarile kirjutaks ka paar rida, aga see kord ei ole head kirjutamise hoogu. Käe kirigi on segane. Kodustest kirjadest olen alati hästi aru saanud, minu kirjad nendega selguse poolest wõidelda ei jõua. No jah, Oskar mu raamatute korraldaja wõi segaja, muidugi on ta, otsigu siis Juuli ja Lilli pildid ka ülesse ehk tulewad ka siia, oleks mulle “üks armas mälestus” kodumaalt olema. Ja mis te minugi wana pildiga teete? Mul aga oleks huwitav ennast koduse minaga wõrrelda olema. Jutu poisi pilt on teil muidugi ka ülearune. Soowiksin ka ühte pooleli kirjutud raamatut, kui see pakile mitte ülearu raskust ei teeks. Nimelt seda, kus mul 1910^{mal} aastal loetud raamatud sisse kirjutud on – kuu päewade järele. Muud sarnast kraami tulen üks kord ise tooma. Wist küll tulewal talwel weel “отпускъ’и” (kodu “külaskäima”) ei lasta, aga järgmisel talwel tulen iga tahes.

Mis ma weel pidin ütleva: Tiidu wanat ärge ülekäte minna laske.

Muudele palju terwiseid

13.VI

Jaani.

Pliiatsiga: 101-46/1.

Деревня Коноржице, 29го июня. 1911 года.

Teie kirja 17^{mast} juunist, Kristjani kirja 19^{mast} juunist ja H. Siitami kirja 13^{mast} juunist sain kõik 22^{sel} juunil umbes kell üks lõuna ajal kätte. Ei saanud neid weel läbigi lugeda, kui ka paki kätte sain. Wanem soldat saab ikka rutemini, on juba rohkem tuttawaid, kes su eest muretsewad. Talwel tuli wahest üle nädali oodata paki järele. Jäi kuskile kantseleisse seisma ja anti wälja kui kõik teisedki pakid. Antakse harilikult nädalas kord, wahest weel harwemini. Oli ka wiimane aeg, oleks järgmiseks päewaks jäänud, siis poleks nii ruttu saanudki. 23^{dal} sõitis meie polk omast alalisest kohast Ostrolenka juurest ära Lomsa lähedale küladesse. Meie oleme ühes wiienda eskadroniga Konorschitsa

külas korteris. On igas majas oma osa soldatise sees. Kõik ula kuuri alused on täis. Siin, kus mina praegu olen, on umbes nii suures kuuri all, nagu meil lauda ja aida waheline, 10 hobust ja 15 inimest sees. Hobuste all on umbes $\frac{1}{3}$ ruumi. Muu osa on inimeste tarvitada. Siin on ka kõik hobuste wärk, sadulad, mundstükid j.n.e. Pillid ripuwad seinä wahela tautud pulkade otsas. Teisel pool seinas on sinelid ja mundrid. Seal seinas on ka riulid tee kruusidega ja leiwaga. Magamise aseme tegime ka maast ülesse laudade peale – teki ja padja wõttis igaüks kaasa. Lühidalt, oleme katsunud elu nii korralikult ja puhtalt sisse säädida, kui wõimalik. Maja peremees on juut. Wana on õieti niruja mees – ühe tüki me' talle ikka teeme, kui ära läheme! Temal on ka paar tüttart, üsna kena näuga, aga – juudi näuga. Pean ütleva, juudi naiste rahwad mulle sugugi ei meeldi. Juudi majas elab ka üks Poola “pan” (Pan'iks hüüab soldat iga poolakast). Sell on ka tütar. Ei ole just suur asi ilus, aga hulga armsam... – Teistes peredes on harilikult wähem soldatise korteris. Mõnes kohtas 3-4 hobust j.n.e. Nii sugustes kohtades on soldatil parem olla, paneb ööseks wärawad kinni ja heidab magama. Meil aga on “дневальный” olemas. On 9 meest, kes dnawalnoi'ks käiwad, kümnendat hobust puhastab mees, kes desurnoi'ks käib. Teised on kõik “wolnojommid” ja üle aja teenijad. Söögi poolist saab siin paremini muretseda, peab aga raha olema. Kogume siis 4-5 meest kokku ja laseme omale õhtuks piima keeta – joob mees umbes 3-4 kop. eest ära. Mõne õhta oleme omale kartuli putru keetnud. Meie ei keeda siin sugugi piimaga. Toome naela pekiliha, lõikame puruks, küpsetame ära ja see on meie pudru sees piima asemel. Liha maksab 23 kop. nael. Kartulid ka ligi arwatud, tuleb wiie inimesel 5-6 kop. mehe peale maksta. Aga kõht saab täis ka küll. Saia saab ka iga päew osta – üle kümne kopika kisub päewas ära.

See on lühidalt meie siinse elu üle räägitud. Ta on natukene wabam ja lõbusam kui Ostrolenkas. Meie siia tulek oli aga ka õieti huwitaw. Trubatsi woodus on 45 inimest, aga ainult 20 hobust. Järelikult jäewad 25 meest jalameheks. Need 25 meest pidiwad ühes kraami wooriga minema. Iga mees wõttis oma pilli ja kõmpis jala. Kapelmeistri ja stab trubatsi poolt oli kraami koormate peale istumine ka keelatud, sest et minewal aastal üks koorem ühes peale istujatega ümber oli läinud ja selle juures üks suur B bass ja mõni wäiksem pill “tõsiseid” wigastusi oli saanud, mis alles Warssawi meistrid ära parandasid. Ei olnud ka kohtagi, kuhu oleks istunud. Kaks ühe hobuse wangert oliwad kraami nii täis, et kuskil kohta enam ei jäänud. Ja eskadronide kraami koormad oliwad nii sama täis. Et kraami wedajad sõitu ka tegid wahest, siis oli ise enesest mõistetaw, et jalakäijad maha jäiwad. Hom. kell 8 sõitis polk wälja. Umbes 20^{ne} wersta järele oli peatus Mestkowo külas. Jalakäijad jõudsiwad ka järele ja siis sai kraam ümber lautud teiste wangerde peale, sest oli weel üle 15 wersta sõita ja oleks ühe ja nende samade hobustele liiaks läinud. (Wedajad olid palgatud poolakad). Ladusime kraami ümber ja sõitis kraami woor ära. Mõtlesime: “Waja midagi söögi poolist otsida ja pisut jalgu puhata – aega minna küll weel”. Läksime, 9 meest, wäiksesse õlle poodi, wõtsime worsti ja saia ja mis saada oli. Teised mehed läksid siiski wooriga ühes, kus keegi nuka peale sai. Suurem jagu sodatise oli ka juba mööda sõitnud. Ainult paar eskadroni oliwad weel tulemata. Korraga tulewad need ja ka mitmed ohwitserid, nende seas ka polgu komander ja peawad just meie kohal kinni. Meie sest suurt tähele ei pannud, arwasime omal üsna õiguse olema wähe jalgu puhata. Komanderi “reo” aga tuli ka sisse – oli wist

jäanus. Nägi meid, hing kukkus täis, pärima, kes me' oleme ja mis me' seisame. Meie katsusime seletada kah. Läks uuesti wälja adjutandi käest küsima, kudas asi just on. (Adjutant on üks ohwitseridest, kes komanderil polgu walitsuse juures nagu abiliseks on, kirjutab komanderi asemel kirjadele alla j.n.e. Tema otsekohese walitsuse all on ka trubatsi wood ja "нестроевая команда" – rätsepad, lukussepad, sadulsepad j.n.e.) Ega see suurt meie tulekust ei teadnud, see oli enam stabtrubatsi korraldada. Kui wana tuli tagasi, wehkis kepiga nina all ja kisendas "вонъ" (välja), "вонъ". Ühe sõnaga ta oli nii wihane, et pidi peaaegu naerma ajama. Katsusime siis, et wälja saime. Wäljas küsis adjutant meie nimed järele ja kirjutas ülesse. Päris meilt ka asja lähemalt järele ja katsus komanderile ka seletada, see aga ei wõtnud asja kuuldawalegi, ähwardas aga meid kõiki 10^{neks} päewaks tunni peale panna (iga päew 2 tundi). Siis juhatati weel otsem tee, kust Konorsitsasse saab ja adjutant andis weel Lomsa kubermangu kaardigi ligi, et eksimist karta ei ole. Muidu oleks meie sealt samast läinud, kust kraami woorid ja kõik, mööda schosseid ligi Lomsani ja sealt wersta 3-4 kõrwale, külasse. Läksime siis külasid kaudu ja kirusime seda soldati elu, et kõnni jala ligi 40 wersta ja siis seisa weel 10 päewa püsssi all kah. Pole sugugi lõbus ühti. Kõige hullem oli weel, et järgmine päew Jaanipäew oli ja ka laupäewal õppust ei pidanud olema, et aega saaks elamist pisut kohendada. Nii siis kolm pühapäewast päewa oleks ära rikkunud. Asi kustus siiski pikkamisi ära. Rääkisime stab turbatsile, see seletas adjudandile j.n.e. Pole senini weel seisnud keegi ühti. Seda tegi siiski, et Jaanipäewal wihane meele olu oli. Üks tähtjas sündmus oli, et Jaanipäewa hommikul meie polgu schef (шефъ полка Ея Императорское Высочество Великая Княгиня Александра Иосифовна) ära oli surnud. Peeti nüüd iga päew, kuni matuseni palwe Jumala teenistust ja meil ep olnud kuskil mängimas käimist ka mitte
7.VII.1911.

Ei tea kuhu see aeg nii on kadunud, et kiri ikka alles pooleli on. Kaub nii sama hullates ära. Lõuna ajal peaks õiguse pärast kella 12-3 prii aeg olema, tuleb aga wahest ette, et ainult $\frac{1}{2}$ tundi saab. Hommikul (kell 6) sõidawad trubatsid wälja diwiisi õppusele ja tulewad wahest alles kell 1-2 kodu. Meie õpime selle aja nii samati, kudas keegi saab, suurt sudmust ei ole, sest sundijaid ei ole. Ainult kapellmeister, kes ei sõida, käib wahel waatamas. Selle jauks on aga wahid wäljas, kes teatawad, millal pilli suu äärde peab panema. Aga ega sa siiski üsna prii ei ole. Tulewad aga teised kodu, siis on lõuna ja peale lõuna suur mundstükide, sadulate ja hobuste puhastamine ja juba saab kell kolm. Peale lõuna tuleb kapellmeister ja teeb kokku mängu (сыгровка) kuni kella 5 – $\frac{1}{2}$ 6ⁿⁱ. Kell kuus on jälle hobuste puhastamine, peale selle juhtub na' sama ühte ja teist teha olema, kas leiba tuua, wõi heinu tuua j.n.e. Niisugused tööd on kõik üheteistkümnenda aasta teha. Alles kella kaheksast wõib ennast üsna priiks lugeda. Siis läheb aga jälle warsti pimedaks nii, et lugeda ja kirjutada ei saa. Siin ei saa põhkus elades tuld ka üles wõtta, et selle walgel näeks. Minewal pühapäewal olid meid diwiisi wõidu sõitmisel, millest ohwitserid, kui ka soldatid osa wõtsiwad.

8.VII.1911.

Mängimas oliwad seal kõige diwiisis olewa nelja polgu muusika koorid. Iga üks näitas, mis ta wõis. Seda te wist juba teate, et meie polgul kuus eskadroni on? Ehk jälle kaks diwisjoni (дивизионъ). Üks diwisjon on kolm eskadroni. Diwiis (дивизия) on aga neli polku, ehk kaks brigadi (бригада). Gluchowi polk

on kuuendas ratsawäe diwiisis (шестая кавалерийская дивизия). Peale tema on veel järgmised polgud: esimeses brigadis kuues ulanide Wolõnia polk (шестой уланский Волынский полкъ). Teises brigadis kuues husaride Klästitsi polk (шестой гусарский Клястицкий п.) ja kuues Doni kasakate polk (шестой Донской казачий полк). Teise brigadi kooridel on ka paar kolm klarneti olemas, hobuse selgas on nendega ikka üsna kahtlane mängida – peab hästi õppinud hobune olema. Ja suurt kasu neist ka ei ole. – Wõidusõidul wõtsiwad sell aastal esimesed ja teised auuhinnad meie polgu ohwitserid. Oli aga ka neid mehi, kes oma hobused wigaseks ajasiwad ja midagi ei saanud. Soldatid üle üldse ei wõistelnud, waid polkude kaupa. Meie polkus sai esimese auuhinna wiienda eskadroni jefreitor Iwan Erja (eestlane). Ohwitseride sõidul oli esimene auuhind 500 rubla. Soldat aga sai nikkel uuri hõbe ketiga. On ka kaunis hää tükk asja. Ehituse wiis umbes nagu Paha Mardi musta uuril. Kapslid on õieti tugewad ja paksud. Ma arwan, et kümme rubla ikka wäärt wõib olla. Käib ka hästi.

Olgu siis mõni sõna ka soldatite suisest õppusest. Kewadel, peale selle kui noored wande ära andsid hakkasid n.n. eskadroni sõidud. Komandas iga eskadroni oma komander. Eskadron seisab näituseks järgmises seisus (vt. kirjalehte skaneeritult lk. 53): Kõige ees on, kas esimese woodu unter ohwitser, ehk üks ohwitseridest, kes woodu komandab. Selle järele on wood kahes reas 10-15 meest reas. Teised woodud on järel nii samuti ja kõige taga sõidab enamiste wahtmeister. Eskadroni komander on kas kõige ees, ehk kõrwal teistele nähtawa koha peal, sest sõnadega ei jõua suure mürina sees komandada, peab näitlikult märki andma. Komanderi juures sõidab ka signalist-trubats.

Nüüd wõib aga terwet eskadroni järgmiselt pöörata: Kõik neli woodu üksikult pahemale, ehk paremale poole, siis on terve eskadron kahes pikkas reas. Näituseks pahemale poole – eskadron seisab siis järgmiselt (vt. skaneeritult lk. 53): Tahetakse nüüd terwet eskadroni pahemale, ehk paremale poole pöörda, siis jäeb üks äär pea paigale, keskel sõidawad kähumini, aga teise ääre peal päris tulist galoppi. Pööratakse aga nii sugusest seisust weel woodude kaupa pahemale poole, siis jääb juba neljas wood kõige ette ja terve eskadron waatab nüüd sinna külge kuhu ta enne seljaga oli. Niiwiisi edaspidi ja tagaspidi sõitmine j.n.e. ongi eskadroni õppus. Pärast tuliwad polgu sõidud, kus iga polk polgu komanderi all nii samuti sõitu harjutab. Praegu on siin terve diwiis koos õppusel. Kui need õppused läbi saawad, tulewad weel manöwrid jalawäega ühes j.n.e. – Ruum otsas. Hääd terwist

9.VII.1911.

Jaan.

Eskadron seisab näituseks järgmisel
 seisus.

Kõige ees on, kas see
 need woodu untes õhust
 on ehk ühe õhust
 dest, see woodu koman-
 dab. Selle järel on
 wood kahe reas
 10-15 meest reas.

Teised woodud
 on järel nii
 sammute ja

Kõige taga sõidab ananiste vahitimestes.
 Eskadroni komando on kas kõige ees,
 ehk kõrval teistele nähtavaks ja seal
 see sõnadega ja jões, mille mürus see koman-
 dade peab nähtavalt märki andma. Komand-
 der juhnes sõidab ka signaalist trumbats.
 Nüüd võib aga teisel eskadroni järg-
 miselt pöörata: kivi neli woodu ümber
 kullt pahemale ehk paremale poole, siis
 on teisel eskadron kahe pisikes reas.
 Näituseks pahemale poole - eskadron
 seisab siis järgmiselt:

Tahetakse nüüd teisel
 eskadroni pahemale, ehk
 paremale poole pöörda, siis jääb üks ääres
 paigale, kes sel sõidavad väheviini, aga teisel
 ääres peal päris tulist galoppi. Pööratakse aga
 nii tagasi seisuks, et need woodud kaupa pahemale
 poole, siis jääb juba neli wood kõige ette
 ja teisel eskadron, maatab nüüd ümber külge,
 kuhu ta enne selgaga oli. Nüüni edaspidi
 ja tagaspidi sõitma ühe p. o. on eskadroni õppus
 Pärist tulivad polgu sõidud, kus iga polgu polgu
 komandose, all nii sammute sõitma harjutab.
 Praegu on sin teisel diivis kood õppusel.
 Kui need õppused läbi saamad tuluvad veel näituseks
 jalgkõrges, ehk p. o. - Parem sõit, kuni teisel

9. 11. 1916

.Pliiatsiga: 105-48

Kirja 14^{mas} juulist sain täna 18^{mal} kätte. Oleme praegu jälle omas alalises elu kohas, heila sõitsime siia. See kord juba jala käijaid ei olnud. Kelle tarvis trubatsi woodus hobust ei olnud, need saadeti eskadronidesse. Sõitsivad seal, kas kõigega ühes ehk jälle haigete ja noorte hobustega juba waremalt ära. Minul juhtus wiimane kaup. Istusin wana laisa hobuse selgas ja noor hobune oli waljaid pidi kõrwal. Tulin mis kabinal. Sõitsime enne teisi wälja ja saime ka enne kodu, teised tuliwad paar tundi hiljemalt. Pühapäewane päew läks nahka, mis nahka. Selle eest oli täna prii päew, mis mul sellega kaduma läks, et "дневальный" olin. Praegu läksiwad "sobraniesse" (щфицерское собрание) mängima, seal on wähe ruumi, peale minu jäi weel Rubelgi esimese korneti mängijatest maha.

Siit sõidame jälle kas pühapäewal wõi esmaspäewal ära, n.n. “общий сборъ’и” = “üle üldisesse kokkutulekusse”. Seal oleme wist kuni esimese septembrini. Nüüd Lomsas olime n.nim. “кавалерийский сборъ’ис” = “ratsa wäe kokkutulekus” ja lühemat aega. Elu läheb läbi segamini heasti ja halwasti nagu soldati elu ikka, ainult raha läheb kaunis kiiresti. Praegu on üsna wiimased kopkad käsil. Selle pärast saatmisega wäga tõttata ei maksa, mul on weel teiste käest natuke saada ja laenu usaldust on mul kah. Saata on pea üks kõik kas eskadroni wõi trubatsi woodu, sest arwatawasti oleme общий сборъ’ис wiienda eskadroniga ühes, aga parem saatke nagu kirjadki trubatsi woodu, kõige selgem. Kirjade ja pakide kätte saamine on trubatsitel üsna hea, sest meie oleme alati kantseleiga ja stabiga ühes, kuna mõned eskadronid 5-6 wersta eemale jääwad.

19.VII.1911.

Arwan, et ka pakid üsna warsti kätte saan. Mul on kirjutajate seas tuttawaid j.n.e. Olgu polk, kus tahes, saadetakse igale poole järele. Palun wõimalikul korral ikka teatada, mis pakk ja saatmine maksawad.

Вольнонаёмный = вольноёмный = “wolnajomm” on mees, kes mängi oskab, kes teenistuse eest palka saab ja kelle käest muud midagi ei nõuta, kui mängimist. Hobuse puhastamisest ja muudest tööddest on nad priid, olgu siis, kui kuskile pikemaks ajaks hobusega sõidab, siis peab iga üks oma hobuse eest hoolitsema. Tema ep ole iial päris teenistuses olnud. Kes aga enne teenistuses on olnud ja üle aja teenima jääb nimetakse: “сверхсрочный”. Tegelikult on neil pea ühesugused õigused. Siis on weel “воспитанникъ’ud” = kaswandikud olemas. Peetakse kroonu kulul ülewal, õpetatakse mängima kuni ta 21 aastaseks saab, siis wõetakse päris teenistusesse, kui tal mingit õigust ep ole ja jääb enamiste edasi teenima, on tal aga õigusi jääb “wolnajommina” teenima. Kes tegelikus teenistuses on olnud, wõiwad ka stabtrubatsiks saada, wolnajommid seks ei saa. Meil on praegu kaks kaswandikku olemas. Ühte hüütakse Wanka – wist Iwan ta nimi on – mängib wäikse trummu peal ja õpib kornetti puhuma. Mängib wiimast juba kaunis hästi ja jäebki wist sügisel kornetti mängima, sest praegu õpib üks üheteistkümnenda aasta mees trummu tagujaks – Teise nime ma üsna hästi ei teagi weel, mängib wäikest wiisi esimest tenori, on sügise nummert wõtmas, näib natuke “mutsakas” olema, wõi on ta nii wõrd kelm, seda mina aru ei saa.

Oskar küsib mõnede partituride hinda. Ma ei tea, kas neid üleüldse müüa maksabki, wõi tehke mis tahate. Wast on kõige parem, kui kõik maha müüte, mis mul sääl müüdaw on. Mõnedel on mul hind peale kirjutatud, seda wõib nii wiisi muuta, et kümned täis saawad. Mina rehkendasin nii wiisi: paberi hind + kirjutamise hind 2 kop lhk. ehk 16 kop poogen. Hind ei ole töö järele arwates mitte kallis, aga meie maa kursi järele arwates mitte odaw. Lühidalt ütelda, minul pea üks ta puhas kõik, mis te teete. Minu kornett müüge ka maha, kui keegi otab, kuiwab seisuga üsna kinni.

Seda arwasin juba ette ära, et ega teist palgi peale panejat ei saa, te kardate Tiidu wanat ka wäiksel wiisil.

Lõpetan siis see kord oma kirja üsna lühidalt, pole suurt lusti kirjutada, adress kõigi liht, raha ja kinnitud kirjadele ja kõik suguste pakidele g. Остроленка Ломж. губ. 6^{той} др. глуховский полкъ Трубаческий взводъ.

Янъ Яксонъ.

19.VII.1911.

Pliiatsiga: 109. A 51

Ostrolenka, 2.IX.1911.

Sõitsime 31^{mesel} jälle “talikorterisse” (на зимняя квартиры.) Enne tulewat suit siit nüüd wälja sõitu ei tule. Wiimase kuu elust kirjutan ehk edespidi pikemalt. Oli küll lõbus ja wõrdlemisi waba elu, aga mööda ulualuseid magamine ja kirbude ja kärbeste närida olemine pole ka kuigi meelepärast. Tulewalgust ööseti ei ole, õhtul läheb wara pimedaks – nii ei saanud aega kodu kirjutadagi.

Kõige rohkem aega läks söömisega ja söögi tegemisega ära. Raha läks ka mõnigi hea kopik minema. Saime seal ühest jalawäe polgust leiba ja see oli hirmus hapu ja wesine, ei wõinud süüagi, müüsin hädaga ära ja sõin saia.

Sain seal teie poolt kaks kirja ja wastasin ainult ühe kaardiga – teise peale tuleb see praegune kiri. Heila sain ka paki kätte, on natuke pigistada saanud, laseb külje pealt märga läbi. Üleheila sain ka Kristjani käest Krimmist kaardi. Kiidab, et terwis hea olewat ja arwab, et tulewal suwel ehk kodumaale korra tuleb.

Kahju, et Oskaril see kord eksam tegemata jäi. Õppimise juures oleks ikka kõige parem, kui see linnas sünniks. Aga ehk saate ta talweks siiski kuhugile panna, kus midagi õppida saab.

Aga kudas teil muidu kodune elu läheb, sest ei kirjuta te suurt ühtegi? Kudas wiljad ka kaswawad ja kudas heinamaas põlluharimisega lugu on? Kas kännu maast on nüüd karjamaad juure saanud ja kas sealt ka palju põlluks tehtud on? Palju tänawu linu ka tegite ja kas looma naerid elasid kuiwa üle? Kas rehalse (rehala) otsast wäljalt sai ka pisut heina wõi oli see päris asjata teda kolmandaks aastaks heina alla jätta? Wiimasel korral peab mitme aastase heina seemne külamise järele jätma. Kõige rohkem huwitab mind, kudas all küüne juures wäljal Inglise raihein pidi kasuma, mida senna põld luste asemele sai külwatud. Kui kõrged nüüd piima saaduste hinnad on? Otsin siin wõid – ilma soolamata ja petti täis, walge nagu waht – maksin 30 kop. naelast. Piim maksab siin 5 kop. kwart, s.o.umbes poole toobi suurune mõõt. Kartulid praegu 40 kop. puud. Seapekk suitsetatud ja suitsetamata maksab 24 kop nael. Alam sort worsti – sibulaga pooleks – 22-24 kop., maksa wortst nii samuti. Muud kraami ma ostnud ei ole, ei tea ka hinda. Ah jah, pudel õlut saab 7me kop eest, ütlewad aga, et see päris “laga” olewat.

Mis tõugu selle paadi motor ka on? On sell ka elektri batarei wõi ehk magedi rauad (dünamo). Ju tal ikka üks wiga pidi olema, miks teda ära müüdi. Minu arust on poolpidust asja ainult siis kasulik osta, kui selgesti ära tead, mis pärast teda ära müüakse ja tead, et sa selle weast jagu saad.

Kudas muidu selle ilma eluga lugu on? Kuskil mehele minekut ega naise wõtmist ei ole? Wõi ootawad mind mõnes kohas ristiisaks.

Ma ei saa aru, kudas teil see läheb, et Oskar Jakobi kooris mängima pidi, aga nüüd Tammiste kooris mängib, mis esimesega koguni wõistleb. Kas Jakobi mehed mõne kopka pillide eest maksnud on, wõi on pillid jälle tagasi. Usun seda küll, et Sepa Karla, kes kroonuteenistust nuusutanud on, enam juhataja on kui mõni muu, kes omas kodus salaja pilli lärtsutama on õppinud. Igatahes ”kuraasikam”.

Minagi loodan, et ma siin ükskord kornetti mängima ka õpin. Esiotsa oli kõik nagu uueste ümber õppida, nüüd hakkab ühte lugu paremini minema.

Tõnsoni Juku käest ma nüüd kirja pole saanud, aga hiljuti lugesin "Aja" seest, et neil tänawu wilja ikaldus peab olema kuiwa pärast. Seal kirjeldas ühte ja teist selle asunduse elust, kuhu Tõnsonid läksid.

See on imelik, et siis kui aega rohkem on, midagi kirjutada ei ole. Heiline ja üleheilne päew olid mõlemad korralduse ja puhkuse päewad. Täna oli enne lõunat kild õppust. Homme on päris pühapäew. Ülehomme algab wist päris kõwa teenistus jälle ehk siis hakkab mõte ka kiiremini töötama ja mina sagedamini kirjutama.

See kord head terwist kõigile
3.IX.1911.

Jaan

CARTE POSTALE. ОСТРОЛЕНКА 11 9 11

Перновъ. Лиф. Губ. Периферъ. Herra M. Jaakson. ПЕРНОВЪ 13 9 11

Siin on siis nüüd üks üleswõtte sellest, kudas wiies eskadron polgu platsil üle "barjeeri" kihutab. Nagu näete, on nende näud, kes juba üle sõitnud, üsna lõbusad, aga teistel alles üsna tõsised. Muidugi mõista: nii suure hulga seas kukkuda pole sugugi lõbus – wõid hõlpsasti kabjaga pähe saada. 10.IX.1911.

Siiski, õnnetumaid juhtumisi on sell suil ainult kaks olnud ja needki "müütud nahkadel". Meie staabtrubats kukkus ja oli laatsarettis ja üks eskadroni "nahk" kah. Jaan

Pliiatsiga: 113-52

15.IX.1911.

Lubasin teile oma suwisest elust põhjalikumalt kirjutada. Wõtan selleks ajajärgu 25^{dast} juulist kuni 31^{mese} augustini, millal meie Ostrowi maakonnast Stok'i külas olime. Sai sääl soldati elu mitmest küljest näha ja tunda.

25^{dal} juulil tõusime kell kolm ülesse. Oli ilus soe hommik, aga ega aega ei olnud ilu peale waadata. Pikk sõit – üle neljakümne wersta oli ees. Magamise tekk ja paar paari pesu sai ka pampu seutud. Mingisuguseid kastasid ligi wõtta ei saanud, sest terve woodu kohta oli ainult üks ühehobuse wanger kraami wedamiseks. Pool salaja panin siiski ühte ja teist kirjutusematerjali ja mõne raamatu wäikses kastikeses, millega kord kodumaalt wõid saadetud, pesu ja teki sisse. Kah asi. Siis läksime (meie, trubatsi õpipoisid) igaüks oma eskadroni – oma hobuseid jätkus ainult wäljapuhastatud trubatsitele ja "wolnojommidele". Eskadronidest saime siis hobused. Umbes kella 7-8 ajal

panime hobused sadulasse ja siis kogus terve polk maneesi peale kokku. Toodi polgu lipp välja ja algas Jumalateenistus enne teele minekut. Ilm oli palav. Päike üsna kõrwetas paljaid lagipäid. Aga wõi soldat sellest hoolida wõib. Tema teeb komando järele kõik, palub Jumalat ja tapab inimest. Said laulud lauldud ja papi lori räägitud, hakkasime liikuma. Trubatsid kõige ees, siis lipp ja selle järele terve polk, ikka kolm meest kõrwu. Külap see rida ikka üle wersta pikk oli. Meie Lepikuga sõitsime ühes tagawara hobustega kõige taga. Eskadroniga ühes ei sündinud sellepärast sõitma, et meil püssi ja mõõga asemel ainult pill selgas oli, mis muud kui tagawara ja haigete hobustega. Hobuste pärast sai ka enam kõrwalisi pehmemaid teesid mööda sõita. Siin nii suguseid maanteesid ei ole kui meil, ainult kiwi teed (шоссе) – õiged nagu püssiga lastud.

Raudteed on siin õieti lollisti ehitatud. Just nagu oleks paljalt kaardi peal linealiga ära märgitud ja siis sellejärele tehtud. Linnades waksalisi ei ole, raudtee nagu kardaks linnasid. Maakonna linnast – Ostrolenka – on raudtee ainult neli wersta eemal ja kannab jaam vähemalt Ostrolenka waksali nimegi. Aga kubermangu linn Lomsa on päris ilma raudteeta – lähem waksal umbes 15 wersta. Selle eest on igal pool schosseid olemas. Nii läheb Ostrolenkast schosse pea aegu õiget joont mööda Lomsasse. Niisama on ka teised linnad ja paljud külad kiwiteedega ühendatud. Linnade wahel on ka korralikud automobili ühendused olemas – teed on nende tarwis täitsa hääd. On neid siin igast suurusest näha. Motori jalgrataste mehi on ka tihti näha. Olen mitu kord näinud, et mees kihutab, paneb ise hoolega paberossi suitsema; tee on õige ja ühe tasane, ratas jookseb ise. Automobiilidest mis ma siin näinud, oli küll see kõige suurem, mis ma Lomsa lähedal nägin, kui platsi peale mängima läksime. Oli umbes nii suur nagu kitsarööpalise wagun. Motor töötas õieti tasa, ainult wähe üminat oli kuulda

Aga olgu sellest, räägin oma tee käigust edasi. Sõit oli üsna lõbus. Paljudest küladest sõitsime läbi. Kahjuks ei olnud õunu suurt näha ja polnud nad ka hästi walmis. Puu otsast on ratsanikul hõibus wõtta – maast juba wähe halwem, aga läheb kah. Tee ääres oli sagedasti herne põldusid. Kui hobune wagusid mööda käia lasksid, said sadulastki külge hakata. Kell wana wagune hobune oli, kes hästi selga laseb, tuli seljast maha ja katkus ilmatu süle täie. Wahest juhtus mõni “pan” (nii hüüame meie kõiki poolakaid) lähedal olema, tuli karama, kapsti hobuse selga ja teistele järele. Söüb ise kaunu ja warred annab hobusele. Muidugi polguga ühes poleks see wäga lubatud olnud, aga meil oli keegi unter ohwitser “starssiks”, kes sellest suurt välja ei teinud. – Umbes poole õhtu ajal saime senna külasse, kus wiies eskadron seisma jäi. Sealt oli weel 4-5 wersta senna külasse, kus trubatsid – see kord ühes teise eskadroniga seisma pidiwad. Andsime hobused ära ja hakkasime kõmpima. Waatasime enne tee maakonna kaardi pealt, mis eskadronis igal “разведчикъ’ул” (maakuulaja; piilur) on, järele – ei uskunud muidu tulema – ja tulime ilusti õhtuks oma woodu. Tee läks üle platsi, kus päewal jalawägi märki laskis, oli mitmes kohas kuulisid maas. Õhtul puhastasime weel mundstükka ja sadula raudu nii palju kui saime, sest ega wolnajommid, kes küll hobusega sõidawad, midagi puhastama ei hakka. Järgmisel päewal oli üleüldine elamise korraldamine. Stok on wäike liiwane külakene. Majad on korratumalt üks siin teine sääl. Harilik Poola külade plaan on, et majad kahele poole suuremat teed ehitakse nagu linna uulitsa ääre. Stokkis on schosse ääres ainult paar maja ja päris küla ise on ühe liiwase lohu, mida teeks nimetakse,

kõik prii aeg. Nii siis väga pikka õppuse aega ei olnud. Eskadronides ei olnud sedagi. Tänavu suurt, pikka manöövrit ei olnud. Ainult paar korda kuu jooksul oli terve polk korraga kaks päeva järgis väljas. Kõik manöövri aeg seisis kahepäevastest manöövritest koos. Eskadronid olid kordamööda: esmasp., teisip. üks ehk kaks eskadroni; kolmap. neljap. järgmised ja n.e., kes manöövris ei olnud, tegid ainult uborkat, õppust ei olnud mingisugust.

II Pliiatsiga: 113-52

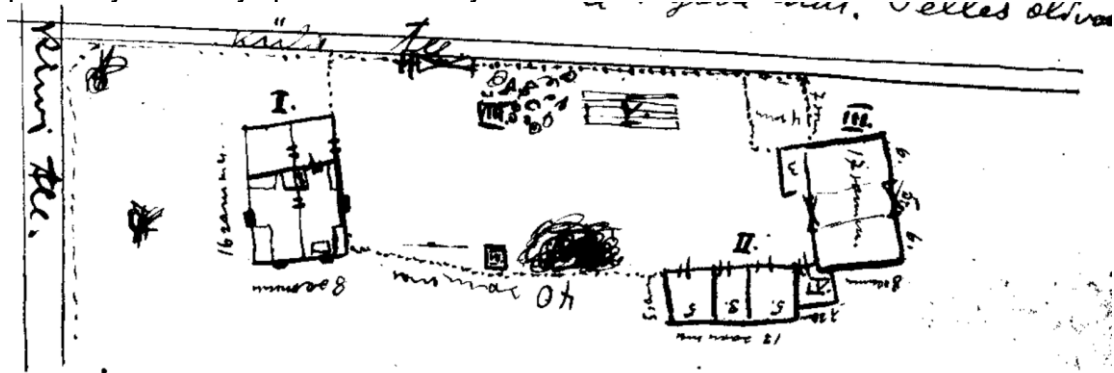
Trubatsid ei käinud muul ajal, kui ainult siis, kui terve polk korraga väljas. Meil noortel oleks meele järele olnud, kui nad alati väljas oleks olnud. Meie ikka ei oleks läinud ja hobused oleks ära olnud, hulk muret vähem. Ühel niisugusel korral, kui ka trubatsid manöövris olid, olid meie kodu jääjad poisid "pisut" skandali teinud. Keegi "хохолъ" (ukrainlane) leidis omale õhtul tüdruku, kes mõndagi lubab ja läks temaga põldude wahale patseerima. Sellest said teised haisu ninasse ja ka "matti" saama. Nende seas oli aga üks "kindral" (nii hüütakse seda, kes sifilisini on jõudnud välja teenida). Et tema ka wahale tükib, pole teistele sugugi meelepärast, võid homme, ülehomme ise ka "kindraliks" saada. Hakanud seda eemale tõrjuma ja teinud suurt kära, aga "kindral" saanud ikka võidu ja võidu "krooni" põllu peal suure puu all... Teised aga ohkasid pärast, et hea tüdruk rikutud olewat. Kahju oli seda suurem, et seal külas see tüdruk ainukene "niisugune" oli. Pea wigur oli aga, et kaks neist alles kella kolme ajal homikul kodu tuliwad. Kui teised manöövrist tagasi tuliwad, kaebas "desurnõi" asja wana "lapotile" ära. (Oma wahel hüütakse stab-trubatsit "lapotiks". Лапотъ = pastel. Tõlkes ei tarwitata.) Tagajärg oli, et need kaks esiteks tunni peal seista said ja pärast tallist nr. VI, kus nad senini oliwad, ära ette poole wahetati. Wana tahtis neid enam oma silma alla saada, sest nendest oli kuulda, et nad ööseti kartulid kiskmas käiwat ja "podrätšikule" (toidukraami muretseja terve polgule) ära müüwat, kes ka nr. VI^{das} korteris oli. Mina läksin nüüd teise asemele senna talli. Esiotsa oli meel selle üle üsna hapu sest nr. VI^{das} oli keegi müütud nahk "starssiks", keda Eestlased "Luu türaks" hüüawad. (palun wabandada, kui see natuke "järe" üles kirjutada on, aga soldat on niisuguste "jämedustega" läbi ligunenud, muidu ei saa tema elust selget pilti!) Kuiwetanud must mees, must habe nina all ja põlwed natuke "edasi". Loomu poolest weel lollim, kui wana "lapot". See hakkas aga unistama nagu oleks tema juurest ära saadetud mehed ka meie oma heinu podrätšiku hobusele andnud j.n.e. Lapoti süda sai täis: "Kus su suu ennemalt oli, nüüd sa weel räägid?" ja wirutas mehe "starssist lahti ja teise talli. Meile tuli unterohwitser Pantelejew starssiks, see on hea lahe poiss, on ka enne teenistust siin polkus "Wolnojommina" teeninud, mängib praegu esimest kornetti. Harilikult oli ta teises tallis, meid käis ainult siis waatamas, kui wana "Lapotit" kuskil näha oli ja peale selle weel söömas ja magamas. Nii oli elu täiesti waba.

Millega me' prii aja mööda saatsime? Mõned kaebasid igawust, mul seda ei olnud. Nii kaua, kui walget aega oli, õppisin saksa keelt – sellepärast ei jäänud ka koju kirjutamiseks aega üle – kui pimedaks läks, läksime "pan'ni" juure suppi keetma. Aga olgu, söögist edaspidi. – Nagu ju ütlesin, oli seal samas ka podrätšik – juut, kes polgule liha, kartulid j.n.e. muretseb – korteris. Sellega saime ka üsna hästi läbi. Juut ju ise loomi ei tapa, palus alati meid tapma, kui waja oli. Kui juba keegi were välja oli lasknud, küll siis juudi poisid isegi toime said. Harilikult tapeti 3-4 looma päewas ära. Igast eskadronist käisiwad arteltsikud iga päew liha järele ja said alati wärsket liha. Aga

imestamise väärt lahjasid loomi tapeti. Ma arwan, see on sellepärast: ta sai lahjasid loomi odavamalt osta ja liha eest saab ta polgu käest oma raha ikka, on ta parem ehk alam. –

21.IX.1911.

Siin panen ka selle peremehe majade plaani ülesse, kelle juures me' korteris olime, saate poolakate elust ka väikse pildi! (skeem skaneeritult): Punktide rida (.....) tähendab aeda. See on umbes niisugune laua pinnadest löödud nagu Tiidu wana oma, ainult natuke madalam. Õue peale wiib suur kahepoolega wäraw ja seal samas kõrwas wäike jalg wäraw (II). Pahmal pool on elumaja (nr. I). Nr. II wõib laudaks nimetada. Selles oli kõige pahemal pool olewas osas (5 sammu pikk 5 – lai) poolaka hobune warsaga. Järgmistes kahes oliwad meie hobused – ühes kaks teises kolm. Neis oliwad wist enne "pan'ni" weise loomad olnud, aga meie seal oleku ajal seisiwad need õue peal. Oli nende tarwis ka tee pool ääres wäike aia nurk jäetud, kus nad ööseti kinni oliwad. Lauda otsas oli wäike sigade laut. Selles oliwad, kui meie senna läksime kaks wana rammusat siga sees. Meie seal oleku ajal oliwad emisel pörsad ja siis pidi kult wälja kolima – hao riida äärde magama. Peremeest, perenaist ei aimanudki sest enne, kui emisel pörsad juba olnud oliwad. Sellest see wist tuligi, et emis nii rammusaks söödetud oli, et rohkem istuda armastas, kui püsti käia. Pörsaid karjutas sagedasti: hakkas ennast pöörama, pörsas jäi seina ja perse wahele ja kisendama.

Nr. III. on wilja rehepeksukuur, sawi pörandaga. See kord oliwad seal kaerad ja rukkid sees. Ainult keskpaik, kahe wärawa wahe, oli tühi. Selle waheliku eest – teisepidi 5 sammu, teisepidi 8 sammu suur – maksis juut pan'nile 1 rubla nädalis. Koht pidi tal ju olema, kus ise magada ja liha, kapsad ja kartulid hoida. Loomad tappis ta kuuri taga põllu peal.

Poolakate rehepeks on ka üks õieti hale asi. On rukkid nii suguse kuuri all juba enam vähem ära kuiwanud, wõetakse wihud üks haawalt käsile ja pekstakse pindaga terad wälja. Kaerte peksmist pole ma näinud, wist on see nii samuti. Kuuri all oliwad kaerad nii sama wihku seutult nagu rukkidki, ju neid siis seesama saatus ootas. Auru rehepeksu masinat nägin ainult üks kord mööda minewat. See oli aga kaunis pörakas – külap wist mõisate tarwis. Kuue hobuse jõuline oli katel iga tahes, kui mitte suurem. Rehepeksu masinaga oli ka pahna kuhja tegija ühes. Ei saanud heasti waadata, oli parajasti manöower seal ümbruses, trobikond ohwitserisid hulkus tee peal – ei tahtnud masinaga ühes joosta.

"Rehe" külge oli wäike kuur ehitatud 3 sammu lai, 6 pikk, seal oliwad meie heinad, sadulad j.m. sees. Senna tegime meie Lepikuga ka omale aseme.

Teised magasiwad lauda peal heinte otsas. Õue peal oli hunik risu – männa oksi (Nr. VI.); laua hunik (nr. V.). Siis suuri juuritud kändi (nr. VIII.) Puud on siin kallid. Aia ääres oli ka kaew (nr. VII.). Elu majasid olen selle plaani järele nagu siin palju näinud. Uksest lähed umbes nii suurde ruumi, nagu meie “sigade sahwer”. Ukse taga paremat kätt on igasugused roka pütid aset leidnud. Siia on ka sigadel, kui neid õue peal peetakse, waba käik. Pahemat kätt läheb uks tuppa. Toas on kohe ukse kõrwal pliit ühes ahjuga. Wäljapool seinas pliidi wastu on riul toidu nõude tarwis j.n.e. Taga pool, kahe akna wahel nurkas on sängid, kus karjalapsed magavad. Akna all on midagi laua taolist. Tagumises kambris on sängid peremehe ja perenaise tarwis ja ahju taga nurkas riiete kapi. Mõnda puu pinki wõib ka nimetada, siis on maja kraam käes. Pea wiga on, et kõik koledasti sopane ja kärbsed, muidugi ka nende sitta täis on. Wöörusest otse edasi minna ruumis olid meie peremehel hanid ja kanad sees. (Tallis on umbes 20–30 hani, 40–50 kana ja kümmekond parti.) Paljudes kohtades peetakse seal sigu. Muidugi mõista missugune õhk elu majas nii sugusest naabrusest on. Õue on muidugi juba kõik suguste loomade tallata. Elu maja taga on – te’ arwate muidugi, et õunapuuad, aga võta näpust – tühi plats. Ainult üks paju oli ajanurkas ja üks metsik pirnipuu keskel. On küll ka kohti, kus õuna- ja pirnipuu aiad on, aga palju majasid seisawad nagu tühjas kõrbes – liiw ümber ringi. Ainult mõni üksik paju kuskil aia nurkas ja kõik. Metsasi on ka mõnes kohtas natuke, aga õige wäetimad. Puud nagu ei kaswaks siin. Ja nende eest ei kanta hoolt. Asi mille eest hoolt kantakse on – ristid. Igas külas on neid iga teearu peal olemas, nii et muidu külasse sisse ei saa, kui ristist mööda ei lähe. Neid on õieti lihtsaid ja suuri, nagu telekrahwi postile teine puu weel põiki külge lüüa. On toredaid raudristisid, raudaed ümber, mitme sugused lilled õitsewad sees. On neid, kus Önnistegija kuju nagu “pisuke poiss” peal ripub ja on neid, kui midagi külges ep ole.

III. Pliiatsiga: 113-52

Kas nende eest küla, wõi üksikud inimesed hoolt kannawad, seda ma ei tea. Olen aga mitmes kohtas suure tee ääres toredat risti toreda kiwi aluse peal näinud; kiwi sisse on meeste nimed raiutud, kes risti omal kulul ülesse säädnud. Lisaks mõni piibli salm wõi palwe ülesse säädjate hinge eest. Ju see wist nii on, et ihu ja hinge eest korruga hoolt kanda ei saa. Söögid neil suured asjad ei ole. Pea toidu aine on kartul. lial ei keedeta aga inimestele koorimata kartulid, seda wõib ainult sigadele. Kui meie kord omale päris kodumaa moodi wõid ja kartulid süüa tahtsime, waadati meie kartuli keetmist õieti halwaks pidawalt pealt.

Stokkis oli meil ka kroonu söök üsna kena. Ainult leib oli liiga hapu. Ei olnud sööma harjunud, tegi kõhu haigeks. Sellepärast müüsin leiwa ära ja ostsin saia. Supi keetis teise eskadroni arteltsik ka rammusama, kui wiiendast saime. Wiiendas saigi senine artelstsik Teder meie Stokkis olemise ajal lahti ja asemele sai Arnemann. Teder hakkas ka juba wäga liiga oma tasku ajama. Oli wiina wõtja mees ja teisest inimesest midagi ei hoolinud. Teises eskadronis on ka artelstsik eestlane Trull. Üheksanda aasta mees, aga linna kooli eksamiga, läheb sell sügisel kodu.

Supp keedetakse kapsastest, kartulitest, raswast ja weest. Suwel, kui wanad kapsad otsas ja uusi weel ei ole, on nende asemele tangud ehk kuiwatud ajawiljad – peedid, porgandid wõi kartuli koored – Jumal seda teab. Puder keedetakse raswast ja tangudest. On seda nii, kudas keegi artelstsik

keedab, et kõhu täis saab ehk nii, et ainult poolteist lusika täit saab. Kolmandik naela (keedetult) lojuse liha saab kah iga päew. Wenelaste meelest sööb soldat hästi: joo kolm korda päewas teed, kodu ei olewat seda iialgi saanud. Neil on ka tee esimene ja wiimane. Kui weel saia ja natuke küüslaugu worsti kõrwa ostab, siis on päris pühade roog. Meie sugune tahaks midagi paremat. Seda paremat peab ise keetma. Ja keetsime kah ühte ja teist. Hõlbus keeta on

Kartuli puder.

Keeda kartulid ära ja togi peeneks, küpseta tükk puruks lõigatud pekki ära ja kalla raswaga ühes kartulite peale. Tuleb weel segamini ajada ja – sa pead tundma, kudas maitseb. Maksab 4-5 kop. kõhutäis. – Wäga hea on ka järgmine.

Külm roog.

Wõta pan'ni käest mõni kwart (kwartisid läheb wist tükki kolm toobi peale) haput piima, 2¹/₂-3 kop. kwart. Murra sinna harilikku kroonu leiba sisse ja sega segamini. Lusikatega süüa. 1¹/₂-2 kop. kõhutäis. Peaaegu selle supi sarnane, aga maitseb mõnele paremini, sest et ta soe on ja kallim maksab, on, kui hapu piima asemel rõõska wõetakse ja ära keedetakse ja saia sisse murtakse. Aga mina seda nii hästi ei taha. Siis on mõni roog kui päris koorimata

Kartulid

Keeta, sellele harilikku jahu kastet kõrwa teha ehk jälle wõiga süüa. Leiwa kõrwa saab wäga

Mõnusa kaste,

kui paar muna osta ja raswaga küsetada. Iseäranis toredasti maitseb

Muna puder.

Seda tuleb ühisel jõul järgmiselt keeta: kõige enne narri perenaese kanu leiwa raasukestega j.n.e., et nad pisut julgemaks lähewad. Muretse tühi muna koor ja pane kuhugile peatsisse heinte sisse wõi risu huniku sisse, kus kanad sagedasti käiwad. Sealt wõib siis iga päew mitu muna saada. On neid juba kümmekond tükki käes, wõib perenaese käest paar muna ja pool kwarti piima juure osta. Lõhu siis munad piima sisse puruks ja weel pihuga jahu peale. Siis too poest weerand naela sea liha – see ei maksa rohkem kui 6 kop. ja küpseta ära. Pärast wala munad peale ja mõne minuti pärast on munapuder walmis. Seda wõib lusikaga süüa ja leiba kõrwale hammustada.

No, wot. Meie tegime kõiki eelpool nimetatud roogasid, kui aega saime ja sõime rõõmuga nahka. Saime wahest weel liha juudi käest tüki liha, mõne maksa wõi südame, siis sai liha suppi keeta. Selle eest ei olnud küll midagi maksta, aga mina temast suurt lugu ei pidanud. Leidsin omale piima supi himustajaid sõpru kah ja keetsime mitu korda limbi (klimbi) suppi. Oli üsna mõnus wõtta. Tuleb 5-6 kop. kõhu täis. Noh, süüa sai üsna kenasti, aga see oli ikka raha koti uuristamine ja ilmad hakkasid ka külmaks minema – ulu all magada polnud sugugi lõbus. Oli üsna hea meel, kui ära mineku päew, 31 august, kätte jõudis. Ilm oli ilus nagu siia sõidu ajalgi, aga mitte nii palaw ja tolmune. Meile toodi eskadronidest kodu sõidu jauks hobused – ei olnud omal waja järelegi minna – ja sõitsime kui isandad. Umbes kella ühe ajal lõuna astusin esimest korda hulga aja järele jälle suurtesse tühjadesse kasarmutesse, näriw tundmine südames, et weel kolm pikka talwet nende müüride wahel waewelda waja...

Ostrolenkas,

25. sept.
1911.a.

Täna sain ka Kalliti kaardi kätte. 15^{mal} sain Teie kirja ühes kaardiga Oskari poolt. Kaardid on kenad, tuletavad kodumaad meelde, nii see, kui ka teine.

Kahju, et Kallit ära läheb. Oli teine tõsine "maa tõugu" mees. Ei tea missugune jälle tuleb.

Sahwti saatuse üle ei maksa suurt kurta ühti. Paar piiska oli väljapool näha, sahwt ise on praegu juba kõik minu kõhus. Praegu elan ühe Wändra poisi wõi püti kulu peal, mis just siis siia jõudis, kui mul sahwt otsa lõppes. Saab näha, kudas tagasi tasun. Meierei wõi maksab praegu polgu poodis 59 kop. nael. Poolakate käest saab odawamini, aga seal on ligi kolmandik petti sees.

Kahju, et Oskari eksamid tühja on läinud, aga ega see veel õppimist just seisma ei pane. Kui muud ei saa, siis katsuge kas wõi wiimaseks talweks Torisse kihelkonna kooli panna. Seal saab ehk rohkem kõrwalt tunda wõtta ja tulewal aastal ikka gümnaasiumi eksam ära teha. Palju rohkem on mul tema kõrwade ette hirm. Nendega wõib küll kord wäeteenistuse eest pääseda, aga mis sant siin, see sant seal. Soowid on, et ta tohtrite käest järele päriks, kas mitte pasuna puhumine neile wiga ei tee. Minul wähemalt käib küll puhumise kõige suurem raskus kõrwade peale. Parem on siis puhumist kas ajutiselt wõi päriselt jätta, kui kõrwadele wiga teha. Wõib ju ka flötet puhuda ehk klaverit mängida. Mul ongi hale meel mõelda, et te selle riista wast üsna seista lasete. Ja Oskaril on just paras aeg teda õppida. – Kas te es korneti ka Jakoblastele ära müüsite wõi on see alles? Arwatawasti minust ikka es koreti puhujat enam ei saa, kui ma teenistuse läbi saan. Temaga on küll kergem kõrgemaid häälesid wälja puhuda, aga hää on ikka nõrgem ja terawam, midagi korneti ja klarneti wahelmist. Ega papa wist praegu enam midagi puhu?

Kui Oskar ikka pasunat puhuda tahab, oleks tal soowitawam olema alti asemel tenori õppida. Häädest tenori ja baritoni puhujatest on meil weel suurem puudus kui korneti puhujatest. Iga tahes on jälle raskem kui alti puhuda.

Hääd terwist!

26. IX. 1911. Jaan.

Pliiatsiga: 116-54

18. X. 1911.

Juba on kaheksateistkümme päewa möödas, mil ma kellegile midagi kirjutanud pole. Osalt laiskus kah. Aga elu läheb nii ühe tasaselt edasi, et midagi uut ka kirjutada pole olnud. Tähtsam sündmus oli "mobilisation" (мобилизация – rutuline sõjajalale säädimine) wiendal oktoobril. Seda oli juba mõni päew enne oodata. Enne seda oli siin ka tagawara wäe kokku kutsumine. Wiendal mängiti homikul umbes kella nelja ajal karauli majas "сборъ'і", aeti meid tulist jalu maast ülesse, uborkasse, sealt saadeti ülearused mehed kohe eskadronidesse. Kiiruga said sadulad kokku pakitud, kõigile anti uued püksid, saapad, mundrid j.n.e. ja pool kaheteistkümne ajal panime hobused sadulasse ja sõitma. Sõitsime see kord teine poole Ostrowi ligi 50 wersta. Manöowrite ajal olime siin pool Ostrowi paigal, nüüd sai mõni werst weel mööda sõidetud. Saime üks kord õhtul kell 8-9 ajal senna, pea hommikust saadik ilma söömata, küll siis kuiwad suhkarid maitseid. Järgmisel päewal oli wägede waatus sõja ministri poolt. Oli meid seal neli

jalawäe ja neli ratsawäe polku koos. Peale waatuse tuli nõower. Manöowrist pääsesin mina wälja, olin noore hobusega ja need jäeti manöowrist wälja, sõitsime öömaja kohale – magama. Teised tulid hilja õhtul.

21. X. 1911.

Järgmisel päewal sõitsiwad weel paar eskadroni waksalisse. Pandi seal weel proowiks hobused ja mehed wagunitesse nagu oleks teab kui pikk tee ees olnud. Aga wõta näpust, oleks ometi Ostrolenkassegi sõidutatud. Wahe peal panid teised eskadronid omad hobused ka sadulasse ja wagunitest ka uuesti wälja ja Ostrolenka poole sõitma. Kella 9 õhtuks saime kodu. Weel terve järgmine päew oli tööd, et kõiki saadud kraami puhastada ja ära anda. Peale selle on jälle läinud nagu ikka. Käesolew nädal pidi küll suur pühade nädal olema, aga üsna tühja läinud. Pühapäewal peale lõunat läksin sauna töösse wett pumpama j.n.e. Ei olnud küll iseäranis rasket tööd, aga enne järgmise päewa lõunat sealt lahti ei saanud. Teisipäewal oli Lutheri usuliste püha, aga ühtlasi ka siin lähedal asuwa sapööri bataljoni püha. Neil omal muusika koori ei ole, nii läksime meie neile mängima. Hom. kella 10-½12 oli oma polgus matusel mängida, kell pool üks oli sapööridel paraad. Nii hästi matusele kui ka paraadi mina ei läinud, läksid paraadi mütsidega ja neid on meil ainult 24 tükki. Paraadis oli ka juhtumine olnud, mis õieti kurwalt oleks lõppeda wõinud: Sapööridel oli üle paari saja sammu paraadi platsist kümmekond miini maa sees paugu tegemiseks. Üks neist oli lahti laskmise juures 5-6 naelase kiwi ma seest üles wisanud, mis tagasi just meie trubatsite keskele kukkus. Õnneks ei kukkunud kellegile pähe, muidu oleks warsti jälle matused saanud, waid walis omale ühe alti eesmärgiks, mida tema omanik kaenlas hoidis, lõi sellele selja tagant pihta ja maha. Weel suur auk maasse ja pilli tagumine ots üsna nässu. Peale paraadi oli “sobrani’es” (собрание) ohwitseridel pidu söök, mängisime seal kõik kunni kella ½7ⁿⁱ. Siis tulime üürikeseks ajaks kodu. Kella ½10 algas uuesti tants kuni kella kolmeni. Kui palju meie selle eest makstud saame, seda ma weel ei tea – paarikümne rubla ümber seda ikka tuleb, aga sakuskat saime toredasti: kaks pudelit õlut, ⅔ naela worsti, ligi nael suitsu liha ja üle naela saia hinge peale. Sai weel kodugi tuua ja teise päewa tee kõrwa hammustada. Kesknädali sai lõunani magada ja peale lõunat aeti ainult mõnda nõrgemat mängijat õppusele. Reede oli jälle kroonu püha ja paraad. Jäin jälle maha paraadi mütside puuduse pärast

24.X.1911.

Arwatawasti saan ma peale kaheksanda aasta koduminekut teise kornetti peale. Kapelmeister rääkis mulle juba sihakest juttu. Üks üheksanda aasta mees jäeb küll weel teist kornetti mängima, on aga kaunis nõrk mängija ja üheteistkümnemast aastast on kaks õpipoissi, kes weel polkast ja waltsistki heasti jagu ei saa. Mulle on see praegu pea aegu üks kõik. Teise kornetti peal on küll kergem mängida, aga pea wastutus ja kõige raskemad kohad jääwad ikka minu peale. Esimese peal on aga “wolnajommid” ja hulk muid mehi, pole waja ennast iga noodiga waewata.

Wõi kast on juba ammu käes ja teises ääres kaunis hea auk sees. Ei tea kui palju saatmine pidi maksma, raskus oli 12 naela 3 loodi peale kirjutud.

Mis seal minu õigustesse ja puudu jäänud meestesse puutub, on lugu nii, et jäägu mul kas wõi mõni nädal weel teenida ja tuleb nii palju mehi wälja, et mul õigus lahti saada on, minu õigus ikka õiguseks jääb. Asi on aga see, et

kes kord läinud, see on ikka läinud ja kes tänawu sügiseks wälja ei ilmu, see ka edaspidi oma nägu näitama ei hakka.

Nagu näha, hakkab mul kodu ära unuma ja hakkate Teie mind unustama. Kuna ma esi otsa pea igal nädalal kodu kirjutasin ja sealt wastuse sain, tuleb seda nüüd iga kuu kohta ütelda. "Kahjuks" ei ole ma ka neiudega nii head tutwust jõudnud teha nagu siin ühe mehel, kes juba kolm aastat teeninud, aga ikka weel armukirjasid ja wahest mõni rubla raha saab. Poisil hakkab juba süda wärisema, et oma liiga sisse on mässinud ja teenistus juba lõppema hakkab. Seletab teisele küll üsna õiglaselt, mis otstarbeks ta saadetud raha tarwitab, wastuseks kirjutakse talle aga mälestusi "ära elatud õnnepäewadest" j.n.e. nii, et süda haledaks läheb!!

24 okt. hom. kell 2.

Jaan.

Pliiatsiga: 118-56.

6.XI.1911. hom ½1

Wiimase kirja sain üleheila kätte. Oskari käest olen linnast paar kaarti saanud. Muidu on mul kirjade saamine wiimasel ajal üsna kasinaks läinud. Aasta saab teenitud, kolm jääb weel. Kirun omas mõttes lolli lootust enne aegu lahti saada. Kui seda mitte poleks olnud, oleks ikka rohkem püüdnud mõnda teise polku saada. Ja ega see lootus nüüdki weel üsna kadunud pole, aga õieti wäikseks on ta jäänud. Hiljuti läks üks wenelane "учебная командо'st" kodu, kes teise eest teenis, keda kätte oli saadud. Minuga ühes teenima tulnud Eestlastel on ka teenistus ühel ühte moodi teisel teist moodi läinud. Hans Põltsam sai kirjutajaks. Andrei Meister (endise Karumatsi Liisa wend) teenib rätsepana. Mõlemad niisugused ametid, kus hobusega tegemist ei ole. – Peter Jents tegi kewadel putket, oli teiselt poolt piiri ikka Põltsamile kirjutanud, aga on nüüd uuesti kinni wõetud. Kust ja kuida moodi, pole weel teada saanud. 31^{mesel} oktoobril toodi polku, istub praegu "pogris". – Aleksander Gentollen raius sõrme ära, mõisteti selle eest aastaks wõi poolteiseks distsiplinar bataljoni. Arwanud ise, et olgu mis on, aga parem ikka kui siin teenida. – Iwan Kustawson ja Iwan Oissaar teeniwad eskadronis. Martin Pärn on "учебная командо's". Emil Jürgens hakkas haigusega teenima. Ei tea, kas ta on ühte kokku kuu aega "строй's" teeninud. Kewadel sai warsti laatsaretti welskeriks. Sääl on ta ka muist aega teisi toherdand, muist ise haige olnud. Nüüd läheb ühes "запась'iga" neljaks kuuks kodu paranduse peale. Kui palju tal haigust on, ei tea keegi kurat. Tal peab wist kodumaal ühes apteekis koht juba walmis kuulatud olema, kus need neli kuud raha teenida wõib. Ega temal küll raha ei seisa. Läbi löömisel on ta meister. – Karl Juurikas on ka "учебная командо's" – Martin Andreesen õpib sepaks. Kui palju sepadel teeistus kegem on, ei tea ma ütelda. Hobust puhastab ta nii sama kui iga teine soldat. Sõitus ja muudel õppustel käib ka wahest. Palka midagi rohkem ei saa. Töö on peaasjalikult hobuse rautamine, mis õieti põhjalikult kätte õpetakse. Kewadel tuleb ses' asjas eksam ära anda, mis proowi töös ja suusõnalises seletamises seisab. – Hans Koik "учебная командо's". – Hendrik Kull eskadronis. – Kristjan Ruusmann läks sügisel kohe tagasi, kuulu järele aastaks paranduse peale. – Peeter Rikkus – eskadronis. – Aleksander Lepik ja Jaan Jaakson – trubatsid. – Johann Kallas sai wene keele mitte mõistmise ja teenistuses nõrga aru saamise eest leiwa kühsetamise majasse. Kah tore elu. – Jaan Ringenberg ja Georg Sepp – eskadronis. – Juhan Luur "учебная командо's". – Aleksander Kirkmann jäi

haigeks ja saadeti kodu ilma, et ta teenistust näinudki oleks. Wist ka aastaks. Kas ta sell sügisel uuesti tuleb, ei tea ütelda.

Minu teenistus läheb sõrdlemisi hästi. – nii hästi kui ta siin minna saab. Mängu poolest mul iseäranis raskust karta ei ole. Ka signalisid mängin paremini, kui mõni kümnenda aasta mees. Selle tagajärg on aga see, et tulewal suwel igal pool sõites ja manöövrites kui trubats peab ülesse astuma. Kui kaheksas aasta ära läheb, puhastakse wist wälja. Wälja puhastatud trubats saab 60 kop. kuus palka ja kuskile eskadroni teda enam nõuda ei saa. Õpipoisid käiwad ikka weel wahete wahel eskadronis sõitus, püssi laskmas ja mitme sugustel waatustel. Trubatsil ei ole püssiga enam tegemist. Selle eest on tal rewolwer. Kuulu järele pidada tulewal suwel suured manööwrid tulema. Wõib olla, et koguni Borodino wäljale sõidame, kus ka meie polk saja aasta eest tublidust üles on näidanud. Tappa ja taga ajada ikka saab ja ka ilma näha.

Meie kooris on järgmised pillid olemas:

Es kornett. Kaks meest, üle aja teenijad, teine läheb pea ära kuskile teise polku. –

Solo kornett (B.) Kaks meest – stab trubats ja üks “wolnojomm”. –

I. B. kornett. 5 meest; üks läheb “запасъ”i.

II. B. kornett 3 meest, kaks lähewad “запасъ”i.

I. Es trompet (Труба) 2 meest, teine läheb “запасъ”i.

II. Es Trompet. 1 mees.

I. Es Althorn. 2 meest, teine läheb kodu.

II. – – 2 meest.

I. B. Tenorhorn 2 meest. Teine neist “wolnojomm”.

II. B. – 2 meest, teine läheb kodu.

I. B. Trombon. 3 meest, kaks lähewad ära.

II. B. – 2 meest, mõlemad lähewad ära.

Bariton B. 2 meest.

Bass Es. 2 meest.

Bass B. 3 meest.

Suur trumm. Lööja läheb kodu.

Wäike trumm taguja hakkab esimest kornetti puhuma. Mõlemi peale tulewad üheteistkümnenda aasta mehad. (Seega kooris 37 meest.)

Kui “запасъ” kodu läheb, kirjutan järele jääjate üle pikemalt, kudas keegi mängib j.n.e. Siis kirjeldan ka oma pesu terwise seisukorda – koduminejad müüwad ühte ja teist ära, kõige parem ostmise aeg.

Seniks hääd terwist!

Oskarile hääd edasijõudmist soowide

Jaan.

Pliiatsiga:

29.XI.1911.

123-60

Praegu ei tea mitte sugugi, mis asjast kirjutama hakata. Wiimase paki sain mööda läinud reedel kätte. Ostrolenkas oli ta küll juba ammugi, aga polku tuuakse iga nädal üks kord pakkisid ja rahasaadetusi, kuna kirjad iga päew kätte tulewad. Arwatawasti on ta oma 90 kop. saatmise kulu ära wõtnud – üle 13 naela. Mis nüüd ütelda: suhkarid on head närda küll aga saatmine on ikka kaunis kahtlane asi, läheb kalliks. Olgu siis wõi, mis siin kallis on. Hääd meierei wõi maksab praegu 60 kop. nael. Pesu kraamist mul wäga suurt puudust ei

ole. Kõige vähem on aluspüksa, praegu neli paari teenistusele kõlblikud. Saab nendega ka läbi. Üks Poola eit peseb mul järgis puhtaks. Lina ehk paari pesu pesemine maksab 5 kop., käterätik 2 kop., padjapöör 2 kop. Paar jalanartsa 2 kop., ninarätikud kopik hinge pealt j.n.e. Raha kopik lõpeb iga tahes Jõuluks otsa, millal nimelt, ei või karwa pealt ütelda. Lugemise wara on ka ühte ja teist. Just paremaid raamatuid puutub harwa näppu. Ajalehtedest olen pea sui läbi "Aega" lugenud, nüüd käib meil Jansoniga esimesest nowembrist saadik "Postimees" ka. Selle juures mul uusi väljaminekuid ei tule. Janson on aja jooksul minult nii palju lainanud, et nüüd tulewaks aastaks "Postimehe" tellib, siis oleme tasa. Selle juures saab tema ka omad kasud. Tema on omal ajal ka "Postimehe" toimetuses töötanud ja M. Rauaga, kes nüüd "Pärnu väljaande" juures töötab, kaunis hää tuttav. Wähemalt selle aasta paari kuu peale nurus ikka prii lehe välja, võib olla saab tulewal aastal ka.

Hiljuti oli lehes sõnum: keegi Kaisma walla wolikogu liige, Wiluwere talu peremees J.J. olewat kraawi ümber läinud ja surma saanud. Janson arwas ehk on tema ristiisa, sihaksed nime tähed. Mina arwasin: võib minu onu ka olla, aga kes teda ikka wolimeheks paneb. Ja nüüd leidsime ühest lehest, et surma saanud mees tõesti Jansonri ristiisa oli ja ka, et nähtawasti minu onu wolimeheks on walitud, aga võib olla on Wiluweres mõni targem J. Jaaksoni nimeline mees ka weel. Kui tema, siis võib tulewal aastal hõlpsasti sama sugune sõnum lehes olla.

Peab ütleva, et siinses elus ja sündsa lugemise materjali puudusega meel päris nüriks läheb. Ainuke asi milles ma natuke edasi jõuan on mängimine, mis aega mööda üsna kergeks läheb. Loodan, et teenistuse jooksul üsna hästi mängima õpin.

4.XII.1911.

Midagi iseäralikku pole teenistuses juhtunud. Käis hiljuti üks suur "ülemus" – korpuse komander, kindralleitnant Martoss – meie polku ka vaatamas, arwati esiotsa, et kui tuleb, siis "trewoogat" ka teeb, aga seda ei olnud. Käis ainult polgu hooned kõik läbi ja waatas järele ja läks jälle minema. Trewooga sünnib järgmiselt: tuleb näituseks mõne kindralil himu peale näha kui ruttu polk wõitluse walmis võib saada. Läheb, laseb karaulis olewat trubatsit trewoogat (signali) mängida. Enamiste tehakse seda öösel. Silma pilk aetakse igal pool mehed maast ülesse, riided selga, püss ja mõök ja kümme-kümmend padrunit mehe peale ja talli. Hobused sadulasse ja kogumiseks määratud kohale. Muidugi mõista, nii ruttu kui võimalik. Missugune eskadron kõige enne saab, saab muidugi mõista kiita j.n.e. Sai siis ka mitu õhtut magama heita, püksid, saapad nii walmis panna, et siis kui tõused, kohe sisse. Aga tulnud sellest kartusest välja midagi. Raamatud, mis eskadroni komanderite poolt alla kirjatmata oliwad, korjati ka enne kindrali tulekut ära ja wiidi alla kirjutada. Oli karta, et laseb mõne mehel kasti lahti wõtta ja näidata, mis sääl sees on. Ja sääduse järele ei tohi ükski soldat midagi raamatut ilma eskadroni komanderi lubata ja allkirjata pidada. Heila sain juba omad jälle kätte, kõikidel allkiri "поручикъ Шулинусъ" peal. Ainult Schusteri hinnakirjale ei olnud midagi sisse kirjutatud, ju ta wist arwas, et seda muidugi pidada võib. Peab ütleva, et raamatuid ja ajalehti üsna julgesti lugeda lastakse olgugi, et tähendatud sundmus alla kirjutada andmiseks on, aga seda väga waljult ei nõuta. Olgu siis kui mõnda ülemat vaatama oodatakse. Raamatute puudus on sellegi pärast suur, teenistusse tulles keegi midagi ligi ei wõta ja

siin osta juba raha ei jätku – peab rohkem kõhu peale mõtlema. Pääle selle on Wenelased ka niisugused matsid, et paljud lugesdagi ei oska, mis ta siis raamatugagi teeb. Oskarile olen ka ühe kirja kirjutanud, mis tema poolt alles wastamata. Tema esimesed kaardi ja kirja sain kätte.

Palju terwiseid

Jaan.

Pliiatsiga 125-62

18.XII.1911.

Heila oli paki ja raha powestka juba kantseliseis olnud. Saan igatahes enne Jõulu kätte. Kirja sain juba 14^{mal} kätte. Wõid oleks wõinud vähemgi saata, pühade ajal on teistelgi ka wõid, aga paastu ajal on teda kõige rohkem waja. “Mererahwast” olen lugenud, küll mitte kodus waid teenistuses, aga kui ta kord saadetud, wõib teine kord weel lugeda, ei tee wiga. Kinnastest pole lugu. Walged kindad on ainult paraadi wormis tarwitatawad, aga siis antakse seks korraks kroonu poolt, kui waja peaks olema. Minu kätte pole nad weel saanud. Kandmiseks antakse iga aasta üks paar punakas pruunisid kindaid. Tänowuse aastased kui ka kottu ligi wõetud kindad on alles üsna terwed ja nõelumata. Aluspüksid on tarwis. Edaspidi wõtan oma wara kokku, siis kirjutan, mida saata wõiks, kui teil jälle kord sihuke tahtmine tuleb.

Siin midagi uudist juhtunud ei ole, kui seda maha arwata, et üks kirjutaja enese maha laskis. Oli kodust seitse rubla saanud, purjutas selle läbi ja lõpuks oli omale kuskilt kuuliga padruni muretsenud ja laskis enese ühel õhtul teise eskadroni pesemise ruumis maha. Kuul läinud lõua alt sisse ja lagipeast välja. See on kõik wiina ja purjutamise tagajärg.

Meie mäng on praegu üsna wiletsa poole. Ainult tantsu tükid, üks pikk walzer, konsert polka ja mõned muud vähemad tükid on õpitud. Suuremaid ei saa weel õppida, üheteistkümnenda aasta mehed ei suuda nii kähku õppida. Oleme mõne korra “собрание’s” tantsu õhtutel mänginud.

Kaheteistkümnenda aasta poistest ei ole rohkem mängu mehi teada kui kaks tükki. Mõlemad Pärnumaa poisid. Üks, Juhan Kolla, on wiienda eskadronis; olewat kolm aastat kornetti mänginud. Pole meeles, kust wallast (Selist wõi sellesarnasest?) Teine on Tori poolt Johannes Pärtel, olewat Tori wanas kooris möödaläinud sui jooksul esimest korneti õppinud. Kui suured mängumehed nad on, seda saab siis näha, kui nad trubatsi woodu wõetakse, mis wast Weebruari kuul sünnib. Jõuluks lähewad meilt paar meest kodu 30^{neks} päewaks: Wändra poiss Ado Kont ja Pärnu linnast (Sibi külast) Jaan Wabi. Wiimasega katsun Tabria koolmeistri raamatud ka ära saata, mis ikka weel ei ole wiitsinud ära saata.

Mina katsun tulewa sügisel kodu tulekuga õnne. Enne mind ikka ei lasta, olgu siis, kui mõni sugulane ära sureb wõi midagi selle sarnast õnnetust ja ma ise ei tahagi ka ühti. Weel wäga palju teenida, teeb tagasi tulles meele haledaks.

Soovin kõigile häid Jõulu pühi! Aga Tiidu Wanale hästi palju meele haigust
Jaan.

Pole hääd tinti saada, ei sobi selle paberiga kokku – läheb laiali.

Pliiatsiga: 141-67. 28

22. jan. 1912 a.

Kirja 19^{mast} jan. sain praegu kätte ja lugesin läbi. Wõid saadate küll asjata väga sagedasti. Wiimane jagu lõppes küll paari päewa eest otsa, aga meie sööme ühe Wändra poisi Willem Meistriga “ühes” ja tema sai täna tüki suitsetud sea külge, sest saab ka tükk aega süüa. Heila õhtul tulid kaks meest, kes kodus käimas olid, tagasi. Teine oli Pärnu mees Jaan Wabi, teine Wändrast Ado Kont. Wiimane Meistrile sea külje siia tõigi. Nüüd sõidab warsti Mihkel Janson kodu kuuks ajaks. Sellega võite ühte ja teist ligi saata, mis ma siin üles tähendan. Võib olla, et ta isegi wahest Pärnu sõites meilt läbi läheb. Kui mitte, siis võib paki Juhkami juure ära anda, sealt ta saab ikka kätte. Mina talle ikka soowitan, et ta wahest linnas käies meile öömale läheks – Wiluwere mehed on ennegi Lõul öömaja pidanud. Muidugi mõista egas tal suurt aega ei ole, tahab terve Liivi ja Eesti maa, Tartud ja Tallinnad läbi käia.

Pesust on mul senini suutumaks ära lõppenud kaks paari aluspüksa. Teised on enamiste lagunemisel peale selle, mis Jõuluks saatsite. Sägid on terwemad. Ainult kaks tükki on praegu kaenla alt katki, aga need saan isegi parandud. Willane särk oli ja on mul üks ainus. Nüüdse külma ajaga oleks paar tükki weel ära kulunud, aga arwatawasti on siin selle aja peale suur külm möödud, kui Janson tagasi tuleb (Märtsi esimesteks päewadeks.) Wahest olewat küll ka kewadeti õieti külmad ilmad. Sukke ma siin ei tarwita, küll aga jalanartsa. Praegu on mul neidki paras osa, aga saata võib, nemad kõige rutem kuluwad. Võite teha nagu ennegi kolme künra pikkused, küll ma ise lõikan parajaks. Suwel sain igast paarist kolm paari, nüüd talwel lõikan pooleks, on just parajad. Mida kõwem ja tihedam riie, seda parem. Korra saatsite ühte pleegitud pehmet riidet – ei pidanud kuigi kaua wastu. Padja pöörised on, linsid ülearugi. Ninarätikuid võib saata, suurt lugu ei ole. Niisama ka käte rätikuid. Wiimased on küll hea kui walgemat tõugu oleks. Päewal peetakse käterätikud nähtawal kohal, kas padja peal ehk peatsi kohal naela otsas. Häid sooje sõrmkindaid oleks wahest waja olema. Pole sugugi tarwis, et nad tingimata walged peaksid olema. Võib igate wärwi kanda. Kroonu poolt antawad kindad on punakaspruunid. Paraadi wormis on küll walged kindad ette kirjutud, aga need seisawad polgu aitades tagawaraks, kui tarwis, siis antakse wälja. Ei ole minu mälestuses nii tähtsat paraadi olnud, et neid täitaks wälja anda. Tarwis kuluks hea kera talu niiti. Mitte just väga jämedat – Pärnu linawabriku lõngadest korrutud niit kõlbab küll. Suka kui ka kasuka nõelu oleks tarwis olema. Siit pole sarnaseid kuskiltki saada. On harilika õmbluse nõelu ja suuri koti nõelu laia, kõwera otsaga. Wahelmisi ei suka ega pastla nõela pole kuskiltki wõta. Arwatawasti on nüüd “ilmalikud” asjad kõik üles loetud.

Raamatuid võib Jansoniga julgesti saata. Pookida saab siin üsna hõlpsasti ja ehk weel odawamini. Polgu raamatukõitja on meiega ühe katuse all. Et tal kroonu aeg ja materjal on ja raha tarwis, siis teeb ta ennem odawamalt kui kallimalt. Siin olewaid raamatuid saadan ehk mõned ära. Weel mõni asi: Kas ei oleks kudagi wõimalik tuhat paki kandmise pulka saata. Polgupoe

kaupmees – Napits on ta nimi, Wiljandi maa mees – tellib neid ikka wahest. Wõib olla, et pärast hakkab rohkem tarvitama. Soldati pakile ta neid küll külge ei pane ühti, aga ohwitserid saavad sarnase asja üle arwatawasti warsti waimustatud.

Muud ei tea praegu midagi nimetada. Söögi kraami on praegu laialt. Kont tõi Meistrile hulga sea liha ja omale terwe singi ja wõid omale. Wabi oli omale suure pataka suitsu liha toonud ja Lepikule wõid ja liha. Oma wõi saan ehk tulewa laupäewal, kui mitte ennem kätte. Millal see kõik söödud saab, ei tea. Eestlased on alati paastu wastu aegsasti walmistatud!

Üks halb asi, mis ka wiimasel ajal märkan, on see, et ma enam midagi kirjutada ei saa. Aega oleks olema, aga nii pea kui sule kätte wõtad, on mõtted nii segi, et mitte midagi wälja ei tule. See on üleüldine nähtus, et teenistus waimu peale halwawalt mõjub. Soldat, kes wiimast aastat teenib, kirjutab neli korda vähem kui esimesel teenistuse aastal. Ja kodumaa noored mehed ja neiud käiwad Soomes ja Saares tarkust õppimas, kuna mina siin kõdunema pean! Ka noodikirjutamisest ei hooli suuremat. Ainult mõne loo olen senini ära kirjutanud. Muidugi mõista pean salaja kirjutama.

Sest saadik kui teise korneti puhujaks sain, on mängimine küll kergemaks läinud, aga olen ka niiütelda “wastutaw” mängija. Teised jääwad enam minu warju. Signalisid puhun üsna hästi. Nüüd sain ka fanfari puhujaks. Fanfari marsch oli meil see Reiter Marsch, mis urädnik Kurm meile kirjutas. Meil muidugi fanfarisid ei olnud. Fanfaristisid on neli tükki. Esimest puhub “wolnajom” Korpussow, teist kümnenda aastamees, endine kroonu kaswandik Pantelejew, kolmat mina ja neljat üks mulgimaa noor peremees Mart Tammann. Seni oleme ainult paar marschi fanfaridega ära õppinud.

Ilmad on praegu koledasti külmad 20^{ne} graadi ümber. Laupäewal 14^{mal} käisime manööwril. Meil trubatsitel seal küll midagi teha ei olnud, sest pillid oliwad külmetanud, aga polgu komander oli ütelnud: “Ega trubatsid mõni “штатская команда” ei ole, waid nii sama soldatid kui kõik teised; sõitku ligi!” Saime umbes wiis wersta sõita, siis jäime ühte külasse peatama. Läksime poolaka maja warju ja hoidsime hobuseid ohje pidi kinni, kuna mõned eskadronid natuke lahingut oliwad lõõnud. Tuiskas mis hirmus. Ja meie seisime kella 8-2ⁿⁱ ikka ühes külas. Kordamisi sai küll sees sojutamas käidud, aga mis sestki suurt abi. Juhtus weel juudi tuba olema ja laupäewane päew külm nagu kuurialune. Aga olgu püha, mis on, juut hangeldamist ei jäta. Meil kõhud tühjad, küsima, kas midagi söögi poolist on. – Jash on. – Toodi mõni kõwaks kuiwanud sai, mis harilikult 5-6 kop. maksab, meie maksime rõõmuga 10 kop. Seal juures pettis juut weel Jumalatki. Pani saidad laua peale ja raha laskis asemele panna, kui saia ära wõtsid. Tema oma näpuga ei puutunud. Heila oli jälle manööwer, aga trubatsid said ainult hobused sadulasse panna, siis lubati kodu jääda. Ainult mõni signalist sõitis.

Ja siis hääd terwist ja hääd protsessi õnne Tiidu Wanaga.
Poeg Jaan Poolamaal Pühapäewa õhtu poole.

Pliiatsiga: 147-71
12.II.1912.

29

Sedasinast kirja alustan omast kohast tähelepanemise väärt kohast: Gluchowi polgu karauli majas ja nimelt ühes üksikus kartseris. Õnneks pole ma see kord siin just pogrís, vaid teenistuse kohuste täitmisel. Trubatsid käivad kordamisi karaulis – igaüks 24^{ia}ks tunniks. Teha pole neil siin midagi, ainult iga õhtu tuleb 3-4 signali mängida. Esiteks n.n. “повестка”, mille järele eskadronide “dersurnõi’d” karauli majasse tulewad polgu desurnõi’le aru andma, kas neil kõik kordas ja kõik inimesed käes on. Siis on “молитва” (õhtu palve) mängida, mis üks kõige raskematest signalidest mängida on. Kaunis pikk, pikalt mängida ja kõrgete nootide peal. Selle pärast on mull omast kohast natuke uhkuse tundmist ka, et mina esimene üheteistkümnendast aastast olen, kes karaulis käima hakkab. Isegi kümnendast aastast on mitmed, kes palju halwemini kui mina mängiwad. Heila õhtune mängimine läks ka keskelt läbi, esimene kord; natuke kartust kah. Muid signalisid ja muul ajal kui õhtul, tuleb ainult harwa mängida. Kui terwre polk suwel wälja sõidab, siis tuleb karauli majast “сборъ” (kokku kogumine) mängida. Ehk jälle “тревора”, kui tahetakse näha, kui ruttu polk sõja walmis saab. Muidu on trubatsil prii aeg, ainult et siin peab olema. Öösel wõib magada nii palju kui paljaste laudede peal saab ja peale lõunat, kui korra käest ära annad wõib kuni õhtuse “uborkani” magada. Järjelikult on karauli trubats 30 tundi (lõuna kell 12 – järgmise päewa peale lõuna kell 6) kõigist õppustest prii. Et teised kirjutamise juures eksitawad, läksin ühte üksikusse kartserisse sisse, mis see kord tühi on. Siin on wäike laud ja pink – wäga mõnus kirjutada. Tuba ise on umbes 12 jalga pikk ja 12 kõrge ja 6 jalga lai. Lubjatud seinad on aja jooksul paljude elanikude poolt ilustatud. Enamisti mingi terawa asjaga, harwemini pliiatsiga kirjutud kirjad ja mitmesugused joonistused. Kõige sagedamine niisugused, mis litsimaja seinte peale kõlbaksiwad. Selle toa seinale, kus mina praegu sees olen, on keegi terwe raudteerongi weduriga ees otsas, kriipsutanud. Asi, mis iga soldati lootus on. Ükski soldat ei saa mööda minewat rongi muidu waadata, kui ta ei mõtleks: “Millal läheb see rong, kus mina sees olen?”

Wiimase kirja 30, 31^{sest} januarist sain 3^{dal} weebruaril kätte. Paki warsti peale selle. Palju maksiwad wiimases pakkis saadetud asjad: soe särk ja aluspüksid? Kui palju läks saatmine. Oleks hea, kui Te seda iga kord peale paki saatmist teataksite. Ma ei tea, mis ma oma kuue ja pükstega ja talimütsiga pean tegema? Kas kodu saatma wõi siin katsuma ära müüa. Püksid on kolm kuud jalgas olnud, aga alles terwed, paikamata. Nii sama ka kuub. Ehk kõlbawad kodus töö riideks tarwitada.

Janson sõitis 31^{sel} ära. Kõige pealt Tartusse. Sealt sõitis 3^{mandal} Pärnu nagu mulle sealt kirjutas. Flöte ma saatsin ka temaga ära. Saab ainult harwa pisut puhuda. Kuiwab wiimaks lõhki kah. Tahaksin Saksa-Eesti sõnaraamatut saada, aga ei tea – Janson ütles omal ka kodus olewat, kui tema ligi wõtab, siis ei maksaks saata, Oskaril läheb ka tarwis.

Kudas Siitami terwis on? Ja teie kohtu asjad, millal need ometi lõpewad? Ja ümbruskonna rahwas, kudas elawad. – Inimesed on imelikud. Kui wahest mõne tuttawaga kokku saame, on ikka esimene küsimine: “Kas uudist midagi

on?” Ja wastuseks tuleb tihti, kas mõne tüdrukul laps olnud ehk teisel oodata, kolmas hullab nii sama poistega j.n.e. Ja tihti ohatakse säääl juures: “Ilm läheb raisku, meie küll enam puhast naist ei saa!” Aga see sama ohkaja läheb säääl samas linna tuttavasse rõõmumajasse. Ja wälja tulles kiristab ta hambaid, kirub litsa ja ise ennast. Kaunis lootusetu pilt inimese soo tulewikust niisuguste inimeste järele kujutades.

Ka siin on tänawu Jõuludest saadik kaunis wali talwe olnud. Nüüd on ilmad soojemad. Wenelased paastuwad ja paluwad, sööwad heeringa suppi ja sõimawad “jop twoju mat” nagu harilik. Minu wõi pütt on praegu poole peal. Palju terwiseid

Jaan

Pliiatsiga: 149-73/1
18.II.1912.

30.

Heila sain Teie kirja kätte, milles Tiidu wana uuematest tempudest teatate. Wäga lõbus kuulda. Wõib olla saan seda wiisi mõneks päewaks kodumaalegi sõita. Muidu siit sell talwel ikka ei lasta ja ei taha ise küsidagi. Muidugi mõista kauaks ikka ei saa ja kulu läheb sellega ka, aga kodumaad näha on ka himu. Läheks siis Tiidu wanatki teretama. Tiidu wana süüdistus läheb igal tingimisel rabasse. Natuke umbusaldust on mul Kõrwi adwokadi osawuse kohta. Mehed, kes wiina klaasi juures istudes oma osawust kiidawad on minus alati umbusaldust äratanud. Ja tema saab oma ikka, kaotab ehk wõidab ta. Pea asi kui aga kohut käidaks. Kas ei oleks kudagi wõimalik kohtu aktidest ära kirju saada meie kohtuskäimise üle Tiidu wanaga 1910^{mal} aastal, kui ka tema praegusest süüdistusest. Missuguse jaoskonna rahukohtuniku juures sai ta 1903^{däl} aastal püssiga ähwardamise eest karistud ja kas kohtu aktides peaks sell korral ka palgi peale panemisest juttu olema wõi paljalt püssiga ähwardamisest ilma selle põhjuste nimetamata. Kui see mitte wäga kulukaks ei lähe, tahaksin küll nende asjade kohta ära kirjasid saada. Ehk on neid Kõrwi käest saada, ära kirjutaks Oskargi. Ma ei tea isegi, mis ma neist kasu saan, aga iga tahes õpin mõne sõna kohtus tarwitatawat wenekeelt – tuleb mul ju, kui siin üle kuulatakse täitsa Wene keeles wastata. Ikka on parem, kui asjaga enne rohkem tuttawaks saan. – Et ma Arude Liisale kirjutades mõnda halwa sõna Tiidu wana kohta wõiksin ütelda, pole karta. Küll kirjutas tema mulle korra, et Tiidu wana minu kohta ütelnud olewat: “On hää, et ta soldatisse läks ehk on elu aeg pikem j.n.e.” Ma wist kirjutasin seda kord kodu? Siit paistab ennem tema poolt ähwardus kui minu poolt. Mis meie “kirjawahetuse” puudub, pole siin tarwis midagi iseäralikku mõtelda. Esimese kirja temale kirjutasin päris kogemata, Arde Heinrich tahtis palju terwisid saata ja mul oli tema poolt pilt saada, ei tahtnud seda ka jätta. Tema wastust lugedes leidsin, et ta natuke paremini kirjutada oskab, kui enne arwasin ja üleüldse tema suguste poolt näinud olen. Ja siin oleme senini wahetewahel kirjutanud. Temale saatnud 4 kaarti 7 kirja – wiimase peale wastamata. Temalt saanud 5 kaarti 5 kirja. Ei ole wist kuigi suur “kirjawahetus”? Mõne teise tüdrukule olen ka kirjutanud – jätawad wastamata kirjutuse nõrkuse pärast.

Halbtusi on ilmas palju, aga ühtegi ei maksa liiga südamesse wõtta. On ainult iseenese meelega piinamine. Parem on mõtelda, et asi veel halwemini oleks wõinud olla ja sellega ennast rahustada, mis on. Et kaks lehma surnud, on küll halb asi, aga ikka parem kui kolm oleks olnud.

Wabandage minu lollust!

Jaan.

Kirjutatud öösel kell 12-2 koridoris "dnewalnõi" olles.

Pliiatsiga: 179-73/2 30.

18.II.1912. hom. kell 3.

Oleks kirjutada olewat, kudas soldatid püha peawad, aga ei tea, kas maksab. Pärast on wäga wänge lugeda? Oli meil nõnda nimetatud Eestlaste püha. Palwe päew ja Ew. Luth. usu üleswõtmise päew 18 okt. on Lutheri usulistel pühapäewad. Tänapäew oli Palwe päew kaunis wara – 15^{mal} weebruaril. Teed olid porised, wett täis. Kell ½10 hakkasime linna minema Trubatsi woodust 9 meest, kodu jäi ka weel. Kella neljaks pidime tagasi olema. Õhtul tuli собрание'sse mängima minna. Linnas läksime esiteks ühte trahterisse, wõtsime sakuskat, õlut ja paar jussi karjajaaku, mis iga inimese jaaguks teeb. See on harilik linnas käimise wiis: kõige enne pisut purjed peale panna ja siis... Saime sellega walmis, läksime iga üks oma "asju" toimetama. Mina ja üks teine läksime raamatu poodi tinti, sulga j.n.e. ostma. Kaks meest läksiwad suka nõelu ostma, kuna wiis tükki otse teed Ostrolenka "seltsimajasse" wajutasiwad. Häa küll, saime meie omad tindid, suled ka ostetud ja astusime ka senna poole, sest kus sa mujal teistega kokku saad? Õnneks oli see kord rahwast wähe, sain ometi rahulikult pingi peal istudagi ja selle ilma elu õieti igast küljest järele mõtelda. Käsiwad seal esimesest eskadronist 12 meest, teisest 5-6 meest, kolmandast 2 meest, neljandast ja wiindast ei näinud ühtegi, wist ei lubatud linna, kuuendast ka 5-6 meest; leiwaküpsetajaid 4 meest ja meid trubatsisi 7 meest. Kaks, kes suka nõelu ostma läksiwad, ei ilmunud. Учебная командо'st ka 3 meest. Ja suurema osal oli oma wäikene 50^{ne} kopkaline wälja minek. See on aga weel wäike asi. Hakkasime kodu tulema. Nõela ostjaid ei ilmu kuskiltki. Tulime wiimaks ilma nendeta ära. Need tuliwad alles kella seitsmeks kodu. Üle lubatud aja wälja jäämise eest seisiwad teisel päewal kaks tundi püssi all. Rahakott aga oli neil üle 15^{ne} rubla kergemaks läinud – ei ole mitte iga mehe asi peenikest wiina juua ja naesemees olla. Mõlemad wäga kallid lõbud!!! Õhtul mängisime собрание's kella kolmeni. Järgmisel päewal sai lõunani magada. – Niisugused on soldati pühad!

Pliiatsiga: 152-75.

24.II.1912.

Kas saite mu kirja, mis ma 18^{mal} II kirjutasin, kätte? Teie wiimane kiri, mis saanud olen, on 13^{mal} II kirjutud. Peale selle pole saanud. Kudas wiimased kohtus käimised läksiwad? Wist kaunis wiletsasti, muidu oleks ehk juba

kirjutanud. Minul on ikka mõte, nagu eelmises kirjaski ütlesin, et Kõrb oma advokadi tarkusega mõne studerinud advokadi vastu ei saa. Siis võib ta kohtus võita, kui wastane pool üsna ilma advokadita on. Kas olete katsunud tähendatud aktisid muretseda. Kui võimalik, katsuge warsti saata. 5^{dal} märtsil olen Ostrolenka kohtu-uurija ees selle asja üle wastust andmas. Ja oleks mul sellest suur kasu, kui ma asju wene keeles kohtu aktide järele enne tundma õppida saaks. Muidu võib ette tulla, et ma rääkimisega kinni jään. Minu mõtted selle asja kohta on järgmised:

1.) Tahan seletada, et minul mingit wale tunnistust ega üleüldse seda tunnistust sugugi waja poleks olnud, sest et ma üleüldse palki peale pannud ei ole ja mul tunnistusi on, et ma sell päewal sugugi kodus ei olnud. Siin ei tea ma weel, kudas asi ülekuulamisel minna võib, kas neid tunnistusi ka waja läheb üles anda. Siis tuleb muidugi mõnda, meie endise koori liiget üles anda. Võib ka "Hariduse seltsi" raamatute wäljaandmise raamatust näha, et ma 16^{mal} mail Jakobis olin. Ei tea, missugust koori liiget tunnistajaks üles anda, ei tea ka kellelgi isa nime. Annaks Siitami üles, aga ei tea kindlasti, kas tema jälle see kord harjutusel oligi. Seda võib küll koori "protokollidest" järele waadata, mis mul kodu jäid. Ehk Kassi? Wõiksin ka tähendada, et Hajaka Hendrik minu kasuks walet tunnistama poleks hakanudki, sest et me' kaunis halwasti läbi saime. Martin Seiler wõiks seda tunnistada. Lühidalt: seletan, et ma Hendrik Harjaka tunnistuse peale mingit wiisi pole mõjunud, ega teda palunud oma kasuks midagi tunnistama ja üleüldse algusest saadik selle asja sees, kui wägisi sekka kistud isik olen.

2.) Seletan, et H.H. tunnistus täitsa õige oli. Palk on kahe nimetatud talu wahel aastakümneid peal olnud, milleks tunnistused on. 1903^{dast} aastast saadik püüab kaebaja M. Jürwetson teda igate wiisi ära keelda, küll ähwardustega peale panijate ja läbi käijate vastu, mille eest ta ka kohtu poolt karistada on saanud, küll oma wolilise palgi lõhkumisega, mida ta ise see kord kohtu eeski tõeks tunnistas. Palk on kahe nimetatud talu majade wahel olnud aga mitte alati karwa peal ühe ja selle sama koha peal, waid kohta muutes, nii kudas talu majadki kohta on muutnud.

Tarwitan järgmisi teateid:

Ärakerja rahu kohtu aktidest 1903^{dast} aastast, kui Tiidu wana ähwarduse eest karistud sai. Kui võimalik saada pole, siis peale kaebaja nimi ja isa nimi? Mitmenda jaoskonna rahu kohtus? Mis kuupäewal rahukogus? Kui suur trahw?

Ärakerja rahukohtu aktidest kui meie Paha Mardiga palgi peale panemise eest wastust andsime. (Rahukohtu kogu wist ei otsustanudki H.H. tunnistuse järele, waid et meie Paha Mardiga mitte rohtu tallanud pole.) Wäljawõte rahukohtukogu protokollist, kus otsus kinnitati.

Kui wahepeal weel mõne protsessi Tiidu wana vastu wõitnud olete, siis millal ja mis asjas? Kus kohtus?

Kolmandal päewal peale selle, kui kiri Pärnus posti peale pandakse saan mina ta kätte. Tähendatud teateid tahan kõige hiljemalt neljandaks märtsiks

kätte saada, peavad esimesse märtsi õhtuks Pärnus posti peale pandud olema. Minu kirja saate loodetavasti 28^{dal} ehk 29^{dal} kätte, kui üleüldse saate. Aeg on napp. Pole parata. Alles heila sain teada, et 5^{daks} märtsiks kohtu uurija ette lähen. Pole ise veel mingit powestkat näinud. Kirjutajate käest kuulsin, et Ostrolenkas kohtu uurija poolt palve polku oli tulnud, et mind 5^{daks} märtsiks tema ette saadetaks.

Muud uudist pole. Ilmad on soojad ja maa tahe nagu kewadel kunagi.

Jaan.

Pliiatsiga: 154-76. 32.

29.II.1912.

Heila käisin Ostrolenkas kohtu uurija ees. Seletasin, et mina H. Harjakat mingit wale tunnistust andma pole meelitanud, sest et mul seda sugugi tarwis pole olnudki, kuna ma sell päewal, kui kõne all olew palk jõe peale pandi, sugugi koduski ei olnud, mis pärast H.H. täiesti oma südametunnistuse järele ja õigust tunnistas. Tunnistajaid ei andnud mingi suguseid üles, ei selleks, et mind täh. päewal kodus ei olnud, ei ka selleks, et H.H. tunnistust tõendada. Nii siis läheb asi nüüd otse kohtu kätte. Oleks tunnistajaid üles andnud, oleks neid jälle üle kuulatud ja üle kuulamise tagajärgesid jälle minule teatatud j.n.e. Asjata aja raisk, kuna kaebtus juba nii kaugel on, et asi igatahes kohtu arutuse alla läheb. Waatasin seal ka asja kohta käiwad aktid läbi nii kui urädnikute protokollid, mille järele kaebtus rahu kohtusse anti; rahukohtu istumise protokoll, rahukohtu kogu protokoll selle sama asja kohta. Siis Tiidu Mardi poolt rahasaatmise kaardi kupong, milles ta rahukohtu protokoll eesti keelses tõlkes palub saata. Selle eest saatnud 40 kop. Siis tuleb Tiidu Mardi kaebtus H.H. peale waletunnistuse pärast. Tema poolt üles antud tunnistajad tunnistawad: urädnikud Juurikson ja Liliental, et kohal, kus tähendatud palk peal on olnud mingisugust jalgteed pole olnud, näha on olnud ainult mõned jäljed. Tori walla peremees Tilk ja teised, keda ta pärast oma kahju takseerima kutsus tunnistawad, et kohal, kus M. Jürwetsoni ütlemise järele palk peal on olnud, ainult mõned jäljed näha on olnud, mingisugust jalgteed rada pole olnud. Teised tunnistajad nagu Arude Erni teawad ainult oma täielikku mitte teadmist tõendada. Wiimane on seletanud, et tema kuulmise järele Lõu ja Tiidu wahel kümmekond aastat tagasi palk peal on olnud, muud ei tea midagi kindlat. Nii tuleb asi järgmiselt wälja: 1.) Ühelt poolt H.H. tunnistus, mis tõesti õieti segane ja hale on. Selle järele teab H.H. tõendada, et täh. palk sääl üle kahekümne aasta peal on olnud. Wahepeal olewat ta ära olnud, aga wiimased 5 aastat elab jälle seal jõe ääres ja on alati palki näinud, mille juurest jalg tee rada läbi M. Jürwetsoni maa läheb. (Ma arwan, kas tal ei tuleks mitte katsuda oma tunnistust pisut täiendada, nimelt jalgteerada ära kautada ja selle asemel ütelda, et jala inimesed sealt läbi on käinud j.n.e.) 2.) Selle wastu on Tiidu Mardi kaebtus ja tema tunnistused, et täh. kohal, kus palk see kord peal olnud ühtegi jalg teed ei ole. Kas seal palki alati peal on olnud ehk mitte ei ole tunnistuste järele selgeks tehtud.

H. Harjakas on ülekuulamise seletanud, et tema oma endise tunnistuse juure jääb ja ennast waletunnistuse andmises süüdlaseks ei tunnista.

M. Bach tõendab, et tema Harjakat mingisuguse tunnistuse andmiseks pole tellinud, ei tunnegi teda hästi. Wiimane olewat õigust tunnistatud. Mõlemate käest on allkiri võetud, et nad oma koha piiridest enne asja lõpulikku otsustamist ei lahku. Minule anti teada, et ma oma ükemuse iseäralise tähelepanemise alla olen antud ja võeti allkiri, et ma seda teada andmist kuulnud olen. Milles see tähelepanemine seisab, pole veel aru saanud. Et meie kolm nüüd kohtu alla läheme, tuleb aegsasti selle vastu valmistada. Ma ei tea, keda advokatiks võtta. Oma volikirja Kõrwile nägin ka, selle järele arvates peaks tal praegugi täieline voli kõike mu asju ajada olema. Kas tal aga ringkonna kohtus õigus ette minna on, ma ei tea. Kui kohtupäew kindlaks määratud on, saadetakse igale kaebealusele süüdistuse akt kätte. Seitsme päewa jooksul peale selle kättesaamist, võib omalt poolt tunnistajaid üles anda, peab aga umbes ära tähendama, mis asja nad tunnistada võivad, muidu ei kutsuta ette. Seitsme päewa pärast lõpeb tähtaeg. H. Harjakal tuleb tõendada, et ta õigust on rääkinud. Häa tõendus oleks olema, kui wahepeal Tiidu wana poolt palgi õigus kohtu poolt välja nõutud oleks. Muidu peab wanu mehi ette kutsuma. Tunnistaja juures peab vaatama, et mees ei oleks, kes kohtu ees segama hakkab nagu Hendrek ise. Umbes niisugused mehed oleks kasulikud olema nagu Pärivere Jüri.

Meil Paha Mardiga tuleb tõendada, et meie Harjakat mingit tunnistust andma pole kaubelnud. Tunnistuseks oleks iseäranis rahukohtukogu protokoll, kust näha, et keegi tõeks pole teinud, et meie just tähendatud palki peale oleme pannud ehk sealt läbi käinud. Mina pean tunnistajaid üles andma, et ma sell päewal Jakobis olin (16^{mal} mail). Mõtlesin korra Siiakit kui koorijuhatajat üles anda. Ehk Siitamit või Kassi. Mõlemad mehed, kes kohtu ees ei karda. Tarwis oleks nende käest küsida, mis nad minu Jakobis oleku üle tunnistada teawad. Nagu ma Tammiste urädniku ülekuulamisel ütelnud olen, pole ma ka 23^{dal} mail kodus olnud. Kus, ei mäleta isegi praegu. Wist ka Jakobis.

Katsuge asja üle aegsasti järele kuulata ja ette valmistada ja iga asja mulle kohe teatada. Nimelt selle pärast, et kui süüdistuse akti kätte saan, siis võimalikult pea oma tunnistajad üles anda saan. Advokat tuleb ka aegsasti võtta ja teda asja kõigi külgedega tutwustada.

Oma ja Paha Mardi ette ma ei kardagi, aga kui Harjaka Hendrikule kaela määriwad, on see üle üldse juba suur kupatus. Wiimane on ka hõlbus segaseks teha. Lühidalt: tuleb asja kasuks ruttu ja kindlasti sammusid teha. –

Janson jõudis heila õhtul kell kümme siia. Sain oma paki raamatute ja pesuga kätte. Pole veel aega saanud hästi läbigi waadata, mis sääl oli. Paistis silma, et särka palju oli, aga aluspüksa mitte. Ja aluspüksid mull just rohkem kuluvad. Kuss, mitte midagi enam saata, praegu on kõiki ja särka veel ülearuigi. Mõne naela wõid oleksite ka wõinud saata, kuna hinnata saatmine oli . Hakkab juba lõppema ja paastu on veel küll. Praegu ei ole ka wiga, ainult kaks korda nädalas paastu söök, aga wiimane nädal tuleb jälle terwelt paastuda. Üleüldse on mul praegu söögi isu halb ja olen natuke kõhnemaks jäänud kui talwel olin. Üleüldse läheb nagu koduski, wahest lähen

kõhnemaks, wahest kosun jälle. Üleüldine terwis on kõige paremas korras. Tiidu wana wihastab ja teie olete ka laisad kirjutama nagu ma isegi.

Papa tahab minu poolt karjalautade plaani saada. Mina ei tea siin suurt midagi. Hobuste tallid on siin küll kaunis tublid. Mõtlesin, et kui aja ära teenin lähen kord Daani wõi Soome maa karjalautasid vaatama ja siis ehitan omale. On ta enne juba ehitud, weel parem. Meie tallid on igal tingimisel puhtad, kus sõnik iga silma pilk wälja aetakse ja nende järele olen minagi puhtaid lautasi loomadelegi paremaks pidama hakanud. Kirjeldan neid edaspidi pikemalt, muud plaani ei tea midagi teha.

See kord lõpetan oma kirja ja hakkan "Wiirastusi" lugema. Olen jälle karaulis ja aega on. Peale "Wiirastuste" tuleb wist Oskarile kirjutada.

Ega Ida wist enam kauemaks meile ei jää!
Hääd terwist soowib poeg Jaan.

29.II.1912.

Pliiatsiga: 156/78.

11.III.1912.

Heila sain wiimase kirja 5-7^{mas} märtsist. Kohtu asjast weel pisut. Esiteks: ma pole sugugi mõtelnud, et mind palgi pealepanemise pärast süüdistakse, ülekuulamisel seletasin ainult, et minul mingit waletunnistust waja polnud, sest et ma tähendatud korral sugugi palki peale ei pannud, koduski ei olnud, milleks mul tõendused on. See jääb muidugi weel adwokadi otsustada, kas mul niisuguseid tõendusi waja üles anda ongi? Teiseks: minu ja Paha Mardi peale pole Tiidu wana sugugi kaebanud, waid ainult Harjaka Hendriku peale. Meie Mardiga oleme ainult prokuröri poolt süüdistatud, sest et tunnistus meie kasuks tunnistatud oli. Nii siis jääb minu arust ainult H. Hendrikul õigus Tiidu Wana wastutusele wõtta, kui selle kaebtus tühjaks läheb.

Kolmandaks: Tiidu wana kaebtuses on selgesti üeldud, et palk 11 aastat peal enam pole olnud, tema tunnistused ei tõenda seda aga ükski. Selle wõib kõige hõlpsamini 1903 aasta rahu kohtu aktid waleks ajada. Tunnistajaks tuleks Pärivere Hansen üles anda – on mees, kes kohtu ees ei kohku ja teab, mis ta tunnistab.

Neljandaks: mul on alati Kõrwi teadmiste wastu umbusaldus olnud. On oma tarkusega wäga peale tükkiw ("Rahwamees"). Reimanni usaldan igatahes rohkem ehk temast küll midagi ei tea.

Wiiendaks: wast on küll parem kui Hendrikul ise adwokat on ja meil Mardiga omal, sest meil ei tule muud tõendada, kui et meie kedagi tunnistajaks pole tellinud. Harjakal peab aga ka tubli adwokat olema ja ühiselt on kulu kergem kanda. Selle üle adwokatidega läbi rääkida.

Kuuendaks: Järele küsida, kas mulle Kõrw minu wolikirja läbi, mis ka aktide seas on, mitte nagu adwokadiks "kaela määritud" ei ole.

Seitsmendaks: Kindlad teated advokadi ja tema arvamise üle, kui ka ülesantavad tunnistajad võimalikult ruttu muretseda ja mulle teatada. Peab alati võitluse valmis olema.

Arude Ernit ja tema tunnistust püüate igas kirjas puudutada. Tema tunnistusel meie asjas pole aga mingit tähtsust. Ei ole ta palgi peale panemist ega palki ennastki näinud. Ei mäleta, millal palk wiimati peal oli. Tema tunnistusest paistab täieline tagasihoidmine välja. Mathieseni tunnistust võiks ehk hoopis tagandada, sest et ta koguni teisel elab. Lõpuks ütlen, et mul rahast mingit haledust pole, kui aga õigus võidule pääseks ja Tiidu wana tõsise matsu saaks. Selleks aegsat ette walmistust.

Pliiatsiga: 156-78

11.III.1912.

Uudist pole minu elujärjes suurt midagi. Teenistus läheb wördlemisi rahuloldawalt. Pilli puhumisest suurt raskust ei tunne. Hiljuti olid kaks meistert Warssawist siin (umbes kuu aega) parandasid kõik pillid ära ja telliti ka paar uut kornetti – niisugused nagu Uueda Ernil. Enne oli ainult “stab-trubatsil” niisune, nikeldatud kornet (uued on nikeldamata). Muud pillid on kõik wentilidega.

Mõne päewa eest läks ka meie senine adjutant, porutschik Schulinus ära teise polku Simferopoli. Põhjuseks halb terwis, millele Krimmi kliimast parandust otsitakse. (Seletuseks: adjutant – полковой адъютантъ – on ohwitser, kes polgu komanderil nagu abiliseks on polgu walitsuses. Kes kirjadele komanderi eest alla kirjutab j.n.e. Tema otsekoheise walitsuse alla käiwad trubatsi wood ja kirjutajate komando. Meile on ta nii nagu eskadronile eskadroni komander. Selle pärast on just meile tähtis, missugune mees uus on. Uueks sai штабъ-ротмистръ баронъ Будбергъ II minu esimese õpetuse andja paruni wend. Tema uuendustest pole senini suurt näha olnud. Iga tahes käib ta sagedamini meid waatamas ja ei lase stabtrubatsit enesele nii palju ette lobiseda nagu endine, keda peaaegu nähagi ei saanud ja kes kõik uskus, mis stabtrubats kaebas.

Tänewu ei ole veel noori trubatsi woodu wõetud (minewal aastal juba weebruari keskpaikas) on ikka alles inimesi wähepoole ja tööd palju; üheteistkümnes aasta ikka alles kõige noorem, keda igasse töösse kõige pealt aetakse. “Дневальство” korrad käiwad kahe öö tagant, kuna noorte sissetuleku järele kolm kuni neli ööd magada saab. Wõib olla ei tulegi noori enne pühi.

Tuttawate teenistusest pole midagi uudist rääkida. Arde Heinrich on ikka wiindas eskadronis arteltsik. Koka Juhan, kellega seltsis tulime on учебная командо’s – wist tuleb unterohwitserina kodu. Kaebab ka, et “eit” ei pea tahtma enam kirjutada, wist on teise leidnud. Martin Andreesen õpib sepa ametit. Mihkelson – Päriwere poiss, kes alles minewa sügisel tuli – on alles teenistuse algusel, kirub teist maa põhja.

Uueda Juulile ka suur aitäh terwiste eest. Kui alles kroonut teenima tulin, katsusin temale ka paar korda kirjutada, aga – Suigu tsensor ei lasknud wist läbi – wastust pole saanud.

Kurat wõtku kohtus käimist, kõik kodused kirjad on teda täis, muude tähtsamate sündmuste jauks sinna enam ruumi ei jäägi. Selle eest läheb küll Oskariga kirja wahetus üsna elawaks. Wabandage wiletsa kirja pärast – ilm on väga ilus, teeb kärsitumaks. Hääd terwist Jaan poiss.

Pliiatsiga: 162-83/2

Ütlete, et peale Leesmenti ja Reimannit Pärnus wannutatud adwokati ei ole. Minu teada peab ju ka A. Jung Pärnus olema. Wõi on ta mujale läinud? Soosaar on wast weel wäetim kui Kõrb? Minul pole praegu mingist rahast kahju, kui aga Tiidu Wana nina pihta saaks ja selleks ei tule mitte ainult oma eest hoolitseda, waid just Hendriku eest. Pean ütlema, et mul tema eest wäikene hirm on. Kordan weel: Wõimalikult pea adwokat muretseda, tema juhatust küsida ja mulle teatada. Oleks näituseks kohe adwokadi käest nõuu küsinud ja mulle teatanud, oleks kohe aktidest ära kirjad nõudnud ja oleks see kümne rublane kulu wähem olnud. Kõige pealt juhatuse, mis kellegil süüdistuse akti ette lugemise peale nõuda ja üles anda tuleb. Pärast enam tunnistusi wastu ei wõeta. Kas on tähendatud raamatukoguhoidja tunnistust tarwiski – on väga kahtlane – kuna just asja nägijate tunnistusi olemas on? Kas Kaarel ja Hendrik isiklistel põhjustel mitte väga tagasihoidlikult ei tunnistaks? Kas Hendriku tunnistust, et tähendatud kohal jalgrada olnud, ei wõiks nii wiisi muuta, et sealt läbi käidud on, kord jõest läbi, kord mõne peale wisatud puust üle j.n.e.? Kas on see Hendrikule kahjuks, kui teada oleks, et Hendrik ise palgi peale panejate seas olnud on?

Aga ruttu, ruttu!!!

Pliiatsiga: 162-83/1 № 83.

8.IV.1912.

Wiimase kirja sain reedel. Wõid pole senini weel saanud. Harilikult toodakse laupäewiti pakid posti pealt ära, aga heila ei toodud – homme wõi ülehommene toodakse. Kui ta hästi paberisse mässitud on, et niiske seisab, siis tal seismisest suurt wiga ei wõiks olla. Pühad sain endise wõiga läbi ja siis sain teiste käest kah. Praegu on küll trubatsi wood täitsa ilma wõita – mitte just väga harilik juhtumine. Raha on mul praegu weel küll – 9 rubla. Tarwis on saapaid teha laska ja muud selle sarnast, et suwel mitte väga kaltsus ei oleks. Kroonu saapad saab ka warsti kätte, aga neid wõib tööpäiwiti kanda. Olgu küll, et siin pühapäiwiti kuskile minna pole, aga tahaks ikka puhtamalt olla.

Noored soldatid on nüüd ka meil juba sees. Nende seas on senini 5 eestlast. Neist on enne kornetti mänginud Juhan Kolla – Surju poolt poiss. Paar tükki olid weel ennast üles andnud, kes waskpilli mänginud: Joh. Pertel Torist ja Teearu, ei tea just kust, aga neid ei lasta eskadronist wälja. Esimene on väga palju lobisenud, et trubatsiks tahab minna ja ise wilets sõidu ja õppuse peale, arwawad, et meelega tagasi kisub, et eskadronist wälja saaks. Nüüd ei lasta jonni pärast. Teine on jälle väga tubli, tahetakse “учебная

командо'sse" saata. Peale Kolla tulid meile veel järgmised eestlased: Juhan Tompu Pärnu linnast. Juhan Reilent ja Jakob Oja – ei tea praegu kust. Aleksander Mihkelson, endine Pärivere mölder. – Mängijad saavad neist wist kõigist, Reilent on kõige wisam. –

Hiljuti suri meil üks üheksanda aasta mees, Sawi Warssawi pidalis ära. Oli juba ligi aasta otsa laatsarettis, esiti siin, pärast Warssawis, aga kodu ka ei lastud. Kahju on kõige rohkem sest ajast, mis ta juba ära teeninud – oleks sügisel kodu läinud. Tühjaks jäenud kohale olen mina nüüd trubatsiks wälja puhastatud. Palka saan edaspidi 60 kop. kuus ja püssist olen nüüd lõpulikult lahti, ainult rewolwriga sõidan sõtta.

Warssawis kontserdil jäi mul käimata. Käis ka wana stabtrubats ise, saime nädal aega ilma tõprata läbi. Teise öösel tuli reo jälle kodu, saab näha, kas hakkab nüüd õieti teenistust nõudma! Teenistuse aja lühendamisest on küll palju juttusid, aga eks suu sest räägi, mis süda igatseb. Põhja pole neil mingisugust.

Kudas Siitami terwis on?

Lõpetab sellega kirja – nupp on nii tühi, mis kõliseb. Sulg on halb ja käsi wärioseb. Õiget lauda pole, kirjutatan rinnuli suure magamise laba peal Gluchowi polgu karauli majas. Terwiseid kõigile ja Juulile! Jaan.

-.-.-.-.-

Pliiatsiga: 166-85. № 85

7 mail 1912

Pühad on lähedal, tunnen nagu kohuseks olema kord ka koju midagi kirjutada. Teie wiimase kirja sain 3^{dal} s.k.p. Oli teine just minu sündimise päewal kirjutatud. See päew oli minul tänawu tüki lõbusam kui minewal aastal ehk küll õppust rohkemgi oli. Minewal aastal olin sell päewal õieti halwas tujus ja nukras meeles, tänawu tunnen end nagu kindlama põhja peal olewat. Teenistusega olen ära harjunud, mängin paremini kui paljud wanemad soldatid ja tunnen ise selgesti, et minust ikka kasu ka on. Ja see kõik kergendab meeletu olu, teeb nagu iseteadwamaks ja julgemaks. Kui wähest mõne mängu juures raha saab, saan praegu 3 protsenti. Stabtrubats saab ise 9%, kuna paljud 1½-2% peawad leppima. Möödaläinud laupäewal teenisime 25 rubla, millest 75 kop minu osa peale tuli. Soldati kohta asi kah.

Kohtu asjades tahaksin küll wõimalikult pea selgusele jõuda, aga külap te selle eest ilma minu kiirustamatagi muretsete? Kohus tuleb ehk küll sügisel, aga kui süüdistuse akt warem kätte saadetakse, mis siis?

8. V. 1912.

Olen praegu päris terve mees, aga söögi isu kaub ära. Kapsa suppi ja tangu leent ei taha enam kudagi süüa. Leiwa müün ka suuremalt jault ära. Ja kes on selles süüdi? Joon hommikul kohwi, söön hulga saia wõiga kõrwale – lõunane söögi isu morkas. Joon peale lõunat teed wõileiwaga – õhtu söök jäägu, kus jääb. Õhtul enne magama heitmist jälle kohwi ja sai, kust see

söögi isu veel kapsaste peale tuleb! Korra katsusin päris haige ka olla, terwelt nädal otsa ei käinud sõitmas. Põlw paistetas ära, ajas wäikse mäda wistriku peale, pigistasin selle katki – ja siis midagi musta sealt sisse läks, hakkas üleni paistema. Käisin laatsarettis, pandi “kompRESSID” peale ja kirjutati “освобождение”. Ei käinud mitu päewa hobustki puhastamas, muud kui wedasin aga jalga heasti taga, et teised näeks, et tõesti haige olen!!!

Nüüd jõuab suwi kätte, aeg hakkab rutemini minema. Ei taha enam kirjutamisekski aega leida. Lugeda saab küll, aga kirjutamiseks on mõtted alati liiga ilma mööda laiali.

11. V. 1912.

Sääl on see asi – tahtsin, et Te' pühadeks minu kirja kätte saaks, aga kaks õhtut kirjutasin, uni tuli peale, kolmandal tuli püksa paigata, neljandel pidin waremini magama heitma, sest et “dnewalnõi” olin, tuli ju kell 12 jälle üles tõusta. Praegu on umbes pool ühe aeg. Omal oli kord tallis “dnewalnõi” olla, aga seal on walgustus wilets ja kirjutada halb, päewal olin oma aja 12-6ⁿⁱ ära, aga öösise aja wahetasin kellegi wenelasega, kelle kord kasarmus oli ära. Tema saab kümme kopikat, mina saan vähemalt wiis tundi kirjutamise aega. Mis siin teha ja puhastada on, teen tunniga ära. – Aga kirjutada pole mul mitte midagi huwitawat. Lõpetan kirja ja hakkan noota kirjutama. Praegu on iseäranis mõnus kirjutada – wana stabtrubats sõitis heila Warssawisse. Ma ei mäleta, kas ma Teile kirjutasin, et ta kewadi pühade aeg ühe wenelase, Sekin'i käest peksa pidi saama. Tähendatud mees on ennegi mitmesuguseid tükka teinud. Sügisel jooksis korra ära, tuli aga pea tagasi. Korra lõi wanal kalkuni maha j.n.e. Täna on ta Warssawis sõja ringkonna kohtu ees. Meilt läksid peale wanamehe weel neli “nägiijat” tunnistajateks. Saab näha, mis mõistetakse. Häid pühi! Jaan.

Pliiatsiga: № 87.

27. V. 1912.

Nähtawasti olete kirjutamise üsna ära unustanud – peale kirja 30^{mast} aprillist pole enam saanud. Oskarigi käest tuli heila terve kuupikkuse waheaja järele kiri. Kas tõesti mitte midagi kirjutada ei peaks olema?..

Kuna ma küll juba teist aastat teenin, on siiski alles esimene “trubatsina” teenida. Minewane suwi läks kõik mööda ilma et kuskile sõita oleks olnud peale hariliku hobuste käitamise (проездка). Ainult selles läksin oma aasta wendadest lahku, et wanadega mängimas käisin. Tänewu tuleb aga igale poole, kui “trubats” sõita. Ligi kuu aega keetsiwad nõnda nimetatud “eskadroni sõidud” (эскадронное учение). See on: iga eskadron käis oma komanderi juhatusel all sõitmas. Õpetakse terwet eskadroni ühisel korras sõitma. (Talvine õppus on iga soldati üksikult õpetamine). Iga eskadroni komanderi juure saadetakse trubats signali pasunaga. Wiimane peab alati komanderi kannul sõitma ja signalisid mängima, mis kästakse.

30. V. 1912.

Nii kaua, kui eskadroni sõidud olid, käisin iga päew eskadronis signalistiks. Kõige rohkem oma eskadronis – wiendas. Sõita sai wahest küll mehe moodi, aga siiski oli lõbusam kui ühte jutti kodus puhuda. Ja kes sunnib mind eskadronist kohe ära tulema, kui sõidust tagasi tulewad. Enamiste waatasin ikka, et lõunaks kodu sain ja asi sellega. – Nüüd on juba teist nädalit iga päew, enne lõunat n.n. “polgu sõit” (полковое учение). See on: õpetakse terwet polku ühise komando all sõitma. Ja ega polgu komander alati nii kõwasti kisendada ei jõua, et teda terve polk kuuleks. Nii siis on signalistid polgu sõitus hädasti tarwis. Neid on: polgu komanderi juures kaks tükki, kumbki alampolkowniku juures, kes mõlemad kolme eskadroni ees sõidawad – üks ja iga eskadroni komanderi juures üks mees. Kes polgu komanderi juures on, mängiwad komanderi käsu järele. Alampolkownikute juures olijad kordawad, kui tuul wali ehk muidu arwata, et eskadronid ei kuule. Eskadroni signalistid aga on selle jauks, et wahest eskadroni komander ei tunne signali, siis ütleb!! Tähendab: polgu komanderi juure tulewad kõige paremad signalistid saata; alampolkownikute juure nii sama, sest ka seal tuleb mängimist ette, aga eskadroni komanderite juure wõib ka nii sugust saata, kes hästi mängitud ei saa, kui ta aga signali ära tunneb. Polgul on plats umbes 1500-2000 sammu mõlemit pidi läbi mõõta. Hommikul kella kaheksaks kogub polk senna kokku ühes trubatsitega. Kui komander polgu juure sõidab, mängiwad trubatsid polgu marssi. Peale selle sõidawad passimängijad ja muud, kes kuskile signalistiks ei lähe “metsa”, tülinast ära ja signalistid iga üks oma kohale. Nüüd algab polk oma õppust, mis harilikult paar tundi kestab. Siis koguwad trubatsid sellekohase signali peale jälle kokku ja tuleb kodu sõit – umbes werst maad – trubatsid kõige ees ja mängiwad “lugu pilli”. Mina sõitsin esiotsa eskadronis signalistina, aga nüüd olen juba paar päewa polgu komanderi juures sõitnud. Esiti sõitis stabtrubats ise ja meie kõige tublim nignalist Pantelejew – endine kroonu kaswandik – polgu komanderi juures. Ei tea nüüd, mis wanamees nii wõrd laisk wõi on ta nii tõbine – tõendab, et tohter ütelnud, kui ta weel selle sui sõitus käib ja wäga palju mängib, siis wõib olla, talwet enam ei näe. Iga tahes tiisikus tal on, warem wõi hiljem ta kooleb. Täna öösel sõidab Warssawisse kliinikusse, saab kuulda, mis talle seal räägitakse. Wõib olla saan terve sui Pantelewiga “polguwana” järele sõita. Ega see wäga soowitaw ei olegi – olgu siis see auul?! Auu on weel seda suurem, et meie komander hiljutii polkownikust kindral majoriks ülendati. Ta kannab praegu küll weel polkowniku wormi ja meil on ta wahest ainult paar nädalit weel, siis läheb ta enese uue koha peale. Kes meile uueks komanderiks saab wõi kust ta tuleb, on alles teadmatta.

3.VI.1912

Teie viimase kirja sain 31.V. kätte. Jalanartsusi on mul praegu weel. Wõid ei maksa saata – läheb wäga pehmeks. Ka kohwi joomise jätan suweks maha – wäga soe. Piima toob wana eit meile iga hommiku edasi ikka. Selle laseme hapneda ja teema puidi ehk on rammusam kui kohwi!!! Nii oma wahel ütelda: tunnen, et kohwi joomine ja wõi ja saia söömine wäga kasulik ei olegi. Rikub söögi isu ära, kroonu sööki ei tahagi ühti. Ja palju sa sest saiaast ja kohwistki jõudu saad. Jõuu poolest olen praegu hulga nõrgem kui sügisel. Raskem olen nüüd küll weel kui kodus olin, aga wist kergem kui sügisel. Nüüd katsun jälle rohkem kõiksugu prahti sisse ajama hakata, mis kätte

antakse, külap sügiseks kosun jälle. Wõib olla, tulen siis õunte mahawõtmise ajaks kodu kah, aga see on ikka alles õieti kahtlane, kas lastakse. – Meie wana läheb wist warsti paariks kuuks kusagile lõuna poole terwist parandama kah. Tiisikus ei pidada weel just olema, aga kops pidada üsna rikkis olema ja karta olema, et kui selle sui weel palju mängib ja sõidab, siis sügiseks tiisikus ka käes on. Wõiks ta kurat kooleda!

Teine suwi juba siin Poola kõrbes mööda saata. Ja peale selle weel kaks. “Ajaratas” weereb mõnikord ikka õige aegamööda. Teenistus – ta on paigal seismine, seisak elus. Kui ta kord läbi saab, ütlen, et nelja aastat mitte elanud ei ole. Mitte midagi teiste, midagi enese kasuks tehtud, see on nii sama hea, kui oleks see aeg haudas olnud. Seisak on warsti ka minu pea ajudes, praegu töötawad weel nagu küünla raswaga määritud, warsti jääwad aga wist päris seismas. Selle tõenduseks olgu teil needsinatsed – 8 lehekülge.

3. VI.

Jaan

Pliiatsiga: 170/N 88.

13. VII. 1912.

Деревня Добржанково въ Плоцкой губерний Пранышкового уезда.

On juba kaunis hulk aega möödas, kui ma wiimase kirja sain ja rohkem kui kuu, kui ma ise kirjutasin. Suine aeg – kes kirjutada wiitsib?! – Katsun mõned tähtsamad ja iseloomulikud juhtumised wiimaste kuude elust üles tähendada, nii palju kui wiitsin ja meelde on jäänud.

See sündis 15mal mail 1912 aastal: kell kolm magamast üles ja talli, sinel ja sadula rihmad ligi, sadulaid kokku pakkima. Kõik õpipoisid eskadronidesse. Ei jää järele muud kui 19 ”trubatsit” ja mõni ”wolnajom”. Ja ega neist meil abi pole, waid ainult tüli – ega nemad ise oma sadulat suurt ei säe, tuleb ikka teistel aidata. Iga üks tõttab muidugi oma eest, aga näe ”wana” kurat ka juba tallis, kirub ja sõimab, mis kole. Ütleb terwe ”wood” olewat tal kui üks suur hooramaja (у меня прямо бордакъ – tema harilik ütetus.) Saame siis sarnase muusika saatel sadulad kokku, söödame ja joodame hobuseid, puhastame ka pisut ja marss kasarmusse ise ennast riidesse panema. Käsk on kõige parem selga panna, mis on – ja ruttu. Oleme siis ka warsti walmis: uued püksid jalas, saapad puhastud, uued kitled selglas, paljudel weel oma muretsetud nagu mulgi – maksis teine 2 rbl. 22 kop. Siis weel mõök, rewolwer, signalka ja pill, mida keegi mängib, selgas, noodiraamat rihma wahel. Ei olnud seal aega theed juua ega süüa – mul jäid silmadki pesemata – juba jälle talli hobuseid jootma ja sadulasse panema. Warsti istume sadulas ja liigume polgu platsi poole, mis umbes werst maad eemal on. Juba eskadronid lähewad ka kõik ja wankrid padrunitega...

Kuhu me siis nüüd tõttame? Mis on sündinud? Kas sõda tulemas? ...

Ei midagi selle sarnast. Aga eila sõitis Peterburist keegi kindral siia ja see tahab nüüd näha, kudas meie mehed ka tuleriistaga trehwawad. Ja ega

tragunil kõlba niisuguse mehe nähes jalgsi laskmise platsile kõndida nagu muidu. Selle pärast siis kõik see pragin.

Hea küll läheme. Oli hommikul üsna ilus ilm, aga juba hakkab taewas tilkuma, tee's mis sa teed?! Polk kogub määratud kohale ühe alampolkowniku juhatusel kokku ja hakkab kindralisi ootama. Sest Peterburi wõeras peab meie oma värki kindraliga warsti tulema. Wihma aga sajab juba päris mehe moodi. Ootame, ootame, püksid juba läbi märjad, uued kitled nagu nartsud selgas ja saapa sääred wett täis. Kallame pillidest wett wälja ja walmistame kindralisi polgu marssiga wastu wõtma. Suud ega mundstükki ei katsu see kord keegi kuiwatada, peab märja mokaga mängima. Kuid kindral ei tule, ei tule... Wihma aga sajab ja sajab. – Sää! korruga marsch kodu poole. Mis, kas kindralid tõesti wihma kartsiwad, et nad täna waatust ei tee? Ei tea.

Seal silmame teel tühja tõlda, hobused eest ära wõetud, üks ratas mitu sammu eemal, aksi ots liiwa sees. Hakkame aimama, näud kisuwad naerule – eks ole nali: kindralitel on tõlla õnnetus juhtunud! Wihma on nad iga tahes nii palju kartnud, et ratsa sõita pole tahtnud, aga tõld on nad tee ääre jätnud. Ja kuna nad jalgsi läbi wihma kodu pidiwad kõmpima, leidsiwad nad, et ilm waatuse jauks ikka liiga halb on. – Tulime siis kodu, sorgus nagu märjad kassid ja rõõmustasime, et meil 4-5 tundi külmetamist maha kingiti.

Aga keda tuleb meil selle eest tänada? “Tõlla õnnetust” kannatanud kindralid usuwad tänapäewani, et wankri assi otsast tükk mutriga murdunud on. Kui nad teaks, et selle ratta mutter kodu oli unustatud (eelmisel õhtul määrimisel), mis nad siis küll ütleks?!..

Paar päewa hiljem tuli meie oma “diwiisi natschalnik” kindral leitnant Dewel ja tegi püssi laskmise waatust. Ilm oli rahuloldaw ja meie polk laskis hästi. Isegi trubatsitele üeldi rewolwri laskmise eest kaks korda “спасибо”. Kas wihmaga nii hästi oleks lasknud?

14. VII. 1912.

Homme sõidame juba siit külast ära Ostrolenkasse, kust umbes nädali pärast jälle wälja sõidame. Üks osa suwist õppust on läbi, täna oli meie diwiisil wiimane waatus. Ostrolenkas tuleb ujumine ja peale selle, kui jälle wälja sõidame wäiksemad 2-3 päewased manööwrid. Septembri kuul tuleb aga n.n. suur manöower 21 päewa ühte järgi. See wist wäga “lõbus” ei ole. Minewal aastal suurt manööwert ei olnud.

17. VII. Ostrolenkas.

Pea paar sõna ka tänowusest “кавалерийский сборъ’ist” ja selleaegsest külas elamisest rääkima. Kuna minewal aastal Lomsa lähedal umbes 30^{ne} wersta kaugusel olime, tuli tänowu üle 50^{ne} wersta sõita. Kardeti siis ka hobuste ette ja sõitsime selle maa kahe päewa jooksul ära, esimesel päewal (22. juunil) üle 30^{ne} ja teisel (23. juunil) üle 15^{ne} wersta. Seisime ühes esimese eskadroni ja staabiga Dobrzankowo külas umbes 7 wersta Prasnysz'i (Праснышь) linnast. Plats, kus õppust tehti oli 8 wersta ehk rohkemgi kaugel (minewal aastal kõigest 3). Plats ise oli õieti halb, aukline ja

kraawiline. Wahest manöwert tehti ja platsi peal kokku pörkamine tuli, oli hirm, et hobuse jalgu ära ei murra. Sõita ja kihutada olen küllalt saanud. Signalistiks olen mitmesuguste kindralitele sõitnud. Üle üldse on suuremate juures parem sõita, enam kõrwal, vähem tolmu ja rumalat kihutamist, aga tuleb rohkem signalisid mängida ja peab ise agaram katsuma olla, et midagi wõeriti ei tee. – Pühapäewaseid päiwi ei saanud pea ühtegi täitsa pidada. 24^{dal} juunil käisime enne lõunat 5^{das} eskadronis mängimas, oli eskadroni püha. 29^{mal} oli polgu püha, oli hommiku poole paraad ja õhtu poole mängisime “собрание’s”. See tähendab kuskil aedas (aias) puude wahel, kuhu parun “палатка” oli ülesse lõõnud ja ohwitseridele süüa, juua muretses, et nad prassida wõisivad. Säält saime killu rahagi, mulle tuli 52 kop. 1 juulil saime pühapäewa täielt ära pidada. 8^{mal} juulil sõitsime wälja manöowrisse, kust alles 10^{mal} kodu tulime ja 15^{mal} hakkasime kodu tagasi tulema. Sõitsime hommikul kell 9 wälja ja lõunaks olime juba öömaja kohal “Красносельце” alewis. Ohwitserid tegid õhtu poole jälle “собрание’s” pidusöögi ja meil tuli jälle mängima minna. See kord olid õieti helde käega, panid meilgi 26 rubla kokku. 78 kopkat saan kindlaslti. Olen alati 3% saanud. Wõib olla ehk saan rohkemgi, kui nagu wiimasel korral 3½% lunastakse.

18. VII. 1912.

Lomsa kubermangu küladega wõrreldes, kus minewal aastal olime, on Plotodi kubermangu külad jõukamad. Ka maa põhi on parem. On küll niisamasugune liiwane nagu Ostrolenka ümbruses, aga liiwa pealmine kord on üleüldse mullasem ja kõik wiljad kaswawad paremad. Kord manöowris juhtusime “Цеханово” linna ümbrusesse. Sääl on juba päris sawi põhjaga maa, aga kaunis kiwine, kuna siin liiwa sees kusagilt kiwi kildugi ei leia. Rukkid on praegu juba kõigil lõigatud ja järg on odra käes. Ka linad kistakse ära nii palju kui neid kellegil on. Lina all on siin niisama palju maad kui meil kapsaste all. Rahwa elamine on üleüldse puhtam kui Lomsa kubermangus. Sigadega ühest uksest sisse käimist ei näinud kusagil. Riides käiwad puhtamalt, iseäranis nooremad ja iga peremehel on ikka teine kamber üsna puhas ja korras. Ka elukombed näikse paremad olema. Et tüdrukud soldatitega wäga “ümber ajanud” oleks, ei kuulnud kuskil. Katolikline Jumala kartus on siin suur.

Teie kirja sain 16^{mal} kätte – Ostrolenkas. Aitäh, uudiste eest. – Kas Arude endine rahwas on praegu weel Arudel wõi kuskile ära läinud? Kas Lülle Sass elab alles Suikus wõi on kuskile mujale läinud? Kuulsin, olla korra naist wõtta tahtnud, aga weel õigel ajal aru pähe wõtnud. – Kudas Tabria Siitami käsi käib? –

Ei tea, kas ma nüüd nii pea enam kirjutatan. Augusti esimesel läheme jälle wälja küladesse. Pärast tuleb suur manöower. Alles Oktobri kuul on rahulisemaid päiwi loota. Ei wõi ütelda, et wäljas aega nii wähe on, et midagi kirjutada ei saa, aga alati on nii palju uudist ja wäikseid iga päewaseid muresid, et kodu peale ei mõtlegi. Just nagu Teil koduski. Olen kindel, et Augusti kuu jooksul mitte ühte kirja ei saa.

Papa küsib, kas klaverit maksab pianino vastu ümber vahetada. Mina ei tea. Arwatawasti meil kontsert klaverit just waja ei ole ja kui pianino wähem ruumi wõtab, aga... Ma ei taha midagi nõuu anda. Tunnen end kodule wõera olema ja wõin hõlpsasti wõeriti nõuu anda.

19.VII.1912.

Juba jälle pea tühi ja lehekülg paberit ka alles tühi. Räägin siis weel pisut meie wana stabtrubatsi heinategemise loost. Asi oli enne meie wälja sõitu. Wana tahtis suurt kasu saada, Poolakaid üle lüüa j.n.e. Läks siis heinamaad rentima. Mõõtis maad sammudega 175 sammu pikk ja 18 sammu lai, ristikhein. Arwas omas mõttes: "Siit saab umbes 600 puuda heinu" ja maksin Poolakale 75 rbl. tüki eest. Nii samuti läks teise tüki juure, mõõtis jälle, et aga hästi pikk oleks, laiusest polnud lugu ja rehkendas jälle kohe puudade peale. Ta rentis mitu tükki ja tema eel arwe oli: 2000 puuda heinu ´a 14 kop. Oli küll kurjasid keelesid, kes tõendada katsusiwad, et säält nii palju heinu ei tulewat, aga "wana" ei lasknud ennst niisugusest jutust eksitada, waid läkitas neuksed lobasuud kõik "въ пизду на переделку". Waikisiwad siis ka nemad, muigasiwad ainult wähe habemesse, kui oodatud 2000 puuda asemele ainult umbes 700 puuda heinu sai, seegi üsna toorelt kaalutult!!!

Ja siis palju terwiseid see kord kõigile, ise äranis noorematele . J. Jaakson.

Pliiatsiga: 179-91 N 91.

Ostrolenkas, 9mal sept. –12.

Juba on üle kuu aega mööda läinud, kui wiimati kodu kirjutasin ja kodust kirja sain. Suine aeg, kibedad tööd nii siin kui seal. Nii wäga kui küll teiselt kirja ootad, aga ise ei wiitsi kirjutada. Ja millest kirjutada? Kas see Teid huwitabki wõi kui palju Te' sest aru saate, mis mina omast elust kirjutan?

Tänawu suwised õppused ja manöowrid on läbi. Mis ma sell ajal tähtsamat nägin wõi tegin, kirjutan edaspidi wõi saadan terwe "sõja" päewaraamatu kodu. – Juba teisipäewal jõudsiime Ostrolenkasse, aga see nädal läks nii sama puhastamise ja korraldamisega ära. Heila oli weel nii kui nii püha. Käisin siis ka linnas ja lasksin ennast suwises ülikondas üles wõtta. Lubati nädali pärast walmis teha. Saab näha. Täna käisin saunas. Oli meie kord. Praegu saab ikka wähemalt kahe nädali tagant korra sauna. Minewal talwel oli saun rikkis ei saanud kord kuu aega sauna. Homme hakkame wist pilli puhumisega päris korralikult peale. Pea rõhku tuleb nüüd muidugi noorte õpetamise peale panna, sest warsti läheb üheksas aasta kodu ja koor jääb hulga wäiksemaks. Siiski nii suurt auku sisse ei jää, kui minewal aastal kaheksanda aasta kodu mineku järel. Siis läksid mitme pilli pealt kõik mängijad ära, nii et midagi ilma noorteta mängida ei saanud, kuna tänawu wähemalt üks mees iga pilli peale wana jääb. Panen siia praeguse koori kokku sääde ülesse.

Es kornetti puhub praegu üks ainuke mees stabtrubats Martinowits.

Solo kornetti B. puhuvad kaks meest – Aleksander Korpussow, “wolnojom” juba üle paarikümne aasta meie polkus. Elab omas korteris naese lastega, saab 25 rbl. kuus ja kütet, walgustust ka pisut, nii sama ka söögi raha. Sergei Pantelejew, teenib praegu kümnenda aasta mehena, on wist üle 15^{ne} aasta polkus, esiti kroonu kaswandikuna, pärast palgalisena (“wolnojom”) ja nüüd oma teenistuse aega. On ka naene juba enne teenistust wõetud aga lapsi ei ole. Elab siin lähedal omas korteris. Palka saab teenistuse aja jooksul oma 60 kop. kuus nagu igas teine trubats. Naene peab ennast ise toitma.

I. B. kornett. Praegu kolm meest, üks läheb kodu. Margus Luukas, Wiljandi kreisist, lõpetab teenistust. Jaan Ruubel, säält samast, jääb weel üks aasta teenida. On meie “kaptenarmus” s.o. mees kelle käes kõik trubatsi woodu aida wõtmed on, kraami sisse wõtab ja wälja annab, hobustele heinu ja kaeru muretseb ja selle kõigi üle raamatut peab. Tööd on rohkesti, wõib wähe kõrwalt tasku pista kah ja saaks weel rohkem kui “wana” ise oma ninaga wäga wahel ei oleks. Unterohwitser nagu Pantelejewgi. Muidugi mõistas üks mängu eest, teine “kaera mõõtmise” eest. Wiimast hüüamegi “Kaera Jaaniks”. Iwan Maiorenko, kroonu kaswandik, umbes 17-18 aastane poiss, neist kolmest kõige parem mängija, kuigi weel mitte wäga tubli.

II. B. kornett. Praegu kolm meest. Jüri Reinberg, kuskilt Kõpu wallast, lõpetab teenistust, on weel paar kuud. Jaan Jaakson, Jumal teab kust, teenida on weel maailm, ei näe weel üle mäe. Mõlemad mängiwad oma osa wälja. Aleksander Lepik, Sauga poiss, 26 kuud weel teenida, mängib ka juba, aga igast kohast ikka ei saa weel.

I. Es. Tromba. Üks mees – Mart Tamman Sürgawere wallast, jääb weel aasta teenida.

II. Es. Tromba. Nessanel Lerer, juut Kischinewist, kah aasta teenida.

I. Alt. Kaks meest. Mihail Schirschow, läheb sügisel kodu. Artjem Tschernenko, weel kaks aastat teenida. Osa mängib wälja.

II. Alt. Kaks meest. Jaan Frosch, Wiljandi maalt, jääb weel aastas teenida, mängib “kõwasti”. Nikolai Ponomarew, Harkowist, kaks aastat weel teenida; hää arusaamisega, aga wahetewahel haige, pisut teistest maha jäänud.

I. Tenor. Kaks meest. Iwan Nefeodow, “wolnojom”, wana mees nagu Korpussow’gi. Aastate kohta mitte wäga tugew mängus – tasane hää ja kähumate kohtade peal “weel ei tööta”. Wasili Fedorenko, mustlane Kurski kubermangust, 1911da aasta mees, mängib kust saab, kust ei saa on wait.

II. Tenor. Kaks meest. Nikolai Rasuwajew kümnenda aasta mees ja Grigori Sekirin üheteistkümnenda aasta mees. Kaunis tuimad pead mõlemad, aga küll neile kätte tuubitakse.

I. B. Trombon. (nagu Tenorgi wastu takti mängida) Ado Kont, Uue Wändrast, teenistus lõppemas. Leonti Tokar, kümnenda aasta mees.

II. B. Trombon. Semjon Schtscherbanjuk ja Leiba Tarnowski, üks “хохолъ” ja teine juut. Mõlemad üheteistkümnenda aasta mehed ja kaunis nüri peadega. Teenida palju, küll neist mängijad tehakse

Bariton. Otokar Proczek, (Прочекъ), “wolnojom”, tuli alles kewadel meie polku, on küll 12-13 aastat tagasi ka kord siin polkus olnud, aga wahe peal muudes teeninud. Rahwsuse poolest Poolakas. Parema käe kolm esimest sõrme puuduvad, mängib sellepärast wasak käega. Natuke tasane hääl. Mihkel Janson, Wiluwere poiss, kümnenda aasta mees. Mängib omast kohast üsna hästi. Noodikirjutaja ametis. Käis ühes Pantelejewi ja Rublega Borodino pidustustel ja sai osalt selle õlul paelad peale. Muidu oleks ehk veel mõne kuu liht trubatsina teeninud, aga senna taheti ainult unterohwitserisid saada.

Es Bass. Juhan Andresson, Wiljandimaalt, läheb kodu, mängib hästi, unterohwitser. Josif Feldman, juut Kischinewist, kümnenda aasta mees, mängib omast kohast kah.

B. Bass. August Uudelt, Wiljandi maalt, läheb sügisel “занач’и”, Siberisse Tob. kub., kuhu wanemad wahe ajal wälja rännanud. Wilhelm Meister, Uue Wändrast, läheb ka sügisel kodu. Jaan Wabi Pärnust, “Sibikülast” kümnenda aasta mees.

Wäike trumm. _____ Maksimow, üheteistkümnenda aasta mees.

Suur trumm. Wasili Schutow, ka üheteistkümnenda aasta mees.

Peale üheksanda aasta kodu minekut on kõige suurem puudus bassi mängijatest. Jääb kõigest kaks meest ja basside kohta on seda wähe. Loodetawasti aga hakkawad noored warsti aitama, on kaunis ergud poisid – Juhan Tompu Pärnust Es bassi peale ja Al. Mihkelson B bassi peale.

Minul on omast kohast soow jälle esimese kornetti peale saada. Teist kornetti on küll kergem puhuda, aga juba natuke liiga kerge – huwitust wähe. Wiga on ainult, et Lepik alles kaunis nõrk mängija on, ei saa üksi walmis ja noortest ei ole ka wäga wahwat mängijat saada. Aga kes teab, kui kapelmeistrile ilusti ette rääkida oskan?!

Ilmad on juba ööseti kaunis külmad. Manöowris sai külmetada kah ja on praegu kaunis tubli nohu. Poola wõi, mis piima täis on nagu meie maa hapu koor, on ka kõwaks külmanud ja rõõsa koore wõi maksab 55 kop. nael. Rahakotil on kõwa tiisikus, elan veel mõne nädali wõlgade sisse kasseerimisest, siis saab näha...

Mis uudist kuulda? Kudas wilja saak on? Mis Oskar teeb?

Pean kirja lõpetama. Wana läks praegu linna, hakkab nootiseid kirjutama – keeldud kaup.

So, kirjutasin ühe polka ära. Aitab seks korraks kah. –

Tüdruklastele palju terwiseid ja Seiler Risjanile kah, kui kokku saate.

Jaan.

9mal sept. 1912 kell 4'55''

Pliiatsiga: 181- N 92.
sept. 1912.

Ärakiri päewaraamatust 5 aug – 5

15 juulist kuni 5 aug. olime Ostrolenkas. Oli ujumine, mõni kord polgu sõitu ja Borodino pidustustele minejatele igapäewane “репетиция”. (Senna lähewad polgu komander, adjutant Baron Budberg, esimene eskadron ja kolm trubatsit ühes polgu lipuga.) Meie senine polgu komander kindralmajor Durow andis polgu polkownik Olso..wile ja sõitis ära oma uue koha peale. – 5 aug. sõitsime Ostrowi “на общие сборы”. Korterisse asusime wanadesse artilleria tallidesse, kohe linna ääres. Ostrowis seisime 18ma augustini. Ainult 9^{nda} aug. õõ olime kahepäewase manöövri puhul Bel'i külas, 7 wersta Ostrowist. Suurt õppust ei olnud, ainult paar korda polgu sõitu ja paar manöövrit. Mängimas ei käinud kuskil. Mitmed käisid õhtuti Ostrowi tsirkuses, mind see lõbu ei huwitanud. – 18 aug sõitsime Ostrowist Czerwin'i (Червинь) külasse ja olime ühe mõisniku kuuri all õõd. Öösel sadas wihma ja oli wilu.

19^{mal} aug. algas manööver. Kell 8 sõitsime Czerwinist wälja. Olin Luukasega polkownik Batzowil signalistiks. Manöövris tuleb ainult wäga harwa signalisid mängida, signalist on pea asjalikult hobuse hoidjaks, kui seljast maha tikutakse.) Umbes lõuna ajal oli kawalleria kokku pörkamine. Sääl samas põllu peal tikkusime hobuste seljast maha ja seisime tüki aega. Ohwitserid pistsiwad ninad kokku ja arutasid, kudas kellegil kallaletungimine läks – iseäranis nooremad lobisesiwad nii samuti. Soldatid lamasiwad hobuste nina ees ja ajasiwad ka tasakesti juttu. Meie ümber jooksiwad mõned wäiksed koerad, wist meie “waenlase” Wolönski polguga ligi tulnud. Korraga leidis wäike must koer lähedalt kartulist jänese ja hakkas taga ajama. See jooksis otse meie poole. Seda kisa, mis siis tõusis. Kõige enne pistsiwad ohwitserid jänesele wastu, siis ka soldatid, kes aga oma hobuse teise kätte hoida sai anda. Küll piirasid jänese sisse, mõni katsus mauli peale lasta, teine lõi mõõgaga, kolmas katsus kiwiga pihta wisata, aga jänes tungis “wahwate soldatite” ridadest läbi ja jooksis küla ääres seiswa tuule weski poole. Katsuti taga ajada, aga jäeti see lõbu pea koerte hooleks. Weski juures seisis batarei ratsa suurtüki wäge, jänes tahtis ka neist läbi tungida, aga löõdi artelleristide wahwuse läbi käsitsi wõitluses tagasi. Tegi siis haagi ja kadus pea küla taha põõsastikku. Koeradki arwasid, et taga ajamine asjata ja pöörasid tagasi. – So, sai sihake nali läbi, hakkas igaw. Polkownik Batzow saatis kindral major Bussowile “донесение” (ettekanne), et kawalleria oma otstarbe täitnud ja palus luba öömajale sõita. Eskadronid jäiwad põllule istuma, aga polkownik Batzow ja kindral major v. Kube aga läksiwad külasse sakuskat wõtma. Seni kui seal trimpasid, tuli kodu mineku luba. See kord ei olnudki öömaja koht kaugel, ainult paar kolm wersta Openhowo külas. Meie korter oli küla otsas wiimases majas. Öue peale mahtusiwad hobused parajati ära ja wäike kuurialune oli weel sadulate ja enese tarwis. Üle aia on artilleria telgid ja “коновязь” (lasipuu). Teisel pool teed seisab Muromski jalawäe polk. Külas on ka midagi poe taulist

– keegi wana juut müüb krõbedaid saiu, weel krõbedama hinna eest. Poodis käies juhtusin ka ühe Muromski polgu eestlasega kokku ja lobisesime pisut. Öö magasin üsna hästi. Hobused, kes esimest ööd ilma aluspõhuta, oliwad trampinud ja päitseid lõhkunud.

20^{mal} aug. sõitsime nagu heilagi kell 8 välja ja olin Luukasega polkownik Batzowi järel. Wõtsime seisupaiga Miastkowsosse minewate teede peale ja kindlustasime neid ühe metsa tuka ääres. Peale selle, kui waenlase peale tungimise tagasi olime lõonud, taganesime Miastkowsosse. Miastkows (Мястково) asusime jällegi mõisniku õue peale. Hobuseid ulu alla ei saanud panna, tuliwad väljaspoole, kuuri seina äärde panna. Hea, et saduladki ulu all ja omal lauda peal panna magada küll. Õnneks sõitis ka wanamees Ostrolenkasse, sest 21^{sel} oli puhkus (дневка) ja Ostrolenka on siit alla 20^{ne} wersta. Panna saime hobuste alla küllalt, aga öösel hakkas wihma sadama ja sadas kuni järgmise päewa lõunani. Hobused tuliwad teisele poole seina külge panna, sest tuul puhus wäga peale ja ajas külmetama. Õnn, et wanat siin ei olnud, oleks hobuste pärast nutnud, et hoia kõrwad kinni.

21^{sel} aug. lõunal wõtsin “дневальство” wastu. Wihm jäi juba üle, polnud wiga midagi. Wana tuli ka poole õhtu ajal Ostrolenkast tagasi. Õhtul heitsin warakult magama, et kell 12 üles tõusta. Öösel aga kuulsin läbi une, kui wanamees teise “дневальный” ja “дежурный-га” käratses, mis kole. Oliwad wist mehed mõlemad magama uinunud. Ja trahwiks mõistis neile hommikuni ilma wahetuseta olla. Niiwiisi magasin mina hommikuni.

22^{sel} aug. pidime lõuna ajal wälja sõitma. Säeti aga ööseks ainult “сторожвое охранение” sisse, muist wäge ja meie jäime oma paigale. Hakkasime siis õhtut ootma, millal kindlam otsus pidi tulema. Ülejääwat aega tarwitasin mõisas ümber waatamiseks.

Kõik mõisa hooned on wana poolsed, umbes kolmekümne aasta eest ehitud. Herraste maja on sindli katusega, walgeks lubjatud wäiklane kiwi maja. Tema ümber on kaunis suur rohtaed, milles peale wiljapuude palju muid õige suuri puid leidub, nii et rohkem metsatuka kui wiljapuu aia nägu on. Herraste majaga ühe ealised kiwi ehitused on ka moonakate maja, wiljaait ja kaks lauta. Wiimastel on aastanumbrid – ühel 1880, teisel 1883 – peal. Nad on umbes 25-30 süllda pikad, laiust oma osa, üsna tublid hooned. Aknad on wäiksed, walgust wähe nagu meiegi lautades. Ühes asuwad lambad, ainult wäike osa on lehmade käes, teine on pooleks hobuste ja lehmade wahel. Lehmade sõimed on 12-14 jalga pikad, umbes 3 jalga laiad ja üks jalg sügawad kastid, jalgade peal ülewal. Lehmi mahub kolm tükki kumbagi ääre külge. Lammaste sõimed on suured pikad mollid püsti pulkadest kartsad (redelid), millest lamba pead läbi mahuwad, mõlemal pool ääres. Lambaid endid on arutu kari – mitu sada – kõik ühesugused hallid, pika sabadega. Lehmad musta walget kirja ehk hallid wõi walged. Tosina osa noori sälgusid ja wanu hobuseid nagu mõisatöö nõuab.

Põllutööriistasid on praegu õue peal: üks ridas- ja üks laiali-külvimasin; kaks üleni rauast rõngasrulli, üks randal 12^{ne} seiwiga, nelja hobuse tarwis; 12 ventzki kahesahalist atra, 8 wedru äket; 2 ventzki kultiwatorit nagu meilgi üks

ja mitu paari “siksak” äkesid ja hää hunik ühtlasi puuäkesid. Meie harilikku “saksamaa atru” näen siin praegu ühe ainsa, aga wist on neid põllu peal töös rohkem. Üks suur kraawikaewamise ader, mis kahele poole mätta surub, on kah. Aitas ^(aidas) on mitmed tuulamise masinad ja üks keerdsorteerija. Niidumasinaid pole näha, wist on nad kuskil kuuri all. Kaks hobuse reha wedelewad küll wäljas. Üks on kaunis wana ja wedelaks kulunud, wabriku nime pole enam näha. Teine on Cormiku oma, umbes paar suwe töötanud. Niisamasugune nagu Arudel. Czerwinis aga nägin Wood’i heinaniidumasinat, mis mitmes tükis teist moodi oli kui meie masin. Oli ta mõnda uuemat süsteemi wõi ei saada wabrik niisuguseid meie maale, seda ma ei tea. Ehituse poolest oli hulga kergema moega – walatud osad peenemad. Nuad tõusewad ainult jalaga wajutades nagu Deeringu ehk Cormicku masinatel, kuna meie masinal alati käsitsi abiks peab olema. Nugade liigutaja kang on rauast. Kolgud ei ripu mitte nii lahtiselt tiisli all nagu meie masinal, waid on tiisli külges rohkem kinni, annawad ainult edasi wõi tagasi liikuda, kui nuad kas tõusewad wõi wajuwad.

Rehepeksumasinaid on siin nagu mõnes museumis. Õue peal wedeleb wäike käsitsi ümber aetaw peksumasin Lanz’i wabrikust. Teine on kuuri all, teda weawad 8 hobust ümber. Kahjuks ei saa teda ligemalt näha, ukсед täna kinni. Heila peksis pisut, aga ma olin *дневальный*, polnud aega waatama minna. Praegu töötawat aga põllul suur aurujõuline masin, rukkid weetakse suure pika Poolamaa wangerde pääl kodu.

Siin on ka wäike uudis olemas – sõniku lautamise masin. Wist mõne Ameerika wõi Inglise wabriku töö. Lautab nelja jala laiuselt ja kaks hobust weawad. Annab mitmet moodi säädida, kas paksemalt wõi õhemalt lautama. Taga otsas on stiftidega trummel, mis sõnikut maha pillab. Sõnik weetakse platformiga ette, mis ümber hammas rataste masina alla jookseb. On platform tühi, tõmmatakse jälle peale tagasi ja pannakse uuesti sõnikut täis. Mahub korraga natuke rohkem kui meie ühehobuse koorem sõnikut.

Kõiki seda kraami “takseerides” jõudis õhtu kätte ilma, et wäljasõidu käsku oleks tulnud. Söötsime hobustele õhtused kaerad ära ja heitsime magama. “Trewooga” kartusel pakkisime siiski sadulad kokku, panime sinelid selga, mõõga ja rewolwri wõõle ja muu kraami sadula ja hobuse lähedusesse, et öösel, kui waenlane juhtub peale tulema, kõik käepärast oleks. Ronisime siis “täies sõjariistus” lauda peale pahna sisse. Esiotsa oli wähe soe magada, aga öösel hakkas wilu poole. Kaapisin suure huniku pahna peale ja hommikul, kui üles aeti, oli nii mõnus soe. Trewoogat polnud mingisugust ja alles kella 9-10 ajal oli wälja sõitu oodata.

Kleczkowos, 24^{dal} aug.

Heila sõitsime umbes kell ½10 Miastkowost wälja. Stepankowo küla lähedal (8-10 wersta Miastkowost) oli waenlane ees ja tuli lahing,. Peale selle sõitsime weel kaheksa, üheksa wersta siia – Kleczkowo’sse (Клечково) õomajale. Ilm oli hommikul kaunis külm, aga lõunaks läks päris soojaks, päewgi paistis. On omast kohast lõbus asi ilusa ilmaga läbi küla sõita ja seekord tuli meil neid mitu ette. Kena on küla “lapsi” “sil mata”, kes mööda sõitwaid soldatisi wahtima püüawad. Kes püüab läbi akna, kes waatab üle wärawa ja

kes koguni wälja tänawasse julgeb astuda. Ühele wiskad kelmi pilgu, teisele ütled nalja sõna, kolmat kohutad hobusega ehk katsud muidu nokkida, kui mööda sõitnuid wahtima jääb ja sinu selja tagant lähenemist tähele ei pane. Muidugi teada peab niisugust nalja enam, vähem "ülemuse" selja taga tegema.

Küla, kus praegu seisame, on kaunis suurepoolne. Siin on ka poola kirik. Õunapuu aedasi on igal pool ja kuiwal ajal wõib üsna kena olla, aga praegu on küla "peaaulits" loomadest niisama ära sõtkunud nagu meie karjatänawgi sügisesel ajal. Peremees, kelle õue peal praegu seisame, on kaunis lahke mees. Muist hobuseid sai ulu alla ja pahna andis kõigile alla panna. Ilm on hirmus külm ja tuulene. Millal me täna wälja sõidame, ei tea weel – ülemus magab alles. Wõib ka olla on täna puhkus.

Kleczkowos, 25^{dal} aug.

Ei saanud heila meist ärasõitjat kuhugile ega sõida me' tänagi weel. Manöower kestab küll edasi, aga meie polk olewat ennast senini nii tublisti ülewal pidanud, et tänane päew puhkust lubati. Heila õhtu poole käisime "собрание" ees mängimas nagu üle heilagi peale siia sõitu, mida heila üles tähendamata unustasin. Saime ka pisut näpuwalget – üle heila 8 rbl ja heila 2 rbl. õlle rahaks, mida aga muretsemata jätsime. Jagamisel sain mina 47 kop. Täna enne lõunat oli meil "репетиция парада" – harjutame ees tulewa keisri waatuse wastu. Olin üksinda polkownik Batzowil signalistiks, tuli mõni signal mängida kah. Oma signalka on Ruble käes – sõitis Borodinole – aga Ruble signalkaga on wähe wõeras puhuda. Ühe signali mängisin kord nii kõrge nootide pealt, et omalgi naeru peale ajas. Polkownik Batzow on hea mees, selle pärast kohe "kallale ei tule". Homme on parad ja sõidame Ostrolenkasse mõneks päewaks puhkusele.

Inimene, kes ise kord soldat on olnud, käib soldatiga koguni teisiti ümber kui see, kell teenistusest aimugi ei ole. Meie praegune peremees on wana soldat ja pole meie peale weel kordagi pahandanud ehk talle küll tihti tüliks oleme. Muidugi oleme meie selle eest ka wõimalikut wiisakad, mitte nagu mõne muu peremehe juures, kes warsti riidu norib. – Peremehe õuna ja piriipuu aia on keegi juut 15 rubla eest ära rentinud. (Aedas on umbes 30 puud.) Asi on nüüd sedasi, et juudil tänawu ikaldus olnud. Just piriipuu õitsemise ajal tulnud kõwa rahe nagu noored kartulid ja peksnud õied puruks. Ja juudid on muidugi teada ihnsad mehed, kes ennem näpu otsast tüki kui puu otsast õuna annawad. Aga meie juut on ka paarikümne aasta eest soldatiks olnud – Soomemaal suuretükiwäes – ja teab soldati elu. Oli alati lahke mees, andis alamaid õunu muidu ja kui wana eit keelama hakkas noomis teise läbi. "Mis sina tead soldati elust? Mõtle, et oma poeg ka üks kord teenima läheb j.n.e." Kahju, et tal õunad alles kõwad olid, oleks ta käest neid rohkem ostnud. Ei tahtnud kõhuwalu teenida. –

Ostrolenkas, 26^{dal} aug.

Täna öösel olin “дневальный” (Kleczkowos). Tõusin kell 12 üles. Sõin suure hulga saia ära, et uni väga peale ei tuleks ja tukkusin väiksel seni kui walgeni. Hobused seisiwad kaunis rahulikult. Siis säädisin sadula kokku, et pärast ruttu ei oleks. Tahtsin weel hommikul enne ära sõitu pisut piima keeta laska, aga peremehel, kelle käest ma need paar päewa piima sain, olid külalised tulnud – ei saanud anda. Tõin siis köögist teed ja “suppi”, ostsin poest saia ja sõin “какъ следуеть”. Kell 8 panime sadulasse ja jätsime Kleczkowo Jumalaga. Stepankowo lähedal, nähtawasti mõne mõisa kesa põllul oli parad Borodino lahingu mälestuseks. Paradist wõttis meie terve diwiis osa. Peale paradi hakkasime Ostrolenka poole sõitma. Tee oli tuttav, uudist wähe. Ilm oli wihmane, kohe peale paradi wõtsime sinelid õladele. Meiega ühes sõitis ka brigadi komander kindral major v. Kube.

Kümme wersta Ostrolenkast Lomsa poole on üksik maja tee ääres. Selle maja lähedal oli väikse karja poisi ja keskmise suurusega walget kirja koera wahel “wõitlus”. Koer oli üksi ilma ühegi abimeheta, poisil oli weel wäike must koer kaasas ja reha käes, aga esimene hoidis hirmuga peremehe selja taha ja teisega ei jõudnud poiss sugugi nii mõnusasti lüüa, et wastase põgenema oleks ajanud. Erapooletu rahusobitajana oli wäike tüdrukukene, wist kirju koera omanik, kelle keeldu aga sugugi kuulda ei wõetud. Kõik ühte kokku tegid tubli kära. V. Kube nägi juba eemalt, et poisil kautust karta on, andis hobusele kannukseid ja ruttas appi. Aga mis sa pisukse ratsapiitsaga hobuse seljast ulatad – koer hoiab hobuse jalge alt kõrwale ja tahab wastu hakata. Ei ühtegi, wana sai wihaseks, laskis oma “востовой” (eestikeeles wahest “ratsa sulane”) sadulast maha tulla ja mõõgaga peale tungida. Juba hakkas tüdrukulgi koera ette hirm, palus: “ära löö”, aga koer ise arwas: “ega mõõkgi kepi targem ole” ja ütles weel mõne kõwa sõna. Sai nürida mõõgaga kulmude wahele, et pea luu lartsus. Koera jutt oli korraga otsas, pööras ümber ja põgenes õue peale, alles sääl julges uluma hakata. Wana Kube nägu aga naeris.

Kodu saime, panime hobused talli ja lükkasime wähe harjaga kah. “Wana” meid suurt ei seganud – läks naise juure. Öhtuks oli ilma suurema kärata kõik enam wähem puhastud. Magada tuleb esimene öö alles palja koika peal, ei saanud aseme kottisid kätte. Üks kõik, panen sineli pea alla, sineli külje alla ja wõtan sineli peale nagu soldat kunagi. Uni on niigi magus!

Ostrolenkas, 27^{mal} aug.

Magasin päris toredasti. Minu õnneks oli Wabi, kes manööwrite ajal koduhoidjaks jäi, “дежурный”, soowis mulle tema koika peal magada. Ma ise poleks tahtnudki oma kirbutanud kerega teise asemel magada. Siiski suurepäraline oli kolme nädalise waheaja järele kord taas madratsi peal magada. – Mingit õppust täna ei ole. Puhastame ja korraldame niisama, mis keegi saab. Enne lõunat pesin pisut pesu. Toppisime madratsid põhku täis, et teist ööd enam palja laude peal magada ei tuleks. – Elu on siin praegu üsna kirju. Ümber ringi asub palju sõjawäge korteris. Saab kõik sugu wormisid näha. Iseäranis palju wõeraid ohwitserisid.

28^{mal} aug.

Homniku poole oli polgu platsil “репетиция” keiserliku waatuse wastu. Ilm oli wilu, olen tubli nohu saanud ja kõrwad kohisewad. Praegu olen kasarmus teine “дневальный”. All “koolis” ei olegi praegu дневальный’t, sääl on wõerad ohwitserid korteris.

29^{mal} aug.

Käisime saunas ja walmistame homse wäljasõidu wastu.

Lubotyn’is, (Деревня Дюботынь) 30^{mal} aug.

Sõitsime täna hommikul kell 8 Ostrolenkast wälja ja jäime siia ööseks. Waenlasega kokku puutumist täna ei olnud. Olen ühes kornett Wolkowski “вестовой’ga” trubatsi woodus eemal koguni iseäranis korteris. Kornett Wolkowski, kes ajutiselt adjutandi kohuseid täidab, otsis ise korteri, et hobune ulualla saaks. Saime ka kuurialuse, kuhu parajasti neli hobust ära mahuwad: Wolkowski oma hobune, “вестовой” hobune, “ВЬЮКЪ’и” (seljas tassitav kandam) hobune (kes Wolkowski mitmesugusst kraami selgas kannab.) ja minu wana Albom. Mina jäin sel põhjusel siia, et ma polgu komanderi juures signalistiks sõidan ja sealjuures adjutandi – Wolkowaski – вестовой kohuseid täidan. Wolkowski on lahke mees, ei pea ennast sugugi nii suureks nagu mõni muu ohwitser ja mind tunneb juba “hallist” pärast – on wiendas eskadronis. – Sõjawäge on ümber ringi rohkesti. Kaks lennumasinat on mitu korda üle pea lennanud ja on praegu siin lähedal põllu peal, kus meie köök seisab, maas. Just meie kuuri tagant sõidab automobil edasi ja tagasi.

Lubotyn’is 31^{mendal} aug.

Magasime öö Weina’ga (Wolkowski “вестовой”) lauda peal heinte sees – oli hää soe magada. Õhtul sõime piima ja kartulid. Pea sõidame edasi.

Lubejewos, 31^{mesel} aug.

Täna sai paljudest küladest läbi sõidetud, mille nimesid mulle aga paljut meelde ei jäänud. Wiimane lahing oli nii pehme põllu peal, et hobused üle põlwe sisse wajusid. Põld oli hiljuti küntud ja peale künni tubli wihma saanud. Sõitsime Schirsowiga polgu komanderi polkownik Olsupjewi järele, kes juba Borodinost tagasi on, kuna teised weel tulemata. Ronisime warsti porist läbi ja siis oli naljakas waadata, kudas pori sees lahingut löödi. Pärast lahingut, kui juba mitu polku edasi tagasi läbi oliwad sõitnud, oli põld nagu soldati supp – mudane wedel.

Sellest kohast tulil weel wersta 14 sõita enne kui Lubejewosse jõudsim, kuhu ööseks jääme. Korter on meil jällegi mõisniku kuuri all. Hobused on katuse all, aga omal tuleb wäljas heina huniku sees magada. Üks kõik, olen дневальный, öö läheb kudagi mööda kah.

Lubejewos, 1^{sel} septembril.

Öösel oli külm mis hirmus, hambad paukusiwad aga. Täna on puhkus. Borodino pidustustest osawõtjad jõudsiwad täna enne lõunat siia. (Trubatsitest oliwad Pantelejew, Rubel ja Janson.)

Mõis, kus praegu oleme, näib uueaegsem olema kui Miastkowo mõis. Herraste maja on hulga toredam ja kaks lauta, nii sama suured nagu Miastkowo mõisal, on alles hiljuti ehitatud. Üks 1906^{dal} aastal teine alles tänawu 1912^{mal} aastal. Ehituse wiisi poolest ei wõi ma ütelda, kas nad paremad on – vähemalt näutumad paistsiwad minu meelest olema. Keset mõisa õuet on suur sõniku auk. Rohkesti on wirtsa wedamise aamisiid näha. Loomi ja lambaid on nagu Miastkowo mõisaski. Põllutööriistu nähikse mitmesuguseid. Mitu harilikku külwi masinat – küliwad praegu kunstpõllurammu kesale – ja üks peedi külamise masin – külib ja seemendab ja ajab waud.

Üks harilik wilja niidumasin ja teine wihusiduja, mõlemad Massey Harris Co wabrikust ja üsna uued. Aia ääres wedeleb hunik niidumasina tükka nagu hammasrattaid, katki murtud walatud osad, pool mädanenud tiisel ja üks ratas. See prügi hunik tõendab, et siin mõisas üks põli niidu masinaid juba läbi teeninud on. Mis wabriku masin, ei saanud enam aru – nimi oli üsna kustunud. On weel üks põllutöö riist, millest ma kindlasti ütelda ei tea, kus teda tarwitakse. Esmalt pidasin teda randaliks ja ongi ta üsna randaliga ühte moodi. Randaliga ühe laiune, aga taldrikute asemel kodaratega rattad, mille serwad umbes kirwe tera taulised tarawad. Kõik käiwad ühe wõlli ümber ja ka ise keskes wabalt ümber. Läbimõõt pisut suurem kui randali taldrikutel. Minu arust ei saa temaga muud teha kui sööti katki lõigata, aga mätas jääb wälja murdmata. Mõlemal pool külges on ratas, mille peal taga sõita wõib ilma et terad maha puuduks; nad annawad aga jalaga, millel otsas nad on, ülespidi pöördä, nii et nad põllu peal ainult wajutiseks on. Teine uudis on wedruäke rataste peal. Mitte niisugune nagu meil (Ventzki kultiwator) ja nagu neid siingi mõisates näinud olen, waid ta on suurem ja tal on ka ees otsas kaks ratast, kuigi kitsamalt – umbes 1½ jalga wahet. Pole ka eest otsa waja kruwiga kõrgemale keerutada, waid wedrud tõusewad winnast tõmmates eest kui tagant ühe korräga. – Mõisa omanik ise on nagu herra kunägi. Iga päew sõidab ta hommikust õhtuni oma põldusiid mööda, töölisiid waatama ja n.e. Selleks on tal mitu paari hobuseid ja mitu tõlda. Ühe söögivahe sõidab ühe paariga, teise teise paariga, ainult kutsar on üks ja see sama.

Ostrolenkas, 5^{dal} septembril

Wiimane manöowri ots oli kõige kibedam. Kirjutamise äga ei saanud kusägil. – 1 sept. õhtul panime sadulad kokku ja heitsime magama öösest wäljasõitu oodates. Äetigi ½11 äjal suure kärinaga üles, olla warsti minek. Tulime suure rutuga talli pealt maha. Tarnowski tuli pimedas otse äugu poole, mõtles, et trepp ees on ja astus ... auku! Seal tuli äga teatus, et alles hommikul wälja läheme. Ronisime ülesse tagasi, kust maha tulek nii hõlbus on ja puhkasime hommikuni.

2^{se} sept. hommikul

Kell 4 sõitsime Lubejewost välja. Umbes 10-15 wersta sõidu järele puhkasime vähe ja siis tungisime kolm wersta eemal olewa waenlase jalawäe peale. Oli tore sõita üle põldude ja kraawide. Meid oli kaks diwiisi. (Igas ratsawäe diwiisis on polk dragunisid, polk ulanisid, polk husarisid ja polk kasakaid. Igas polkus on kuus eskadroni. Igas eskadronis neli woodu (взводъ). Igas woodus on vähemalt 24 meest, siis veel woodu unterohwitser, tihti ka veel üks oberohwiser, teeb välja: wood 25 m, eskadron 100 meest; polk 600 m., diwiis 2400 meest. Diwiisi kohta on umbes 100 ohwitseri. $2400+100=2500$. Kaks diwiisi 5000 meest. Peale selle on igas diwiisis veel kaks batareid suurtüki väge, kah üle 200 mehe.) Suurem jagu wilja on nüüd koos, ainult kartulid on veel kiskumata, nii et suurt kahju ei teinud. Aga et pealetungimine “развернутымъ фронтомъ” täie rinnaga sünnib, siis juhtus mõndagi jalgu. Peale tungimise juures on üks polk nii lai nagu kuussada meest kõrwu sõidawad – Teine kuussada tuleb kaks sammu esimesest taga järele. Kahe diwiisi laius on siis umbes 2400 ratsaniku laius. Meie teise eskadronile juhtus just põld kukurusi (mais) ette, oli tore waadata kui üle läksid, hobused ei paistnud väljagi. Meie selja taga olewat keiser oma saatkonnaga sõitnud ja seda lõbu pealt waadanud. Kell 2 oli “отбой” ja terve täna wuse manöwri lõpp. Sõitsime veel mõned werstad ja jäime Paproc'i (Папроць) ööseks. Paproc pole mitte poola küla, waid saksa kolonia – seal elawad sakslased. Meie “wolnajommidel”, kes poola keelt oskawad ja poolakatele alati sõbraks tikuwad, polnud siin midagi peale hakata. Kahjuks oli aega vähe, nii et mina oma keeletarkust täiendada ei saanud. Isegi hobuseid puhastada polnud aega. Järgmiseks päewaks oli keisri waatus määratud, selleks anti uued kitled, mütsid, rihmad, rewolwri nõõrid ja sumkad. Pillid saiwad puhastud ja lintidega mähitud. Oli juba üsna hilja, umbes kella 10 aeg, kui magama saime. Magasime, kus keegi midagi kiwist pehmemat ja kuiwa leidis.

3^{dal} sept. tõusime kell 3 ülesse ja kell 7 sõitsime Paproc'ist välja. Nii uisapäisa ja mustalt nagu seekord, ei olnud me' veel terwel manöwri ajal välja sõitnud. Silmad pesemata, käed päris sopased, saapad üleni porised, sest siin oli ka sawine maa nagu meil kodus ja kõik õued on porised põlwini. Kell kaheksa olime Penki Welke küla juures kohal, kus me' keisert pidime nägema ja tema meid waatama. Sääl olid kohad juba kätte mõõdetud, kus keegi polk pidi seima, teed sisse tehtud, mida mööda keiser meie eest läbi pidi sõitma j.n.e. Ruumi oli küllalt, aga maa oli mitmesugune. Küll oli küntud põldu, küll kündmata, küll ristikheina maad j.n.e. Meie polgule ja meie lähema naabrile – Уланский Волынский polgule – juhtus küntud põld kätte. Wihmased ajad olid põllu põhjani pehmeks teinud. Hobused wajusid koodist saadik savi sisse. Ja oleks ta päris pori olnud ja kõwa põhi all. Aga ta oli sitke nagu kõige parem müürisawi. Hobune tunneb, et ta wajub ja wajub ja jalga ei saa wiimaks enam seest kättegi. Kudagi ei hoia hobust niisuguse pori sees paigal – ta nihutab ennast ikka ühest kohast teise ja rübeleb kõwema nuka poole. Küll korraldati ja korraldati, et kõik read õiged oleks, aga seda pehmemaks põld läks. Paljud hobused heitsiwad perseli porisse. Nägin, et isegi wiienda eskadroni parun Budbergi hobune kõhuli heitis. Ei tulnud aga mees sellepärast seljast maha ka ühti, pigistas kannused keresse ja teine pidi ülesse jälle tõusma. Ja kui keiser polgu eest läbi sõitis, oliwad mehed porised, hobused porised ja read korraldamata nagu polekski sõjawägi, waid kari

kaabakaid. Keiser teretas, meie wastasime, hakkasime keisri laulu mängima, kõik teised lõugasid hurraaaa, seni kui keiser kõik polgud oli läbi waadanud ja teretanud. Meid oli säääl kuus diwiisi, kestis ligi pool tundi, kui kõik läbi olid. Pärast laskis kõik polgud "церемониальнымъ маршемъ" oma eest läbi sõita. Meie polgu kolm eskadroni läksiwad sammu, kolm galoppi. Peale waatuse sõitsime otse Lubejewosse ja sealt 4^{dal} septembril Ostrolenkase. Õhtul käisime собрание's mängimas, kus ohwitserid manöowri taga tipuks trimpasid.

Niisugune oli meie manöower. Teie wiimaste kirjade peale wastata pole enam ruumi. Wast kirjutan sellsamal nädalal weel. Seniks kõigile kõige paremat terwist soowides Jaan

Ostrolenkas, 1sel okt.

Ostrolenkas, 5.okt. 1912.

Pliiatsiga: 182 – N 93

Wiimases kirjas saatasin wäikese kirjelduse oma manöowri aegsest elust. Peale selle pole midagi iseäralist juhtunud. Oleme mõned korrad собрание's mängimas käinud ja olen peale manöowri 115 kop. mängu raha saanud. (Kolme korra eest.) Sel talwel minust kodu sõitjat ei saa. Suwel oli mul küll üsna kindel nõuu, et sügisel esimeste kodus käia lastawatega kord koju sõidan, aga peale manöowri hakkasin arwama: teenida jääb weel palju, kodu käimine teeks muidu haledat meelt j.n.e. Ja kui ma ka sell ajal tulla saaks, kui ise tahan. Aga peale üheksanda aasta kodu minekut jään mina üksinda teise korneti peale. Lepik sai ka hiljuti esimese alti peale ja tema poleks see talwe weel iseseiswalt kornetti mängida ikkagi suutnud. Nüüd sain kaks "halli" (kaheteistk. aasta meest) õpipoisteks. Teine – Jakob Oja on kaunis erk aru saama, tulewaks aastaks ehk õpib mängima ka. Teisega pole midagi peale hakkata, on sihake samane puupeaga "хохолъ" nagu neid ennegi nähtud. –

Esimesed kodus käijad sõidawad täna öösel ära. Mart Tamman Sürgawere wallast ja teine weneke. Mina saadan wäikse pildi wiimasest üleswõttest, wõite waadata, et ikka alles oma nägu olen ehk aitab sest kah. Sihaksed pildid maksawad ainult 40 kop. tosin ja ega soldatil sünni uhkust ajada, aitab pisuksest pildist küll. Käisime mitu meest ühe korruga üles wõtmas, wahetasime pärast pilta. Nalja teuks saadan nad kõik teile näha, aga palun teised pärast mõnikord kirjasse pista ja tagasi saata. Need on Jaan Rubel, teda tunnete kahest paelast paguni peal. Margus Luukas, kell paks Abjaka nägu ees. Adu Kont, kes minuga nii ühte nägu on, et meid tihti ära on wahetatud. Isegi päewapiltnik küsis, kas me' mitte wennad ei ole. Eks siis waadake, kumb mina, kumb tema on.

6. okt. 1912.

Teenistusega olen wõrdlemisi rahul, aga üleüldse nean ta maa põhja. Trubatsi woodus olen mina praegu ainuke mees, kes weel ühtegi karistust

kannud ei ole. Ei ole kordagi tunni peal olnud ega trahviks ühtegi “дневальство’st” ära olnud. Wahest sõimata olen saanud, aga ega selle eest keegi pääse. Hiljuti andsin ka hobuse käest ära. Puhastada saab küll sellegi pärast, aga üks kord ühte, teine kord teist, kelle peremees “дневальный” on. Ega omal millegi eest wastutamist pole. – Kirjutan wahete wahel, kui wana meest nägemas pole, ka noota. On juba mitu hääd waltsi, marssi ja potpurriid kirjutatud. Kas neid küll kord omal tarwis peaks minema?

Arde Heinrich lubab ikka see talwe tingimata kord kodus käia, loodan temaga mõned ülearused läbi loetud raamatud kodu saata. – Ilma margita kirja pole ma kunagi saatnud, wist on siin mõne mehel nii peenike pihus olnud, et kirjade pealt markisid juba korjama hakkas. Wiimase kirjale panin kaks marki peale, ega ta wist üle kahe loe (ca 25 g) raske ei olnud? Pesust mul suurt puudust just ei ole. Ainult sooje särkisid läheks talwel rohkem waja, pole neid praegu rohkem kui kaks tükki, ühe wõtsin ise kodust kaasa, teise saatsite minewal talwel. Manöowri ajaks laenasin Wabi käest kampsoni, oli õige mõnus asi külma öödega.

Mis see Päriwere Martin nüüd teeb siin? Ja kudas Arude Uueda rahwas ka elab? Ise te ei wiitsi ka millegist kirjutada, kui ei küsi.

Jaanist poiss

ühel wihmasel laupäewa õhtul sell ajal, kui teised kõwasti teed joowad.

Pliiatsiga: 187-95 N 95

Ostrolenkas, 3. now. 12.

26^{dal} okt. teatati mulle, et mind uurimise alt wabastakse teatawa Tiidu wana jurkimise asjus. Kuna teised kodumaal allkirja andsid, et nad kuni asja lähema selgitamiseni oma senisest elukohast ei lahku, olin mina oma ülemuse iseäralise järelewaatuse all. Mis asjas see järelewaatus seisis, ei saanud ma ise põrmugi aru. Ehk ma selles asjas küll midagi ei kartnud, on siiski hää meel, et tühjast tülist lahti olen. Kas aga ka Arjaka Hendrik süüdistusest wabastatud on, seda ma ei tea.

Teenistus wenib nagu ennegi. Meie uue polgu komanderi soowil, kes rohkem muusikast tähele paneb kui wana, äratasime oma balalaika koori ka jälle uuesti elule, mis peale kaheksanda aasta kodu minekut päris seiskus oli. Minagi õppisin senini nõndanim. sekunda peal põristama. (Osa umbes nagu puhkpillide kooris altidel.) Kulutasin esimese sõrme küüne peaaegu pealt ära juba, sest seda reot kistakse küüntega. Oleme ka balalaikadega kümme rubla ära teeninud, millest mina 4½% sain. Üleüldse olen oktobri kuu jooksul 375 kop. mängu raha saanud. Nüüd jätsin sekunda maha ja hakkasin domra peal õppima. Mängida on umbes nagu puhkpilli kooris I tenoril ja kulub wist tükk aega ära enne, kui hästi mängima saan. Ma oleks küll parema meelega mandolinet tahtnud, aga kui ei anta, peab rahul olema mis käes. Hää on see

kupatus kõik selles tükis, et jälle midagi uudist on, mis vähe huvitab. Ja teiseks on ikka kergem kui ühtelugu puhuda. Balalaikade õlul jääb ka kõige wastikum ja raskem õppus, signali õppus, palju vähemaks.

Meeli erutab siin see, et üheksandat aastat harilikul ajal (1-15 now.) kodu ei lasta, vaid kuni esimese januarini kinni peetakse. See sünnib muidugi Balkani sündmuste mõjul ja sõja juttusi räägitakse iga päew. Muidugi mõista on ikka üsna halb tundmus, kui oma neli aastat ära oled teeninud ja korraga järsku veel paar kuud ligi lisatakse. Sellest veel rääkimata, et sõtta minekuga kohutakse. Mina pole alati lehti saanud ja wiitsi ka suurt lugeda – ei tea kui põhjendatud see sõja hirm on. Minu meeleolu on aga üsna rahulik, teenida on veel palju ja sõjas ehk läheb aeg rutemalt. Esiteks katsun aga ehk lastakse seni kui üheksas aasta siin on, korraks kodus käia. Aga ju näeb, võib olla ei lasta kedagi kodus käia. Igaks juhtumiseks on uued püksid praegu rätsepa käes.

Pesu saatmisega kannatage veel pisut, kui veel saatnud ei ole. Küll ma kirjutan kui vaja on. Paar sooja särki ja mõned aluspüksid kuluks ikka warsti ära. Praegu on alles ilmad soojad ja saan nendegagi läbi, mis on. Ja võib olla ehk saan ise järele tulla

Terwis on praegu päris korras. Manöövris sai tihti külmetada ja selle mõjul oli seniajani kõrwa kuulmine kehwa poole. Nina oli kinni ja kõrwad kohisesid, wahest ei saanud kudagi aru, mis teine rääkis. Nüüd on aga jälle kõik wana järje peal. Keha raskus on umbes nagu kodust tulles (4 p. 10 n. kasukaga (ca 70 kg)). Minewal aastal olin raskem, tänawu suwel aga kõige palawamal ajal kõigest neli puuda (ca 65 kg). Nüüd olen jälle kosunud.

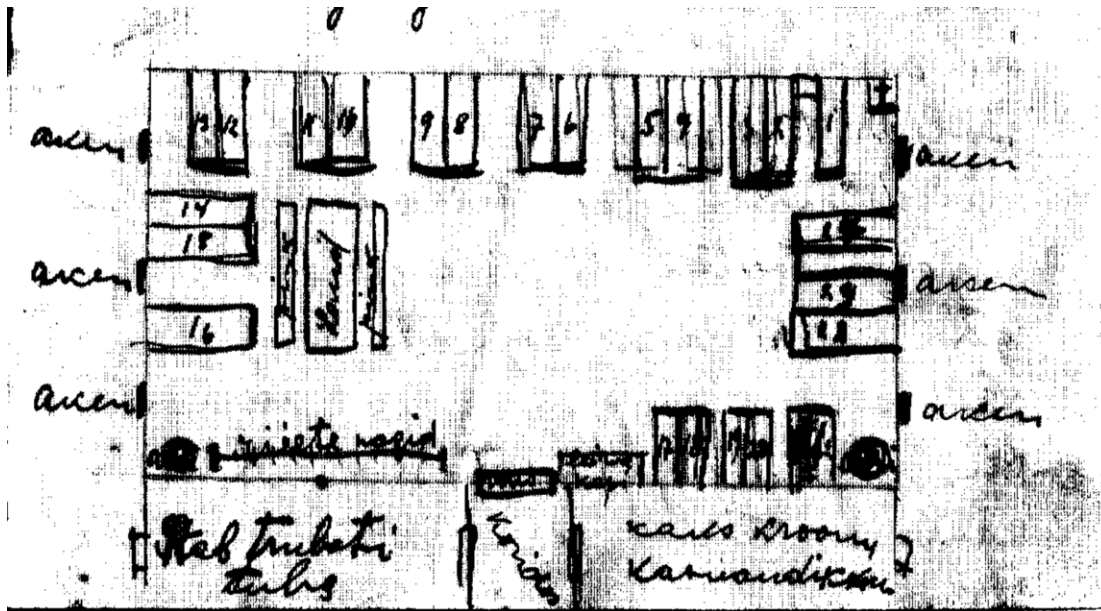
Kõigile hääd terwist. Jaan.

Pliiatsiga: 190-98 N. 98.

Ostrolenkas, 11. XI. –12.

Praegu – s.o. enne lõunat kell 10 – sain Teie wiimase kirja (4-7 now.) kätte. Iseäranis hea meel on mul, et ka “wana” ise kord sulle kätte on wõtnud. Paki powestka olla ka juba kantseleis, selle saan tulewal nädalil kätte.

Iseäralikku uudist pole mul midagi. Aeg wenib nagu ennegi. Sisemises elus on nii palju muutust, et lahedama elamise ruumi sain. See tuli nii: Tuba, kus meie magame on 21 sammu pikk ja 12 sammu lai. Meid magas siin senini 24 inimest. Tua sisse sead oli umbes järgmine (skaneeritud).

Numbritega märgitud on kõikad, enamiste kaks tükki kõrwu, et rohkem wahet jääks. Paremäl pool nurkas ristiga märgitud kohal oli meie jumal lihtsa nelja kandilise laua peal (Св. Георгий Поб., Св. Ольга, Св. Павелъ ja teiste pühade meeste ja naiste kujutustega). Koikas nummer 1 magas üheksanda aasta mees Schirshow, kelle hooleks ka jumala järele vaatamine oli, et tal pühapäiwiti tuluke ees põleks, et tolmu peale ei koguks j.n.e. Koikas nr. 2 magasin mina ja nr. 3 Lepik. Mul oli ka wäike laud kahe koika wahel. Hääl küll, meie jumal seisis laua peal. See polnud aga meie "wana" meelest mitte hea, sest kõikes eskadronides on asi palju toredam – suur poleeritud kere ümber. Mina seda nüüd maakeeles ütelda oskan, kudas seda kutsutakse. Aga meie wana pani seni kaua asja ette, kui lubati talle selle heaks raha ja wana läks linna puuseppa otsima. Oli siis kauba ära teinud ja neljakümne rubla eest pidi meie jumal uue suure poleeritud kere ümber saama, et nägusam oleks. Heila õhtul tõi meister oma töö ära ja pani ülesse. Tagajärjeks oli, et jumalale rohkem ruumi tarwis läks ja kõikad nr. 1 ja 24 ära wiidi. Minule jäi sellega laialine ruum oma laua ja aseme juurde käia. Istun praegu oma laua ääres ja kirjutan. Wähe wõhik on küll kõige pühamas paigas olla, aga olen oma koha juures üsna kindel, ei kardagi, et mõni õigeusuline käest ära wõtab. Sest "wana" püüab nähtawama koha peale wõimalikult puhtamaid mehi panna. Ja puhtamat aseme pesu ja muud pole siin kellegil kui minul. – Naljakas on aga see, mis eest "wanamees" 40 rubla wälja andis? Sest kõik see töö on nii hooletu ja krobeline, et hale waadata. Treitud postid nurkade peal on peikle takkeid täis. Wärwitud on hariliku mustjaspruuni wärwiga nagu meie wankri rattad ja nii sama krobeliselt pisut lakkid peale tõmmatud. Wanamees ise on aga waimustatud, et tema trubatsi woodule uue jumala muretsenud. Adjutant Baron Budberg käis ka vaatamas, pistis nina päris juure, aga mitte musta ega walget ei lausunud.

No wot, niisugust lori wõin Teile weel ilma hulga kirjutada, aga paremat midagi ei ole. Warsti jõuawad Pärnumaa hallid ka siia ehk siis kuuleb jälle midagi uuemat.

Ühe wahe ootasime iga päew mobilisatsioni ja mõned tõendasivad, et sõda warsti tulewat, aga praegu on kõik üsna waikne. See wõib küll wõimalik olla, et tulewikkus запасъ'i esimesest januarist kodu lastakse ja nii teenistust weel kahe kuu wõrra pikendakse, aga kindlat ei tea weel midagi.

Palju terwiseid Jaan.

Pliiatsiga: 192-99 N 99

2.XII-12

Teie kirja sain täna. Aitäh uudiste eest. Et Jumal tuult ja tormi tõi ja Tiidu Mardi heinad ümber löi, on ka päris suurepäraline sündmus. Ega kuulda pole saanud, kudas ta kaebtusega Harjaka Hendriku wastu on läinud?

Sõja juttusid räägitakse siingi, aga mina pole neid suurt südamesse wõtnud. Ja peakski ta tulema, siis – las tulla. Ega kohe ära ikka ei tapa!

Räägite wõi saatmisest. Ega see nüüd kurja küll ei teeks, iseäranis kui Jõuluks wõi oleks. Paljas leib ja thee on ikka na' lage. Saia ostmine läheb kalliks. Wiimased paar kuud olen katsunud wõimalikult wähe kulutada. Manöwriks läks muidugi kaunis rohkesti raha ja tegin juba rublat kolm wõlga, enne kui kodust raha sain. Aga praegu on weelgi 7 rubla alles. Oleks peale manöwri kohe raha olnud, siis ehk oleks ka kodus korra käinud, aga parajal ajal oli suur raha puudus ja pärast polnud tahtmiski enam. Praegu oleks jälle tahtnud, aga ei lasta. Niiwiisi jääbki sel aastal kodus käimata. Peale koduse raha on sissetulekut olnud oktobri kuul palk 60 kop ja mängu rahad 264 kop. kokku 324 kop now. kuul palk 60 kop. ja wiimase keisri waatuse eest 150 kop kokku: 210 kop. Wäljaminekud on läbi segamini 5 rubla kuus. Olen ju kodust senini saanud 110 rubla ja ise wõtsin ligi 20 rubla, kokku 130 rubla. Praeguse rahaga loodan weel selle kuu läbi saama, aga Januari peale ei jää küll midagi. See oleks siis 26 kuud – 130 rubla teeb wälja 5 rubla kuus. Ma ei tea, kas mitte parem ei oleks kui Te Jõuluks weel raha saadaksite. Kes teab, mis jauks järsku tarwis wõib tulla ja siis ei ole nii pea kusagilt saada. Aluspükstest mul küll kõige enne puudus tuleb, aga ma ei tea, kas nad mitte kodust saates ülearu kallid ei tule. Kroonu hind rehkendakse siin järgmine. Käterätik 16 kop. Aga on kaunis pleekimata ja pisike, warna otsa riputada pole sugugi nägus. (Ah ja, kui palju maksid need käterätikud, mis mulle kewadel saatsite?) Ninarätik 8 kop. Paar jalanartsa 14 kop. Suurus on just pool nende suurusest, mis mulle kodust olete saatnud ja olen neist ka alati ühest kaks teinud. Särk 57 kop. ja aluspüksid 48 kop. Osta neid selle hinna eest küll alati ei saa. Kroonu linasid saab tihti 75 kop. eest osta. Need on aga nii suured, et neist lahedasti kaks paari aluspüksa saab. Tegemise kulu kahe paari pealt 25 kop., kokku üks rubla kaks paari püksa. Ühest linast wõib ka 8 paari jalanartsa saada. Nende hind tuleb siis alla 10. kop. paar. Olge head, kirjutage kui palju pesu ja pesu õmblemine praegu kodumaal maksab, wõib olla, et siin palju odawamalt kõike saab. Palju maksiwad soojad aluspüksid ja soe särk, mis wiimati saatsite. Üleüldse oleks hea, kui Te, mis Te ka iganes saadate, asja hinna mule ka teada annaksite.

Praegu pole aega rohkem kirjutada, tarwis paariks tunniks magama heita. Õhtul kell 8 läheme Nishegorodski polgu teatrisse mängima – balalaikadega. Raiskab jälle tüki ööd ära.

Palju terwiseid siis teile kõigile. Jaanist poiss.

Pliiatsiga: 203- N. 105.

Ostrolenkas, 25 jan. 1913.

Kirja 21^{sest} jan. sain heila. Kas minu raamatu paki saite kätte? Ja kirja 21^{sest} Oskarile.

Räägite pesu j.n.e. saatmisest. Pean ütleva, et häda mul praegu millegistki ei ole. Aluspüksid wast kõige enne lõpewad, aga praegu pole ka nendest puudust tunda. Särkisid on küll. Jalanartsudega saab ka paar kuud weel läbi. Käterätikutest pole ka lugu, on mul neid praegu wiis tükki tarwitada – kolm tükki wanemaid ja kaks uuemat, mida rohkem uhkuse pärast üles riputan, kuna wanad silma pühkimise tarwis on. Kindad on alles minewa aastasedki täitsa terwed ja kroonu poolt antakse ka paar. Wõi saatmisest pole enne paastu aega lugu. Praegu on kroonu söök ka rahuloldaw. Ühe wahe oli supp nagu mudane wesi, aga wiimasel ajal hakati arteltsikule rohkem näpude peale waatama ja nüüd on wahest üleliigagi paks. Siin maksab röösaakoore wõi praegu 67 kop. nael. Suitsuliha ja worst 24 kop. nael.

Kui midagi saadate ehk saate midagi lugemisewara ka saata. Minewa aastastest “Postimeestest” ei ole pea midagi lugenud. Ainult juttu “Mõistmata abielu” lugesin tükati. Niisama huwitaksid mind “Sädemed” ja kaasande raamatud. Ma ei tea aga, kas neid tellisitegi? Kas tänawu ka “Postimehe” tellisite ja missuguste kaasannetega? Mina ei ole weel päris omale lehe tellimisega hakkama saanud, ei ole wäga suurt tarwidust tundnud. Wahete wahel olen mõtelnud raamatuid tellida, aga selleks peab jälle ülemuse käest luba küsima j.n.e. Ehk olgu siis, kui mõne poolaka juure tellida ja sealt ise ära tuua. Wenekeelseid raamatuid saab siitki osta, kuigi wäljawalik wäga suur ei ole. Muu lõbu peale lugemise on siin õieti kahtlase wäärtusega. Minewal sügisel asutas siia just meie kasarmu lähedale keegi noore poole naene kahe noorema õe kaastegewusel “söögi kraami poe” kust aga kõiki saada wõib, mis soldatil tarwis on. Siiski, söögi kraami seal suurt tagawara ei ole. Paar kuiwanud saia, kild worsti ja muud selle sarnast, on kõik. Pea sissetulek on neil wist küll sala wiinamüümisest. Ka teatawat soldati “kaupa” andwat nad üsna odawa hinnaga, tuttawad saawat ka wõlgu ehk pätsi leiwa eest nagu juhtub. Wiimasele saadetakse weel wäike tüdrukukene järele, pole omal wiimistki. (Lapsi näikse wanemal õel olema, kuna mees kuskil kaugemal elawat.)

Niisugune on soldati seltskond, kellega ta ennast lõbustab. Niisuguseid leiab ta ka igalt poolt, niisugused piirawad teda iga külje pealt. Nagu siin samas jälle keegi telliskiwi wabriku tööline. Elab kena noore naisterahwaga, kes küll tema naine ei olegi, aga mis see teeb. Üks teeb telliskiwa, teine peseb soldatitele pesu ja teenib ka kõrwalt. Teenitud raha eest toowad wiina ja jowwad seltsis. Tuleb keegi soldat ehk suur tuttaw, aitab kaasa. Lõpeb wiin,

annab raha ja saadab wanamehe wiina järele, et ise seni eidega segamata lõbustada. Teine kord kisuwad nagu abielurahwas kunagi. Alles paari päewa eest nägin, kui me parajasti sõitu läksime, kudas üks põgenes ees lõhkiste riietega, kriimustatud silmadega, ise lõugas: “Oh, Jesus, Jesus!” otse üle meie sõidu platsi. Teine komberdas kirudes ja rusikaid näidates tagant järele. Tegid ringi ümber kasarmute ja jõudsiwad ses samas korras kodu jälle. Aga Jumala kartlik katoliklane on poolakas. Jesust ja Mariat hüütakse tihti appi, “matka Boska” (Jumala ema) wõi “Boze drogi”(armas Jumal) peawad teda igas asjas aitama. – Kas pole mõnus setskond? Hm, parem on wist ikka ajawiiteks midagi lugeda, kas wõi Pinkertoni wõi Nik Karter'i kui niisugusesse seltskonda mina?

Eks ole? Terwiseid Jaan.

Waadake, et Oskar mitte wäga palju kodus ei tuku, las lippab rohkem inimeste seas ringi – terwisele kasulikum kui alaline unistamine.

Pliiatsiga: 207- N. 107.

Ostrolenkas, 23 weebr. 1913.

Teie wiimase kirja sain üleheila. Wastamiseks ei taha kuidagi aega saada. Neljapäewal – Romanowi soo 300 aastase juubeli päewal – oli suur paraad. Terwe Ostrolenka garnison oli koos (polk ratsawäge, polk jalawäge ja bataljon sapöörisid). Paraad wõttis hommiku poolse aja kuni kella üheni. Häda waewalt saime lõunat süüa ja läksime n.n. sooja “maneesi” mängima, kus keegi silma moondaja oma etendusi andis. Waatama mahtus ainult pool polku korraga, nii et meie ühte järge kaks korda kõike näha saime. Sääl lõppes umbes kella kuue ajal. Tulime, sõime õhtust ja pool kaheksaks läksime “sobranie'sse” mängima. Sääl näitas tähendatud “kunsti mees” ohwitseridele oma kunsti. Selle järele tantsiti, söödi õhtust kuni kella 12ⁿⁱ ja jälle tantsiti. Kell kolm saime magama. Reedel magasime hommiku poole. Õhtu poole olin tallis “dnawalnõi”. Kella kaheksaks läksime sapööri bataljoni pidule mängima. Oli näitemäng soldatite poolt ja tants. Lõpp kell kaksteistkümmend. – Täna hommiku poole magasime jälle ja nüüd peale lõunat katsun paar rida kirjutada, sest kella pool neljast tuleb jälle mängima minna. Kolmandas eskadronis on soldatite poolt näitemäng ja õhtul tants – wõib olla hommikuni. Soldatite näitemängud on ka niisugused loomad, et neid waadatagi ei taha. Teisipäewa õhtul oli Nischegorodski polgu teatris meie ohwitseride poolt paar naljamängu üks kolme, teine ühe waatuseline. Kõlbas ikka wähe waadata. Nii siis weel wiimased pidustused, warsti hakkab paast peale.

Natukene wastumeelt on mulle, et Te raha lubate saata ja wist juba saatnud olete, kirja järele arwates. Esiteks selle pärast, et mul teda sugugi weel tarwis ei ole. Eelarwe järele peaks mul wiimasest saadetusest kuni Jaanipäewani saamas – 5 rubla kuus arwates. Ja saab ka. Mis ma siin selle uue portsuga jälle teen? Teiseks on raske wõlgasid kätte saada, kui kuuldakse, et jälle raha olen saanud. Wiimasest jaust laenasin kellegile wiis rubla, pidin talle juba warsti raha puuduse üle kaebama hakkama. Nüüd aga

ütleb mul olewat, wõiwat weel kannatada ja nõnda edasi. Ja on ka mitme teise käest saada. Wastik seisukord.

Kudas Oskari terwisega lugu on? Muidugi, ega ta raamatutest üsna eemal saa oldud. Aga mis ta siis tegema tahab hakata, kui selle moega päris nägemisest lahti saab? Katsuge poisse rokem wälja inimeste sekka ajada. Tukub teine muidugi alati kodus nagu minagi omal ajal.

“Meie Kodumaast” Pärnu kiriklikke teateid wahtides leidsin, et säääl keegi Martin Seiler Liisa Wihmanniga maha kuulunud olewat. Ega see ometi meie Martin ole? Ei tahaks uskuda. – “Meie Kodumaa” on omast kohast õieti naljakas leht. Kõik tema elamine ja olemine ripub “Postimehe” küljes. Tema juhtsõna on: “Maha kõik, mis “Postimees” hääks kiidab!” Suurt kõmu teeb ta Tori kihelk. kooli õp.Ollino palga üle. Tõrwab õp. Reitagi ja püüab Postimeest wõimalikult sekka kiskuda. Mina küll eemal olles sest asjast suurt ei tea, aga mäletan, et Ollino ja tema aiatöö koolipoiste poolt alati kiruda on saanud j.n.e. Ja missugused naljakad sõnumid wahest ilmuwad. Wiimases numbris kirjutab keegi agar kirja saatja, kes lehe sisust ja sihist aru on saanud: “Alatskiwilt. Aja lehtedest loetakske siin kõige rohkem “Meie Aastasada”. “Postimees” on peaaegu kadunud.” Ja muud midagi. Tähtjas uudis. Peab see kord lõpetama. Palju terwiseid kõigile kodustele. Jaan.

Pliiatsiga: 209- N. 108
1913.a.

Ostrolenkas, 3 märtsil

Wiimase kirja – papa poolt – sain 27^{mal} kätte, heila ka raamatu paki. Wiimases lugesi juba heila õhtul kaks – “Kevade” ja “Orjad” läbi. Teised tulewad täna öösel kui “dnewalnõi” olen käsile. Raamatute sisust lausun wahest edaspidi midagi. Raha olete wist saatmata jätnud? Wäga hää!

Meie elukordas tuleb ka wahete wahel omad wäikesed muudatused ette, kuigi tähele panemata. Senise kapelmeistrile tehti tuul jalgade alla – polgu komanderi poolt.

6 märtsil.

Sii maale sain pühapäewa hommikul, mõtlesin aega kirjutada küll. Aga wõta näpust, saadeti järsku linna. Enne lõunane aeg kulus linnas käiguga ära ja peale lõunat olin “dnewalnõi”. Tähendab – mokkal pühapäew. Tänane päew on ainult Lutheri usulistel püha. Oleksin muidu linna läinud, aga mitu kirja tahawad kirjutada, jätsin minemata. – Raha olete ikka saatnud, heila oli 25 rbl. “prikas’is” (приказъ)

No jaah pidin kapelmestrist rääkima. Läheb teine warsti ära ja asemele tuleb meie polgu endine kapelmeister Malinowski, kes aastat kolm tagasi oma ametist lahti wõtnud ja nüüd päewapiltniku ametit Ostrolenkas peab. Senise kapelmeistri ära mineku põhjuseks on osalt see, et ta mitte wäga suure hoolega oma ametit ei pea ja ka mitte wäga head muusikalist maitset ei awalda. Aga pea põhjus on siiski polgu komanderi ja tema naise isiklik tuju.

Wiimane elab praegu tähendatud Malinowski majas ja on Malinowskit kapelmeistriks tahtma hakanud. Muud kui teine andku ruumi. Senise kapelmeistri Dolgopolenko suurem wiga on, et ta wäga walju mängida laseb – saab mängu ajal “waimustatud”, lõhub takti nagu hull. Õues mängides ei tee see wiga, aga toas paneb kõrwad lukku. Iseäranis teised hääled (секунда, begleitung) mängiwad walju ja halwasti. Näituseks waltsi mängiwad: tat taa tat taa teist nooti rõhutawad rohkem, kuna mõlemad ühesugused peaks olema.

Weebruari alguses sõitis meilt juut Tarnowski kaheks nädaliks kodu, aga pole weel senini tagasi tulnud. Õde ja wend elasid tal enne juba Amerikas ja nüüd olewat ka isa ja ema sinna sõitnud, mis ime siis, kui poiss teenistuse kus see ja teine jätab ja ka läheb.

See on hull, muidu on pea kõiksuguseid mõtteid täis, aga nii pea kui kirjutama hakkad on kohe nii tühi, mis kõliseb.

Minewal nädalal sain ka Tõnson Juku käest Siberist kirja. Kaebab ka, et igaw peab olema, et kodumaalt keegi enam ei kirjuta. Jõulu ees olewat Oskarile kaardi saatnud, ei tea, kas on kätte saanud? Oma elust räägib järgmist: “Praegu laita ei wõi, wili kaswas wõrdlemisi kena mööda läinud suwel. Ei saagi aru, et nälja aasta on olnud. Praegu on wilja hinnad odawad, ei ole nuriseda, pole omal müüa ega osta, arwame, et omaga läbi saame. Nisu saime 160 puuda, kaeru 100 ümber, odre ei olnud meil maas, sest walitsus ei andnud odra seemet. Kartulid saime 350 puuda ümber. Lehmi on meil praegust 7. Seitse mulikast, kolm lammast, neli hobust – kaks wana. Üks noor saab kahe aastane, ostsime nälja aja sügisel ja maksime 100 kopikut. Praegu ei tea Siberi elu laita. Loodame, et käesolew aasta head tõutab, wana rahwa arwamise järele ja ka meie lootuse järele, sest lumi on wõrdlemisi sügawam, kui need aastad. On ikka arssinat kaks, mis muidugi rohket wett tõutab anda ja wesi on meie maale kasulik, mida rohkem seda parem.” Siis kirjutab weel ühte ja teist. On ilmatu hulga paberit ära määrinud. Saab tükk aega lugeda – “hieroglifidega” kirjutatud.

Täna õhtul läheme jälle “собрание’sse” mängima. Peab peale lõunat wähe magama, muidu on öösel raske ülewal olla. Paneb meie pühast poole “pintslisse”.

Mitmed läksid linna – teatawasse “seltsimajasse”. Igal mehel oma tahtmine. Tehku teised, mis nemad tahawad, mina teen, mis mina tahan.

Jaan.

Jaan Jaakson
Kirjad koju
III köide
5. V 1911 – 20. I 1913
Oskarile
Ärakiirjad kirjadest
teinud 2002. aastal Mart Jaagus

Pliiatsiga:

88-41/2

5.V.1911.

Дорогой братъ Оскаръ!

Твои письма получилъ “въ исправности” то есть письмо написанное 24.IV получилъ 29.IV. а написанное 16.III – 30.IV какъ разъ, когда мне исполнилось двадцать два года. Въ тотъ самый день я былъ очень сердитый на всё окружающее. Целую неделю гоняли какъ собаку – ни одной свободной минутки не оставили. Потому ещё очень радовался письмамъ – твоему и напинуому и машиному. А безъ нихъ бы очень палъ духомъ – гоняютъ гоняютъ и домашние не напоминаютъ. – Ты спрашиваешь какъ я попалъ въ трубачи и думаешь что баронъ теперь можетъ быть, очень огорчёнъ. Пустяки все. Сказалъ Лепику кого сейчасъ въ трубачи отправили чтобъ онъ меня тамъ хвалили что я хорошо играть умею и самъ уже осенью после приезда въ полкъ “здорово хвастался” о своемъ игре. Теперь самъ капельмейстеръ спросилъ меня у эскадронного командира. Сперва отправили однажды после обеда въ трубаческий взводъ “на испытание”. Тамъ оказалось что я ноты знаю и кой какъ играю – только давай! А баронъ уже не такой человекъ чтобы за такой пустяке сердиться.

Это хорошо что мы учимся. Учись побольше да только знай: лучше не учиться чемъ вредить здоровью. Сейчасъ у тебя трудно учиться потому что погода весною такая прелестная ужъ лучше гулять по лесу. А знаешь – если ты чтонибудь учился это будетъ тебе въ будущемъ большимъ наслаждениемъ чемъ теперешная лень.

6.V.1911.

Sa ütled, et Sa palju kirjutad. Sa wõiks ju siis minulegi rohkem kirjutada. Ja mitte nii hooletumalt nagu senini. Sa rikud oma käe kirja nii moodi ära. Ja et Sul nii vähe aega kirjutamiseks oleks, kui mul, seda ma ei usu. Suwel tuleb Sul muidugi põllu töösse ka hakata (Onu Oskar sündis 28.2.1897, seega tööle 14-aastasena). See on esiotse natuke rasket wõitu, aga seda parem on puhkus ja püha päewad. Kui mina esimest suid töö mees olin, oli mul pühapäiwiti igaw. Ei teinud muud, kui wedelesein mööda jõe ääri ja õngitsesin wiidikid. Usu, et Sina niisugust igawust iial ei tunne. Üksik Sa küll oled nagu minagi ja õppida ei suuda Sa wist suwel ka nagu minagi. Aga Sina käid teiste inimestega igatahes rohkem läbi kui mina ja mängu mees oled Sa

ka. Jalgratas aitab kah. – Ära unista kunagi, et Sa kedagi inimest “headuse poole” wedada suudad. Just siis, kui Sa näed, et keegi pöördab annab, pead Sa kõige ette vaatlikum olema.

8.V. (järg.)

Hakkad Sa kellegi headuse sisse uskuma, siis õpid Sa ise kõige enne tema kurjuse ära. Niisugune juhtumine oli minul ka väiksel mõõdul. Kui ma esimest suid põllumees olin Juhani seltsis ei õpinud ma Juhani sõna “kuratki” ära ehk Juhani küll kaunis rumalaste rääkis. Aga kui järgmisel suvel Matsiga koos tööd tein, õppisin temalt juba üsna ropuste rääkima ehk Mats Juhani võrreldes, küll üsna mõistlikult rääkis. See tuli sellest, et ma Matsi rohkem austasin, kui Juhani ja tema lolluste peale andeksandwamalt waatasin. Ei ole ka vaja mõne teise inimese peale väga hukka mõistwalt waadata, kellest Sa mõnesuguseid lollusid näed. See, et Sa temale tunda annad, mis Sa temast mõtled ei paranda teda sugugi, vaid teeb ainult trotslikuks ja edaspidi õpid Sa ise ka neid olusid paremini tundma, mille mõjul inimesed niisuguseks lähewad, missugused nad mitte ei peaks olema. Kõige õigem – aga ka kõige raskem – on igasuguste inimestega elada, ilma tunda andmata, et Sa ennast neist paremaks pead, aga siiski ennast nende lollustest eemale hoida. Just eeskuju ja wähehaawal on võimalik inimesi headuse poole pöördada. Loodan, et warsti kirjutad ja nimelt ühe ehk teise asja üle enam koondatult, millega Sa oma mõtlemist rohkem harjutad. Olen küll ka Sinu seniaegsete kirjadega rahul, aga soowin Sulle õige paremat.

Wend Jaan.

o-0-o

Pliiatsi 119-57

10.XI.1911.

Kallis wennas!

Saab juba warsti paar nädalit, kui Sinu teise kaardi ühes adressiga kätte sain, aga senini pole veel wiitsinud wastata. Olid ka niisugused wastikud segased päewad, “запасъ” oli alles kodu minemata, hulkus muidu ümber – hale meel pealt waadata. Täna saatsime tühja minema. Ilmad olid siin seni ajani ilusad, ei wihma ega lund, aga täna hommikul oli just nagu kaheksanda aasta kiuste paar tolli lund maas, mis juba lõunaks ära sulas. Umbes kella ühe ajal hakkasid siit waksalisse minema; saatsime neid muusikaga veel kuni Ostrolenkast läbi (siit on wersta neli Otrolenkasse ja teist seda osa sealt waksalisse) umbes wiis wersta maad. Ehk küll schossed mööda minna oli, oli siiski tee kaunis sopane ja raske käia ja pea kõik aeg sai mängida – saapad ja sineli alt otsa määris mehe moodi ära. Kui kodu tagasi tulime, olid jalad üsna wäsinud. – Täna hakkasid muidugi Pärnust hallid ka jälle tulema, jõuwad parajati selleks ajaks siia, kui siit minejad kodu.

13.X.1911.

Sinu wiimase kaardi sain 11^{mal} kätte. Minu kiri aga seisis need päewad pooleli. Praegu olen kasarmus “дневальный”, aeg on umbes kell 1 hom. Ehk saan hommikuks, kui posti peale minnakse Sinule määratud paberi poogna ka täis kritseldud. Praegu küll head kirjutamise tuju ei ole.

Kurat wõtku alles üks ainuke aasta teenitud; millal need kolm veel ära jõuab teenida? Minewal aastal selle ajaga (13mal hom. wara) jõudsim polku. Üks külge teenistusest – pilli mängimine – on mul üsna meelepärast, aga teine külge – hobused ja nende puhastamine, sõidud ja muud on päris wastikud. 11^{mal} s.o. pärast “запасъ”i ära minekut sain esimese kornetti pealt

teise peale. On ikka kergem mängida – ei tarwitse ennast nii tappa. Muidu oleks mul esimest mängida pea enam meelejärele olnud, oleks paremini mängima õppinud, aga ehk aitab vähemastki. Pillide wahetus tuli sellest, et teise kornetti mängijatest kaks meest kodu läksiwad ja üks üheksanda aasta mees, kes järele jäi, õige nõrk mängija on, ei suuda oma jõuga nooti kinni pidada. Ja õppijatatest ei saa ehk wahest tulewakski sügiseks mängijat. Esimest korneti mängima jäi weel neli meest. Ka bassid jäiwad kõik wiis alles, aga sekundast läks palju mehi ära: esimene trompeet, esimene alt, teine tenor – iga ühe pealt mees, teine jäi alles. Esimese tromboni läksiwad kaks kodu, üks jäi alles. Teise tromboni pealt läksiwad kaks ära, järele ei jäänd ühtegi. Suure trummi lööja (Pärnu mees Jakowlew) läks kodu. Väikese trummi lööja, воспитанникъ, hakkas esimest kornetti mängima. Nende kõikide asemikud tahawad tuupimist saada enne kui midagi mängida wõib. Ja on siis ka lollisid, хохоль'isid, kes weel ühtelugu lollimaks lähewad, ehk küll kapellmeister neid rusikaga pähe peksab ja sõimab. Kes sõimu sõndades sõnaraamatut tahaks kirjutada, see peaks siia tulema, saaks õige toredaid “eksemplarisid”. Panen Sulle siin mõned toredad laused ülesse, ehk küll kirja ära rikuwad, aga ega mina senna parata ei wõi, minu kõrwu pole nad senini weel rikkunud ehk neid küll iga päew kuulen. Wenelane on ka osaw sõimama. Iga kolme sõna tagant käib tal “ебъ твою мать”, “ебить твою мать”, “еби его мать” ja n.e. iga sugustes muudetes. Ja kõige tusedam on weel kui главное предложение: “Иди къ ебени матери!” ütelda tuleb. – Sagedasti tarwitusel on sõna гавно = sitt ja гавенный. “Сукинъ сынъ” ja “стерва паршивая” on wõrdlemisi wiisakad sõimusõnad, aga teistega ühenduses annawad tubli kaalu wälja. ja kui üks wenelane teisele ütleb: “Сучку поеби!” siis kõlab see ikka natuke raswasemalt, kui eestlase “mine sitale!” Toredasti kõlab ka lause: “Въ мозгахъ у васъ кошки ебуться.” Aga kõige üle käib lause, mis meie штабъ тубачъ kord ütles: “Вотъ хохлы, еби ихъ душу мать, хуй гразный васъ поработаль!”

So, nüüd olen ma selle paberi küll ära rikkunud, et ei tea kas maksabki Sulle saata, tuleroog on ta nii kui nii.

Kuulsin praegu, üks portsjon “hallisid” olla jälle pärale jõudnud, wist Pärnu poisid ongi. Saab päewal näha.

Kirjuta siis ka kudas Mardipäew läks. Nüüd on teil muidugi kõwa talwe. Siingi on juba teist, kolmat päewa maa külmetanud. Lund nägime Mardi päewal esimest korda.

Teenistus teeb ikka inimese nüriks küll. Ei taha midagi kirjutada ja lugemisega pole ka suurt peale hakata – raamatuid wähe saadawal.

Millal saab see aeg üle?!

Palju terwiseid ja head õppimise himu soowin

13. now. kell 3 öösel.

Jaan.

Onu Oskari poolt kirja lõppu lisatud:

Pikka

veerwad, läewad hallid päewad nagu ikka.

Pikka

jõudvad suved heledad, uued nagu ikka.

Ikka

mured jäävad läewad, päewad pikka, nagu ikka.

Oskari käekirjas: O. Jaakson

Pliiatsiga: 122-59
21.XI.1911.

Armas wennas!

Sain Sinu viimase kirja heila kätte. Maksin teisele 14 kop. ligi, ju ta siis ikka raskem oli kui õigus. Kaardi oleks küll iseäranis saata võinud. Kirja sees kaartide saatmine on ka selle pärast halb, et nad rohkem murtud saavad. Lahtiselt saates ei hakka neid keegi taskus kahekorra murdma, nagu see kirjaga tihti ette tuleb. "Postimehest" väljalõikeid ei pruugi ka edaspidi saata – esimesest nowembrist käib meil siin Jansoniga kahepeale kokku ka "Postimees". Soowitan Sulle ka kirjade jauks paberit muretsed – "päewaraamatu lehed" on mul õieti tülikad kordaspidada! Aga üks ta kõik, kirjuta kudas Sa tahad, kirjuta aga. Minu poolt saavad Su kirjad alati rõõmuga vastu võetud, kui midagi kodust ja armast.

Õppida katsu nii palju kui jõuad, aga ära selle pärast uniseks peanorutajaks jää. Peab oskama oma meelt alati rõõmsaks hoida ja inimestega läbi käia. See saadab elus rohkem kasu, kui mitmesugused teadused, mida wast kordagi elus ette ei tule tarvitada. Inimene, kes seltskonnas wabalt liikuda oskab, kel igal pool tuttawaid on ja neid igal pool leida võib, saab igast kitsikusest läbi.

Tänawu meie polku tulnud Pärnumaa meestega pole ma kõigega weel kokku puutunud. Arwatawasti siia minu tuttawaid just ei tulnud, kuigi mõned üsna lähedalt, nagu Pärivere mölder ja mõned muud Jakobi kandist poisid.

"Запасъ'и" läksiwad paljud Pärnu mehed. Nii oli tuttawatest rätsepp Gerberson, kes enne kord Säasel poisiks oli. Trubatsitest läksid Pärnu linna Feodor Jakowlew – ameti poolest puussepp – meie suure trummu lööja; esimene altist Jüri Martin, kes enne Pärnus õllepoodides ja wabrikutes on ametis olnud. Siis üks Sindi mees Aleksander Bachmann ja mitmed kaugemalt mehed.

See kord siis Jumalaga ilma silma nägemata ja käe andmata, minu tühi kolu ei oska Sulle midagi uut enam kirjutada.

Hääd terwist ja lõbusat meelt soowides

Jaan.

o o o

Pliiatsiga: 124-61

Armas vend!

Sa kirjutad, et Sind maast madalast põllu tööst ära on wõerutatud. Sest ei saa mina sugugi aru kudas ja kes see wõerutaja oli? Kas Sa arwad et ma õieti hea meelega tööd tegin, kui ma kihelkonna koolist kodu jäin? Ei sugugi. Aga tööst ei saa wõerduda waid tööle saab harjuda, mida kauem teda teed. Sa oled alles ühe sui põllu töös olnud selle pärast pole Sul temast weel suurt arusaamist. Ma arwan küll, et kui Sa gümnasiumi läbi teinud oled Sust põllumeest enam ei saa, aga see tuleb loomuwastastest oludest, millega praeguse aja koolis käimine ühenduses on ja mul on selle mõtte juures ikka walus tunne. Ma loodan siiski, kui Sa gümnasiumi läbi teed, et Sa siis ka kohase elukutse leiad. Ka on Sul kroonu teenistusse minek ees. Muidugi ei tule Sul päris liht soldatina teenida, kui Sa wabatahtliku eksami (экзамень вольноопределяющагося) ära teed. Tuleb paar aastat teenida ja

saab selle aja jooksul ohwiteriks. See aga pole kellegi toitew ega meelitaw amet. Olgu mis on, teesid on palju, aga aega on ka veel küll selle peale mõtelda.

Flötet ma praegu suurt ei tarwita, wõib olla saadan ta ära. Sulle soowitan kõige rohkem klawerit õppida ja wõimalikul korral tunda wõtta wõi midagi sellesarnast, et mitte midagi wõeriti õppida. Ma näen siin kui palju ma ise õppimise läbi kornetti wõeriti puhuma olen õppinud. Mis Sa sääl muusika tükkidest räägid on kõik harjumise ja arusaamise asi. Kui Sa Beethoveni sonate'st praegu aru ei saa, ei tähenda veel sugugi, et Sa tast edaspidi aru saama ei õpi. Meil on siin näituseks üks "Торжественная увертюра 1812го года". Муз. Чайковского. Igawene sitt tükk kornetidel mängida. Ja kuskil mingit wiisi ei ole. Ainult paar Andante't ja muu osa on kahe wiisiga Боже царя храни ja Marseillaise'ga läbi põimitud. (Wiimased on enamasti suuremate pillide mängida, kuna kornetidel kõiksugused heliredelid mängida tulewad.) Esiotsa, kui ma temast veel aru saada ei osanud, kirusin ma ta maa põhja, aga nüüd leian ma temas paljugi toredaid kohti. Травиата'st on meil kaunis pikk Potpourri olemas, mida aga praegu ei mängita. – Kontsert Polkadele wõib ainult hea kornetist elu sisse ajada. Kui seda ei ole, ei maksa kontsert polkat parem mängidagi. –

Kui Sa mulle midagi lugemise materjali saadad, olen Sulle tänulik. Nii sugusel korral oleks hääd, kui Sa kõik mu päewa raamatud ka siia saadaks. Näit. pisuke oma tehtud raamat, kirbu jalgu täis kirjutatud. Seal on mul palju huwitawaid mälestusi sees. Siis üks raamat, kus mul 1909 a. loetud raamatud üles on tähendatud. Iseäranis selle järgmine, mis mul kodust ära tulles pooleli jäi. Üks wäike siniste kaantega kuhu ma mõned laulud ja mõttesalmid sisse olen kirjutanud j.m.m. Ka mõned pildid, mis mul sääl on, nagu Uueda Juuli, Palkoja Lilli, Jutu Juhani j.t., ka papa ja minu oma pilt peawad veel kumbast üks alles olema. Kristjani pilte tahaks ma ka küll, aga seda tahate ehk kodus ise wahest waadata. Ka raamatut Собрание соч. Гуй де Мопассана, mis Kristjan mulle jättis, soowiksin ma siia. Kui Jõulu ajal kodus oled, siis wõid nad kõik üles otsida.

Soowin hääd õppimise himu.

Wend Jaan.

Poolamaal 11.XII.1911.a.

o o o

Pliiatsiga: 143-69.

Armas wend!

Wabanda, et ma Sulle tükil ajal kirjutanud pole. (Wiimane kiri 11^{mal} dets.) Pole seks naljalt kohast meeoleolu, ega aega saanud. Sinu kirjasid wist kaduma läinud ei ole, sest siis kui ma Sulle kaardi saatsin, et miks Su kiri ei tule, oled Sina ta alles posti peale pannud ja sain ma ta umbes sell samal ajal kätte, kui Sina minu kaardigi. Sinu wiimased kirjad on: 1.) 15-25^{dal} novembril kirjutatud – kätte sain 11^{mal} detsembril. 2.) 15-29 dets. kirjutud – kätte sain ... (Lehe kokkumurde kohalt kiri kustunud) 3.) ... kätte saadud 13^{mal} jan. 4.) 11-13 jaanuaril kirjutud – 23^{dal} jan. kättesaadud.

Sa küsid, mis ma selle kohta arwan, kui Sa meremeheks hakkad? – Keelda ma Sind just ei taha; kui Sul tõsine tahtmine oleks. Pean ütleva, et mul omalgi wahest sihake mõte on olnud: "Kui ma mitte põllumees ei oleks, siis tahaksin meremees olla." Sinu tahtmine on aga kindlasti wäliste mõjude

wili. Kas kellegi tuttawa eeskuju ehk lugemise tagajärg, põhjusemõttelik mehemehe ametist lugu pidamine wõi muud selle sarnast on Sinu peale mõjunud. Aga mõtle järele. Esiteks ei kannata Sina meremeeste elukombeid wälja ja walitsus on seal ka kaunis wali. Elu on üksik ja sõpruseta – niisuguseid häid seltsimehi nagu Nylander'i "Mererahwas" ette tuleb, on ikka tõsisel elus harwa leida. Ja Nylander'i juttudestki käib kõigist oma osa üksildusetunnet ja kurbtust läbi. Oleks ta aga meremeeste elu rõõmsamaid silmapilkusid kirjeldada püüdnud, siis oleks sääl nii palju roppust ja rumalust sees olnud, et seda trükkida poleks sündinud. Politechnikumi minekuga ole kõige enam nõus. Aga selleks on aega weel. Iga tahes katsu nüüd gümnasiumi saada ja sääl vähemalt 5-6 klassi läbi teha. Pead ka selle peale mõtlema, et Sul soldatisse minek ees on. Siis on ikka parem, kui Sul "экзамен вольно определяющагося" tehtud on. Sa ei oska seda mõteldagi, kui suurt hinda see maksab. Merewäe teenistuses ei maksa haridus, waid seisus. Kes aadeli seisusest ei ole, ei saa iial ohwitseriks. Koolitamise kulusid wäga karta ei maksa. Raha pole mitte selle jauks, et teda ära juuakse, ka mitte selle jauks, et teda maha maetaks. Muusika kunstnikku Sinust küll ei saa, aga muusika tundmine on iga haritud inimesel tarwiline. Sinul on kõige kohasem klawerit mängima õppida. Flöte saatsin ka juba kodu poole tulema – kuiwab mul muidu lõhki ka weel! Janson sõitis 30^{mal} siit ära, 2^{sel} jõuab arwatawasti Tartusse. Sääl on paar päewa paigal, siis sõidab Pärnu. Annab ta flöte Juhkami juure ära, wõi wiib isiklikult Lõule, on üks kõik. – On Sul mulle midagi huwitawat lugemise materjali saata, wõid temaga saata. Sisu kirjeldus on lipakal.

Ühes kirjas ütlesid Sa, Sul olewat minu seltsist puudus, aga siis ei olewat Sa sellest lugu pidada osanud, kui ma alles kodus olin. Niisugune on terve inimese elu: see mis kaugel, paistab häa ja ihaldataw, aga kui me' ta kätte saame leiame, et ta meie lootuseid ei täida. Ja kui ta meist ju möödas on, arwame, et ta ikka parem on olnud kui arwata oskasime. Kui paljude asjade peale ei ole ma lootuseid pannud, aga ometi on need tühja läinud. Nagu üleminewal suwel Kristjani kodumaal käimise peale. Mis ma temalt kõik lootsin, küll wene keele õppimist, küll ühte ja teist teadust tema elu juhtumistest ja kõige pealt inimest, kellega usaldawalt rääkida wõib. Aga ei seda, ega teist. Wene keele õppimiseks olin ma ise liig nõrk ja kartlik. Usaldawalt jutuajamiseks puudus aeg ja ei olnud meil selleks ühist pinda. Tema oli minu kohta liig tark. Tihti olen ka Sinu peale lootuseid pannud, mis enamiste tühja on läinud. Seda ei tule Sul südamesse wõtta, sest igal inimesel on omad sihid ja püüdmised ja omad kalduwused (склонности), mille järele ta mõtted ja püüdmised kujunewad. Siiski loodan Sinust: õpi Sa nüüd milleks Sa tahad, aga mõtle selle juures, et Sust oma rahwale ja maale kasu oleks. Kas mu lootused peaks täide minema? (Onu Oskari poolt tindipliitsiga kirjutatud: Jah.) Kristjanile olen wahest mõne kirja ja kaardi saatnud ja mõne ka temalt saanud. Lubab tulewal suwel jälle kord kodumaale tulla. Nähtawasti pole temalgi üsna ära ununud, kus ta kodupind on. Ja ehk ta küll kodumaalt midagi ei saa, on siiski midagi olemas, mis teda senna tagasi kisub, kus ta oma lapsepõlwe päewad mööda saatnud – tema lapsepõlwe lootuste ja unistuste maale. Aga ta tuleb, kui wõeras ja läheb nii sama – ei ole tal juuri kodumaa pindas!...

Niisugune on elu, püütakse ja rühmatakse üksteise kõrwal, aga siiski lahus. "Üks ei tunne ühte, ega teine ei tunne teist" nagu mõistatuses.

Kuidas koduste inimeste terwis ja meeleolu on. Kirjades ei nimetata sellest iial midagi, aga minul on ikka kõige walusam nende koduste wäikeste tülide ja pahanduste, näägutamiste ja nokkimiste ja üksteisest arusaamatuste peale mõtelda.

Meie pühad saawad lõpule. Täna lõuna saame wiimased liha portsud. Pärast lõunat peseme "miskad" puhtaks ja paneme kappi kuni järgmiste pühadeni...

Hääd terwist ja lootuste täide minekut soowides

wend Jaan.

Ostrolenkas, Poolamaal, 5.II.1912.

N.B. Kudas on Siitami terwis?

o o o

Pliiatsiga: 148-72.

12.II.1912.

Armas wend!

Sinu kirja 31^{mesest} jan. sain heila kätte. Sinule kirjutasin wiimati wiindal weebr. See on imelik, et Sinu kirjad nii kaua tulewad. Wõi kirjutad Sa ise neid nii kaua? Wiimane on Pärnus 9^{mal} hom. stembeldatud. Ostrolenkas 10^{dal} õhtul. Arwatawasti panid Sa ta kaheksanda õhtul posti peale. Ja minu kirja pidid Sa üheksandal kätte saama. Ega seda karta ei ole, et keegi teine minu kirjasid enne Sind lugeda wõiks?

Sinu küsimise kohta meremehe ameti üle kirjutasin juba. Sinu praegust kirja lugedes soowitan weel enam õpi praeguses sihis edasi, küll tulewik näitab, mis Sust saab. Kuna Sa ütled, et Sa kellegiga hästi läbi ei saa ja mitte sugugi "juulustega", siis wõin Sulle ütelda, et meremehed pea kõik "исключительно" "juulused" on. – Miks? – Selle kohta wõin põhjust nimetada, mille wastu Sina ehk praegu küll waidled, aga ükskord siiski õigeks tunnistad: Meremehed on tihti ilmast ja naesterahwastest lahutatud. Mõistliku naisterahwal on inimese iseloomu kujunemise peale suur mõju. Seda wõid ise oma ema peale mõteldeski kinnitada, ehk tema küll wäga mõistlik weel ei olegi. Kui aga meremees maale tuleb siis hakkab ta purjutama ja prassima, saab kahtlaste naisterahwastega kokku, kes teda oma wõrku kisuwad ja tema iseloomu ja tahtmise kindlust nõrgendawad.

Wihastamise asjus olen Sinuga täitsa ühes nõuus. Olen isegi püüdnud, kui wähegi wõimalik ilma wihata läbi ajada. Alati katsu mõtelda, et ka teise inimesel tema seisukohast waadates õigus wõib olla ja ära pea ennast liiga targaks. Isegi siis, kui kindlasti tunned et Sinul õigus on ja teine muidu jonnijärgne, anna parem järele, kui Sinu õiguse saamisest kellegile kasu ei ole.

Teie ajaleht huwitab mind. Kas ei oleks wõimalik, et Sa mõned numbrid mulle saadaks?

Suweks kooliwaheajaks soowitan Sulle järgmisi juttusid lugeda, kui Sa neid weel lugenud ei ole: G. Frensseni Jörn Uhl. – A. Järnefeldri Tema arm... ja wist. Otto Ernsti Noormees Semper. Kõik on "Postimehes" ilmunud. Ma ei ütle, et nendega täiesti rahul olen, soowin ainult, et Sina neid loeks ja aimata katsuks, mis asja neis kellegis kõige tähtsmaks olen pidanud ja mis pärast ma neid Sulle lugeda soowitasin. Wõiksid ka "Laul tulipunases lilles" lugeda. Jutt mille kohta mina senini weel ühtegi kindlat otsust pole teinud.

Seekord hääd terwist, sest ainult terve inime wõib rõõmus olla. Kirjuta pea!

Wend Jaan.

o o o

Pliiatsiga: 151-24. (II pgn)

“Wemmeldaja” killud lugesin läbi. Pole väga wiga. Siin katsun mõne puuduse peale tähelepanemist juhtida. Esiteks nimi “Wiguriwänt” ei meeldi mulle sugugi, sest ta pole sugugi algupäraline. Juhtumine Pärnus on kaunis kena tükk. Pealkiri aga pole suur asi; niisugust kirjeldust ei tohi iialgi mingisuguse geografiliku punkti külge siduda, veel vähem pealkirjas juba kohe nimetada, kus see sündinud. Muidu on tükk õieti elawalt kirjutud; kui ta mitte Pärnus juba enne üleskirjutamist suust suhu ei käinud wõis ta mitmel huwitaw lugeda olla. Koogu küla nowellid ei saa selle ligi, oled hooletumasti kirjutanud, väga kuulnud jutu moodi – olnud, teinud – ja pükste täis laskmine on natuke maotu. Wana Timmermanni jutudest oleks ühte ja teist, mis hästi kirjutatult huwitaks, aga pead paremini läbi töötama. Loe Mats Mõtslase “Unenäud”, “Luupainaja” ja teised läbi, on ka wana inimeste jutu järele kirjutud. Wahest saadad edaspidigi wahest ühte ja teist, mis teie lehes huwitawat on.

Raamatute kohta, mis Sa mulle saata tahad, kirjutan siis kui läbi olen lugenud. Juhani Aho “Laastusid” olen paljusid lugenud ja on mul tema kohta pea see sama arwamine, kui sinul. – Oled Sa n.n. “Noor Eesti” kirjanikka lugenud? Tammsaart, Meetsanurka ja teisi? Kuna ennast täieealiseks tunnistad, wõid neid lugeda. Ma ei ütle mitte ses mõttes, nagu wanad inimesd ütlewad, waid selle pärast et Sa neist mitte midagi aru ei saaks, kui Sa mitte “ihulikult” täieealine ei ole. Sellegi pärast on nende tööd niiwõrd tumedad, et ainult mõtlema äritawad, ilma et mingit otsust suudaks teha.

Sa küsid, mis lootused mul Sinu kohta oliwad? Seda on ühe sõnaga raske ütelda. Ja loodan Sinust weelgi, et Sa õpid ja õpitud tarkust mitte kaodumaalt kaugele ei wea. Ja nii nagu ma arwan, ei saa Sinust ei meremeest ega inseneri kumbagi, waid weel koguni midagi muud, mille peale Sa weel plaanisidki ei tea teha. Ja 5-6 aastat wõid weel rahuga õppida ilma lõpuliku sihi kindlaks tegematta.

Omas wõrdluses maa ja linna neiude wahel eksid ka. Wast tunned Sa linna isimesi weel wähe. Ja et nende juures kõik wiisakuse koorega kaetud on, siis paistab kõik puhtam. Sugulikku armastust, nii nagu ta on, kirjeldada tuleb kirjandus, mida “sopakirjanduseks” hüütakse. Sellegi pärast kirjeldakse teda kõiksuguste ilustustega ja nimetakse “ilukirjanduseks”. Wäline koor matab sisu oma alla. Ehk jälle, kui Sulle pesemata kausiga süüa antakse, on ka hea söök Su meelest jälk. Selle pärast waata ette, et Sa puhtama koore all olewa wana tuttawa sisuga ära ei harjuks. –

Juba magamise aeg käes, kolm poognat sain täis, ühe jätan teise kirja sisse – wähe tähtsust. Oleks neljanda ka kirjutanud oleks kaks marki peale pannud.

Terwiseid wend Jaan.

o o o

Pliiatsiga: 155-77.

1.III.1912.

Armas wend!

Heila lugesin “Wiirastused” ja “Laastud” läbi. Kirjandusliselt on wiimased ikka igatahes ees. Esimeses raamatus kirjeldakse ühte ja seda sama mõtet mitmes teisendis. Olen Mändmetsa waremaid töösid lugenud. Ka tema on üleüldisele woolule järele andnud, mis n.n. “armastust” rohkem loomulikult kirjeldada püüab. Jämedaks ta seal juures ei lähe. Praegune

raamat on enam "intelligentlikumate" inimeste elust. Enamiste kirjeldab ta maa inimesi. Tema kõige paremaks endise aja tööks, mis ma lugenud olen, pean praegu "Rasked patud". Lugesin teda küll ammu juba – kui koolis käisin. Wõib olla, et ma teda praegu kuigi tubliks ei peaks. Sell' ajal oli ta mul õieti huwitaw lugeda. Praegune raamat püüab väiksel abielu kallal nokitseda. Temas on mitmed õiged mõtted, aga ka palju walesid. Üsna õieti kirjeldab ta "armastust", mis nii kaua suur ja kõrge, kui armastataw isik kätte saamata on. On aga armastuse lõbud põhjani maitstud, kaob kõik kõrgeks pidamine armastatawa isiku wastu, jääb ainult loomalik iha, mida aga väga hästi ka mõne teisega kustutada võib. Mulle meeldis jutuke, kus ta naisest räägib, kes mehele poja muretses – teise mehega. Aga just see lugu on kõige wõimatum, sihilikult aate kasuks kirjutatud. Kui wahest saad loe Ellen Key "Abielu ja armastus", on Jakobi kogust saada – wiletsa poolses tõlkes. Ellen Key püüab sääl just seda sama seletada, et abielu eesmärk mitte ainult laste sünnitamine, waid ka kaswatamine on. Tema ei loe seda sugugi patuks, kui üks abielus olejatest omale väljas pool abielu järeltulewat sugu muretseb, kui tema oma naene, ehk mees suguwõimetu on.

Sa arwad, et mul sarnaseid asju juhtunud on. Tahaksin teada kellega Sinu arwates ja mis sugused põhjused Sul seda uskuda on? Ma ei küsi mitte ainult, et ennast nagu "kõrwust tõstetud" tunda, kuuldes, et ka mõni olemas on, kes minu peale wahete wahel mõtleb, waid et üleüldse inimeste loomust tundma õppida ja näha, kui palju Sinu silm juba oskab teise inimese mõttesse näha ja tähele panna. Sinu poolt täit awalikust lootes ei taha ma praegu Sinu arwamist waleks ajada, ega tööeks tunnistada. Edaspidi tulen weel selle asja juure.

Juhani Ahol on kirjeldamise wiis (stiil) juba see, mis ligi tõmbab. Ja mitte ainult Soome loodus ja olud ei ole meile omased, waid just see kurwameelne, aeglane mõtlemine ja wanade armsate, kuigi wahest lapsikute mõtete ja mälestuste mälestamine. Üleüldse terve raamat oma wiimase kui wiilitud lausega, millel kõigil midagi ütelda on tuletab meie Põhjamaad meelde, kus "... kewade külmad enne ja sügise külmad pärast – nende wahetele on paljud meie lootused ära külmanud ja meie julgemad unistused maha warisenud." Aga need külmad ei jõua meid murda, julgesti wõime paluda: "... Kui sa sellepärast jälle lund tuiskaksid, oh talw, maailma puhastaksid, kõik wanad rajad peidaksid ja sunniksid inimesi endile uusi teesid awama." Lumi ja külmad karastawad meid. Jah ehk küll niisugused karastatud inimesedki surewad, ilma oma tööwilja maitsmata nagu Mati, kes oma toagi teistele oli teinud, siiski edeneb ja kaswab ja kaswab rahwas oma kodupinnalt saadud mälestuste peale toetades. Ja kes oma kodust sauna ei unusta, oma lapsepõlwe mälestustega ühte jääb, on surmani noor ja tugew, ükski külm ei suuda teda puruks rusuda.

Just sellega, et ta oma kodust sauna ialgi unustanud pole, on Aho ka oma kuulsuse ja lugupidamise wõitnud. Nukralt kirjeldab ta kooliõpilase armastust talutüdruku wastu, pilkab linnalasi, kes enam maal elada ei oska ja ametnikkusi, kes kindlat palka saawad. Kihwtine on ta inimeste wastu, kes katteta asju häbenewad, aga kaetutele siiski kätte alla püüawad wahtida. Ta ei salli neid walelikka kõlbluse jüngreid...

Pean lõpetama. Kell on juba üksteistkümmend. Ära pahanda, et Sulle sündimise päewaks õnne ei soowinud. Mis aitab ka paljas soow?! – Miks Sa ei kirjuta? Juba üksteistkümmend päewa pole Sinult enam kirja

saanud. Wahest lased ennast mõnest halbtusest liiga äritada? (wiimane kiri 16^{mast} weebr., minu wastus 19^{mal} weebr.) Ära mõista ühtegi inimest ilma hukka, sest et nende teud neile sisse harjutatud on, ilma nende süüta. Ja kui Sull kellegi wiletsaga tegemist on, ära lase ennast äritada. Mõtle, et weel närusemaid on.

Wend Jaan.

Ostrolenkas, 1. märtsil 1912.

o o o

Pliiatsiga: 157-79.

4.III.1912.

Armas wend!

Heila sain Sinult jälle kirja (23-29^{mast} weebr.) Katsub wäikselst wastata, pole praegu hääd kirjutamise hoogu. Sa küsid, mis ametit ma Sulle soowin. Selle peale läheb mul ühte lugu ikka raskemaks wastata, mida rohkem ma Sinu kirjasid loen. Näen et Sul nagu püüdmine on wõimalikult kaugele ette tulewiku plaanisid teha. See pole aga sugugi tarwilik. Elus juhtub ikka nii, et suured plaanid tühja lähewad. Mis Sinu praeguste plaanidesse puudub, siis olen minagi neid ennemuiste unistanud. Minul sai aga pea selgeks, et must põllumees saama peab ja siis hakkasin põllumehe elu häid külgesid otsima, et ennast nagu rahustada, ja halwade külgede kõrwale saatmiseks abinõusid otsima. Huwitust on mul nii hästi inseneride, kui ka meremeeste elu wastu, meeldiwad mulle kooliõpetaja ja kirjaniku ametid oma idealistlise eesmärgiga rahwast õpetada ja kaswatada. On mul seks aga annetki? Ja praegune walik iseenese kohta langeb ikka põllumehe kutse kui kõige huwitawama, kõige terwema ja kõige "kõrgema sihilisema" peale. Sa wahest hakkad wiimase tähenduse peale naerma, naera peale, aga põlluharimisel on siiski kõrge siht, mitte ainult et inimeste kõhtudele leiba valmistada. Põllumeeste ülesanne on "maad enese alla saata" kui Piibli sõnadega ütelda. Neile heidetakse ette, et nad alalhoidlikud, konserwatiwsed on, aga nemad on ainult ettewaatlilikud. Ja miks ei peaks nad seda olema, kui iga üks, kes wähe enam haritud nende ridadest ära põgeneb, neid ilma juhatuseta ja kaasabita jättes? Aga omad wead ja patud lautab enam haritud kiht ka põllumeeste sekka laiali.

Sa küsid, mis ametit Sulle soowin? Ma ei tea seda. Ja kuna see Sinulgi alles nagu udu sees, nagu kaugel ees tee käänakute taga on, siis soowin et Sa oma teed seni edasi käiks kuni siht paistma hakkab, et Sa seni edasi õppiks, kuni Sa enam wähem üleüldist haridust oled omandanud ja elutarkuse poolest rikkamaks saanud, siis ei ole wist ka nii raske lõpulist elu kutset walida. Mõtle, et paljud weel täie mehe ea sees elukutset muudawad ja Sina tahad omal juba nii noorelt nii wähesese elutarkusega kindlaks teha.

Küsid, kas ma "Mees mehe wastu" lugenud olen? Olen. Kui ta Sulle natuke selgusetu jäi, loe weel kord läbi, ilma ruttamata. Parem on "Mees mehe wastu" kaks korda lugeda, kui mõnda labast romani lõbusaks ajawiiteks. Ütled, et meelega halwaks teinud. Seda ta peabki tegema, see äritab rohkem mõtlema. Mul pole raamatut siin saada ja pole enam sisu ka wäga hästi meeles, ei oska Sulle ütelda, milles tema pea tublidus ehk nõrkus seisab. Sa ütlesid aga kord, et Sa meremehe ametit häda ohtude pärast soowid, kas ei waimusta Sind see raamat sellepärast, et seal mitte looduse

wägedega ei wõidelda, waid inimene inimesega, kusjuures kautus suurem wõib olla, kui ellu kautus, wõit aga ka tähtsam, kui mõne laewatäie kauba tormist päästmine?

11.III.1912.

Heila sain Sinu kirja 7^{mast} märtsist. Kust otsast oma alata, ei tea nüüd isegi. Kardad, et Sind wiimaks hulluks pean, ничего подобного, just nüüd huwitawad mind Sinu kirjad. Tunnen neist wenda, kes küll minust noorem, aga kes teistsugustes oludes elab kui mina ja siiski selle sama koduse ilmawaatega elust aru püüab saada, mis minagi. Selle pärast on mul ka Sinu edasiõppimine ja täienemine kõige enam mõttes ehk küll kardan, et just see meid edaspidi üksteisele wõeraks teeb. Ei tunne praeguseid Pärnu kooliolusid, ei tea Sulle soowitada, kuhu kooli minna. Pead ise otsustama. Ma ei tea ka, kas eelgümnasiumil peale neljanda klassi enam ongi wõi lõpeb ta juba sellega. Wiimane oleks natuke halb olema, kui jälle pea gümnasiumi eksami wastu tuleb walmistada. Kui aga selle läbi ühe klassi rohkem edasi saad... Kui wahest koolitamise kulud odawamaks tulewad... Ja wõib olla, on see Sinu iseloomu arenemise peale hää mõjuga, kui Sa mitte nii pea kroonu gümnasiumi mõju alla ei sattu. Siin maksab ka see, missugune mees praegune koolijuhataja hra Raam on ja missugused kooliõpetajad. Sest tõsine haridus pole mitte ainult teaduste õppimine. Ja kooliõpetajate eeskujuga maksab palju. Ja wast ei suudagi Sa kroonu gümnasiumi eksami tundide wõtmisega ära teha? Wabanda kahtluse pärast.

Siis see lori ümbruse tüdrukute üle. Aitäh selle eest. Sul on küll pisut wale arwamine, aga sest pole midagi. Tähendan siin, et minule kõiksuguseid narruseid usaldada wõid, olen nagu teises ilmas, ei kuule siin keegi kõrwalt midagi. Sinu kirjad hoian alles, nad on Sul omal mõne aasta pärast huwitawad lugeda. Waatan praegu ise enese koduse elugi peale nagu kõrwalt nagu polekski oma elu. Kõige pealt tähendan, et imestamise wäärt "wooruslik" olen olnud ümbusega wõreldes, aga mitte küllalt iseene meelest. Selles mõttes nagu harilik külaskäimine, olen ainult kolme tüdruku juures käinud, keda Sinagi nimetasid. U. Juuli juures olen paar korda olnud – kõdistasime teineteist, suurt juttu ei saanud. Lillist pidasi pisut rohkem lugu, ajasime rohkem juttu ja lidat olen paar korda "katsumas" käinud. Just wiimase peale on mul praegu jälk mõtelda. Arude Liisaga polnud iial sarnast läbi käimist selle eest olen siin temaga kirjawahetuses. Et mind neist keegi tahaks, ei usu ma mitte. Marta juures pole ma iial öösel käinud, pidasin temast selle jauks liiga palju lugu. Ka pole ma temaga kuigi paljut muidu läbi käinud, wahest mõtelnud. Aga wõib olla, et tema minu peale nii sama on mõtelnud, see tähendaks ka läbikäimist. Palun, et Sa kõik ütleksid, mis tead, minule ei tee ükski asi ega teadmine halba, olen kaunis wana poiss. Marta Soome mineku kihutajaks pean ennem "piima Peetert" ehk ma küll midagi ei tea. Pole see kord enam ruumi, pärast järgneb.

Hääd terwist ja tulewiku lootuseid soowib wend Jaan.

o o o

Pliiatsiga: 158-80.

19.III.1912.

Heila käis õpetaja Palsa siinses Nishegorodski jalawäe polkus Jumala teenistust pidamas ja siinseid Lutheri usulisi lauale wõtmas. Minewal aastal pidas ta meie polkus Jumala teenistust. Eestlasi oli paar sada meest koos: Nisegorodoki jalawäe polgust, Gluchowi draguni polgust ja kümnendast sapööride bataljonist. Oli ka wäike käputäis sakslasi, nende

seas meie kaks parunit, kornett Auster ja veel üks meie ohwitseridest, keda ma veel nimepidi ei tunnegi. Auster pidada ikka õiguse pärast eestlane lätlane olema, aga kuulnud teda keegi pole eestikeele sõna suust välja ütlemast. Keegi wõõras ohwitser oli ka, sakslane wõi eestlane seda ma ei tea ja üks eesti neiu, kes meil alam polkowniku Sundbladti juures laste koolitajana teenib.

Huwitaw oli õpetaja Palsa jutlus. Kahtlane on kas niisugust jutlust kodumaa kirikus keegi pidada julgekski. Oleks tema wähegi parem kõnemees olema, aga ta ei saa naljalt sõnu suurt välja isegi saksa keeles mitte – Jumal teab on ta lätlane wõi veel mõni muulane, et tal keel nii kange. Sealjuures on ta alati purjus. Kui lõpu laulu “Õnnista ja hoia” laulma hakkasime, waatas wanamees, et karikasse oli veel kild wiina jäänud, pööras selja meie poole ja wõttis kõwa lonksu, nii et tõesti tühi oli. Kudas jutlus just järgis oli, pole hästi meeles, tähendan ainult mõned tähtsamad laused üles:

Esiteks luges selle päewa ewangeliumi Matteuse ewangeliumist, kus Kristuse Jerusalemma sõitmisest eesli seljas räägiti. Riidlema hakkas kohe Matteusega selle pärast, miks see ütleb, et Kristus selle pärast eesliga sõitis, et prohwettisid tõeks teha. Tema ei taha midagi Wanast Testamendist teada, mille õpetuse wastu Jesus terwe elu aja olewat sõdinud. Siis kirjeldas ta, kudas rahwas Jesuselt, kes uut õpetust kuulutama tulnud, lootis, et see nende wana Juuda kuningriigi jälle jalule aitab. Seda sama olewat ka jüngrid lootnud ja juba oma keskel plaanisid teinud, missuguseid auuastmeid keegi uues riigis saab. Jesus aga ei tahtnud wastu nende lootust mingit wõitlust alustada. Nii siis lootsid nad, et nad tema sellega tegewusesse suudawad äritada, kui nad temale tõsist hädaohtu sünnitawad. Selleks pidi üks nendest, kelle peale liisk langeb, preestrite juure minema, tema peale kaebama ja teda ära andma. Sest preestrid oliwad tema kõige wihasemad waenlased, kelle wastu ta alati oli hakanud. Nende wastu pidi Jeesus nende arwamise järel tõesti wõitlusesse astuma. Ja kui asi juba kord joones on ja rahwas üles kihutud, küll siis kõik iseenesest edasi läheb. Jeesus, kui suur inimeste tundja sai muidugi nende mõtetest aru ja just see sünnitas temale walu, et isegi tema lähemad õpilased tema õpetuse sisust jagu ei suuda saada, nii et ta paremaks arwas surra, kui veel asjata elada. Selle pärast nõudiski ta wiimasel sööma ajal, et Juudas ruttu teeks, mis ta tegema peab. Jüngrid imestasiwad, et ta nende plaanisid teab, aga nad jäiwad rahule mõteldes, et Jeesuski just seda wiisi rahwast tahab üles kihutada, et ennst häda ohtu annab. Ja Juudas läks kohe ülema preetri juure. Kui nad pärast nägiwad, mis mõtted Jeesusel oliwad ja et nemad ta hukka saatnud oliwad, oli Juuda südame tunnistuse piin nii suur, et ta oma elule otsa peale tegi. Oleks ta raha pärast Jeesust ära andnud, ta poleks seda iial teinud. Jeesuse surma järel alles hakkasid jüngrid tema õpetusest aru saama ja seda laiali lautama. Aga nagu Kristuse elu ajal preestrid tema kõige wihasemad wastased oliwad, nii saiwad warsti tema enese preestrid tema waenlasteks. Nemad hakkiswad sedasama wana juutide hirmust, wihast Jumalat kuulutama, seda sama Wana Testamendi Jumalat, kes ise ekslik on ja oma tegusid pärast kahetseb, kes ähwardab ja wihastab ja oma wiha ohwri suitsu nuusutades lahutab. Ja Kristuse on nad inimestele hirmutiseks teinud, nad on tema Jumala paremale käele kinni pannud, kust ta alles wiimasel päewal kohut mõistma tohib tulla, nad on tema sõnad – kus kaks koos on minu nimel, sääl olen mina nende

juures – ära unustanud. Ja kuni nüüdse ajani on preestrid Kristuse wastased. Mitte ainult Wene usu, ehk Katoliku usu preestrid, kes piibeltki lugeda ei luba, waid ka just meie Lutheri usu õpetajad, kes mitte Kristust ei õpeta, waid Lutherust – katoliku kiriku waimus kaswanud pappi!... Ja kui nemad kaebawad, et rahwas leigeks läheb ja enam kirikus käia ei taha j.n.e., siis mõtelgu nad sõna peale: “mida sina külwad, seda pead sina ka lõikama”.

See oli kõik mahakiskuw osa õp. Palsa kõnes. Ülesehitawa osa wõtan mõne sõnaga kokku:

... Ärge arwake, et teie Püha Waimu wihastada, Püha Waimu wastu pattu teha suudate. Inimese jõud on seks liig tühine. Pattu teete teie oma ligimese ja iseenese wastu, kõige rohkem iseenese wastu, sest kes ligimese wastu patustab, patustab ühes ka ise enese wastu. Sellepärast armastage oma ligimest, see on esimene ja ülem käsusõna. Katsuge iseennast läbi, kas teie elate ja suudate Kristuse õpetuse järele elada. Juba mitu sada aastat enne Kr. ütles üks Greeka tark: “Tunne ise ennast.”

Nii palju umbes jäi mulle õp Palsa jutlusest meelde. Peab ütleva, tal on hääd mõtted, kui ta neid weel wälja rääkida oskaks, kirikus käimine paraneks tõesti, kui meil niisuguseid mõtteid kantslist awaldatakse.

o o o

19.III.1912.

Дорогой братъ Оскаръ!

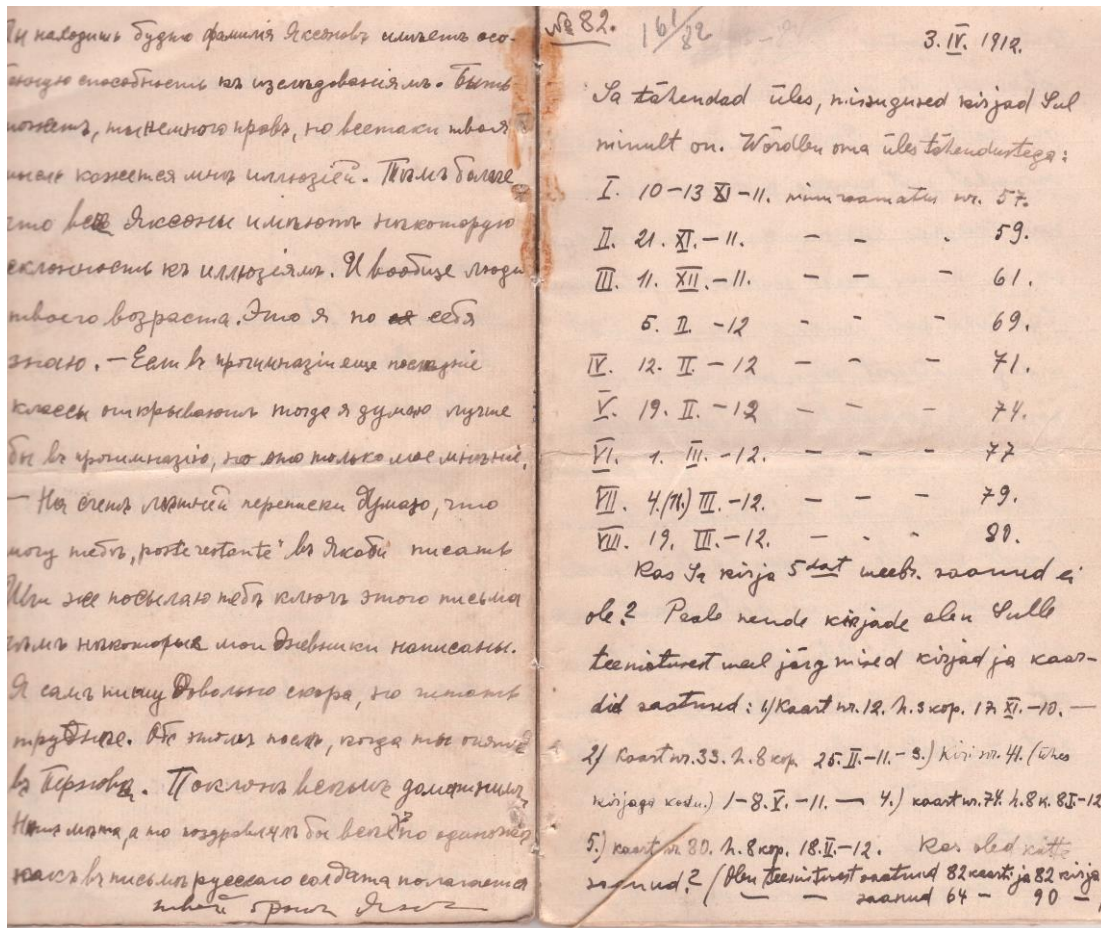
Сегодня попробую писать тебе порусски, можетъ быть летомъ приходится почаще на этомъ языке писать. Оттого что языкъ чужой, можетъ мое письмо тебе глупымъ показаться но наверно понимаешь. – Твое письмо отъ 15го с.м. получилъ вчера. Открытку раньше.

Думаешь, что я только оттого сделался земледельцемъ, что я более слабого характера, чемъ ты. О немъ. У меня въ то время не было никакой высокой цели къ чему стремиться. Хотелось бы учиться, но и это отчасти отъ честолюбия. Только потомъ, черезъ несколько летъ я всё яснее видель, что кое чему еще обязательно надо учиться. Иначе не могу быть порядочнымъ земледельцемъ достойнымъ своего звания. Впрочемъ – я не жалею и не буду жалеть, что сделался земледельцемъ.

Ты находишь будто фамилия Яконовъ имеетъ особенную способность къ изледованиямъ. Быть можетъ ты немного правъ, но всетаки твоя мысль кажется мне иллюзией. Темъ более, что все Яконы имеютъ некоторую склонность къ иллюзиямъ. И вообще люди твоего возраста. Это я по себя знаю. – Если въ прогимназии еще последние классы открываютъ, тогда я думаю лучше бы въ прогимназию, но это только мое мнение. –

На счетъ летней переписки думаю, что могу тебе “poste restante” въ Якоби писать или же посылаю тебе ключъ этого письма чемъ некоторые мои дневники написаны. Я самъ пишу довольно скоро, но читать труднее. Объ этомъ после, когда мы опять въ Пернове. Поклонъ **всемъ домашнимъ** ... (ei suuda ise lugeda kirja lõpus kirjutatud – esitan lõpu skaneeritult koos järgmise kirja algusega järgmisel leheküljel)...

Твой братъ Янь.

o o o

Nr 82 Pliatsiga: 161/82

3. IV. 1912.

Sa tähendad üles, missugused kirjad Sul minult on. Võrdlen oma üles tähendustega: (skaneeritud).

Arutuse "armastuse" üle jätan sellest kirjast välja. Mis Sa Juuli ja Lilli kohta ütled, on osalt õige. Enamaks pole ma teist esimesest just kunagi pidanud, ei jõudnud temaga, aga muidu nii kaugele, aga see on minu enese arvesse kirjutada. Iga tehes pole nendega rääkida iial midagi huwitavat, olgu päeval ehk öösel. Sa pahandad, et Lilli Turmanniga läbi käib – sääl pole midagi iseäralikku. Nähtavasti püüab ta Turmanni lõpulikult enesele, hakkas ta tema järele siis juba võrku välja heitma, kui mina alles kodus olin. Katsusin mitu korda tema ees Turmanni laita – leidis ikka wabandust. – Martaga olen ma sõrdlemisi wähe kokku puutunud ja peajaslikult Martini läbi ehk Martini "nimel", s.o. läksin Uueda Martinit vaatama, aga lootsin ka Martaga kokku saada. Ehk jälle nagu kord, kui Miili meil oli, läksime ühel laupäewa õhtul lootsikuga sõudma, Jukut, Matut ka. Arude Liisa ja Willem olid ka jõe ääres, wõtsime kätte, läksime Uuedale. Sääl sai poole ööni lobiseda ja tagasi. Kord wiimasel suwel jäin Jakobist tulles Uuedale kauaks, istusime kolmekesi aedas laua ääres ja lobisesime kella kümneni. Martin on ju ka lõbus seltsiline. Naersime Soo Jaani ja kõiki ümbruse poissa ja tüdrukuid. Kui nemad magama läksid tulin ka mina ära. Öösel Uuedal olin wiimasel suwel joodu ajal. Pean ütlema minul oli to kord täitsa lõbus pidu, palju lõbusam, kui hiljem Timmermanni juures jootus. Loriesime, laulsime ja

tegime kõiksugust janti. Ja magama heitsin mina täitsa “üksinda”. Teised poisid käisid küll veel tüdrukuid otsimas, kes enese kuskile ära peitsivad ja minul oli natuke nagu kadeduse tundmist ehk ma enesele küll tõendada püüdsin, et see minusse sugugi ei puudu. Ja kõige rohkem rääkisin selle pidu ajal, ei mitte Martaga, vaid Augusti naese õe Paulinega. Martal oli Aadu Hansuga kõige rohkem tegemist, kuna Arude Willem Liidega “patseeris”. Arude Liisa jäi Augusti naesewenna hooleks. Kõik oli nii “paaris”. Aga lollus kõik, mis ma siin lobisen. Tahtsin ainult tõendada, et ma kunagi Uuedale “kauaks” pole jäänud ja nüüd hakkasid asjast rääkima, mis Sind põrmugi ei huwita ja omalgi pärast “loll» lugeda on. Siin olen Martale ainult paar kirja ja mõne kaardi kirjutanud ja ühe kirja mõne kaardiga vastu saanud. Jäi katki, meil polnud midagi kirjutada. Wõib olla kirjutaksin talle nüüd, aga ei tea adressi. Ka Martinilt olen ainult kaks kirja saanud. – Et meie niisuguseid kirjasi kirjutame, mida muidugi teistele ei näita, siis kirjutatakse Sulle ühe killu wõerast kirjast ära, et näidada, mis asi see “armastus” õige on. Kiri on Suitsiku Sassi poolt Koka Juhanile, kes siin teenib, kirjutatud Jõuluste sündmuste üle. Esiteks räägitakse säääl esimesel pühäl kirikus käimisest j.n.e. “..... õhtul läksin oma kallikest vaatama, olin ikka warane mees seal. Tuli põles teised olid alles ülewal, läksin taha kambri, reili oli seal üksinda. Hakkasime juttu ajama; tuli põles, aga ei teised tulnud ühti mede seltsi. Reili tõi õlut, kallas laua peal klaasid head wiina täis, tõi teepretiga linnast toodud kooka laua peale, põle muud, kui joo, söö ja ole rõõmus. Reilil oli esimesel pühäl sündimise päew, minul põlnd talle kedagi kinkida. Mul oli ka pool toopi head wiina taskus. Olime kella kümneni ülal, siis tuli seltsis magamine, jalad segamine kinni, teise hommiku walgeni. Mina tahtsin siis kodu minna aga tema ei luband, magasin siis üksinda natuke aega ja aeti magamast ülesse silmi pesema ja sööma, siis läksid teised kottu ära ja meie olime ikka kahekesi kambri. Jõudis juba lõuna kätte, sõime jälle kahekesi.... Ja nii edasi. Kas pole kena pilt, söö ja joo ja n.--- just kui litsimajast üle wõetud? Kahju et Sass kunagi sodatis pole olnud, tal oleks veel palju laiemalt kirjeldanud, häbeneb alles väga palju!!! Wõiksin Sulle ka siinsest elust näituseid tuua, mis asi to “armastus” on, aga küll Sa näed elus isegi. Mis minu ideal on, kirjutatakse edaspidi, ehk nimetan mõned kirjanduslised tööd, kus seda kõige ligemalt trehwatakse. “Kahe planedi peal” nimetatakse juba isegi. – Ma arwan seda ainet tuleks jätta, meie nagu muud ei oskaks kirjutada. Ja kui meil see juba kümnes pähe läbi arutud on, on ka meie kirjawahetusel lõpp. Kas nii?!? Mina omalt poolt panen ette mitmesuguste kirjanduse arwustuste peale “üle minna”. Ära minu kirjasid laia wälja peale lase minna. On inimesi täie nimega nimetatud, teeks halba.

See on hää, et Siitamil elamiseks veel küllalt “energiat” on. Peaks ta aga pea täiesti terweks saama. Ma ei tea, kust see tuleb, et ma temale peale tema õnnetuse ühtegi kirja pole suutnud kirjutada? Wõib olla teen seda nüüd.

Ütled, et Sul pühad uimaselt mööda läinud, – minul niisama. Ei mingit sugust kirja ei muud midagi suutnud pühade ajal kirjutada. Ilmad olid ka külmad, et wäljas käia. Praegu läheb üks nädal kergemalt mööda, kuna stab-trubats läks Warssawisse kontserdile. Tahtis küll kord mind ja mõnda muud siit saata, aga oli kord üles antud, pidi ikka ise minema. Kah hää.

Terwiseid

Jaan.

o o o

Nr 84. Pliiatsiga: 163-84.

21.VI.1912

Kuna mul wahe peal "üks õige eeskujulik" kiri pooleli on, kirjutatan selle siin weel wanas wormis ja wana aine üle, peaasjalikult Sinu wiimase kirja peale wastates.

1. Usud, et meie kirjawahetus harwemaks ei lähe, kui meil armastuse üle targutamine ära kulub – olewat muud ainet küll. Aga selle wastu ütled ise sessamas kirjas ühe lause: "Kurat wõtku, kirjutamine ei taha ka edeneda!" Tähendab, Sull ei ole ainet, mis Sind tõesti huwitaks. Wõib olla ei leiagi seda.

2. Küsid, mis ma teatud Paulinest arwan ja mõtled mu wastusest lugeda wõiwat "kui kaugel" ma olen. Arwan, et ta päris harilik inimene on, mitte halvem, kui paljud teised, ennem paremgi, aga nagu isegi aru saad inimene, kes nii elab nagu ümbruse üleüldine arwamine sunnib ja kudas teisi ees näeb elama. Mingisuguseid kõrgeid eesmärkisid ja mõtteid muidugi ei ole.

3. Leian kõigist Sinu kirjadest, et Sind praegu kaks asja kõige rohkem huwitawad – naisterahwad ja masinad. Ma ei räägi selle wastu midagi, ainult tähendan, et mind need samad asjad huwitawad ja selle põhjal meie kirjawahetus küllalt kestew wõiks olla. Wäikene kahtlus on mull, et Sa minu kirjasid hooletult hoiad. Pane tähele: minul pole oma arwamiste juures midagi häbeneda, sest ma jätan omale õiguse oma mõtet alati muuta, kui keegi mulle asja teisiti selgeks teeb, ehk ma ise asjast paremini aru saan, aga inimestel, keda ma nime pidi nimetanud olen, ehk weelgi nimetan, poleks wäga lõbus minu targutusi kuulda, mis palja arwamiste peal põhjenedad.

Waata ette, et oma silmi üleliiga ei waewa. Kõrwad ongi Sul juba rikutud, silmad ka weel, juba kaks meelt puudu.

Wõi Jakobi koor hakkab õige elama? Noh, kauaks seda on, sureb ka pea jälle. See on wana tutaw saatus. Ei ole ju juhatajat, kes tõesti teistest targem oleks ja kõik tülid lepitada suudaks. Praegu ei oska õieti mõteldagi, missugune see kodune mäng olla wõib, kui iga mees "määrib", kudas aga saab, kui aga hääl õigust wälja tuleb; kui bassid määwad ja sekunda kaagutab, eest hääl hanisid järele aimab. Olen aasta otsa hoolega õppinud ja palju edasi jõudnud, aga palju puudub weel rahuloldawastki mängust ja kodus olin ikka teiste "juhataja"!!! Ja tuli siia tänawu kewade poiss, kes kodus mitu aastat kooris esimest kornetti ja trombat on mänginud, isegi laulupidudel käinud, aga lihtsat sünkopigi ära seedida ei suuda.

Kihuta, kihuta, poiss, linnas rattaga, seni kui mõne wana eide ümber wiid, oma ninaluu murrad ja pogrissse sattud.

Kas Päriwere Martini kohta ka midagi kuulnud oled. Kus ta nüüd on, Riigas ikka wõi?

Kui suwel kodu lähed teata, mis nime all Sulle Jakobi postkontorisse pean kirjutama, saadan "до востребованию".

Palju terwiseid. Jaan.

22.IV.1912.

o o o

№86 Pliiatsiga: 168-86.

14.V.1912.

Loen wahete wahel "Postimeest" ja ka "Päewalehte". Neis on palju, mis teenistuses mind enam ei huwita – ainult kodumaa sõnumeid ja juttusid loen weel. Et kumbki nimetatud lehtest minul ei käi ja ma neid ainult kõrvalt lugeda saan, siis jääb ka sõnumitest palju kahe silma wahele. Jutud olen senini kõik läbi lugenud. Nimetatrud lehtede juttude väljawalik on ikka nagu ennegi – "Postimehel" enam mingi sihilised ja mõttele tööd andwad, "Päewalehel" teatawad põnewad, kuigi kaunis wiisakad, aga siiski ilma mingi hariwa mõjuta.

Anna Haawa luuletusi ma väga paljut lugenud ei ole. Ei pea ka neist – iseäranis tema wanematest luuletustest – väga suurt lugu. Aga siiski, tema luuletustes on midagi omapäralist, naeselikku meeldiwat, wahest kurba, wahest kelmikat sees. Iseäranis lühematel. Näituseks wõtta:

Lähedal on kewade, Iga kord nii tuksub ta,
 Õed, wennad, uskuge. Kui käib kewad üle maa.
 Ime rahuta mu rind, Hoia ennast künni lind
 Ei mu süda peta mind. Et mu laul ei wõida Sind.

Nagu kewadine õhk, ühes naiseliku kelmuse ja õrnusega, woolab neist mõnest sõnast välja...

Ehk tema uuematest luuletustest mõni, nagu: "Süda on ära warastatud sellel wanal poisil...", kus ta tõendab: "... Aga wanu neiusid polegi, kõik neiud on noored alati!" – Wõi jalle: "Wõeh, Leenake, kulla lapsuke, kuda sa issud ja kuda sa assud. Wai sedäsi suad sa mehele?..." j.n.e. Kena on ka "Natuke nalja" "Sädemete" wõistluse numbris: "... Ja nali see istub ja naeratab päält. Ja naerab "Sädemed" välja. Sest naljaleht ilma naljata teeb tõesti natuke nalja."

Juhtus mulle siin Tammsaare "Pikad Sammud" kätte ja lugesin jälle korra läbi. Raamat on küll juba mitu aastat wana, teda on juba pea igas kihelkonnas "refereeritud", igas ajalehes ja -kirjas "tsiteeritud", aga et ta meie senisele kirjutuse ainele lähedal seisab, wõtan wäikselts kokku, kudas ma temast nüüd aru sain. Enne sain temast wähe teisiti aru. 20.V.1912.

Kaks sõpra. Milles nende sõprus seisab, on kaunis arusaamata – mõtted on neil lahkuminewad. Kumbkil on isesugune waade naesterahwa peale. Otto on niisugune "elu põletaja", kes ainult käes olewale silmapilgule ja iseenesele elab. Naesterahwast peab ta lõbu asjaks, mida jätta wõib, kui ta juba ära tüütab. Kudas see wiimasele meeldib, sest ta ei küsi. – Heinrich on omale raamatute järele ilma waate omandanud, kindla tee ette seadnud naesterahwa üheõigusluse ja meesterahwa meelega auususe põhjal, mida mööda ta käia tahab. Oma tundmusi Olga wastu peab ta puhtateks, armastust hingelikuks. Ta usub, et ta ainult Olga sõprust igatseb – tema hinge, mitte teda ennast. Kui ta aga kuuleb, et Olga ennast enne teistele on lubanud ja temale ainult oma sõpruse ja hinge puhtalt toob, hakkawad tema sihid kõikuma. Esimene mõte on kättemaksmine. Kui ta aga Olgat nutmas näeb, äritab see ta kirgesid, ta langeb weel alamale "... esimest korda tundis ta eneses loomulikka instinktisid julgesti oma pääd tõstma. Endised tundmused oliwad nagu täitsa ära kadunud. Tumedal pilgul silmitses ta neiu ümmargust kaela, tema saledat pihta ja tugewaid puusaid, milledele riided oma kitsusega liiga näisiwad tegema."

Tal oli kahju Olgast lahkuda ja ta hakkas wiimast waigistama, meelitama: "... Ja ta püüdis neiu käsa soojendada, silitas ta palesid, suudles ta otsaesist ja rääkis: "Ära nuta enam, su silmad on juba enne punased. Kellele julged sa neid näidata." "Mul on sellestki küllalt, kui sina neid waatad," nuuksus Olga ja ilmlõpmata tänu ja õrnus paistis ta silmist. Pikkamisi jäi nutt järele, käed läksid soojemaks, paledesse tõusis puna ja silmad kuiwasiwad suudlemisest. Heinrich tundis, kuidas neiu keha palawust hakkas wälja õõgama, tema kehasse teda üle saates. Ja mida kauem ta seda oma käte wahel hoidis, tema silmadesse waatas, tema palawamaks minewat hinge õhku tundis, seda rohkem sai ta aru, et sellest kehast midagi aru saamatat, siiski meeldiwat, joowastawat ja hullustawat wälja hoowab, neid mõlemaid nagu nõialoori sisse mässib, kus kõik ununema näib. Ei olnud minewikku, ega tulewikku, oli ainult praegune silma pilk kõige tema tungide ja tahtmistega. Ja see sundis noortmeest neiut pigistama, suruma, muljuma, teda kätel kiigutama, kuni wiimane mõistuse helk tumedasse nõialoorisse ära oli kadunud. Kired astusiwad oma pehmete jalgadega mõistuse kaine, kõwa pää pääle ja see wajus alandlikult kokku. Noored õõguwad ja tuksuwad kehad muutusiwad mehanilisteks olewusteks, mis loomu sunni järele elutseda tahtsivad. Ununesiwad põhjused, kadus see ilus kauge uus ilm, millest neiu oli unistanud ja mille wõitmiseks talle isegi elu armas ei olnud."

Kui Heinrich pärast kainelt järele mõtleb, tunneb ta ennast Olgast madalamale wajuma. "Kuhu oli see kõrge inimlus jäänud, millest ta Olgale nii kõlawal keelel oli kõnelenud ja naesterahwa wahel unistama pannud? Kas ei olnud ta ise sedasama teed käinud, mida mööda ikkagi harilikult astutakse, kui naesterahwas ennast natuke unustab?" Ta tunneb, et ta ette säetud teelt kõrwale on läinud, et ta oma idealisid tegelikult läbi wiia ei suuda. Temas wõtab lootusetus oma jõuu peale maad, ta püüab oma seniste sihtide peale mitte mõtelda ja tunneb meele lahutust emand Martini lobisemist kuulates ja tema tütre peale mõteldes. "... Elawalt tõusis Leeni paks, ümmargune mopsi nägu, pilukil hiilgawad silmad, pehme, kahekordne lõuake, paksud, lihawad käewarred, niisamasugune piht ja puusad ning pool lodew wõi sulaw kõik silmade ette. Ta arwas kõigest sellest alles täna esimest korda midagi aru saama, liiategi: kui ta tema häbelikku, siiski nii pääletungiwat naeratust meele tuletas"

Ja Heinrich hakkab Leenile mandoline mängimist õpetama, mida ta isegi ei oska. Rõõmu teeb talle seda rohkem, mida vähem ta õpetus edeneb, sest neil pole mitte mandoline mängimine eesmärgiks, waid mandoline abil kokkusaamine. Ta tunneb Leeni tühist, pääliskaudset hingelist ilma, aga ta püüab selle peale mitte mõtelda, sest mõtted on "... nad on tõrwa londid, mille saatel tundmustele haua läwele teed walmistakse. Suresse armastawad nad (tundmused) selgust, walgust, sündides ja kaswades tumedust, pimedust."

Heinrich annab ennast tundmustele alla. Tema, kes Olgat selle pärast armastama hakkas, et ta temaga kui sõbraga rääkida lootis, leiab, et tal Leeni seltsis siis kõige parem on, kui tal midagi waja rääkida pole. "... Heinrichile tuli ütetus meelde, et naesterahwad siis kõige meeldiwamad olla, kui nad suudlewad, sest siis waikiwad nad ja ta arwas tundma, et selles ütelus tõde peituda wõib. Ta tundis seda tõde ja maitset tema joowastawat wilja." Kui aga joowastus möödab, tunneb ta

ainult häbi. "... Ta tuletas oma endist üksiklase põlwe meelde, mis teda kihawast iga päewasest elust ja rindatäitwatest kiredest ja tujudest eemale hoidis. Raamatute järele õppis ta seda ilma tundma ja otsustas, et ta paha on, et tema asemele midagi uut tuleb panna. Ja kui ta enese küllalt tugewa arwas olema, siis tahtis ta selle uuega pääle hakata. Aga nüüd alles tundis ta, kui wäeti ta on. Tema ise kui ka tema wäikene tutwuse-ringkond oli teda aga tugewaks pidanud."

Heinrichi nõrkust näeb ka Otto, aga loodab siiski weel, et ta oma idealid teuks suudab saata. Heinrich on aga juba selle sama seisupaigani jõudnud, kus enne Ottogi on ja loodab ainult, "... et küllap ükskord mehed tulewad, kes nii samasuguse tee walmis teewad ja seda mööda ka käiwad, teisi nõrgemaid kaasa wiies." Ta jätab kõik lootuse, et tema ise omad sihid läbi wiia suudab ja "... Ta otsis pääsemise teed oma seisukorrast. Ta oleks tahtnud hiilgawa tähena langeda, mida sügawad, täis õrnust silmad ja rusuwast walust pakitsewad rinnad saadawad. "Muud pääse teed ta ei leia, kui awalik seletus sõpradele. Ja ta kutsub Otto ja Olga üheks ajaks enese juure ja riisub nende wiimase lootuse otse koheselt seletades, kui nõrk ta on. Missugust mõju awaldasid ta sõnad? Ottol asus raske tundmus rinda. Oli see häbi naesterahwa ees wõi midagi muud? Ta waatab enese ja ka Heindrichi pääle ning ta arwas, et ta kusagil teistsuguseid ei näe. Olga surus käed silmade ette ja liikuwad õlanukid rääkisiwad nutmisest. --- Nutja rinnas langes wana kokku ja midagi uut hakkas sinna asemele asuma. See uus oli juba mitu korda oma ideed ülesse ajanud, kuid ikka oliwad nad tundmuste päikese palawate kiirte käes ära närtsinud. Kuid wanast oli nii ütlemata walus lahkuda, see oli luusse ja lihasse kaswanud. Ja neiu nuttis ja nuuksus. Pisarad pugesiwad peenete walgete sõrmede wahelt wälja ja woolasiwad, woolasiwad..."

21.V.1912.

Sellega oleks siis raamatu sisu ära jutustatud, – nii nagu mina tast aru saan, need kohad ära märgitud, mille mõtet mina enam wähem tähtsaks pean. Tähendatud raamatu lugemise juures panen pea rõhu küsimuse peale "Miks pärast nõuawad mehed, et naised nende wastu õiglased ja awalikud oleks, et naised oma puhtust ainult ühele hoiaks? Miks panewad nad naisele eksituse hääks tegemise wõimaluse kinni, kuna nad enese eksimisi wabandada püüawad ja süüdi naisterahwa peale ajawad? Miks kaub meesterahwa häbi tundmus naesterahwa ees ära, kui ta näeb, et naesterahwas ligipääsemata pühadus ei ole? Kas asjaolu, et üks halb on, õigustab teist sedasama olema? – Omakasu on see, mis mehi taga kihutab. Mina olen, mis ma olen, mis see temasse puudub, aga kudas tema niisugune tohib olla?! Mees nõuab naesterahwa puhtust, aga et ta ise puhas ei ole, langeb ta puhtusetä naesterahwaste küüsi. Mees kaebab puhtusetä naisterahwa üle nagu kits ise enese äranäritud kapsaste üle. Soolaks olgu weel üks lause, mida ma kusagilt ("Sädemed" Täie ealise neitsi päewa raamatust. P. O. Boborõkini järele Eesti keelde Ed. Wirgo "Kodu" nr. 4. 1911.a.) ära kirjutasin: "... Politikalisi õigusid nad (mehed) meile ei anna, aga seda õigust, mis meie endile ise wõtame, tugewama õigust, täielikku ülemwalitsust nende südamete ja mis peaasi, nede patuse ihu üle – seda õigust ei saa meilt, Jumalale tänu, keegi ära wõtta." Kas mehed on paremat wäärt ehk teeninud? Niisuguseid mehi nagu Conolly B. Shaw "Mõistmata abielus" ei ole wist nii pea loota?

Wist aitab sest lorst seks korraks kah. Ei tea millas jälle kirjutan? Suine aeg – ei ole aega, mõtted laialil j.n.e. Wist on Sinuga see sama lugu, sest peale kirja 24da apr. pole Sinult midagi saanud. Nii et meil selle üle suurt muret ei tarwitse olla, kudas suwel kirjutada, nii et kiri wõerasse kätte ei puudu. Mina annan Sulle nõuu, et Sa kirjad ise Jakobi postkontorist ära tooks, ma saadan sinna до востребованию. Ei tea sedagi, kuhu selle kirja pean saatma. Kas Sind Pärnus enam ongi?

Terwiseid

Jaan.

o o o

№ 89. Pliiatsiga: 171-89.

19.VII.1912.

Armas wend!

Sinu kirja sain just täna kuu aega tagasi kätte ja olen kahjuks tänini wastamata jätnud. Mingit arwustust mul Sulle see kord saata ei ole. Puutus küll selle kohane raamat pihku ja algasin kord selle üle tähendusi tegema, aga leidsin, et pea poole sisust Sulle ära pean kirjutama, kui tema üle harutada tahan. Et temas aga palju õigeid mõtteid on, tähendan ta Sulle nime pidi siia ülesse, wõid omale kuskilt muretseda: Нравственная личность женщины при современномъ общественномъ строе. Евг. Будде. Проф. Казанского университета. Издание М. О. Вольфъ С-Петербург и Москва. 37 стр. 1906. On kaunis huwitawalt kirjutatud, katsu ehk saad kuskilt lugeda.

Ega Sa suwel kodus suurt õppida aega ei saa, enamiste tööd kibedad ja kui ongi aega, ei ole tahtmist. Aga sest ei ole wiga, ka waim tarwitab puhkust, sügisel läheb seda kergemalt. Ka niisugused ajajärgud inimese elus on kasulikud, kus midagi uut ei õpita, waid wähe ümber waadatakse ja elatakse, õpitud tarkust eluga kokku kõlasse wiia püüdes. Ja just niisuguse ula elu sees saadakse alles aru kui wähe teatakse ja püütakse pärast seda rohkem. Nii on ka meil teenistuses. Talwe läbi õpetakse kõiksugu kunsti: sõitu ja sõjariista tarwitamist. Esiotsa ükshaawalt iga ühte, pärast ikka suuremate kogude kaupa. Aga suwel tulewad manöwürid. Ei tee enam keegi gümnaastikat, ega õpi mõõgaga torkima. Ei ütle keegi sõnagi, kui püssi wähe teisiti kätte wõtad, kui õpetud, ega nõua et sõidu pealt hobuse selga peab hüppama. Ei waadata abinõude peale, kui aga tagajärg kätte saadakse.

26.VII.1912.

Tiidu wanaga tühja tüli teha on asjata. Selle peale ei maksa aega raisata. Parem waata, et omale ümbrusest oma kohast seltsi ja läbikäimist leiad. Mis Pärivere Martin nüüd suwel kodus teeb? Oled taga wahest koos olnud – mis ta omale elukutseks just on walinud? Mina olen talle küll aasta aega wastust wõlgu ja jäängi, wõib olla terweks teenistuse ajaks. Ime wähe on mull siit kirjutada, mis teda huwitada wõiks ja ma arwan, ega ta sellest walu ka ei tunne, kui mina talle ei kirjuta. Ennem on mul omal walus mõtelda, et kõik wanad sõbrad ühte lugu wõeramaks jääwad, aga mis senna parata. Wast tuleb kord aeg, kui jälle wabalt liikuda wõib, tunda et jälle inimese wäärtuses oled. Siis tunneb inimene jälle ka sõprust ja seltsimehelikku olekut tarwis minema ja püüab inimeste seas liikuda. Siin

aga waata, kui mõnda wiisakama moega meest tulema näed, et eest kõrwale saad. Häbi on oma olemisest märku anda.

29.VII.1912.

Kaua aja järele kord üks pühapäew, millal kuhugile mängima ei aeta. Ilm on wilu ja wihmane, kuhu Sa ikka lähed. Ühes wihmase ilmaga on aga meel ka tusane ja segane, päew hakkab ju lõppema, aga midagi weel teinud ei ole, ei kirjutanud ega lugenud. Warsti tuleb manöowrisse minek, siis ikka midagi kirjutada ei saa. Borodino platsile läheb meilt ka üks eskadron ühes kolme trubatsiga. Ühes peawad nad ka meie polgule uue lipu tooma, tänawu on wanal, mis "punapardi" wälja ajamise eest saadud 100 aastat täis. Moskwasse tuleb ka muidugi keiser waatama ja peale selle tänawu weel siia Warssawi ringkonda manöowrid waatama. Saan siis minagi keisert palest palesse näha – auu, mille eest igale soldatile "целковый" (üks rubla) makstawat. Siiski maksaks weel omalt poolt rubla ligi, kui keiser ei tuleks. Kõik waatused on soldatile igaweseks tülinaks ja pahanduseks, liiategi weel, kui keiser ise waatama tuleb. Kus selle ettewalmistuste ots ja kui palju seal juures sõimatakse ja sõimatud saadakse. Ja kõik ühe silma pilgu pärast: sõidab korra polgu eest läbi ja teretab ja see on kõik.

Ole hea, kirjuta mulle kodust Kaera Jaan ja mõned waltsid ära, on kornetil hääks harjutuseks. Wõid nii peenelt kirjutada, kui saad, küll ma aru saan. Kewadel küsisin Sult raamatut "Eesti waltsid", kellegi J. Jürwetsoni kogutud, hind 20 kop., aga Sina ei saanud wist minust hästi aru, et paljalt ühe waltsi klawerile saatsid. Wiimase saadan edaspidi kodu tagasi, kui mitte ise tooma ei saa tulla. Kirjutasin ära, mis mulle waja on. Wäikseid wiisikesi tahaksin weel paljusid saada, aga wõib olla tulen kord ise neid wälja walima. Mõtlen omale ka korneti jauks mõnda "kooli" wõi harjutuste kogu tellida.

30.VII.1912.

Täna pidi meil jälle paraad olema aga wist halwa ilma pärast jäeti ära. Nii siis wiimane prii päew enne wälja sõitu. Pean oma kirja lõpetama ja ära saatma.–

Oli mul nõuu hiljuti ennast "maha wõtta" laska, käisin päewa piltniku juures, aga see wist oli kaunis laisk, punnis mitmesuguste ettekäänetega wastu, ilmad olewat wäga soojad, ei saawat häid pilta j.n.e. Ma tahtsin nimelt õige wäikeid pilta saada, mis 40 kop. tosin maksab. Ta arwas wist, et minu pärast üksi ei maksa waewa ette wõtta. Oli tööpäewane päew ja teisi üles wõtta laskjaid ei olnud. Ehk saan peale manöowri weel aega.

Sügise jõuab, kui manöower ka mööda saab, wõib juba ütelda, et poole peale olen jõudnud. Üheksas aasta loeb juba minewasest sügisest saadik ainult kuudega teenistuse aega, praegu juba nädalitega ja hakkab warsti päewi ja tunda rehkendama. Jüri Reinberg ja Margus Luukas muretsesiwad omale kewadel ühe "Meie Kodumaa" seinakalendri, lõiwad aseme kohta seina peale ja tegiwad Mardi päewa peale suure musta märgi. Ja mis nädal mööda läinud, sellest tõmbawad sinise pliiatsiga läbi. Ise kiidawad, neil pidada "безъ повторения" otse *Coda* peale minema. *Dal Segno* ei olewat kusagil enam. Praegu on juba järg *Trio* peal. Üks kõik, ega mina kade ei ole, mida kähum neil läheb, seda rutem mulgi wenib. Aga siiski, kui keegi järsku küsib: "Hall, kui palju sul weel teenida on?", pistab nagu midagi orgiga ja wõimalikult ükskõikset nägu tehes wastad: "ainult 27 kuud!" Ainuke troost on, et teisi küll weel on, kell weel rohkem teenida on ja ka neid, kes weel pole teenima hakanudki.

Arde Heinrich ähwardab juba teist aastat, et talwel kodu käima läheb. Minewal sügisel waliti atelschtsikuks, ei tahtnud talwel seda ametit jätta. Seaduse järele üks arteltsik üle aasta ei tohi olla. Wõib olla jääb ehk kudagi wastu seadust weel talweks, eskadroni mehed on temaga kaunis rahul. See on aga kaunis kahtlane. Koka Juhan tegi kewadel “учебная командо” läbi, “nüüd teenib paelu peale”. Kaheteistkümnenda aasta tuttawatest on praegu Päriwere möldri poiss – Mihkelson – meie woodus, puhub juba suurt B bassi mis kabinal. Sügisel tuleb mehel muidugi kooris mängima hakata – kaks B bassi meest lähewad kodu, üks ainuke jääb.

Wahest Seiler Kristjani näed, terwita minu poolt, olen talle tükk aega ju wastust wõlgu. Ja siis tüdriklastele kah “поклонъ”.

Ostrolenkas, 30mal juulil 1912.a. kell 1'15" lõunal. Wend Jaan.

o o o

№ 90. Ühe segase silmapilgu unistused. Pliiatsiga 173-90. Ostrolenkas
3.VIII.1912.

Armas vend!

Sain Sinu kirja täna lõuna ja lugesin kohe läbi. Esiteks aitäh, et kirjutasid ja siis teeme teist juttu.

Oled nüüd juba päris töö poiss (onu Oskar tollal 15 aastat ja 5 kuud vana). Usun, et Sul nüüd põllumehe elu ikka enam ja enam meeldima hakkab. Ja mida kauem Sa kodus töötad, seda rohkem hakkab Sind kodu pind oma külge tõmbama. Wõib olla – läheb minu wana lootus ka kord täide ja saab Sinust see, mis minust enam naljalt ei taha saada – haritud talupoeg. Aeg annab arutust. Ma ei karda sugugi, et Lõu koht meil kitsaks läheks. See on suur küllalt, et mitte ainult kaks, waid ka neli perekonda tema peal tööd ja ülespidamist leiaks. Muidugi “herrat” mängida nii paljud ei saa, aga ma usun ega Sa seda ka ei tahagi? Ja jääbki ta meile kitsaks, üks tühja kännumaad (kännustikku, millelt mets onu Oskari andmeil 1903/04 raudtee liipriteks maha võetud) ole küllalt. Seda tuleks aga õigel ajal omandada püüda enne, kui ta liiga kalliks läheb. Ega see väga raske wist ei olekski? See on üks asi, mis pärast ma kahjatsen, et kodust ära olen. Aga küll lähewad need paar aastat weel mööda ja kännud kõdunewad aga. Kuid mis siis, kui enne mõni ettewõtlik rahamees leidub ja kännud omaks teeb? Wahest läheb kännudega niisama nagu enne metsaga, kui meil neid enam saada ei ole, siis oleme targad ja teame, mis nendega tegema oleks pidanud.

Sügise poole wahest aega saad, kirjuta, kudas meil wilja saak nüüd on ja iseäranis kudas heinamaas läheb. Küllap mul tuleb omal säält kündi jätkata, kus ma ta pooleli jätsin.

Kui suurt üleüldist haridust põllumehele tarwis on?

Usun, et just põllumees tublisti “haritud” peab olema, kui ta oma “seisusekohaselt” elada tahab. Paras ehk oleks keskkooli haridus ühes põllutöölise eriharidusega. Enne kahekümnendat eluaastat wiimase omandamise pääle mõtelda ei maksa, meel on wõrdlemisi väga kerge. Enne seda tuleks üleüldise hariduse eest hoolitseda. Seal juures ei tohi mingil tingimisel ainult õppida, wõib nii hästi waimliselt kui ka ihuliselt sandiks jääda. Koolis õpetakse mõndagi, mis elus wahest tarwiski ei tule, selle kõigega oma pead ülearu koormata on asjata. Hääd küll kui sarnast asja nii palju õpid, et tunni mööda saad. Õppimise kõrwal peab katsuma wõimalikult palju

seltskondas liikuda ja ka kehalikku tööd teha ehk mõne spordiga prii aega mööda saata, et alati hää söögi isu ja hää uni oleks. Siin wõib meil jutt hõlpsaste tantsust, kui seltskondlisest wäsitamise abinõust tulla, aga jätan teiseks korraks. Siin saawad meie arwamised tublisti lahku minema – Sa ei leia tantsul mingit hääd külge, kuna mina neid mitu leian. Mitmesuguste raamatute lugemisega tuleb ettevaatlik olla, mitte igat tühja lugeda, ega wäga palju. Kõige parem oleks kui loetawate raamatute sisu üle kellegi seltsimehega läbi rääkida ja waieda saaks. Ei ole hää üksildaseks unistajaks jääda.

Kuna sull kroonuteenistus tingimata oodata on, soowitan Sulle õppimist vähemalt senini jätkata kui “экзамень волноопределяющегося” ära teed. Sellega wõidad omale teenistuses vähemalt inimese õigused ja teenistuse aeg on kõigest kaks aastat.

See kord hääd terwist. Homme sõidame wälja. Adress endine ehk wõid ka Ostrolenka asemel Ostrowi linna kirjutada. Kümme päewa seisame Ostrowis paigal ja siis on suur manöower Ostrowi maakondas kuni Septembri esimeste päewadeni.

4.VIII.–12.

Jaan.

o o o

Pliiatsiga: 180 B 92. ПОЧТОВАЯ КАРТОЧКА ОСТРОЛЕНКА 24 9 12
ПЕРНОВЪ 26 9 12 Перновъ Лифл. Губ.Перриферъ
Herra Oskar Jaakson Lõul.

Mis juttu Sa, poiss ajad, et ma “доплатныхъ писемъ” olewat saatnud? Ei saa aru, kas Sa nad posti päält ära oled toonud ja selle järele tead, et nad minu saadetud on wõi on nad toomata ja usud ainult minu peale? Wõib olla wiimane, sest kápuga katsutawad tagajärjed, mis omast kirjast lootsin, on alles tulemata ja minu kirja peale wastus ka saamata.

Minu wiimased kirjad:

Sinule:	Papale:
3-4.VIII kiri	13-19.VII. kiri
6-14.VIII. kaart	9.IX kiri
24-28.VIII. kaart	esimene ½ kirj. poogn. teine 2 post poognat.
7.IX. kaart.	

Wastust soowin Sinult. Palju terwiseid soowin Sinule.

Ostrolenkas, 23^{dal} sept. 1912.

Jaan.

Minu see sügisene kodu sõit on wist selle kirjade puuduliku kätte jõudmise ja mõne muu põhjuse pärast pea aegu mokas.

Sinu kaardi sain 20^{mal} septemdril. Peale selle okt.kuus 3 tükki.

o o o

Pliiatsiga: 197-101/1.

Ostrolenkas, 23.XII.–12.

Tunnen omal kohuseks olema Sinu wiimase kirja peale wastata, aga ei saa kuidagi mõtteid nii wõrd kokku wõtta, et kirjutamisega hakkamagi saaks. Katsun kõige pealt Sinu kirjas ette tulewate mõtete kohta oma arwamist awaldada.

Sa kurdad kurwa lõpuga jutude üle. Minu mõõdupuu järele ei ole Sinu nimetatud jutud: “Ilma süüta” ja Hertsogi proua von Sira õieti kumbgi ülearu kurwa lõpuga, kuigi neis hää osa haledust ette tuleb, aga lõpp on ikka ennem õnnelik kui õnnetu. Ja nii nagu elus wõimata on, et kõik õnnelikuks saaksiwad, nii peab ka juttudes olema. Sa mäletad juttu “Kahe planeedi peal”? Kui Ell mitte nii sugusel traagikalisel kombel oma põhjus mõtte kasuks

ei sureks, arwa ise, kas tähendatud jutt ei kautaks tüki omast väärtusest ja mõjust? Oleks aga tema surm asjata olnud, poleks mitte enam raskuseta wälja päästa suudetud j.n.e. siis oleks wõinud ütelda, et jutt õnetuma lõpuga on. Oma põhjus mõtte eest surra ei ole õnnetus. Oma surmaga mingi asjale kasu tuua on õnn, aga ilma asjata, ilma kasuta surra on õnnetus. Wana inimese surma juures ei nuteta iialgi nii nagu noore juures, kuigi teatakse, et wiimasel elus weel paljugi wiletsusi oleks wõinud tulla ja temast ometi muud ei oleks järele jäänud kui nii sama õnnetu ja wilets järeltulew sugu. Ja asjaolude juures nagu neid "Hetsogi proua von Sira's" kujutakse, pole minu arust Tricotrin'i surm sugugi ülearu õnnetu.

25.XII.1912.

Kord püüdsin minagi õnnetuma lõpuga juttude eest kõrwale hoida kui wähegi wõimalik, ma waatasin lõpu enne ette ära ja lugenudgi juttu, kui lõpp õnnelik ei olnud. Aga selles tuli muutus. Ja see tuli just niisuguste jutude lugemise läbi, mis hinge põhjani pörutasiwad. Üks neist" K. Detlefi "Armastuse ohwer" M. Pöderi tõlkes (Reiali raamat) riisus mult terweks nädaliks meelerahu. Aga siis hakkasin arwama, et just see raamat hästi kirjutatud on, millel niisugune mõju on. Ja mul tuli järsku püüdmine weel ja ikka weel sarnaseid raamatuid lugeda. Ja ma arwan osalt sarnaste raamatute mõjul sain oma mõtted jälle tasakaalu, mis kord kaunis kahtlased oliwad nagu nähtawsti praegu Sinulgi. Niisugused raamatud sunniwad iseenese wäiklasi walusid unustama ja terwe inimese soo wiletsuste peale mõtlema. Wõin Sulle lugeda soowitada A. E. Салиасъ: "Искра Божия" – ainukene raamat Saliassi tööde kogust, mis minu peale sügawamat mõju awaldas, raamat kus luule, loodus ja tundmused ühenduses on. Ma ise lugesin teda kõige wiimati kui kõik teised Saliassi juttud läbi oliwad, ma suutnud teda kudagi lugema hakata, sest et ma lõpu enne läbi lugesin ja õnnetu leidsin olema. Raamat ilmus 1904 aastal, aga läbi lugesin ta esimesel märtsil 1909. Sama sugust mõju awaldab E. Zola Emake maa, loetud 21 weebr. 1909. W. Heimburgi "Õied ja okkad" loetud 14^{mal} märtsil 1909.

Ma tahaksin weel ühe tundmuse peale tähele panemist juhtida, mida wist Sinagi tundnud oled. Näituseks: Sa lähed ühel Mai kuu õhtul widewikus täiesti üksi jõe peale lootsikuga sõudma. Ilm on soe ja waikne, õhk lõhnab mitme suguste rohtude ja õite järele. Kõik loodus uinub, aga ühes sellega elab, elab iga taim oma iga putukas oma elu. Aga Sina oled nii üksinda kõige selle keskel. Sa igatsed seltsilise järele, kellega Sa mõtteid wõiksid wahetada, aga wõib olla seltsilise järele, kes Sinust ja kellest Sina ilma sõnadeta aru saaks nagu kõik loodus teine teisest, sest Sa ei taha kuidagi waikust rikkuda, mis magusaid aga ka walusaid tundmusi ülesse äratav.

Pliiatsiga: 197-101/2

Aga Sa ei lähe ehk sugugi Maikuu õhtul jõe peale waid Nowembri kuu õhtul. Kõik loodus on nagu surnud, lumi katab maad, ainult siit ja sealt paistab mõni mustem nukk õhukese lume korra alt wälja. Jõe kaldad on juba külmetanud, aga keskelt on lahti ja wesi jookseb nagu kiwiste kallaste wahel nii waikselt, nii alandlikult nagu tunneks ta kurbtust, et ta warsti üleni jää kätte alla peab jääma. Kõik on nii külm ja Sina oled üksik, Sa tunnend ennast nagu selle kuu peal olema, kes sealt ülevalt alla waatab ainult walgustades ilma soojata. Kole on mustana ja nagu põhjata jõe peale waadata, hing igatseb seltsi järele ja see igatsus on nii kurb, aga ka nii magus, nii magus... Waat, niisugused tundmused tulewad ka enne nimetatud raamatuid lugedes ja

niisuguste tundmustega ei ole ma enam nii üksik nagu teine kord kõige rõõmsamas selts konnas.

Sellega, mis Sa armastusest räägid, ei taha ma ka leppida. Sina tahaks omale armastust nagu midagi ilma warjukülgedeta, puhast, aga külma ja kiwist ette kujutada. Kui Sa aga leiad, et ta sugugi nii sugune ei ole nagu omale ette kujutasid, siis hakkad Sa arwustama, miks nii aga mitte teisiti. Pea meeles: mis loomulik, see on ka õige ja hea ja auus. Oled Sa Linnankoski "Laul tulipunasest lillest" lugenud? Armastus loodusega kokkukõllasse säetud – kas see pole mitte see kõige õigem? Kuskil lugesin lause: "Armastus ei tunne pattu." Ja wahest on ka rahwa sõna: patt on sooja leiwa aur" õige. Jutust "Tema arm..." on mulle üks lause meelde jäänud ja jääb ka wist kuni surmani. See on see, mida Heiki wiimati kodus käies ühe wana paberi killu pealt leiab: "Õnn on tundmine, et tarwilik oldakse." Tähendab: püüa ennast tarwilikuks teha, siis saad ka õnnelikuks.

"Bob Ellerheina" lõpul on just see wiga, et ta üle aru õnnelik on. Ja jutu kohta on ta kõhn. Kui lõpul küsid, kes oli Bob Ellerhein? Siis saad wastuse: "Koolitatud Eestlane, kes rikka naise wõttis."

Werneri juttudest pean kõige paremaks "Õnne õis ehk ühed sihid – teised teed." Lugesin Jakobis oma kooli ajal.

No, kudas selle saepuru sööja masinaga lugu on. Kas teda keegi waatamas pole käinud?

Jõulud on käes. Kinkisin omale pühadeks kaks rublalist raamatut: Кнуть Гамсунъ "Редакторъ Линге" ja üks anne "Собрание сочинений Октава Мирбо. Esimene on juba läbi loetud. Peale selle ostsin weel juhtumist tarwitades suure toreda albumi "Жемчужины современной музыки." Klaweri noodid kahe ja nelja käele lauluga ja ilma lauluta. Hind 10 rubla, ostsin wiie rubla eest kapellmeistri käest, kell pühade rahast puudus oli!!! Edaspidi saadan kõik Sulle.

Sõja hirm pole küll mitte kadunud, aga me oleme temaga juba ära harjunud ja "Шуми Марица" hakkab juba oma mõju kautama.

Häid pühi ja uut aastast wend Jaan.
Esimesel pühal.

o o o

Pliiatsiga: 200-102. Esimene poogen.

Ostrolenkas, 27.XII.1912.

Jõulud jõuawad juba mööda, wiimane tipp on käes. On juba kolmandad teenistuses. Olen nendega üsna rahul, nii rahul nagu teenistuses olla võib. Pühapäewal olin kasarmus "dnewalnõi", kartsin, et tuleb kord just pühadeks, aga sai enne läbi. Pühade laupäewal õppust ei olnud, ainult wähe koristasime weel ühte ja teist. Janson käis linnas, lasksin omale pühadeks paar raamatut tuua, et aega päris koduselt mööda saata. Wenelased paniwad juba pühapäewal pead purju ja tegiwad õhtul "skandali" s.o. hakkasid wana stab trubatsile kaebama, et nemad pidawat alati tööd tegema, kuna eestlased igast tööst kõrwale hoidwat j.n.e. Wana süda sai ka täis, ütles tema nägewat ise küll, kui palju keegi tööd teeb, tõendas see olewat päris awaliik mässu tõstmine ja kaebas adjutantidile, see jälle polgu kamanderile. See mõistis ühe mehe, kes targa peaga purjus olijaid toetas, kümneks päewaks, kolm meest, kes üle lubatud aja wäljas purjutasiwad ja siis kodus kõige üle kaebama hakkasiwad, seitsmeks päewaks "padaresti" (подъ арестъ). Et aga pogriss praegu ruumi ei ole, seisawad üks kümme ja teised seitse päewa tunni peal, iga päew kaks tundi. Saab terweks pühade ajaks seista! Ühe mehe –

eestlase Tompu – kes ka purjus oli ja teistest veel kauemini ilma lubata väljas oli, aga millegi üle ei nurisenud, mõistis adjutant oma võimuga üheks päewaks tunni peale ja sellega oli asi läbi. Ja mede wana naerab veel pealegi. Waatas kord aknast välja, kui wenekad väljas seisiwad, ja ütles: “Вотъ русские кто работать не хотятъ, теперь у нихъ тоже работа!... Sa mõtled, et ehk oli neil ka õigus ja eestlased tõesti laisemad? Asi seisab selles, et meil eestlasli ja wenelasi ühe palju on. Eestlased on enamiste kangemad mängijad ja purjutajaid on nende seas ka wõrdlemisi wähem. Selle õlul on nad ülemuse ees auusamad ja see äratub kadedust. Pealegi on wanemad – üheksas aasta peale ühe kõik eestlased ja kümnendast aastast kaks unter ohwitseri Janson ja Rubel. Sellega on trubatsi woodu “omawalitsuses” jäme ots täiesti eestlaste käes. Isegi wana stab trubatsi n.n. “pange kandja” (купёлочникъ), mees, kes tema tuba koristab, naesel sigu sööta aitab ja kõik ette tulewad juhtumised ja jutud taga selja wana ette kannab, on eestlane. Niisuguste asja olude juures on wenelastel pisut asja ka ennast alla rõhutatud tunda. Peale selle weel, et eestlane kõigest aru saab, mis räägitakse, wenelane aga ainult poole, mis wenekeeles räägitakse. Et harilikku teenistuse olude juures, kui eestlasi ainult wäike osa on, asi koguni teisiti on, mis nemad sest teawad.

Aga, ma pidin ja pühadest rääkima. Esimesel pühal kuskil mängimas ei käinud. Lugesin ühe ostetud raamatutest “Редакторъ Линге” läbi. Raamat on harilikku romanide lugejale kaunis igaw lugeda. Sa wõid “Postimehest” tema (Knut Hamsun'i) “Nälg” läbi lugeda. Ma olen kindel, et Sa tema kohta esimese korruga mingit otsust teha ei oska. Knut Hamsun'i kirjeldatud ilm on kandiline, mitte ümmargune nagu teistel. Tema juttus ei ole ühtegi inimest ilma eksimatta ja nende eksitusi hindab ta kõigel ühe tasa. Ta ei püüa ühtegi kiita, ega kedagi laita – lugeja peab ise igaühe üle tema tegude järele otsustama. Lõppu tema jutudel ei olegi nagu elu ilma lõputa on.

Pliiatsiga: 200-102. Teine poogen.
30.XII.1912.

Keskmisel pühal olime enne lõunat priid. Õhtul oli kella 6-9 mäng. Terwe polgule näidati “elajaid pilta” ja meie mängisime waheaegadel. Näidati õhulaewu, automobide wõidusõitu j.m. Oli naljakas lugu, kudas kaks meest söögi majasse sööma läksiwad, seal teine wõera kübara wõtab ja kodu läheb. Seal naine teeb talle selgeks, et tal kübar wõeras ja panewad kübara ukse lingi otsa, kuna uks lahti jääb. Ukse taga peatab aga automobil, milles istuwatest sõitjatest keegi kübarat silmab ja suure pika kepiga ära wõtab. Kogemata on automobilis ka kübara omaniku naene, kes kübara kohe ära tunneb ja kübaraga tükkis automobili pealt, mis juba edasi sõidab, maha kargab. Kukub maas mitu keerdu ja tormab siis senna korterisse sisse, kust kübar leiti. Sää! kukub naise kallale, otsib sohwa alla ja tormab wiimaks teise tuppa, kust wõõra mehe aluspükstega välja kisub. Oma meest aga ei leia kusagilt. Wahe peal sööb otsitaw mees oma kõhu ka täis ja tahab kübarat pähe panna. Ei leia aga oma. Kõsib kelneri käest ja see seletab, et wist teine herra ära wahetanud. Juhatab, kus arwatawa kübara wahetaja korter on, näitab kätega, pahemat kätt, paremat kätt põikuulitsasse j.n.e. Teine kordab kelneri näitamist ja läheb wiimaks kübarat otsima. Leiab ka oma lossi löödud kübara ja eide, kellega lõpuks wäike tüli tehakse. – Pildid olid üleüldse kaunis kenad waadata. Soldatitele näidati muidugi mõista hinnata – polgu kulu peal.

Wiimasel pühal oli meie polgul Ostrolenkas tsirkuses üks etendus prii. Ka seal olime mängimas. Niisugune kraam mind ei huwita. Tsirkuses olime peale lõunat ja õhtul läksime kolmandasse eskadroni mängima, kus n.n. maske pidu oli. Oliwad kaunis haledad "masked". Mõnused oliwad kaks hulgust – just nagu Hindrey karrikaturid, harwa habemega küürad, kaltsus ja kumbagil "juss" taskus. (Mõlemad olid Eestlased). Teised oliwad päris ilma maitseta ülikondades. Sääi sai kella kolmeni puhuda. Järgmisel päewal muud õppust ei olnud, kui paar tundi läks sõiduga ära. Sai magatud. Õhtul oli "собрание's" jõulupuu, kuhu ohwitserid naiste, laste ja laste tüdrukutega kokku tuliwad. Mängisime seal kella 6-9ⁿⁱ, siis oli lõpp. Saime parajal ajal magama. 29^{mal} oli manööwer. Oli külm ja tuulene. Täna pole kuskil mängimist, nii siis üks prii pühapäew. Homme õhtul tuleb muidugi öö läbi "собрание's" mängida ja uutaastat wastu wõtta. Ja esimesel on paraad, ei lasta magada ka. 6^{dal} on ka muidugi parad, nii siis tänase päewaga pühad läbi.

10 jan. 1913.

Täna sain kodust kirja, see tuletas meele, et minu oma juba teist nädalit pooleli ja ära saatmata on. Jõulu eelse kirja olen ka kätte saanud. Praeguse kohta ei ütle muud kui "ka elus juhtub imelika juhtumisi ei mitte ainult romanides". Sinu poolt ootan ka warsti kirja.

31^{sel} dets. oli meie polkus õnnetus – üks soldat kukkus kaewu ja sai surma. Meile oli see õnneks, uue aasta öösene mäng собрание's jäi ära. Ohwitserid pidid ilma muusikata uut aastat wastu wõtma. Punkt kell 12 mängisime polgu marssi ja tulime magama. Muidu oleks hommikuni mängida tulnud. 1^{sel} jan. oli parad. 4 jan. õhtul mängisime balalaikadega podpolkowniku Sundblat'i juures. Jagamisel sain 70 k. 6^{dal} jan. oli jälle parad ja teise ööse mängisime собрание's kuni kella wiieni. Sealt tulime otse "uborkasse" ja kell 7 saime magama kuni ½12. Siis sõime lõunat ja tegime hobustele "uborkat" ja heidame nüüd jälle magama. Hääd terwist Jaan.

o o o

Pliiatsiga: 201-103.

20.1.1913.

Kümne päewa eest saatsin wiimase kirja kodu poole. Täna sain Sinu kaardi.

Homme ehk üle homme saadan paki raamatuid kodu. Wedelewad siin muidu ja saawad lõhutud. Praegu on ka õnnelik juhtumine, saab ilma posti kuluta saata. Nimelt läheb üks Surju poiss Juhan Kolla, kellest ma juba kord kirjutasin, et ta enne pasunat mänginud ja praegu trubatsi õpilaseks on, kodu. Poiss on 1911ma aasta sügisel üks wiimastest wastu wõetawatest olnud, umbes nagu minagi 1910 a. sügisel. Ja nüüd tuli heila kantselisse kiri, milles Kollat Pärnusse nõutakse, sest et jooksikuid niipalju kätte on saadud. Et poisil hea meel, on arusaadaw – juba aasta teenitud, hakkas teenistusest "magu" tundma. Kapellmeistril on muidugi kahju ja wana stab trubatsi kuuldi ohkama, et hea signalist ära läheb. Paras kah, oli muidu Kolla wastu kaunis tige. Kolla sõidab arwatawasti homme õhtul ehk ülehomme hommikul ja wiib minu raamatu paki Pärnusse Mick'i poodi. Las' papa toob ära, kui wahest linna läheb. Ma oleksin Juhkam'i juure wiia lasknud, aga poisil muidu asjata kaugele kanda ja asja ka Ülejõe ei ole. Niisiis, kui see kiri Sinu kätte jõuab, saab ka raamatu pakk warsti Mick'i juure.

Oleks küll huwitaw teada saada kui palju minu aastawendadest jooksikutest ka kätte on saadud. Kas jõuab järg ka wiimaks minu juure wõi tuleb enne aeg ära teenida. Ma ei saa hästi aru kudas nad seda asja arwawad. Kui meid wastu wõeti jäi just kaheksa meest puudu, et mina lahti saaksin. Pärast wõeti ka laatsaretist mitu meest wastu, aga siiski kirjutasite mõni kuu hiljem, et weel kaheksa meest minu lahti saamiseks tarwis läheb? Tont teab, kudas nad seda asja ajawad.

Kolla ei kirjuta nüüd kodu sõnagi oma lahti saamisest, muud kui läheb ise ennast teadustama. Wend teenib tal Pihkwas jalawäe polkus ja on ka aeg juba teenitud, aga kodu weel seni ei lasta.

Missugune leht Teil praegu käib? Kas ikka "Postimees"? Ja missuguste kaasannetega? Kas minewa aastaseid "Sädemeid" on ka? Mina saan praegu aasta algusest saadik "Meie Kodumaad" lugeda ja "Postimeest" Tartu wälja annet. Mõlemaid on kolme kuu peale tellitud. "Meie Kodumaa" on kaunis kõhnake. Aga ka "Postimees" pole wäga sisu rikas. Pealegi, kui Pärnu sõnumid puuduwad. Kuulutuse järele peaks tal ka jutu lisa ligi tulema, aga senini pole weel midagi selle sarnast näinud. "Aega" iseäranis lisasid olen ka wahel lugeda saanud.

Kudas wa' ülejõe naaber elab? Kas ta midagi uudist wälja mõtelnud ei ole? Kas ta wiimasest äpardusest rahwa seas ka palju kuulda on?

Kudas ümbruse nooremad elawad ja missugused sündmused neil praegu päewa korral on? Kui kaugel papa masina kaup on?

Wiimase aja sündmustest nimetan, et paar korda собрание's mängimas oleme käinud. Heila õhtul mängisime sapööri bataljonis tantsu õhtul. Oli ka wäike nalja etendus kolme rändawa näitleja poolt. Täna tuiskas ja tormas. Mängimist kuskil ei olnud. Enne lõunat magasin, pärast kirjutasin. Kahjuks ei ole praegu marki, nii et kirja weel homme ära saata ei saa.

21 jan. 1913.

Kolla sõidab hommiku kell 3 ära. Raamatu paki naelutasin juba kinni. Seal on peale kodust saadud raamatute weel paar oma ostetud raamatut sees. Oleks weel ühte ja teist saata, aga kast jäi napiks ja ei ole kõik praegu omas käes ka ühti. Kui wahest paastu ajaks midagi saadate ehk saad minewa aastaseid "Sädemeid" wõi muud selle sarnast ka sisse pista. Ah ja, pidin küsima, kas Mats Mõtslase sulest peale "Kraawitajate" weel midagi uudist on ilmunud?

Seks korraks jumalaga Jaan

o o o

Pliiatsiga: 202-104.

Ostrolenkas, 20mal jan.
1913.

Sinu kaardi tuljakuga sain täna. Kõige pealt katsu terweks saada, ilma terwiseta ei wii ükski aade õnnele. Inimene on osake loodusest ja peab ennast looduse seaduste alla painutama. Wärsket õhku ja lihaksete harjutamist – tööd – ei wõiks Sul küll kodus puududa. Aga kudas on lõbuga lugu? Seda on Sul arwatawasti ka küllalt, aga kui kasulik ta Sinu terwisele oleks, ei tihka ütelda. Kodune lõbu: raamatud, ajalehed, kirjutamine, on juba selle pärast terwise wastased, et nad silmi rikuwad. Halwasti mõjuwad nad aga meele olu peale mitme suguste asja üle järele mõtlema sundides, mille tagajärjeks tihti etteheited iseenesele on. See kõik wõiks Sind wäga

närwilikuks teha ja närwihaigus wõib hõlpsasti were waesusele järele tulla. Pean ütleva, et mul Sinu närwide üle juba väike kahtlus ongi. Iseäranis Sinu viimaste kirjade järele otsustades. Siin tuleb mulle üks targutus Sinu viimastest kirjast meelde. Ma ei hakka Sinu mõtteid kordama ega ka neile vastu vaidlema, vaid tähendan ainult, mis mina ühe ehk teise asja kohta arwan. Esiteks hinge surematust ja pattu.

1. Asjata on selle üle järele mõelda, kas hing edasi elab või ihuga ühes sureb. Sest kui ta ka edasi elaks, oleks tema rõõmud ja huvid pragustest ihulikudest huvidest nii palju teistmoodi, et nende teadmine praegu mingit lõbu ei teeks. Põrgu ja taewas on inimeste välja mõeldus, niisugust asja ei saa olla. Iga üks on oma õnne sepp ka sealpool surma.

2. Pattu ei ole olemas. Igal inimesel on elamise õiguse peale toetades õigus teise käest nõuda, et see ka tema kasusid vähe tähele paneks. Kes seda õigust teistest rohkem tarvitab, teeb teiste vastu pattu, sest tema on üks, tema kasud on üksiku kasud hulga kasude vastu.

3. Sugude wahekorda – armastust, peenemalt öeldud – oleme mitu korda harutanud ehk siin küll harutamist kõige vähem wõiks olla. Sest just selles asjas käib inimene looduse seaduste järele ja siin wõiks ainult patust looduse vastu kõneleda. Et aga nii meeste kui ka naesterahwas üheõiguslised inimesed on, siis on iga vastu armastuse nõudmine, mis mitte loomulike abinõudega iseenesega meelitamisega ei sünni, wägiwaldseks nimetada. Et mehed sarnast wägiwalda rohkem tarwitawad kui naesterahwad, tuleb sellest, et naesterahwal loomuliku meelituse peale suurem osawus on. Abielu on enam majandusline ühendus, aga armastust wõiks ainult siis loomulikuks, puhtaks pidada, kui ta paljalt loomusunni – kahe terve, tugewa inimese wastastikkuse tundmuste peal põhjaneb, ilma selle peale mõtlemata, mis tulewik toob.

Soldati elu on loomuwastane, sest et nemad ainult üks sugu ilma teise sooga kokku puutumata elawad. Selle tagajärjeks on õieti jämedad elukombed. Soldat ei pane oma käes olewa elu peale mingit rõhku, ta mõtleb ainult tulewiku peale peale teenistust ja tunneb minewikust enne teenistust lõbu. Sest on tükk aega tagasi, kui kord asja oli laatsaretis käia. Seltsimees Lepik jäi haigeks ja wõeti laatsaretti. Läksin teda vaatama. Wäga raskeid haigeid seal see kord ei olnud. Lamasiwad ehk istusiwad, kudas keegi sai ja wiitsiwad lobisemise ja kahtlaste laulude laulmisega aega. Siin järgnewad paar rida kellegi lõbusa poisi laulust, mis mul senini meelde on jäänud: “...молоко онъ пропиваетъ и молочницу ебеть...” Ja ma tõendan Sulle, et see mulle sugugi jämedam ei kuuldunud kui oleks keegi Gustaw Suitsu “Kirgede laulust” laulnud: “... ei mäletanud, kui kallistuste hoogu, kui noore were põhjani wapustatud woogu ja käte wahel paenduwat pilliroogu...” Enam weel: ma tunnen teda loomulikuma puhtama olema kui Suitsu luuletust, mis just oma peidetud tagamõttega nii nilbe tundub. Ja Sa oleks pidanud nägema, missuguse õrnusega ja tundmusega ta oma laulu viimased sõnad ütles: “... и молочницу ебеть...” See tundus nii loomulik ja süüta...!

Tead, mis ma Sulle soowitan? Ära tuku pühapäiwiti kodus. Ära wiida oma noorust kasuta mõtlemiste ja targutamistega ära. Mine välja selts konda. Ära pelga tüdrukuid, aga ära jookse ka nende järele. Sul on küllalt nii palju mõistust, et Sa ennast ka kõige halwemast seltskonnast põhja kiskuda ei lase. Aga asjata on ennast kes teab missuguseks ilma parandajaks pidada, kes selleks on sündinud, et ilmale näidata, kudas “kasinuses ja puhtuses”

elatakse, aga salaja kõige loomuwastasemat elu elab. Ära mõtle elu ega tema otstarbe üle järele, küll elu ise enese otstarbet teab ja enese olemist loomusundide abil reguleerib. Weel kord: Katsu rohkem elada, aga vähem mõtelda.

Sa mõtled nüüd muidugi minust teab mis halba. Arwad, et ka mina üldise soldatite wiisi järele litsimaja lõbusid maitsmas käin ja muud selle sarnast? Seda ei maksa aga minust karta. Ma olen küll wahest ka litsimajas sees käinud – vaatamas, aga kõik on seal niiwõrd loomuwastane, et seal ainult wastikust tunnen. Võib olla kirjutat sulle mõnikord litside küsimusest ka midagi. Seniks soovin sulle täielikku terweks saamist haigustest, lollustest ja unistustest.

Sinu wend Jaan.

o o o

Jaan Jaakson (Jaagus)
Kirjad koju
IV köide
1913 —1914
Koju, Oskarile, Siitamile, mõni mustand, Mus'ka

Ärakirjad tegi Mart Jaagus 2002. aastal

Pliiatsiga: 211-109./1 Oskarile. 8.III.1913.

Oskari kirja sain täna kätte. Praegu küll suurt kirjutamise aega ei ole, tahaks magada, paar ööd üsna vähese unega oldud. Üle heila õhtul mängisime kella kaheni ja enne kella kuut tõusime juba magamast. Päewal ei saanud ka rohkem kui tund aega puhata. Heila olin “dnewalnõi” heitsin kell 2 magama. Täna teatati juba ametlikult, et üheksas aasta pea lahti lastakse, mis päewal just ei tea weel. Minust sel talwel kodus käijat nii kui nii ei saa. Senini ei lastud üle üldse kedagi pikemalt kui kaheks nädaliks ja nüüd ehk lastaks muidu, aga kui üheksas aasta kodu läheb jään mina üksi teise korneti puhujaks ja selle pärast jälle ei lasta. Katsun tulewaks aastaks Jõuluks kodu tulla, selle aja peale õpib Oja ka juba paremini mängima, nii et mina enam nii hädasti tarwilik ei ole.

10 märtsil 1913.

Pean saadetud raamatute üle paar sõna ütlema. Esimestest, mis papa wälja walitud on mul senini ainult kaks läbi loetud “Abielu ajalugu” ja “Lapse suguelu”. Neist on esimene väga labaselt kirjutatud, teisega olen peaaegu täiesti ühes nõus. Kolmanda andsin Jansonile lugeda, pole senini kätte saanud, selle pärast lugemata. Ma saan aru küll, mis mõttega papa neid raamatuid saatis, pole waja karta, siin vähemalt ma küll sisse ei kuku. Ja just siin saan ma palju näha ja weel rohkem kuulda, mis ma kodus iialgi poleks näinud. Asi seisab selles, et soldat teist kunagi ei häbene. Kõik oma elu juhtumised räägitakse teine teisele ära. Osalt tuleb niisugust awalikust häbematuses osalt aga ka südamlikkuseks pidada. Mina olen alati kaunis salalik olnud, nii olen ka siin waikida püüdnud. Ja niisuguseid jutumisi nagu paljudel teistel pole mul olnudki.

Mina käisin juba kihelkonna koolis kui weel kudagi aru ei saanud kudas inimese lapsed sünniwad. Teiste poiste juttu ma ei usaldanud. Esimese kindlama teadmise sain “Uus Aastasada” kalendrist, kus tükk sünnitajatele abi andmisest oli. Et see teadmatus mulle kasulik oleks olnud, ei wõi ma ütelda. Siin on aga keegi kelle pere tütar juba siis kui ta alles 7-8 aastaselt lambakarjas käis “ära raisanud”. Tähendatud peremees oma tütardega läinud pärast linna elama ja kui minu tuttaw noormees kord linnas käies nende hoowi peal peatanud, ütelnud “kübaraga preili”: “Ah, kas see ongi meie wäike Juku?” – Kellegi teise on jälle karja poisi põlwes keegi lesk sauna naine, kes seeni korjamas käinud, “wälja õpetanud” j.n.e. Seda arwamist, mis ma kodus tihti kuulsin ja mida mulle nüüd Oskargi tõendada püüab, et just “wiimase paari aasta jooksul noorte inimeste elu väga langenud on” ei wõi ma kudagi õigeks tunnistada. Inimesed on alati nii elanud ja elawad pärast ka weel. Ja päris wooruslikud on ainult haiged – suguwõimetud, kes wälja surewad.

Teise jao raamatutest lugesin “Kewade” ja “Orjad” esimese õhtuga läbi. Kaunis tublid raamatud mõlemad. Lutsu kirjeldatud Arno on mul õieti tuttav, just nii samasugune lapselik, loll nagu mina isegi sel ajal olin. Tore kuju on aga ka Toots – “Kentuki Löwi”. Nii väga halb ja kelm ta ei olegi, ainult uudishimuliku ja etteahvatliku waimuga. Ja kui mõtlema hakkad: just niisugused poisid elavad oma elu ilma suurema mureta läbi. Niisugustel on enegiat palju enam kui Arno taolistel unistajatel, kes enesele iga tühja asja pärast ette heiteid teeb, iga inimese sõnu südamesse võtab. Arno sünnib M. Metsanurga “Orjade” sekka aga Tootsil seal kohta ei ole. Metsanurga kirjeldatud Klaos on samasugune unistaja, kes kudagi üksi, ilma teiste poole hoidmiseta elada ei jõua. Saatus peab tema üle enne tubliste hirwitama, kui ta ükskord sõrad vastu sirutab. “Meest suudab rahuldada lõpulikult ikkagi ainult wõitlus”. Üleüldse on Metsanurga kujud vähem loomulikud kui Lutsu omad. Liialdatud on Raggi oma wenekeelega. Niisuguseid võib küll kusagilt kantseleist leida, aga ajalehe toimetuses ei ole nende “mesto” kui tema oma sõnodega “wõras haitada”(?). Nimed on kõigil liiga otsitud, nagu wägisi tehtud. Ja see ei meeldi. – Oskarile pean tähendama, et ta Mats Mõtslase Mait Metsanurgaga ära wahetab. Ja teiseks et minu arust M. Mõtslase “Kraawitajad” ikkagi palju loomulikumalt kirjeldatud on, kui M. Metsanurga “Orjad”.

Tolstoi “Ülestõusmine” meeldis mulle, ainult tõlge on wiletsa poole. Oskari sõnadega, et Tolstoi juhm on, ei wõi ma kudagi nõus olla. Peategelased Nehljudow ja Maslowa on tõesti elanud.

17.III.1913.

Ma ei saa aru mis mõttes Oskar Tolstoid “juhmiks” peab. Kas selle pärast, et Nehljudow nii äkiste awalikku naisterahwast naiseks tahab wõtta? See on aga täiesti loomulik. Tema mäletab väga hästi, et 1.) Maslowa temast enne waimliselt palju kõrgemal seisis; 2.) et tema ja tema praegused tuttawad sugugi kõlblisemat elu ei ela ja ühiskonnale weel kahjulikumad on kui Maslowa taolised. Tema näeb väga hästi kui sügawale Maslowa langenud on, aga seda suurema tunneb ta enese süü olema. Seda kõike kokku wõttes tunneb ta, et ta ainult Maslowa enesele naiseks wõtmisega osaltki oma süüdi heaks teha saab. Meie taolised muidugi nii wiisi otsustada ei saa. Selleks on meie päritud ja kaswatud orjameelsus liig suur. Meie matame oma südame tunnistuse hääle kinni, kui tema meile mingit nõuu annab, mis enese ohwerdamist nõuab. Meie kannatame ennem oma südame tunnistuse närimist, kui teiste inimeste naeru. Kuigi meie teame, et meil õigus on ja teistel mitte, aga meie häbeneme oma õigust. See on see sama orjameelsus, millest Mait Metsanurk’ki kirjutab.

Aga wahest peab Oskar seda juhmuseks, et langenud naisterahwal ka weel südame tunnistus on? Et ta kõige selle pori peale waatamata, millest ta läbi käinud, weel ausama elu järele igatsust tunneb? Aga ka kõige halwemas seltskondas üleskaswanud litsil on weel kild auutundmist, weel vähem siis Maslowa taolise, kes “hea kaswatuse” saanud. Muidugi ei taha ma “litsisid” iseäranis kaitsma hakata, aga ma ei taha, ei julge ühtegi inimest hukka mõista, sest et ma ka ise ainult inimene olen ja ainult selle pärast mõnest muust ehk pisut parem olen, et olud mind lasewad parema olla. Teistsuguste olude, teistsuguse ümbruse sees üles kaswades oleks minust esimene lurjus saada wõinud.

Homme läheb üheksas aasta kodu. Iga aasta läksid jala waksali, aga tänawu sõidawad hobustega, mis teised pärast tagasi toowad. Meie saadame

ka kuni waksali. Meilgi parem, jalgsi oleks hirmus ära wäsitanud 8 wersta edasi tagasi ära käia.

Wabandage lori pärast

Palju terwiseid

Jaan.

o o o

Pliiatsiga: 212 - № 110

Ostrolenka, 23^{dal} märtsil 1913 a.

Ei tea kas saite mu wiimase kirja kätte? Saatsin esmaspäewal kellegi koduminejaga ära, ei tea kas panigi posti kasti wõi kautas weel ära – nähti pärast kaunis purjus olema. Wabandage selle pudru üle, mis ma seal kirjutasin, aga ma tahtsin ära ütelda, mis ma saadud raamatuid lugedes tundsin ja mõtlesin. Oskarile adresserisin ta selle pärast, et teda mitte kohe terve perele ette lugema ei hakataks. Wõib olla, oli see asjata?

Minu lugemise wara on praegu peajasjalikult ajalehed: "Postimees", "Tallinna Teatja" ja "Meie Kodumaa". Oma "woodu" lugemise laualt saab "Светь", "Русское Чтение", "Сельский Вестникъ", "Варшавский Военный Вестникъ" ja "Витязь" lugeda. Neist on wiimased kaks otse soldatite tarwis wälja antawad ja wõib nendega enam wähem leppida. Teised on aga tuttawad "tõsised wene lehed". Peale nende saab ka "Биржевые ведомости" lugeda, kui selleks aega jätkub. Wiimane ja "Postimees" käiwad wanemal kirjatal Teiter'il, "Tallinna Teataja" Jansonil ja "Meie Kodumaa" Wabil. Postimehe juttusid ei maksa mulle saata. "Jääliugustikkus" on mul juba läbi. Kui kaasande raamatud peaks ilmuma ja "Sädemed" neid paluks küll wahest siia saata.

Esmaspäewal saatsime üheksanda aasta kodu. Kuna iga aasta jala waksalisse mindi läksid tänawu hobustega, mis teised pärast tagasi tõiwad. Trubatsid sõitsid muidugi kõige ees ja mänisid lugu pilli. Nende järele tuliwad koduminejad ja kisendasiwad kõik tee "hurra" ja "домой"! Kõige lõpuks sõitsiwad maha jääjad, kes hobuste järele tuliwad, üsna waikselt. Waksalis tikkusime seljast maha ja kuna teised hobuseid hoidsiwad seisime bufeti ees ja mängisime weel natuke aega, enne kui tagasi läksime nukrus ja lootus südames. Kuigi me' teadsime, et lahkujad sinna läksid, kus neil parem on, kui siin, siiski tundsimme nende pärast haledust nagu surnute pärast. Ma wõin kindlasti tõendada, et surnuid kunagi selle pärast taga ei nuteta, et neil enestel nende surm wastu meelt oli, neil enestel kahju meist lahkuda, waid ainult selle pärast, et meie neist lahkuda ei taha. Meie nutame surnuid enese armastuse pärast taga. Nii sama tunneme ka siin igal aastal lahkunute järele igatsust ja igatseme wõimalikult ruttu neile järele saada. Niisuguse tundmuse põhjal on ka usk elu peale pärast surma tekkinud. Teati et surnud tagasi ei tule ja loodeti nendega selle pärast pärast surmagi jälle kokku saada. – Kuigi kõigil kodu minejatel himu teenistusest kaelani täis oli, iseäranid weel selle pärast, et weel 4 kuud ülearu teenisid, et tahtnud keegi oma teenistusest kodustele halba pilti wiia. Kõik, kes aga wähe jõudsiwad, lasksiwad enne uued mütsid, saapad j.n.e. teha. Wanad sinelid lasti ümber teha, osteti tuli uued wöö rihmad ja nikeldatud kannused. Polgu märgi ja Borodino lahingu 100 aastase juubileumi mälestuse raha pani iga üks rinda. Isegi wana täitanud pesu wahetasid paljud weel enne minekut ümber. Keegi ei taha oma polku, kuhu nii palju tuttawaid ja sõpru, keda wahest enam iialgi näha ei saa, maha jääb, koduste ees häbisse saata.

24 märtsil 1913

Nii siis wanad läksid kodu. Tulime waksalist kodu ainult tühjad koikad tuletasid neid weel meeles. Ruumi on igal pool rohkem. Minu elu peale mõjus wanade ära minek nii palju, et ma kasarmust, kus ma senini magasin, wäiksesse tuppa kolisin, kust kaks meest ära läksiwad. Muidugi on siin hulga parem ja wagusam kui hulga seas. Siin on praegu peale minu weel Rubel ja Tamman, mõlemad "mulgid" nagu meie siin oma wahel haugume. Tuleb weel üks mulk – stab trubatsi "pangekandja" Frosch juurde. Wiimane on kaunis naru mees, lobiseb kõik wanale ära, mis kuski kuuleb. Raha tal kunagi ei ole, aga abiks tikub teiste wõi pütide ja peki tükide juure hea meelega. Peab katsuma läbi ajada. Rohkem siia enam ei mahu. Kumbagi poole seina ääre mahub kaks koikat; otsa, akna alla laud, weel üks wäike laud söögi nõudega ja ühes nurgas ahi. Sellega on kõik seinad kinni. Keskpaika jääb nii palju ruumi, et üksteisest wabalt mööda saab käia. Peale Ruble oleme teised siin toas kõik uued. Lahkusiwad kaks üheksanda aasta meest Kont ja Andresson ja Janson, kes oma trubatsi woodust wälja weeretas – kirjutajaks. Temast wõib näha, kui palju inimesel koolis käimisest abi on. Tal ei ole mingit tunnistust, sest et ta Pärnu linnakoolist enne lõpetamist wälja on heidetud. Selle pärast on tal teenistuses kõigi teistega ühesugused õigused. Peale selle on ta alguses kaunis wastik teenima olnud. Tunni peal on ta küll seisnud ülemusele wastu hakkamise ja muu selle sarnase asja eest. Aga mis inimene oskab seda tema oskab. Esiteks sai ta noodi kirjutajaks, pärast hakkas trubatsi woodu raamatu pidamises ühte teist kirjutama, sest et teised korda ei saanud. Stab trubats ei osanud ilma Jansonita rehkendadagi. Aega mööda jäi hobuse puhastamisest maha, sest et selleks aega ei jäänud. Siis hakkas kantseleis töös käima, esiteks natukse haawal seni, kui adjutant tema töowõimisest aru saama hakkas ja teda ikka sagedamini senna nõudis. Ja nüüd, kui kirjutajatest mitmed kodu läksid, wõttiski Jansoni päris kirjutajaks. Trubatsi woodu ja mänguga pole tal enam mingit tegemist. Wõib olla jääb ta ka peale teenistuse mõneks aastaks siia teenima ja teeb "tsinowniku" eksami ära (экзамень на классную штатную должность).

25 märtsil.

Mul ei ole weel midagi kindlat lootust, aga siiski mõned märgid juba olemas, et Jansoni lahkumine minule kasuks tuleb. Täna päris wana juba järele, kui hästi mina noota kirjutada oskan j.n.e. Wõib olla wenitan oma aega mööda Jansoni järelkäijaks. See oleks mul iseäranis selle pärast meeles järele, et mul muidu tahes ehk tahtmata sügisel Ruble käest kaptenarmuse amet wastu wõtta tuleb. On ka omast kohast kaunis mõnus amet, aga mina ei salli alalist angeldamist. Sääli osta juutide käest heinu ja kaeru ja mööda neid hobustele wälja. Inimestele muretse teed ja suhkurt, waata igal pool korra järele ja ole wana stab trubatsile igas asjas abiliseks. Kõik trubatsi woodu warandus on kaptenarmuse walitsuse all ja tema peab teadma, mis parandada tuleb ja mis kellegile wälja anda. Selle juures tulewad raamatud korras pidada – waranduse nimekirjad, inimeste nimekirjad, hobuste toitmine ja rautamine ja Jumal teab, mis weel. Lühidalt igal pool peab olema. Rubel ei saanud sellega kunagi ilma Jansoni abita hästi korda. Wanamees ise on raamatupidamises ja rehkenduses õieti puupea. Näituseks oli tal kord kokku wõtta, kui palju kuu jooksul hobustele kaeru läheb. Iga hobusele antakse sääduse järele 10 naela 30 solotniku kaeru päewas. Wana kirjutas nüüd seda

summat 30 (ütle kolmkümmend) korda ja välja tulekut weel 19 korda, sest et neil 19 hobust oli. Ja niiwiisi sai ta lihtsalt kokku arwamise teel teada kui palju üheksateistkümne hobusele kuu jooksul kaeru wõib anda. Muidu on tal kaunis hää käekiri ja kokku arwab kähku ja õieti, aga ka rohkem midagi.

Noodi kirjutaja amet on ka ses tükis kasulik, et hõlpsamini omale ära kirjutada saab. Nüüd ei saa muul ajal, kui õõseti koolis dnawalnõi olles, kui wanamees magab. Olen juba siiski juba mõnegi hea tüki ära kirjutanud. Praegu on küll peale Jansoni lahkumist "wolnajom" Nefeodow noodikirjutaja, aga see sõitis heila Warssawisse kontserdile, kus nädali päewad ära läheb. ei wiitsi ka suurt ja teistest pole mingit kirjutajat loota.

20 märtsil.

Täna käis õpetaja Palsa jälle Ostrolenka garnisoni eestlasi lauale wõtmas ja neile jutlust ütlemas. Kõneles weel waewalisemalt kui minewal aastal, aga mõtted oliwad weel wabameelsemad, kui enne. Kristuse ütles ta preestrite poolt taewasse kinni pandud, olewat rahwale hirmutuseks, kuna ta ommeti ise ütelnud, et ta alati oma jüngrite juures tahab olla. Moosese käskude pähe tuupimist nimetas ta lausa kahjulikuks. Nii sama ka apostliku usutunnistuse. Seda ei lugenud ta ka ette, waid temal oli oma kokku säetud usutunnistus, kus ta Jumalat waimuks ja armastuseks nimetas ja kuskil kättemaksmisest ei kõnelenud. Palumise keelas ta kui asjata lobisemise ära ja "Meie Isa" palwet seletades oleks ta hea meelega seletanud, et Jeesus ainult waimulikult Jumala poeg oli nagu meie kõik mitte ihulikult, aga ei julgenud seda just awalikult ütelda. Ainult mõista andis oma mõtet küllalt selgesti. Inimest wõrdles ta loomaga ja leidis et nad täiesti sarnased on. Ainult waim teeb inimest Jumala sarnaseks. Taewa riigi ütles ta Jumala waimlise riigi olewat, mida kusagilt kaugelt otsida waja pole.

Ja weel hulk sarnaseid mõtteid, mida meie kodumaa kirikutes küll waewalt keegi awaldada julgeks. Kahju, et ta joodik ja kange keelega on. Tema jutlusid jookseks inimesed hulgana kuulama.

Pean oma kirja lõpetama ja ära saatma, ega te muidu minule ka ei kirjuta. Mäletagi enam, millas wiimati kodust kirja sain.

Ilmad olid senini päris ilusad, soojad, aga täna sajab jälle lund ja tuul on õieti külm tunda.

30. märts –

Täna hommikul oli hää kord lund maas. Päewa jooksul sulatas suurema jau ära, aga õhtul hakkas jälle päris külmetama.

Mul tuleb meele, kodus on wist Heribert Rau "Wabad jutlused". Minul jäid nad lugemata. Kas ei wõiks wahest muu seas siia saata?

Noored wõeti paari päewa eest sisse, nende seas on ka keegi Pärnu poiss, paptisti usku, kaunis Jumala kartliku olemisega. Naljakas siinsetes oludes (Edgar Täets, kelle juures koos vend Jaaniga elasime 1936/1937 kooliaastal).

Kõigile palju terwiseid

soowides

Jaan.

o o o

Pliiatsikirjas arvatavasti 1950ndatel: 222-112 Kas pole kätte läinud?

12, 15 apr.

Ühel poognal.

12. aprillil

1. Kiri, pakk, või ja pesu saatmisest
2. Vabandus, et hõbepulmaks õnne ei soovinud
3. Enese elust. Pühade vastu valmistumisest
4. Koju läinud seltsimeestest
5. Värsked unterohvitserid (ka isa).
Karaulis käimisest.

15. aprillil

6. Pühade laupäeva öö.
Illustused ja söök
Esimesel pühal käisin linnas

o o o

Ostrolenkas, 26 apr. 1913 a.

Pliiatsiga: 223-113.

Täna sain Teie viimase kirja 23 dast aprillist kätte. Mina saatsin ka juba viimasel pühal kirja kodu poole, aga ju ta wist kaunis laisk minema oli et weel Jüripäewaks kätte ei saanud. Ma ei tea, kus Teil kirjad kõige kauemini peatawad – neli päewa pärast kirjutamist peaks nad juba Pärnus olema? Nagu näha, kulub sealt meile minemiseks weel teist seda osa aega ära.

Ilmad muutusid meil nii sama, kui Teilgi. Laupäewa õhtu poole tuli kõwa müristamise wihm, nii et liiwa kiwiks peksis. Ka rahet oli seas. Selle järele läks külmaks ja tuuleseks. Jüripäewal oli meil paraad, Keisri proua nime päewa puhul. Just hallat küll maas ei olnud, nagu Te kodust kirjutate, aga muidu oli üsna külm. Nüüd läheb päew päewalt ikka soojemaks, aga endist soojust pole weel kätte saanud.

Tiidu wanale soowiks ma küll hea meelega konti kurku, et ta kurat kärwaks, aga wõi ta minu soowi järele ikka läheb.

Minu elu läheb endist wiisi edasi ikka. Ainult hobuse puhastamisest jään ikka enam ja enam kõrwale, iseäranis sest saadik, kui unterohwitseriks sain. Wähe wastumeelt on mulle see, et wana mind sest saadik enam karauli ei saada, waid “desurna’ks” paneb. Kuna karaulis öö läbi, kuigi laudade peal, magada saab, ei tohi “desurnõi” õiguse järele mitte sugugi magada. Desurnõi on 24 tundi ühte järgi ametis – lõunast lõunani. Kohuseks on tal waadata, et kõik korras oleks, nii hästi kasarmus, kui tallis. Omal küll kätt kuskile külge panna ei tule, selle jauks on “dnewalnõi’d”, aga teine kord on käskida raskem, kui ise teha, iseäranis kui dnewalnõi laiskade killast on. Wihastada saab küll ja wana käest wõib sellegi pärast sõimata saada, kui midagi korrast ära on. Mul on senini küll ilma selleta mööda läinud, aga ega julge wõi olla. Ööseti olen wähe tukkunud kah, kui hoolsad “dnewalnad” on ja peale lõunat kui desurna korra käest ära annan on uborkani õigus magada.

Kirjutan nii kui nii kaunis harwa, aga siiski tuleb puudus, millest kirjutada, elu on nii ühetaoline ilma sündmusteta. Asjata, kasuta raisatud saawad need neli aastat; kasuta kulutatud saab keheline, waimline ja waraline jõud.

27 apr. –

Nagu juba ütlesin jään, nüüd hobuse puhastamisest enam ja enam kõrwale. Wahest harwa tuleb weel harja kätte wõtta, kui nooremad mehed laiali on, mööda eskadronisid signalistideks j.n.e. Olen neid mitmesuguseid puhastanud ja paljudega sõitnud. Eskadronis oli mul wana wagune

“Тревожный” puhastada ja sõita. Tulin trubatsi woodu, anti “Albom” puhastada. See oli mul veel minewal suwelgi manöövris ja igal pool sõita. Kah wagune hobune. Puhastada laseb igalt poolt, ei hammusta ega löö. Aga teiste hobuste wastu on tige. Isegi sõidu ajal, kui keegi tagast sõites tuleb ja mööda minna tahab, hakkab tagant ülesse lööma. Minewal suwel lõi kord ühte Wolõnski polgu ohwitseri, kes mööda tahtis sõita, nii et mehel müts maha lendas. Alboni andsin sügisel käest ära. Talwel päris oma hobust ei olnud, enne kui Kolla kodu läks. Siis sain selle hobuse, nimega Abat, omale puhastada. Teda peetakse meie woodus kõige tigidamaks hobuseks, aga mina ole ta käest senini veel kordagi lüüa ega hammustada saanud. Wõõrale inimesele jookseks ta küll kas wõi jaluli otsa, kui lahti saaks, aga mina saan taga nii ilusti läbi, pole meil tüli veel kordagi olnud. Alles mõni nädal tagasi andsin ta teise kätte puhastada, ainult sõitus käin taga ise. On kena loom kah ilusa rõngas kaelaga ja hea on taga teisi hirmutada. Pole muud kui lase aga minna, läheb otse kohe kallale, kedagi ei karda. Sepad on taga alati hädas ja adjutant’ki ei usu teisele lähedale mina, on teine ohwitseride wastu iseäranis wihane ja tige.

See kord hääd terwist

Jaan.

o o o

Pliatsiga: 224-114 Oskarile.

Ostrolenkas, 28 aprillil 1913 a.

Sooh, wõi elu hakkab Sind juba huwitama?! Ja mõtted on Sull laiali. Aega wähe. Ja kaugemale Sa ei püüagi, kui põllumeheks? Wabanda, aga ma arwan et see kewade mõju on. Ja Sul on kahekordne kewade – looduse kewade ja “elu kewade” если можно такъ выразиться. Kuusteistkümmend aastat poiss wana, see mõtleb juba salaja naise wõtmise pealegi. On inimesi kes tõendawad noorus olewat lollus, aga see lollus hoiab ilma surnud tomбуks muutumast. Täiesti õnnelik on inimene ainult siis, kui ta oma elu kõige loodusega kokku kõlasse oskab säädida. Ja seda oskab ta kõige paremini nooruses ja – kewadel. “Kas on linnukeel muret?”... Ehk nagu neid wahest sel ajal laulsiwad, kui mina alles kodus liikusin: “Pungad on puhkemas, lilled on tärkamas, süda ole rõõmus elu kewade käes.” Mis nemad seda lauldes mõtlesid wõi kas nad üleüldse midagi mõtlesid, kes seda teab. Õnnelik on, kes wähe mõtleb ehk piibli sõnadega ütelda: “Õndsad, kes waimust waesed”.

Ela, poiss, maitse wabadust, aga hoia siiski pisut mõistust tagawaraks. Lase ennast elust ja noorusest joowastada, aga ära otsi kunstlikka joowastuse abinõusid, mis mõistuse sootumaks riisuwad. Siis ei tarwitse Sul kunagi karta, et Sa midagi teeksid, mis tagant järele mõteldes halba tundmist sünnitab.

Ole hea, kirjuta wahete wahel, kudas kodumaa noorus ka elab? Ma ei oska seda omale enam kudagi ette kujutada. Paari aastaga on hulk noormaid juure kaswanud ja kudas endiste tuttawate elu läheb pole mulle keegi kirjutanud. Arude Liisaga olin rohkem kui aasta kirja wahetuses, aga praegu ei tea sedagi, kas ta veel Arudel elab, wõi kusagil mujal. Mis pärast meie kirja wahetus katki jäi, ei wõi ma isegi kindlasti seletada. Wõib olla, et selle juures kõrwalised mõjud süüdlased on. Ainult kahju on mul sellest, sest Liisa oskas hästi kõiki nooremate juhtumisi ja nokkimisi tähele panna ja sellest teatawa pilkega kirjutada. Kodumaalt lahkudes lootsin, et Palkoja Lilli ka osaw kirjamees on ja mulle kodumaa elust sõnumeid saadab, aga warsti kadus mul

tema kirjade vastu huwitus nii et wähehaawal wastamata hakkasin jätma. Tema wõimuses on küll ainult pühade kaartisid, paari laulusalmiga, saata. Siis lootsin weel Pärivere Marta läbi kodumaa noorusega ühendusesse jääda, aga ei saanud temaga wist õige tooni pealt hakkama, wõi mis wiga see oli, aga meie kirjawahetus lõppes juba alguses. Kus ta praegu on, kas ikka Soomes alles wõi juba kodus, ma ei teagi. Ja praegu ei mõtle neiudest keegi niigi paljut minu peale, et keegi pühade kaartigi saadaks. Iseäralist tarwidust selle järele küll ei ole, aga siiski... tunned ennast minewikust lahutatud olewat ja olewik on eluta, külm. Mees sõpradest – kui mul niisuguseid üleüldse on olnud – kirjutab ainult Seiler Kristjan wahete wahel, mille eest ma talle südamest tänulik olen. Üks ta kõik, see suwi läheb weel mööda, tulewal talwel katsun “отныкъ’и” sõita ja siis säen kõik wanad tutwused jalule ja teen uusi juure, nii et wiimase aasta teenimise järele otse kohe elusse wõin karata. Siingi on kibe tilk sees: tulewal talwel on aastawennad, kes jalawäes teenisiwad juba täitsa kodus.

Sa mäletad toda laulu “Tammiste ajaloost”, mis mammal on? Kas Sa ei saaks seda kudagi mulle saata? Ja weel muidki teateid selle aegsetest palwewendadest, Tetermanni Andresest ja teistest? Mul oleks seda kõike wäikselt waja olema. Kolmeteistkümnenda aasta noorte seas, kes meie woodu tuliwad, on üks meie ajal haruldane poiss – Jumala kartlik noormees. Et mina wäga Jumala kartlik ei ole, siis wõib meil hõlpsasti punnimist ette tulla. Muidu on ta päris kena poiss. Tema nimi on Edgar Alfred Täets, Pärnu linna poiss, Pärnu baltisti kogudusest. Wõib olla Reiali Riina ehk on temast midagi kuulnud, käis ju tema ka wahest baltistide seas.

Kas Sa ennast sel suil wahest üles wõtta ka lased? Papat mammat wõiks seda küll teha. Katsu seda neile wahest rääkida. Olid ju tänawu neil hõbepulmad ja wist paras aeg wäikest wersta tulpa elusse püsti panna. Mina mõtlen ennast ka tänawu suwel unterohwitserina üles wõtta laska. Wahest Reiali tüdrukud lasewad endid üles wõtta, siis palu minu jauks ka üks. Kaswawad wäga suureks, ei tunne teisa enam äragi, kui kord kodu tulen.

6 mail, 1913.

Täna oli meil paraad keisri herra sündimise päewa puhul. Ootuse järele hakkab wihma sadama, muidu tuleb meil kell 4-6 aedas mängida. Mitte sugugi lõbus pühapäewase päewa kohta. Heila õhtul mängisime kella 3-5. Oli ka niiske poole, enne sadas wihma, aga just kella kolmeks jättis kuriloom üle, muud kui mine wälja.

Pärast mängu läksime hobuseid puhastama. Kuna meil nüüd jälle inimesi rohkem jäi wanemaid mitu meest üle. Läksime Märdiga (Mart Tammann, mulk, Sürgawere wallast) vähe jalutama. Meie esimene, pea jalutuse koht on schossee, mis Ostrolenkast Lomsasse läheb. Meie Märdiga pidasime seda aga wäga igawaks kohaks, olgugi et seal pühapäewa õhtuti juudi plikasid ja ohwitseride köögi- ja toatüdrukuid jalutamas on. Läksime siis ära jõe ääre, mis umbes weerand wersta – mõnes kohas ligemal, mõnes kohas kaugemal schosseest eemal on ja sellega “paralellno” Lomsa poolt tuleb. Jõe ja schosse wahel on wäike männa wiserik, kaunis näutu ja rübune. Maa on kuiw liiw, kus midagi õieti ei kaswa. Jõe ääres on koguni teine loodus. Jõel on järsud ja kõrged mäed, aga mäe ja kalda wahel weel madalad aasad. Ja mäe küljed ja aasad tuletawad juba kodumaa loodust meele. Ülewalt mäe otsast paistsiwad männa jäserikud, aga mäe külje peal kaswawad pärnad, haawad, lepad ja tammed. Iseäranis wiimased on huwitawad puud. Neid on

üsna noori wõsusid, aga on ka mitu niisugust wanakest, kel juba aasta sajad selja taga on. Alt maa pealt kolm, neli jalga läbi mõõta, aga paar sülda ülewal juba rassis oksadega latw. Niisugused seisawad nad püsti aasa peal, tüwi eemalt nagu suur suhkru pea, alt jäme ja warsti peenike. Ükski tuul ega torm teda ei liiguta. Ainult noori oksi ja lehti wõib temalt riisuda. Neid oli ka heila tammede all maas sest wiimased päewad ja iseäranis ööd olid kaunis tuulesed. Niisuguse puu all seistes jääd tahtmata mõttesse. Siin on ajalooline pind ja needki puud on wast mõndagi lahingut näinud. Mitte wäga kaugel, linna juures on wana kindlus ja lahingu plats, kus üks suurematest lahingutest wõideldud on. Praegu on seal mälestuse sammuks langenud sõjameeste mälestuseks ja igal aasta sõidame korra terve polguga senna ja papp peab Jumala teenistust ja palub langenute hingede eest. Palju rohkem auukartust tunnen ma siiski niisuguse elawa mälestuse samba ees nagu need tammed, kes seda kõike näinud on ja seda nähes wanaks ja korbaliseks on muutunud. Sa oled wist "Dewaitis't", Marie Rodshewitsi romaani lugenud, mis "Eesti Postimehe" õhtustes kõnedes, wist 1903 aastal, ilmus? Ma saan wäga hästi aru Markusest, kes inimestest eemale hoidis ja oma tamme all istus ja unistas. Kes omale niisuguse tamme sõbra on leidnud jääb ka ise tummaks ja wagusaks, ainult oma aadetest unistajaks.

Ma ei oska seda enesele isegi ära seletada: kui ma siin kasarmus ja tema ümbruses olen ja liigun, tuleb mulle wähe kodumaa meelde ja ma ei mõtle paljut millegi peale, ei igatse siit kuhugile. Lähen ma aga siit mändade ja kadakate ilmast ära jõe ääre tammede ja pärnade wahela, siis tuleb kohe kodu igatsus nagu midagi rasket, rusuwat südamesse. Siis tulewad mälestused lapse põlwest ja tulewiku unistused ja südamel on nii walus ja armas tundmus ühtlasi. Peaaegu sõna lausumata käisime Märdiga ligi kolm wersta mööda jõekallast ja nii sama waikides tulime schosseed mööda kodu poole. Alles üsna meie kasarmute lähedal pääsesid meie keele paelad jälle lahti, et mõnda pilkawat tähendust wastu tulewate köögi tüdrukute ja muude niisuguste kohta teha, kes õhtu ees jalutama läinud, et seltsilist leida, kellega ka metsa alla minna...

Ilm on kord niisugune. Ainult suur wastolude kogu, muud midagi. Sel samal päewal, mõni tund hiljem.

Kella neljaks jäi ometi wiim üle ja mängisime oma paar tundi wäljas ära. Teised on praegu "uborkas", mul oli muud tegemist, jäin minemata, nüüd ka enam minema ei hakka, inimesi on seal ilma minutagi küll.

Üleheila õhtul käisime ka schossee peal jalutamas. Seal tulewad muidugi koguni teistsugused mõtted, kui kusagil üksilduses, wabas looduses. Schossee äärne loodus on orjalik loodus. Inimeste tehtud tee, inimeste istutatud puud, inimeste elumajad ja mitmesugused inimesed, kes seal jalutawad. Kõige sagedamini ohwitseride tüdrukud, tentsikud, mõned juudid ja soldatid. Päewal pole selle juures midagi iseäralikku, aga öösel wõid tähele panna, kudas paari kaupa kiwi teest lahutakse jõe poole, wäikse männiku alla. See pole aga minu ilm. Wähemalt siin teenistuses mitte. Käisime Märdiga ligi tund aega, ilm läks wiluks ja tuuleseks, tulime kodu. Rubel Jaan leidis omale kellegi toatüdruku ja läks sellega jalutama. Millas ta kodu tuli ei tea, magasin siis ammu juba. Kell wõis ikka kaksteist läbi olla. Sa mõtled wahest, et me iga õhtul sedasi jalutada wõime? Sugugi mitte. Kes peale "powerka" (поверка) weel wäljas tahab hulkuda peab selleks adjutandi käest "записька" wõtma. Eskadronis annawad eskadroni komanderid

“записька'sid”. Et aga iga õhtu wälja ei lubata, on arusaadaw. Proowiks saadan Sulle ühe “записька” (ei ole enam kirja juures) näha. Kui kedagi öösel ilma sapiskata kätte saadakse, karistakse waljusti. “Sapiska” peale tegin wäikese plaani siinsetest hoonetest. Nummerdud majad on järgmised: 1. hobuse welskerite maja, 2. hobuse laatsaret, 3. хлебопекарная, 4. кузница, 5. полков. лавка. 6. Баня. 7. Käsitöölise maja. 8. Офицерская баня. 9. Лазаретъ. 10, 11. Краами aedad. 12. Meie tall. 13. meie kasarm. 14. канцелярия и собрание. 15. Kirik. 16. Sapöörid. 17. mitmesugused kuurid. Joon üle plaani täh. põhja ja lõunat.

Vasakul äärel ülevalt alla: Enam pole ruumi. Seekord hääd terwist soowides wend
Jaan.

o o o

Ostrolenkas, 23 mail 1913.

Pliiatsiga: 227-116

Kolmas suwi teenistuses wenib... Ilmad on soojad, nina otsast tilgub wesi nagu katuse räästast. Ja tolmab. Kui kuhugile sõidad waikse ilmaga, tõuseb niisugune tolmu pilw pea kohta, et päikest ei näegi. Tundub nagu oleks ilm pilwes. Tuled sõidust kodu, oled must nagu kerisepuistaja. Ja roidunuks teeb inimese soojaga. Tihti on niisugune tundmus, et süüagi ei taha. Pea ajudes on segadus ja tühjus...

Mõtlen: waja kodu kirjutada ehk siis tuletawad wähedegi meele, kirjutawad ehk ka paar rida, kas wõi kapsastest ehk kaalidest kui aga kirjutakski.. Aga suine õhk on igal pool, nii seal kui siin. Iga üks mõtleb selle peale, mis ligidal, kätte saadawal on. Mis kaugel on, ei tule meeldegi. Ja kuna mina siingi, kus ma ainult mälestustest ja unistustest elan, kudagi oma mõistust nii palju kokku wõetud ei saa, et midagi kirjutada, kudas wõin ma seda weel kodustelt ja Sinult nõuda, kes Sa täitsa wabat elu iseenele elad?

9. juunil –

Kudas küll aeg läheb. Kirja kirjutamise ja lugemise jauks ei saa kunagi aega. Kirjutan küll üsna palju, aga ainult noota. Olen wäiksel noodi kirjutaja abi ja õhtune aeg, kui wanamees magab juba kirjutan ise omale ära, wahest olen kell 12ⁿⁱ ülewal.

22 juunil –

Sain mamma kirja kätte ja see tuletas meelde, et ammu enam kodu poole kirjutanud pole. Otsisin oma pooleli kirja ülesse ja katsun täna lõpetada. Algusest on juba 30 päewa mööda läinud ja ilmad on selle aja jooksul muutunud – halwa poole. Praegu on küll ka suised ilmad, aga kaunis wilu poole ja wihma tuleb sagedasti. Ega mina selle üle küll suurt ei kurwasta, wäga liigne palawus tapab ka ära, aga eks igal asjal ole kaks otsa – nüüd wõib jälle külmetada saada, nii et nohu ja nina kinni. Ja minu sõber Märt on praegu külmetamise tagajärjel laatsarettis, wist kopsu põletik. See on elukardetaw haigus ja Mardil weel teine kord põdeda, õieti kurb oleks, kui ta Mardist jagu saaks.

Kõige rohkem tööd on mul praegu nootide kallal. Noodi kirjutaja amet on küll Nefeodowi käes (вольнонаемный) aga mina aitan teda ka kui mul aega on ja kui aga saan, siis kirjutan omale ära. Kapelmeistri partituriid on minu hoiu all, nii et neid igal ajal kätte saan, kui tahan. Päewal küll kirjutada ei tohi, aga kui wanamees õhtul magama heidab, siis hakkan mina tööle. Magada saab küll kaunis wähe poole, aga mis sinna parata wõib. Praegu tõuseme hommikul kell wiis ülesse. Lõuna ajal saab ka

tunnikese tukkuda. Ja õhtul kirjutati tihti kuni kella kaheteistkümneni. Üle nelja öö olen “дежурный”. Annan “дежурство” lõuna käest ära siis võin õhtu poole magada nii et õhtul kell 10-12 jälle lahedasti kirjutada võib. Teine kord juhtub ka, et peale lõunat magada ei lasta, siis on ikka kaunis viletsa poole. Katsub õhtul aegsasti magama ronida.

“Wanamehel” on praegu kõwa nõuu kaheks kuuks terwist parandama sõita. Kui ta oma nõuu täide saadab saab ometi paar kuudki päris wabalt kirjutada, mis ise tahab. Ja võiks tal kuradil terwis nii paraneda, et ta kähum kärwaks! On küll üks risu ilma tehtud. Kui ta praegu sureks, meie läheks rõõmu pärast hulluks.

24. juunil -

Õiguse järele on täna Lutheri usulistel püha aga, et diwiisi natschalnik täna püssi laskmise waatust tegi, siis rikkus meie püha jälle ära. Meie, trubatsid, lasksime ka rewolwritega. Diwiisi natschalnik ütles mulle isiklikult, et ma “molodets” olewat, selle eest, et ma kõik kuulid märki lasksin!!!

Minewal pühapäewal mängisime peale lõunat aedas (aias). Sealt tulime, sõime õhtust, läksime “sobranie’sse” mängima. “Sobranie” tulime hommikul kell 4, jõime teed ja sõitsime wangerdega (vankritega). Lomshasse ühe rõõwli poolt ära tapetud strasniku matusele. Lomshani on 32 wersta, tee peal wahetati kord hobuseid. Lomshas mängisime matusel mõne leina marssi ja tulime sell samal wiisil tulema jälle. Saime õhtul kodu läbi märjad, sest kõik see õnnis päew sadas wihma. Ja külmaks läks õhtuks. Külmetamise tagajärjel jäi minu sõber Märt’ki haigeks – on praegu laatsarettis.

Teenistus on teenistus?!

Jaan.

o o o

Pliiatsiga: 227-116/2

Ostrolenkas, 23dal juunil 1913 a.

Lollisti tegin ma oma wiimast kaardikest kirjutades, et ma Teile ilma asjata rahutust sünnitasin, ilma midagi seletamata. Poleks tarwis olnud mitte midagi lausuda. See kord oli aga hing täis küll teenistuse ja kõik selle kupatuse peale. Juhtus järgmist: 25^{dal} mail wõtsin lõuna ajal “дежурство” wastu. Nõnda nimetatud “koolis” oli mul see kord Lepik “дневальный”. (Koolis on pillid, mõõgad. rewolwrid, noodi raamatud ja ühte ja teist muud kraami.) Mina sääl midagi ise üle lugema ei hakkanud, waid küsisin Lepikult kui palju tal kõik sugust kraami on ja kuna tema nii sama palju ütles, kui wana “дежурный” ütlemise järele seal olema pidi, jäin ma rahule ja kirjutasin “Опись имущества’sse”, mis “дежурство” wastu wõtmise järele stab trubatsile oma allkirjaga andsin 20 rewolwrit, nagu neid ka tõe poolest oli, ainult, et ma ise neid see kord ei lugenud. Sell samal päewal oli Keisri proua sündimise päewa puhul püha ja peale lõunat mängisime aedas. Selleks ajaks jäi keegi noor – Makuschkin – “дежурный” asemele ja kooli “дневальный” Lepiku asemele Tääts. Kui mängimast tagasi tulime läks iga üks jälle oma kohale, ilma et keegi midagi järele lugenud oleks, kas on kõik alles, wõi ei ole. Kella kuue ajal wõttis koolis Sekirin дневальство wastu nii sama ka ilma lugemata. Oli külla pärast lugenud, et ühte rewolwrit ei ole, aga mõtelnud, et see karaulis trubatsi käes on ja mulle ei lausunud midagi. Kell kaksteist öösel

wõttis jälle Lepiku wastu, waadanud pealtkaudu, et kõik rewolwrid alles on, aga puudus kõige äärmine, oleks keskelt mõni puudunud oleks kohe märganud. Enne ei teadnud rewolwri kadumisest keegi midagi, kui hommikul jälle uus “dnewalnõi” wastu wõtma läks ja üle luges, et ühte ei ole. See teatas mulle. Mina uurisin ja pärsin ka järele nii palju kui sain, ei leidnud jälgesid kuskilt, muud kui läksin teatasin stab trubatsile, et nii ja nii ühte rewolwert ei ole enam. Mul oli seal juures kindel arwamine, et tema ise wahest juhtus kooli minema, kui seal kedagi ei olnud ja dnewalnõi ka kuhugile wälja oli läinud ja siis rewolwri ära wõttis, et dnewalnõile õpetust anda. Ta on seda ennegi teinud, öösel ta seda teha ei wõinud, sest enne kella 12 olin ma ise suurema osa aega koolis ja nägin, et dnewalnõi ei maganud. Peale kella 12 ma tukkusin wähe, aga Lepiku peale olin ma kindel, et tema tukkuma ei jäänud – kirjutas kirja. Wana aga tõendas, et tema ei olewat wõtnud, teatas adjutantile, tegid woodus läbiotsimise, iga mehe kastid ja kotid soriti läbi, aga ei leitud kusagilt midagi. Siis hakati meie – minu ja mõlema dnewalnõi – kallale, sest et kumbki mull ennemalt midagi ei lausunud ja ei teadnudki kumba дневальство ajal rewolwer ära oli wõetud. Minu süü seisis jälle selles, et ma midagi järele ei waatawat, dnewalnasid teha laskwat, mis ise tahawad j.n.e. Ja siis ähwardati meid kohtu kätte anda. Siiski adjutant segas asja nii wiisi ära, et kaebust minu peale ei kirjutatud, waid ainult Lepiku, Sekirini, Täätsi ja Makuschkini peale. Oli küll “дознание” (juurdlus) aga sealt ei tulnud midagi uut wälja ja asi on praegu päris “kalewi all”. Ainult wanamees oli hirmus wihane paar nädalit aega, peale selle ajas taga kui wähe sai, hommikul warem õppusele sõimas ja röökis, ähwardas iga päew kohtuga seletas sääduse punktisid, mille järele teistel paar kuud pogrissse ja minul paelad maha mõistetawat j.n.e. Lihtsalt tüütas nii ära, et ei mõista üteldagi. Praegu on juba elu jälle wanas roopas. Kohtust ei tule midagi wälja ja rewolwer jääb kroonu kahjuks. Oleks keegi teine minu asemel see kord дежурный olnud, nad oleks ikka rohkem kära teinud. Adjutant hoidis minu poole ja wanamees hakkas ka järele mõtlema, sest hoolsamat ja korralikumat meest kui mina ei ole neil praegu ühtegi teist. Ja kui nad minu juba kohtu alla annawad, siis peawad nad seda terwe trubatsi wooduga tegema. Kes aga rewolwri wõttis, ei tea praegu keegi. On kahtlusi, aga ainult kahtlusi.

Jaan

o o o

Kõigile

Pliiatsiga: 231-117

Ostrolenkas, 28 juulil 1913.

Kõige esiti peab majandusest peale hakkama. Juba mitmes kirjas küsitakse, kudas mu pesuga lugu on, kas raha tarwis läheb j.n.e. Ei maksa millegi ette muretseda. Pesu on praegu kodust ligi wõetud, kast kõwasti täis. Jalanartsa on lugemata. Saab wähemalt pool aastat nendega läbi. Raha on praegu weel kolmeline terwe ja sissetulekuid ka loota. Kui ma edaspidi, midagi selle kohta ei kirjuta, siis saatke umbes septembri esimesteks päewadeks. Teisel wõi kolmandal septembril tuleme arwatawasti manöowitest tagasi ja siis ikka ... (murdekoht, kiri ei ole loetav) summat enam kottis ei ole. Peale selle hakkatakse ka warsti kodu käima laskma. Papa imestab selle üle asjata, et Janson juba kaks korda kodus on käinud ja mina ei saa. Esiteks Janson on aasta wanem ja käis esimese korra 11/12 aasta talwel, kui mina alles wäga

noor kodus käimiseks olin. Minewal talwel ei lastud aga üle üldse kedagi. Alles kewadel hakkati nädaliks paariks laskma. Ja nii lühikeseks ajaks ei taha mina siit sõitmagi hakata. Tänowu kewadel läks Janson trubatsist kirjutajaks ja kirjutajaid lastakse üleüldse suwel hõpsamini kui talwel. Peale selle on tal nõuu wist oma “nahka ära müüa” see on üleaja teenima jääda. Senine polgu kirjutaja (полковой писарь, kõige wanem ja ülem kirjutaja) eestlane Teiter on praegu kaheks kuuks “ameti puhkusel” въ отпуску) ja sügisel wõtab oma päris lahti – himu juba teenistusest täis. Praegu on Janson tema asetäitja ja arwatawasti jääb sügisel täitsa tema ameti peale. Palk tuleb rublat 40 kuus. Poismehe kohta siinsetes oludes küllalt. Seal juures on tal nõuu weel õppida, nii et aasta pärast ehk eksami “на класную должность” ära annab. Nii siis tee “karjeeri tegemiseks” lahti.

Ise enesest pole mul midagi kirjutada. Praeguse eluga olen päris rahul. On ka mitmesugused headused ühekorraga. Wana stabtrubats on “otpuskis” – Samara kubermangus ja jääb senna weel kuuks ajaks. “Кавалерийский сборъ” on tänowu Ostrolenkas, nii et meie oma talistesse korteritese jäime. Ümbruse külades on ulanid, husarid ja kasakad. Kuna neil mõnedel wersta 7-8 iga hommikul platsi peale sõita on, on meil kõigest pool wersta. Ja peale õppuse kodu sõit nii sama jälle. Mitu korda on ka manöowris wiimane lahing ja lõpp meie platsi peal olnud. Weel mõni sada sammu ja oledki kodus. Minewal suwel olime Plotski kubermangus. Platsile oli ligi kümme wersta. Paljas senna sõitmine wäsitas juba ära. Oleks wanamees kodus olnud, siis oleks siin mõnes tükki halwemgi olnud. Seda kisa ja kära, sõimamist ja seletamist poleks jõudnud ära kuulatadagi. Külal elades oleme rohkem laiali, seal ei saa ta nii kõiki korraga kätte. Praegu läheb aga nii waikselt ja libedalt ja kordas on kõik palju paremini, kui wana oma kisaga oleks jõudnud pidada

Mamma küsis kord, kudas mu sõbra Mardi terwisega lugu on? Praegu on tal terwis hea. Ainult hamba walu üle kurdab wahest. Ta kord kui ta haigeks jäi ja kopsupõletik arwati olema, tuli wälja et oli ainult influentsa. Täna käis oma wenda waatams, kes Klästitzki polkus (6^{ТОЙ} гусарский Клястицкий п.) teenib. Wahete wahel keedame riisi suppi klimbidega j.n.e. Käime seltsis jalutamas ja kirume teenistust; aitame üksteisel kurta, et keegi kodust midagi ei kirjuta ja ohkame ühel meelel, kui kuuleme, et kodumaal jälle mõni poiss naese wõtnud ja tüdruk mehele läinud! Mis teha!

30 juulil.

Täna enne lõunat oli paraad ja õhtul mängisime kella 5–¹/₂9 linna aedas. Täna on ka meie platsi peal wõidu sõitmine, aga seal ei mängi keegi. Laupäewal oli esimene wõidu sõit. Mängiswad kõik meie diwiisi 4 koori. Wõidu ajamistel aga juhtus õnnestus. Ühe Wolõnski polgu ohwitseri hobune kommistas üle barjeeri hüpates, läks suure hooga uperpalli. Sõitja kukkus alla, hobune seliti peale, kõik neli jalga ülespidi; siis piherdas oma maast ülesse ja jooksis edasi kuna mees purustatult lamama jäi. Küll jooksid terve diwiisi arstid appi ja tõiwad kohe ära meie laatsaretti, aga heila lõuna suri siiski ilma meelemärkusele tulemata. Olewat rinna kondid murtud ja peajud werd täis, mispärast tal ka mingit mõistust ega tundmust enam ei olnud. Õnnetuse pärast pole meil polkus ega platsi peal täna mängimist. Ainult linna aeda läheme, kus täna meie kord mängida on. Paari päewa pärast tulewad muidugi matused, kus kuulu järele kõik diwiisi koorid mängima saawad.

2 augustil.

Matused oliwad 31^{sel} juulil. Mängimas oliwad meie diwiisi kolm koori, ilma kasakateta. Matsime mitte surnuaeda aga – raudtee wagunisse. Sõidab oma wanemate ja sugulaste juure. Olewat kaunis õiglane ja hää mees olnud. Wanast kuulsast soost – Голенищев-Кутузовъ.

Wennale.

Pliiatsiga: 231-117

Ostrolenkas, 30 juulil 1913.

Kudas Sa siis nüüd elad, wa' wennas? Kirjutama oled Sa niisama laisk nagu minagi ja nendest mõnest reast, mis Sa wahel saadad, ei saa ka õiget aru kätte. Nimelt, kudas Su terwisega lugu on? Kõrwad on Sul wist ikka kaunis kahtlase terwisega. Muust, mõtte haigusest, oled Sa nähtawasti lahti saanud? Wõi on suine aeg selles süüdi ja hakkad sügisel jälle Jumal teab mis kartma? Lootuse järele saad Sa suwe jooksul siiski nii wõrd seltskonnas ja inimeste seas liikuma, et talwel enam nii üksikuks unistajaks ei järe, kugi sõber Arro ära läheb, Sul on nähtawasti juba teataw osa elulusti.

Hää on küll, et Sa omale "elektert tuubid" j.n.e., aga siiski arwan ma, kui Sul terwis üleüldse lubab, et Sa esi otsa weel wähe üleüldise hariduse peale tähelepanemist juhiks. Põhi peaks kindlam olema. Pea asi: rohkem julgust ja eneseusaldust saaks sellest. Just iseenesel tunnen ma hariduslise põhja nõrga olema ja wahete wahel tunnen päris hirmu selle peale mõteldes, kudas ma siis elama hakkam, kui teenistusest lahti saan. Tihti mõtlen, kas mitte parem ei oleks weel paar aastat mööda ilma ümber kolada ja iseene jalgel seisma õppida, enne kui kodu tulla?

Kroonu teenistus mõjub ikkagi liiga ühekülgselt ja kui ma juba kord kodus olen, on raske ennast jälle uuesti lahti kiskuda. Kui ma aga siit pääsen, olen ma kõiksugustest sidemetest täitsa waba. Aga noh, senna maale on weel aega. Esialgul oleks siiski hea, kui Sa mulle, kui wahest midagi saadetakse, mu wana rehkenduse raamatu siia saadaks (Евтушевский, часть II.) On wahest aega, kordaks wähe. Kordan praegu rehkendust raamatu "Систематический курсъ арифметики сост. Киселевъ" järele.

2. VIII. 1913.

Rehkenduse raamatut pole waja saata, sain heila ühe wana "Малининъ и Буренинъ"i raamatu 25 kop eest osta. Wõin ka selle järele korrata.

Praegu sain kooliõp. Siitami käest kirja – wastuse minu kirja peale, mis ma mööda läinud Jõulus temale kirjutasin. See on kolmas kiri teenistuses temalt saada ja mina pole ka wist rohkem kirjutanud ühti. Ma ei saa temale naljalt kirjutada, meil on ühteminewad mõtted ja saame teine teisest ilma palju kirjutamatagi aru. Midagi uudist mul nii kui nii ütelda ei ole. Praeguses kirjas nimetab ta ka Sind. Kahetseb, et Sa mitte tema juurest otse teed linna kooli ei läinud, mida minagi nüüd aru saan. Sell ajal otsustasin ma aga Jakobi kooli üle oma kooli mälestuste järele. Ja need pole sugugi halwad.

Kudas kodune elu praegu läheb? Kudas mamma ka Elsaga läbi saab? Kirjutanud ta tema kohta mingit halba ei ole, ennem head, aga eks iga inimesel ole omad wead. Ja mammal on see õnnetu wiga, et ta teise inimese wigade peale tähelepanemist juhtida ei oska, ilma et ta sellega

teise enesetunnet ei haawaks. Sellepärast kahtlen ma, kas ta Elsagagi üsna ilma pahanduseta läbi saab?

Kas Palkoja Mihkliga ka wahest kokku puudud? Kudas ta nüüd peale teenistuse elab? Ma usun, ta tunneb elust enam rõõmu kui Kaarel, kes teenistust maitsta pole saanud ja oma tahtmiste peale piiri panna ei tea. Kui wahest Mihkliga kokku puudud, ütle talle minu poolt ja "Mere Jaani" poolt ka palju terwiseid. (Mere Jaan" on tema aastawend Jaan Wabi, kes sel sügisel kodu läheb. Nii sama sugune suur mees nagu "Kännu Küla" Suur Jaan)

Ah soo, kuule kas Elsa ennast wahest üles wõtta pole lasknud, et Sa mõne pildi saaks ära warastada? Mina siin "kaugel Poolamaal" ei oska enesele sugugi ette kujutada, mis nägu ta wõiks olla.

Kas kirjade lahti wõtmist karta ei ole? Ma mõtlen Sulle edaspidi ligi maksuga kirjasid saata. See on panen kuue kop. eest markisid peale ja maksad kaks kopkat ligi nii sama hea, kui kinnitatud. Kas wõib nii?

Sa küsid "auutähtede" järele, mis Sa mul pildi peal näed olema. Pean Sulle seletama: Üks on meie polgu märk (полковой значокъ), see antakse iga meie polgu mehele. Teine on Bordino lahingu mälestuseraha. Need anti iga ühele, kes minewa aasta augusti kuul kuskil polkus teenisid ja peale selle mitmete saadikutele ja muudele, kes suurtest Borodino pidustustest osawõtmas oliwad. "Kõigekõrgemalt poolt" oli ka Tallinna linnapea W. Lenderile üks nii sugune raha "rinnas kandmiseks" annetatud nagu ma sel ajal lehest lugesin. Tähendab, mina wõin ennast Tallinna linna peaga auu poolest wõrrelda. Borodino pidustustest osawõtjatele anti peale selle weel iga ühele selle sammu wormi järele löödud hõbe rubla. Peale selle raha on mul õigus weel teist – Romanowi suguwõsa 300 aastase juubeli mälestuse raha kanda, aga neid pole weel wälja antud ja ise ostma hakata pole ka mingisugust "расчетъ"i. Aitab seks korraks, palju terwiseid.

Jaan.

o o o

№ 118/230

Ostrolenkas, 2^{sel} augustil 1913.

Pliiatsiga: 232. H. Siitamile kirjutatud kirjast.

Armas sõber!

Sinu kirja sain täna lõuna kell 12, kui just magamast ülesse tõusin... Sa mõtled nüüd muidugi: "Mis tal wiga teenida, kui kella 12ⁿⁱ magada lastakse." Kannata wähe, ma räägin kudas see tuli, et täna nii hilja magasin. Heila peale lõunat sõitsime manöowrisse. Hakkas warsti wihma sadama. Umbes kella kaheksa ajal jäime Ostrolenka waksali lähedale öömajale. Oli n.n. "постоялый дворъ". Häda waewalt saime hobused mööda aja (aia) äärt ja seinasid kinni siduda. Mõned jäiwad päris lahti. Önn oli weel, et aed ümber ringi ja wärawad kinni sai panna. Sadulast lahti wõtta ei saanud – ei olnud kohta kuhu sadulaid panna: ainult rauad wõtsime suust ja andsime heinu ja kaeru. Wihma aga sadas ühte lugu. Nii siis jäime öömajale, hobused ja inimesed ilma pea warjuta lageda hoowi peal. Käsid wahel trahteris sees wihma warjus, seni kui see weel lahti oli. Ja ega kõik korruga ka hobuste juurest ära wõinud minna. Ei olnud sugugi ime, et mitmed nii ütelda "съ горя" (mure pärast) purju wõtsid. Siis pidid weel umbes kesköö ajal kiskuma minema "и тому подобное" (ja muud sellesarnast). Nii wiisi elasime hommikuni hobused keset

hoowi, kõveras, külmetavad, inimesed mööda räästa alusid tukkumas, wettinud sinelid selgas. Hommikuks olime läbi märjad. Ja seda pori ja wett, mis hoowi peal oli – poolest säärest saadik. Kell wiis saime ometi sõitma – heilased purjutajad kase tohu karwa nägudega ja sandi südamega. Mitmed oksendasid üle hobuse kaela. Õnneks oli warsti “отбой” ja kella $\frac{1}{28}$ saime juba kodu, märjad ja külmetanud. Jõime teed ja heitsime magama. Lõunaks tõusin ülesse sööma ja heitsin jälle magama – olen ju kaunis wana soldat juba ja nooremaid jätkub hobuseid puhastama. Homme on enne lõunat manöower. Lootuse järele tuleb ilus ilm. Niisugune on soldati elu.

o o o

Pliiatsiga: 234-119. Oskarile saadetud. деревня Комарово, 17.VIII. – 13.

Täna wune sügis läheb wõrdlemisi kergelt mööda. Suurt manöowert ei tule. Terwel общий сборъ'i ajal tuleb wast üks ainuke kord terwel polgul ühes trubatsitega wälja sõita. Enamiste sõidab hommiku poole kaks, kolm eskadroni ja õhtu poole jälle teised ja nendega ühes ainult kaks, kolm trubatsit signalisti. Iga päew pole sedagi. – Korterid on kaunis rahuloldawad. Kui mitte ilmad wäga wihmaseks ei lähe, pole millegi üle nuriseda. Kõige suurem headus on muidugi see, et wana stabtrubatsit kodus pole. Kirjutab teine, et terwis ei pea paranema sugugi, olgugi et Samaras aina soojad, päikesepaistelised ilmad olla. – 4-5da septembriks sõidame kodu ja selleks ajaks tuleb ka wanamees tagasi, siis hakkab jälle teenistus päris tõsiselt peale.

После вчера играли въ городскомъ саду въ городе Острове. Какъ на дороге такъ и въ такъ называемомъ городскомъ саду видели много интересного, характерного для этой проклятой Польши. От насъ до города еще верстъ пять, шесть. Наняли двухъ пановъ везти насъ въ городъ. Одинъ имель фурманку и лошадей всетаки ничего себе. У другого обе были въ такомъ порядке что и садиться опасно. Въ каждую минуту могло чтонибудь сломаться. Дорогой пропаль еще винтъ отъ колеса и колесо скатилось съ оси. Пришлось тряпками обмотать конецъ оси чтобъ колесо не потерять и какъ-нибудь доехали. – “Городской садъ” представляетъ собой прудъ съ мутной водою, где и свиньямъ стыдно купаться. Кругомъ пруда некоторыя деревья и кусты обросшия крапивой. Между деревьями кругомъ пруда идетъ тропинка обильно насранная гуляющимъ по ней Островской публикой – почти исключительно жидовской. Поневоле думаешь что городской садъ жителямъ Острова – сортиромъ, отхожимъ местомъ служить. Воняемъ – держи носъ. Не хочешь говномъ запачкаться, смотри куда шагаешь, а смотришь на говно блевать хочется. – На маленькой горке построенной повидимому для музыкантовъ находится скамейка. И вотъ нашёлся человекъ съ изобретательнымъ умомъ и насралъ прямо на скамейку стоящую на высококомъ месте. Теперь это куча говна хранится тамъ повидимому несколько дней уже, ибо свиньи не ходять въ “городской садъ”, а жидовъговно не безспокоить будъ оно на скамейке, или подъ скамейкой...

Ole hea, kas Sa ei saaks mitte “Tuljakut” ja “Tule koju” sega- wõi meeste-koori jauks saata. Esimesest on mul paar klaweri nooti olemas, aga mul läheks weel mõni wäljaanne ühes sõnadega waja. Ka klaweri kaasmänguga sünniks tarwitada. Ma tahaks teda koori jauks nii säädida, et

tema järele ka tantsida saab. Tantsu aga segab keskmine bassi solo ära, nii et mul peaaegu mõte seda välja jätta on.

Lubatud noodi raamatu saadan ühes kirjutatud partituridega septembri kuul ära, ehk kui warsti отпущъ'i saan sõita, toon ise ära. Kasulik oleks, kui mulle septembri alguseks nagu juba kord kirjutasin, kild raha saadetaks. Общйй сборъ'i aja saan weel omaga läbi.

Mis Lülle Sassist kuulda on? Tal tuleb ju ka sel sügisel juba teenima tulla. Wõib olla kukub ka siia poole. Tuttawatel poistel on wist tänawu mitmel see järg käes, nagu Paha Andreil, Arude Willemil ja mõnel muul. Tõnsoni Jukugi on juba nii wana, aga see on Siberi mees. – Ammu pole keegi enam mu wanast “sõbrast” Arjaka Hendrikust midagi kirjutanud. Kudas tema terwis ja elujärg praegu on? Ja ülejõe naabri kirbud, kudas need krõbistawad? Ons tal hein tehtud juba wõi ei?

Mis nooremate seas ka uudist kuuldu ja kudas Sul omal praegu “weab”?

Kas Kallit hulgub juba Pärnu maad mööda peale? Ons Päriwere Marta juba kuskil koha peal ja mis Martinist kuulda on. Millal ja kus ta oma kroonuteenistuse aja ära tahab teenida?

Seks korraks olen küll juba lobisenud. Kirjuta Sina ka wahest midagi.
Sinu wana laiskleja wend

Jaan.

o o o

деревня Комарово, 16.VIII.1913.

Pliiatsiga: 234-119. Omale jäänud mustand.

Tänawune sügis läheb wõrdlemisi kergelt mööda. Suurt manöwert ei tule. Selle kuu jooksul tuleb wast üks ainuke kord terwel polgul korraga välja sõita. Enamiste sõidab hommiku poole kaks, ehk kolm eskadroni ja õhtu poole jälle teised kaks kolm eskadroni, mõne signalistiga. Trubatsitel sõita ei tule, ainult kordamisi kaks, kolm meest iga päew. Septembri 4-5^{dal} sõidame kodu. Korterid on kaunis rahuloldawad. Kui mitte ilmad wäga wihmaseks ei lähe, siis pole millegi üle nuriseda. Kõige suurem headus on muidugi see, et wana stabtrubatsit kodus pole. Kirjutab teine, et terwis ei pea paranema sugugi, olgugi et Samaras aina soojad päikesepaistelised ilmad olla.

Ole hea kas Sa ei saaks mitte “Tuljakut” ja “Tule koju” sega- ehk meeste koori jaoks säetud saata. Esimest on mul paar klaweri nooti olemas, aga mul oleks teda laulukoori jaoks säetult waja olema. Ka klaweri kaasmänguga sünniks mul tarwitada. Lubatud noodi raamatu saadan ühes juba kirjutatud partituridega septembri kuul ära, ehk kui warsti “отпущъ'i” saan sõita, toon ise ära.

Mis Lülle Sassist kuulda on? Tal tuleb ju sel sügisel juba teenima tulla. Wõib olla kukub ka siia poole. Tuttawatel poistel on wist tänawu mitmel see järg käes? Paha Andrei, Arude Willem ja mõned muud. Tõnsoni Jukugi on juba nii wana, aga see elab Siberis.

Mis nooremate seas muidu uudist kuulda on?

Kas Kallit hulgub juba Pärnumaad mööda peale? Ons Päriwere Marta juba kuskil koha peal ja mis Martinist kuuda on. Millal ja kus ta oma kroonu teenistuse aja ära tahab teenida?

Ammu pole keegi enam mu wanast “sõbrast” Arjaka Hendrikust midagi kirjutanud. Kudas tema terwis ja elujärg praegu on?

Ja ülejõe naabri kirbud, – kudas need krõbistawad? Ons tal hein tehtud juba wõi ei?

Neetud Poolast vene keeles kahel leheküljel vt. lk. 145.

Pliiatsiga: 238-120.

Деревня Комарово, 23 авг.1913.

Письмо твое, дорогой братъ, получилъ 21го авг. Такъ какъ я доплатилъ 14 коп. Мы деломъ показаль согласие моему “проекту” послать доплатныхъ писемъ. Но мне при этомъ пользы мало. Я и доплатныя письма получаю черезъ чужия руки – отдамъ деньги и повестку писарю, который ходитъ за почтой и этомъ принесетъ вместе съ другими письмами. Въ экономическомъ смысле лучше не класть более двухъ листовъ въ конверте или же наложить сразу две марки.

30 aug. – 13.

Ilmad on külmad ja tuulesed. Himu mööda ulualuseid magada on juba päris täis. Lootuse järele sõidame juba paari päewa pärast kodu, Ostrolenkasse. Sel lootusel on siiski midagi õige wänget juures. Küsimus: “Kudas wõtab wana «lapot» meid Ostrolenkas wastu”, on alati mõttes. Wanamees on juba mõnda päewa oma terwise reisust tagasi, kust ta kuulu järele kuigi suurt terwist pole ligi toonud ja on praegu Ostrolenkas. Sõidame meie kodu, on tema muidugi närimise ja kisaga wastu wõtmas. Ja nuriseda on tal mõnegi asja üle, mis siin wahepeal juhtunud on. Kudas meie teda wihkame ja tema eest kõrwale püüame hoida nagu hullu koera eest, sest ei oska Sina arugi saada. Sa nurised papa üle ka, et omakasu püüdja ja ülekohtune on, aga meie «lapotit» ei oska Sa omale kudagi ette kujutada. Mina ei katsugi Sulle teda kirjeldada, seda wõib üks kord tulewikkus suusõnal teha.

Parem waidlen ma mõningate tähenduste wastu, mis Sa papa kohta teed. Sinu tähenduse järele, et ta teiste huwidele mingit wastutulemist ei awalda, aga oma lõbuks raha wälja andmist sugugi tagasi ei kohku, otsustan ma, et nad praegu jälle mammaga nokkas on ja Sina seal juures mamma poole hoiad. Teiseks awaldad Sa arwamist, nagu oleks ta alles wiimasel ajal nii pahuraks ja palju nõudwaks läinud, et kudagi tema tahtmist ei saa, mille kohta aga mina just ümberpöörnud arwamises olen. Ma ei saa kudagi uskuda, et ta praegu nurakum oleks, kui sel' ajal, kui mina alles töömeheks hakkasin. Just minu mälestuses on ta palju järele andlikumaks läinud, kui ennemalt. Wiimast suwe kodus olin, sain temaga üsna hästi juba läbi. Tema tahab just Sinu pärast, et Sa kõike hästi teha oskaks ja saab sellest mõttest äritud, et tema poeg midagi halwemini teeb, kui teised. Kui Sa aga kindel oled, et Sa midagi paremini tead, tee oma tahtmine teuks ilma et Sa temaga selle üle suurt punnima wõi talle koguni wastu lõugutama läheks. On Sul töö tehtud, ei tule ta Sulle enam ette wiskama, miks Sa teisiti tegid nagu seda wahest mamma teeb. Ma ei kaeba mitte ise enese pärast mamma peale, minule pole ta iial halba ütelnud, aga nii sugune on ta teiste wastu. Siin on nende iseloomude wahe, mis pärast nad ka tihti sõnalema lähewad. Papa ütleb halwa sõna, aga poole tunni pärast on ta juba asja unustanud. Mamma ei lausu midagi, aga südames tunneb ta nagu iseennast haawatud olema, miks teised nii tehtud ei saa nagu tema tahaks ja et tema peab selle pärast tegema, et teised tehtud ei saa. On ta juba töö ise ilma sõna lausumata, mõru tundmusega ära teinud, ei jäta ta naljalt teisele ette

heitmata, et see tehtud pole saanud. Aga tagant järele ette heitmine ajab tülisse. Ja tüli wõib kaua kesta, sest et tüli põhjust keegi enam olemataks ei saa teha. Tuleb aga tüli asja pärast, mis alles tegemata, ehk pooleli on, siis on asja kordaminemise järele ka tüli põhjus otsas ja tüli lõpeb iseenesest. (Praegu, kell 10'55", toodi kiri Sinu kirjutatud adressiga – waatab mis sees on.)

Ostrolenkas, 22^{sel} sept. 1913 a.

Kirja lõpetuseks tähendan: Ei ole õige, kui kedagi millegis süüdistad, ilma et Sa temale mingit wabandust püüaks otsida. Mis mammasse ja papasse puudub, siis näed Sa nende iseloomude häid ja halbu külgesid iga päew. Aga pane tähele, need omadused on ka Sinu enese külges olemas. Pane ise ennast tähele, kui Sa wihastad, ehk millegi üle äritatud saad, kas Sul ei ole mitte himu taplema ja pahandama hakata, nagu seda papa teeb, ehk kas Sa ei tunne ennast wahest tühjast asjast haawatud olema, nagu mamma, kas Su käed ei tee mitte niisugusel korral tahtmata liigutusi, nagu seda mammast igal söögi ajal tähele wõid panna, kui jutt asjade peale läheb, mis temale ei meeldi. Waata oma halbu omadusi wanemate küljes ja katsu neid ise oma külges parandada! Seda soowib Sulle wend Jaan.

o O o

Pliitsiga: 238-120.

Ostrolenkas, 8 sept. 1913 a.

Pool wägisi wõtan sulle kätte, et midagi kirjutada. Tunnen ennast nii Oskari, kui ka mamma kirjale wastust wõlgu olema, aga kirjutada ei tea midagi tähtsat. Wiimase kirja sain 30^{mal} aug. ja raha on ka juba käes. Praegu on ta küll alles üsna terve, aga wiisin püksid juba ümber teha ja katsun uued saapad ja muud niisugused asjad teha laska. Wõib olla, et siis saan ükskord pisut kodu poole ka tulla. Lootus on praegu kaunis nõrk. Mõtlesin, et saan enne, kui kümnes aasta kodu lastakse, aga hiljuti pani meil "Wanka" (kroonu kaswandik, 18 aastane poiss, mängis esimest kornetti) putked ja praegu ei ole kedagi, kes minu ära oleku ajal teist kornetti mängitud saaks. Siiski korra katsun ikka küsida, saab mis saab. Wõib olla jääb kewade poole, kui Pärtel rohkem mängima õpib. Praegu käib küll juba igal pool ligi aga suurt abi weel ei olel. Wastik asi – iga aasta on mul õpipoiissa olnud, aga hakkawad juba wähe mängima, pannakse mõne teise pilli peale. Lepik mängib praegu esimest alti, Oja teist alti. Scherchanow – armeenlane – oli langetõbine, lasti kodu. Mina ikka üksik. Olgu mis on, kui jääbki kodus käimata, jääb kopik raha järele ja tulewa sügisel tulen nii kui nii ikkagi kodu. Laisaks õpin ma selle aja peale küll, tööd ei taha põrmugi teha. Paar nädalit tagasi ajasin poolakal koorma heinu lauda peale, käed on praegu alles rakkus, weri naha wahel! Hobust tuleb weel harwa puhastada ja sadulatki ei pane iga kord ise selga, kui poissa küllalt saadawal on. Aga ega selle pärast magada saa. Jookse ligi ja wahi pealt ikka, kui teised teewad. –

Kodu poole tulemisest ma nüüd enne enam poolt sõnagi ei kirjuta, kui midagi kindlamat teada saan.

Wiimase aja sündmustest oleks tähendada: 3 septembril sõitsime jälle talikorterisse ja praegu läheb jälle wana harjunud wiisi järele. Wana "wiisk" tuli oma terwise reisilt ka tagasi, aga terwemaks pole ta sugugi saanud. Päewa käib ikka päris mehemoodi ülewal, aga õhtul jääb

aegsaste koikasse ja soojus on 38-39. Üle aasta ta wist küll enam ei ela. – Olgu mis on, enam kirjutada ei saa, keegi mängib harmonikuga “Kilu Marit” ja teine puhub lehe pilli, nii siis täitsa “kodused helid”.

12. sept.

Need “kodused helid” lähewadki ikka sagedamaks. Eestlasi kogub jälle rohkem meie woodu. Kolmeteitkümnennda aasta noortest oli esiotsa ainult neli meest eestlasi, aga nüüd on weel kolm wenelast tagasi saadetud ja eskadronist eestlased wastu. Üks, Alred Gemmel, on rohkem Lätlane, kui eestlane. Eesti keelt räägib õieti wiletsasti. Kristjan Busch on Pärnust, pärit Sauga wallast, aga wiimasel ajal wabrikus tööl olnud. Mängib harmonikut, Ernst Laas on jälle lehepilli “kunstnik” ja kääksutab ka wiiulit. Muusikat laialt!

22^{sel} sept. 1913.

Wiimase kirja sain heila. Raha on ammu käes. Kodu tulla pole mul praegu suurt lustigi. Katsun talwe poole, kui siin elu kibedam on, kuuks ajaks ära libiseda, kui saan. Muretsen selle wastu ühte ja teist aegsasti walmis. Suurema osa ära kirjutatud nootidest ja mõned wanad wäikesed raamatud saatsin mõne päewa eest kodu poole tulema. Teil nii ühe kui ka teisega midagi peale hakata ei ole, aga hoidke alal, kuni kord ise kodu tulen. Mõne mängukoorile näidata pole waja ja peale hakata ei oska nendega ka keegi midagi. Paki, mille wäärtust ma kõige wähemalt 15 rubla peale hindan (õiguse pärast palju rohkem) saatsin ma Tori poisi ja oma õpipoisi Johannes Pärtlega ära, kes kaheks nädaliks kodu sõitis. Lubas ikka katsuda ise teile tulla, aga ei tea kas wiitsib. On kaunis pikk tee. (Muti, Arul.) Ja kudas teil teed wõiwad olla? Porised muidugi? Nii siis, pakk hoidke alles, mul oleks wäga kahju olema, kui sealt midagi kaduma läheks. Kui saan, saadan weel midagi ja ka läbi loetud raamatud siis ära. (Pärtel peab neljandaks oktoobriks jälle siin tagasi olema.)

Poeg Jaan Ostrolenkas.